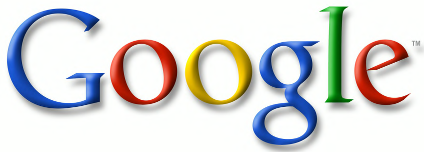

Vejledning

til

det Islandske

eller

gamle Nordiske

Sprog.

Af

Rasmus Kristian Rask.

Kjøbenhavn, 1811.

Trykt paa Hofboghandler Schubothes Forlag,
hos J. R. Thiele.

'Nogle maaskje mene, at der var vel andet i det latinske og græske Sprog, hvorpaa jeg heller burde at anvende Tiden; men mig bør jo først at vide mit Fædreneland og dets Sprog nogen Ære.

P. Syv.

Til

Hr. Landsdommer og Herredsfoged

Dr. G. L. Baden.

Det var Deres Velbyrdighed, der ikke allene først og ivrigst opmuntrede mig til at fortsætte mit begyndte Studium af det islandske Sprog, som en nødvendig Betingelse for al nordisk Oldgrandskning, men som tillige ved den kraftigste Understøttelse gjorde det muligt for mig

at følge min Tilbøjelighed. Modtag derfor gunstig denne Førstegrøde som et oprigtigt endskjønt ringe Mærke paa den inderligste Erkjendtlighed og Hengivenhed.

ærbødigst

R. K. Rask.

Fortale.

Paa en Tid, da Dannefolkets Fædrenelandskjærlighed og Selvfølelse synes at fordoble sig, da saamange fortræffelige Lærde søge at stille vore Fædres Bedrifter, Indretninger og Begreber i det fortjente Lys, da selv Danmarks største Digtere besynge Fædrenelandets gamle Handeler i udødelige Værker, da det danske Sprog har tiltrukket sig saa megen Opmærksomhed, og dyrkes med saa megen Omhu, ja da Regjeringen endog tager sig med Iver af Fædrenelandets Oldsager, deres Bevaring og Udtydning; behøves vel neppe lang Undskyldning for et Forsøg til at fremstille vore Fædres det gamle nordiske Sprogs Bygning og Indretning, med andre Ord: en islandsk Sproglære. Et Forsøg, som, hvis det blot lykkes, i Henseende til alt det anførte har den mest afgjorte Nytte og Vigtighed.

Sproget selv behøver blot at kjendes, for at opvække Ærbødighed for vore Fædre, hvis hele Aand saa fordelagtig viser sig deri, som i et Speil. Kun at man ikke forblander gammel Nordisk med gammel Dansk; ti efter at det gamle Nordiske i Danmark begyndte at forstyrres af Tysken, fremkom en stor Gjæring eller Forvirring i Sproget, og det varede mange Hundredaar, inden det gamle Nordiske kunde forene sig med den indtrængende og forskjelligartede Tysk til igjen at ud-

gjøre et eget nyt Sprog, det Danske, der er at anse som en Blanding af begge. Først omtrent ved Midten af det syttende Hundredaar begyndte Gjæringen at sætte sig, efter at den havde varet fra de ældste Tider, hvorfra vi have skriftlige Levninger af Dansken. Nu begriber man let at denne gamle Dansk altsaa længe har været yderst raa og udannet, længe bestaaet af en Mængde forvirrede, snart nordiske, snart tydske Ord og Former ved Siden af hinanden, uden bestemt grammatikalsk Indretning, længe været høist ufuldkommen og fattig, skjønt blandet af tvende fortræffelige Sprog; fordi den ikke ret kunde bruge hverken det enes eller det andets Rigdom tilfulde.

Men storligen tog man Feil, dersom man saaledes ansaa det gamle Nordiske for et fattigt og ufuldkomment Sprog, endnu i sin Barndom, udannet og sammensat af ubestemte og vaklende Ordformer, paa hvilken Maade man i Runernes Forklaring kun alt for meget og alt for længe har blottet sig. Tvertimod er Sproget mere grammatikalsk fuldkomment *) end Tysken; det er og mere velklingende, da det ikke har de ubehagelige Hvislelyd, eller den Mængde haarde Tvelyd og Medlyd, saasom: reiten rída, ausrichten útrétta, o. s. v.; er ikke heller paa den anden Side nær saa blødt som Dansken, f. Eks. taka tage, o. desl.

*) Vel kan hele Bogen ansees som et Bevis herpaa; men til et enkelt Eksempel kan tjene de tre personlige Stedord i alle fire Kasus: ék, min, mér, mik; þú, þin, þér, þik; sá, (Hankj. sú), sín, sér, sik.

Sjøborg erklærer i sin ypperlige Inledning til Kännedom af Fäderneslandets Antiqviteter, 71. Sidet "Man kan utan djerfhet påstå, at gamla Götiskan *) var mera regelbunden, ren, kraftfull och rik, än nya Svenskan." Det fortjener ogsaa her at bemærkes hvorledes Naturen i Sprogets Indretning har sørget for at forebygge Misklang. Saaledes er den regelrette Endelse i Flertallet af Hankjønsord ar, af Hunkjønsord ir, men i Tillægsord og Artiklen,

*) Götiska betyder hos de Svenske Islandsk; da de saa gjærne ville tilegne sig det gamle Sprog, bruge de ogsaa særdeles gjærne slige Udtryk, Sviogothicus, scytho-scandicus sive gothicus, o. desl., hvor upassende de end maatte synes. Gøterne (Gautar) have aldrig udgjort nogen Hovedstat i Norden, og aldrig havt en særegen Litteratur; aldrig kunde det derfor heller falde de Gamle, som talte og skreve Sproget, ind, at benævne det efter dem. Man skulde derfor heller rent ud kalde det Svensk, da det aabenbar har vedligeholdt sin Renhed længer i det egentlige Sverrig end i Gøtarike. Den reneste og det Gamle nærmeste Sprogart paa Fastlandet findes jo endnu i Dalarne i Sverrig, og ikke i Gøtarike. De Gamle, som talede og skreve det, kaldte det derfor Norræna, der betyder almindelig Nordisk. Islænderne selv kaldte det saa; de vare ikke saa ubeskjedne at tilegne sig det, hvortil alle Nordboer havde lige Ret med dem; først da alle øvrige Nordboer forkastede eller fordærvede det, optoge de Navnet Islenzka, og da vare det jo udelukkende deres Odel. Hvorfor ville vi da være mindre beskjedne end de berøve dem den Ære, der med saa megen Ret tilkommer dem? Uden dem skulde vi have savnet den Oldtids Litteratur, der udmærker os iblant Europas nube-

som hænges bag ved, er netop omvendt i Hankjøns-endelse, og ar Hunkjønsendelse; saa at man isteden for de stødende Endelser irnir og arnar sædvanligst og regelmæssigst faar de mere velklingende arnir og irnar, f. Eks. hestarnir Hestene, ferdirnar Rejserne, (den islandske Udtale af rn gjør dette endnu mindre stødende). Ligesaa i Enkeltallets Dativ endes mange Hunkjønsord paa u, og næsten alle af Hverkenkjønnet paa i, men Tillægsord og Artikkel omvendt i Hunkjønnets Dativ paa i, og i Hverkenkjønnets paa u, saa at man for

stamende Folkefærd; uden dem skulde vi nu omstunder forgjæves lytte efter vore Fædres Tungemaal blant Nordens Fjelde. — Vil man derimod endelig have det gotiske Navn i Brug, da synes det særdeles fortrinlig skikket til at betegne den hele store Sprogstamme, som indbefatter de tyske (germaniske) og nordiske (skandinaviske) Sprog, hvilken Tyskerne (især Adelung) ikke altfor rigtigen eller beskjedent have begyndt at kalde den germaniske. Men Germaner i Norden have vi aldrig hørt tale om, og selv de gamle Rommere, som brugte Navnet, indskrænkede det udtrykkelig til Tyskerne eller endog en enkelt Stamme af dem. Goter derimod er det eneste betydelige Folk, hvoraf vi finde sikre Spor baade i Norden og Syden, og hvis Sprog vi paa begge Steder vide at have været ægte Grene af hin store Sprogstamme; det synes derfor den eneste bekvemme Foreningspunkt, hvoraf et fælles Navn kan tages. Og til de vaklende, intetsigende Navne: Skytisk, Sarmatisk, o. s. v., kan det ligesaalidet som Keltisk længer henregnes efter den høist fortræffelige Fortale til Northern Antiquities etc. with a Translation of Edda, translated from Mallet's Introduction a l'histoire de Danm. Lond. 1770.

Endelserne unnu og ini for unni og inu, f. Eks. jørdunni Jorden (i Dat.), landinu Landet (i Dat.): Merkelig er ogsaa Sprogets Sparsomhed med Tillægsordenes Endelser, naar de staa med den bestemte Artikel: de have da ikke uden tre Endelser, i, a, u; men flere behøvedes netop ikke heller til at adskille de Former, som ikke tydelig kunne adskilles i Artiklen, der i saa Fald staar foran, f. Eks. hinn gódi (nom.), hinn góda (accus.), hin góda (nom. fœm.), hin gódu (nom. neutr. plur.)

Islandsken udmærker sig ogsaa ved Bekvemhed til at danne Ord, ved Rigdom og Bøjelighed fremfor det nuværende Danske, der har tabt saa meget af sin fordums Herlighed. Som en Følge heraf overgaar det de fleste om ikke alle vesteuropæiske Sprog i Renhed og Originalitet, denne søde Egenskab, der i Sproget er hvad Selvstændighed er i Staten. Til Eksempel vil jeg blot anføre nogle faa Ord, som man skulde faa ondt ved at give paa Tysk; og endnu værre ved at oversætte paa Dansk, hvor man i Almindelighed lader sig nøje med at oversætte eller indflikke de tyske Ord, hvad enten der er sund Sands og nordisk Aand i dem, eller ej; villumadr Kjætter, sendimadr Gesandt, kennimadr Præst, kennimannligr præstelig, gudspiall Evangelium, gudspiallamadr Evangelist, ordfæri Stil, minnugr μνημων, rita skrive, frumrit Original, höfundr Autor, sættarstefna Fredskongres, saungtól ell. saungfæri ell. hlióđfæri et musikalsk Instrument, hátign Majestæt; þrithngdr som er paa tre Sprog, o. m. fl. Dette har ogsaa Suhm følt, og derfor ønsket, at en lærd Islænder vilde skjænke os en

islandsk Kunstordbog; man kunde hertil føje Ønsket om en islandsk Synonymik; begge vilde sikkerlig, naar de bleve udarbejdede af Mænd, der forenede Sagkundskab med Sprogkundskab, ikke blive uden den mest velgjørende Indflydelse saavel paa Islandsken som Dansken. Her fortjener det og at bemærkes, at Latinen har sine fleste videnskabelige Ord af Græsken, f. Ex. philosophus, peripheria, o. desl.; de andre europæiske Sprog igjen deres af Latinen; men det nordiske har, ligesom Græsken, sin Rigdom og Fuldkommenhed af sig selv, og skylder kun i alt Fald de andre sin Fordærvelse.

Dog, da enhver, der skriver Grammatik, plejer at anbefale sit Sprog for dets indvortes Fortræffelighed, og da man for denne indvortes Fuldkommenhed ikke plejer at studere et Sprog; vilde alt dette ikke være tilstrækkeligt. Men det Nordiske mangler ingenlunde anbefalende Egenskaber i andre Henseender. Har Fædrenelandets og i Almindelighed Nordens gamle Historie, Oldsager og Gudelære noget Værd i vore Øjne, da ere jo de islandske Skrifter den første Hovedkilde til alt dette. Hvad vidste vi vel om Nordens gamle Hændelser, Kultur og Tilstand uden Sagerne, Kongespejlet og Lovene? Hvor disse derfor ikke lyse for os, rave vi jo ligesom i Bælmørke; saaledes er Gorm den Gamles Forening af de danske Lande og saa meget andet skjult i en evig Nat. Hvad vidste vi vel om Odins Levnet, Bedrifter og Lære, naar vi savnede Edbarne og de gamle Skaldekvader? For ikke at tale om de herlige Digte, som endog for den fortræffelige Materie, de skjønne Tanker og den herlige ædle Stil unaa læses med Interesse af enhver. Ja selv Nordens

ny og store Skalde have jo benyttet Forfædrenes, i de islandske Skrifter indhyllede, gamle Forestillinger og Myter, samt efterlignet deres Fremstillelsesmaade, og saaledes viist at hine vare ikke mindre sindrige og frugtbare, denne ikke mindre passende og værdig end Grækernes og Romernes, naar begge kjendes tilbørlig og anvendes med eget Snille og Smag. Det er da saaledes ved Kjendsgjerninger overflødig beviist, at vi ingenlunde behøve at bortføre Muserne fra Parnas, for at skrive og digte skjønt og opløftende her i Norden; med andre Ord, vi behøve ikke at forme alt efter Græker og Rommere, da vi hos vore egne ærværdige Fædre kan finde saa meget efterlignelsesværdigt; kun at vi ikke ere indtagne af utilgivelige Fordomme imod vort eget og vore Fædres, som vel især reise sig af en endnu mere utilgivelig Vankundighed deri.

Ikke nok at Islandsken saaledes er uundværlig til Kundskab i Fædrenelandets som hele Nordens Oldsager, Historie og forhen værende borgerlige Indretning, den er ikke mindre nødvendig til grundig dansk Lovkyndighed. Vor udødelige Kofod Ancher har sat det udenfor al Tvivl, at vore nugjeldende Landslove virkelig ere vore egne, og at Kilderne til dem næsten udelukkende ere de ældre danske og norske Love; at den Lovkyndige følgelig, for at kunne forstaa hine tilfulde, bør kjende disse, eller, for at betjene mig af denne store Mands egne Ord: at man for at bedømme Kopiens Rigtighed nødvendig maa kjende Originalen. Men nu ere de ældre norske Love skrevne paa gammel Norsk, der er det samme som Islandsk; og de gamle danske Love vil man uden Kundskab i dette Sprog enten for-

gjæves eller endog med et Slags Fare tage i Hænden, da Ukyndighed i Konstruksionen og Misforstand af Ordene enten maa lede til slet ingen Mening eller som oftest til en aldeles vrang og vildfarende. De korte Prøver, som skulle anføres af skaanske og jydske Lov, vil, som jeg haaber, tilstrækkelig godtgjøre dette, og vise hvor aldeles islandskagtigt Sproget i disse Love er, og hvor umueligt at forstaa og forklare det uden Islandsk. Uden Bekjendtskab med dette Sprog og Hjælp af den store islandske Lærde Dr. H. Findsen (siden Biskop paa Island) vilde det derfor og neppe have lykkets Kofod Ancher at give den smukke Oversættelse og det gode Ordregister til jydske Lov, hvormed han har prydet sin fortræffelige Udgave af samme. Ja ere end hine gamle Love ingensteds længer gjældende, og ere de Lovkyndige end faa, der have Lyst og Mod til at trænge til Bunds i deres Videnskab, saa synes Islandsken endog de øvrige uundværlig, som blot indskrænke sig til at forstaa de nu gjældende Love. Der forekomme nemlig i disse mangfoldige Ord, til hvis rette Forstand Islandsken er umistelig, og som af Mangel paa denne Kundskab ikke sjelden have været misforstaaede. Jeg vil blot anføre nogle faa med de islandske Udtryk, som kunne oplyse dem: Dannefæ, isl. Dánar-fé, døde Mands Gods, at dø heder deyia, Impf. dó, Part. Pass. dáinn; Lokkeran, isl. Loku-rán, naar der ranes noget ud af ens Lukke, loka ɔ: Skaade ved en Dør; Rovkjøb, at bryde eller gaa fra sit Kiøb, isl. Rof ɔ: Brud af en Forpligtelse, af at riúfa, bryde, overtræde; Styld, isl. Stuldur, Tyveri, af stela; Veidestí, Jagttiit, Jagtstrækning, af at veida, jage; Valrov, at plyndre de Døde, af valr,

de Faldne, de Døde; Gabestok, af gapi, en Narr; Sommermaale, ɔ: Sommerens Begyndelse, af mál, en bestemt Tid, der findes i flere Sammensætninger, saasom dagmál, náttmál; Hjemmel, af Adj. heimill ɔ: som man har fuld Raadighed over, ganske i sin Magt; deraf Verb. heimila hjemle, og Subst. heimild Hjemmel; o. m. fl. Er det altsaa til en Bogs Forklaring nødvendig at forstaa den, saa synes det til Lovenes Forklaring nødvendig at kjende Islandsken. Det er derfor ikke uden største Grund at Mænd som en Kofod Ancher, Kongslev og Schlegel, der elske deres Videnskab og Lovene, og elske dem dobbelt fordi de ligesom Fædrenelandet og Selvstændigheden ere os overleverede af Forfædrene igjennem mangfoldige Led, paa det kraftigste anbefale dette Sprog som et af de vigtigste Hjelpemidler til sund og grundig Indsigt i de gjældende Landslove. "Vort gamle nordiske Sprog (siger Kongslev i sin Privatret, 1. Bind, 245. S.) bør især være en dansk Jurist anbefalet. Uden dette kan han ikke læse vore Loves allerældste Kilder, ikke selv dømme om disse, og ikke forstaa dem, som vil lære ham det. Uden dette indser han neppe engang de nærmeste Kilder, eller Fejlene i Aftrykningen," o. s. v.

Fremdeles er det jo uden Indsigt i det gamle Nordiske eller Islandske umueligt at forklare eller grundig forstaa de ældste Levninger af dansk Litteratur, ikke blot de gamle Love, men og Runemindesmærker, Dokumenter, Historieskrivere, Kjæmpeviser, Ordsprog, o. desl.; ti jo ældre Dansk, jo flere Spor af det gamle Sprog findes deri; man har aabenbar urigtig sagt: jo flere Ligheder med Tysken findes der; de Eksempler, som

snart skulle anføres, ville vise det tilstrækkelig; men Aarsagen har været, at der i hin Gjæring vist nok forekom mangen ram Tyskhed, som siden blev forkastet eller modificeret anderledes, og det kunde let forføre den ukyndige, der blot flygtigen betragtede Sagen. Hvor højstig Islandsken til ovennævnte Brug er fornøden, sees allerbest af dem, der uden denne Kundskab have villet forklare noget til gammel Dansk henhørende, og føles af enhver, der blot tager en gammel Bog, f. Eks. Jydske Lov for sig, hvor han uden denne Kundskab ikke vil kunne forklare sig Ordenes Former og Forbindelser, sa neppe forsta nogen Side til Ende. Jeg vil blot anføre et Par Eksempler tagne andensteds fra: F. Snedorf (i hans samlede Skrifter, 4. Del, 91. Side) forklarer saledes det nordiske Ord: Saliland, et Len, og Sal, en af de tre Jordlodder, hvori nordiske Folk plejede at dele et erobret Land, ved at lægge til: "Sal, Sol, Siæl, ɔ: Sφe eller Strand," istedden for det nok langt simplere og rettere forklaredes af selia (sælge) ɔ: tradere, sa at sal (Salg) paa det gamle Sprog bliver enstydigt med Len, af liá (tradere), og med Latinernes tribus, af tribuo. Endelig det Ordsprog, der endnu høres i daglig Tale: Forord bryder ingen Trætte, skal ingen lettelig ret forsta, naar han ikke betænker at bryder er her en forkvaklet Udtale af det islandske byriar ɔ: begynder, og skal altsa her betyde: opvækker, ypper.

Til de nordiske Sprogs Etymologi er det gamle Nordiske som Modersproget jo ogsa den første Hovedkilde. Dette nægtes vel af fa, og kan tilstrækkelig sees af deres Uheld, der uden Kundskab herl have givet

sig af med nordisk Etymologi eller Ordforklaring; imidlertid vil jeg dog og herpaa anføre et Eksempel. Ordet Endeligt har man endog i den danske Ordbog forklaret som et Neutrum af endelig, da det dog aabenbare kommer af det islandske endalok eller endalykt (læs endalikt), sv. ändalykt, hvoraf den sidste Del er af Verb. lúka eller lykta ɔ: slutte, saa at hele Ordet betyder den endelige Slutning. Dette viser hvor seaslet man uden idelig Raadførsel med Islandsken kan bedrage sig endog i de Etymologier, der synes mest simple og indlysende. Ja selv til det tyske Sprogs Ordforklaring indeholder det mangt et vigtigt Bidrag; jeg vil blot anføre Ordet nicht, holl. niet, isl. neitt ɔ: ikke et, af ne og einn, i Neutr. eitt; det engelske not er uden Tvivl ligesaa et Slags nordisk Intetkjønsform af none; o. m. fl. Ogsaa den, der vil udstrække sin danske Sprogkundskab til Almuesproget, vil ofte her træffe mangfoldige danske Landskabsord (Provinsialismer) og Særheder, som han uden Kundskab i Islandsken aldrig kan forklare sig. Af det gamle Sprog har nemlig en hel Del bevaret sig fra hine Tider ved mundtlig Overleverelse, og det Tyske, som saameget forandrede Dansken og Svensken, har ikke kunnet trænge saa dybt ind med sine Virkninger, at det hos Almuen ganske har kunnet udrydde disse Levninger, skjønt de vel efterhaanden ere glemte og gaaede af Brug i Bogsproget, samt hos Almuen selv blevne jo mere og mere ukjendelige, f. Eks. paa Falster betyder stavne at stilles, komme i Rolighed, isl. stadna det samme, af stadr Sted; ligesaa tavne, komme til Tavshed, begynde at tie, isl. þagna d. s., af þegia (þagdi) tie, o. m. fl.

let indsees at det, som Modersproget og Sprogets første Hovedkilde, maa blive af Vigtighed for enhver, som, endog uden Hensyn til hine arkaistiske og provinsielle Udkanter af Sproget, vil besidde lærd Kundskab i Modersmaalet; og vi have vist nok hviligen Aarsag til at beklage, at de fleste, om ikke alle, som leverede dansk Sproglære eller Formlære, have savnet denne vigtige Kundskab. En Sproglære skulde nemlig ikke saameget befale hvorledes man bør forme Ordene, som meget mere beskrive hvorledes de pleje at formes og forandres, samt om muligt hvorfor og hvoraf denne Brug er opkommen, og hvad der kunde tale for en anden Brug; ti saaledes allene kan man tilsidst afgjøre hvilket der er rigtigst. Men dette kan, hvad Dansk og Svensk angaar, umulig udføres tilfredsstillende uden nøje Kundskab i Stamsproget; ti her allene findes som oftest den endelige Grund og første Oprindelse til de i hine Sprog nu herskende Indretninger. Endelig, dersom Dansken efter det forrige er oprunden og sammensat af Islandsk og Tysk, saa følger nødvendig at det gamle Nordiske maa blive, om ikke det første og eneste, saa dog et saare vigtigt Middel til at rense, forbedre og forskjønne Modersmaalet; ti jo længere man fører dette bort fra samme, jo længere fører man det jo, saa at sige, bort fra sig selv, fra sit eget oprindelige og ejendommelige Væsen.

Men er da, vil man her sige, Islandsken og saa virkelig det gamle almindelige nordiske Sprog, hvorfra altsaa Svensk og Dansk nedstammer? Gram plejer at anføres som den, der mente at Angelsaksisk var Stammesproget for Dansken, men han skjer helt

Uret, da han egentlig kun siger, at man i det danske Sprogs Forklaring ikke bør blive staaende ved Islandsken allene, men at man ogsaa bør udstrække sin Opmærksomhed til de andre beslægtede Sprog, og heri har han jo storligen Ret, da Dansken ikke bestaar af Islandsk allene, men af Islandsk blandet med mange fremmede, især tyske Bestanddele. Kun for saa vidt feilede han, den største Etymolog, Danmark endnu har havt at opvise, at han mente Islandsk allerede da var benyttet saa meget, at man maatte se sig om efter andre Midler, og mærkede ikke at meget af det, han vilde oplyse af Angelsaksisk, ofte ligesaa godt eller endog bedre lod sig forklare af Islandsk. Flere Nyere synes at mene, at Tysken enten skulde være det umiddelbare Stammesprog for vort, eller dog som dets Søster nærmere end ethvert andet levende Sprog, og at begge skulde nedstamme fra et for længe siden uddødt Hovedsprog, som de dog ikke vide at benævne, da et saadant rimeligvis aldrig har været til. Men at Dansken hører til en anden Sprogklasse, der er sideordnet den germaniske, at det kan kaldes Søster til Svensken, og disse tillige med Færøisk og Norsk nedstamme fra Modersproget Islandsk, er saa indlysende, at det ikke trænger til vidtløftige Beviser.

Endogsaa i den nuværende Dansk, der dog har aldeles tabt den gamle nordiske Grammatik, og tillige er den af alle nordiske Sprogarter, som i Leksikalier nærmer sig mest til Tysken, ser man jo saaledes tydelig alle de Grundindretninger, der udmærke de nordiske Sprog fra de germaniske, og gjøre dem til en egen be-

slægtet Sprogklasse. Ingen (mig bekjendt) tysk Sprogart hænger Artiklen til Enden af Navneordene, som de nordiske; ti de have aldrig havt den Artikkel hinn, hin, hitt, hvoraf disse Endetillæg ere tagne. Ingen har en egen Passivform til Gjerningsordene saaledes som Dansken tilligemed alle øvrige nordiske Sprogarter. De tyske ende deres Infinitiver paa n, de nordiske stedse paa en Selvlyd; de tyske have en Forøgelse til Gjerningsordene, der ligesaalidet findes i Dansk som i nogen anden nordisk Sprogart. De tyske gjøre verbale Navneord paa -en til Hverkenkjøn, men i alle nordiske Sprog ere de af Hunkjønnet. I de tyske Sprog ere de kortere Navneord, der kunne ansees for Roden til Gjerningsord, af Hankjønnet, i de nordiske derimod af Hverkenkjønnet, f. Eks. der Schlag — et Slag, der Ruf — et Raab, der Tritt — et Trin, o. s. v. Og nu den betydelige Forskjel i Lyd og Udtale: de nordiske mangle aldeles ch, o. s. v. Af alt dette sees jo aabenbar at Grundindretningen i Dansken er aldeles nordisk og slet ikke oprunden af Tysk eller Plattysk. At Sproget siden har nærmet sig de tyske, ved at laane en Mængde Ord i de mange Handeler og Forbindelser med tyske Folk, nægtes ikke, men selv af Ordformerne og Partiklerne, hvori en vigtig Del af Sprogenes Ejendommelighed ofte bestaar, sees jo klarlig at Dansken hører til det gamle Nordiske, og ikke til det Tyske; man sammenligne blot følgende tyske, islandske og danske Ord: uns oss os, trinken drecka drikke, schlecht sléttr slet, leicht léttr let, Bauer bóndi Bonde, zweite annar (Akk. annan) anden, seyn vera være, schlafen sofa sove, treiben drifa

drive, grüssen heilsa hekse, machen gjöra gjøre, zu til til, durch igégnum igjennem, zwischen á milli imellem, o. s. v. Fremdeles har det danske Almuesprog langt flere Islandskheder, ikke allene i enkelte Ord, men ogsaa tildels i Dialektens grammatikalske Indretning, end det nu værende Bogsprog, Bogsproget derimod har flere Tyskheder i begge Henseender; men havde nu en tysk Sprogart nogensinde været Folkesprog i Danmark, eller blot Stammesprog til Dansken, da maatte jo lige det modsatte finde Sted. Til Eksempler kan tjene, at Almuen saaledes, i det mindste mange Steder i Fyn, har aldeles den islandske Udtale af á, æ, ó, ei, au; tre Kjøn i Ordene, som især adskilles ved Artiklen i Enden: in (eller ing), en, et, hvilket ogsaa har Sted paa Falster; en Del Gjerningsords Konjugatsion, f. Eks. jeg tykkes, taates, isl. þyckist, þóttist, o. fl.; endelig en Del Ord og Gloser selv, f. Eks. olm ɔ: gejl ell. gal (om Hornkvæg), isl. olmr ɔ: glubsk; hersk (paa Falster) smuk, isl. horskr; baade ɔ: begge, isl. bádir; en Brød ɔ: det Sted, hvor Agre af forskjellig Retning støde sammen med Enderne, og hvor Gangstier ofte anlægges, isl. braut en Sti; Hærde ɔ: Skulder, isl. herdar i Flert. I Thy høres: et Ælam ɔ: Gimmerlam, isl. ær, gl. á; housom ɔ: mædelig, tælelig, isl. hóffamr; iilkøs, ledig, ørkesløs, isl. idiulaus; Opskjær, Høstgilde, isl. uppskera, høste; at hverre Synet ɔ: forblinde som Taskenspillere, isl. siónhverfingar, Koglerier, Forblindelser, o. m. fl. Hvorledes skulde nu vel ellers disse ganske islandske Ord og Udtalemaader være komne ned til disse fjærne Egne? ja netop findes i Almuens Mund,

og selv der være deres Undergang og fuldkomne Forglemmelse nær?

Dog den Sætning at Dansk hører til de nordiske og ikke til de tydske Sprog, har vel funden færre Modsigere, end den anden nøje forbundne, at Islandsk er det almindelige nordiske Sprog, som det omtrent i tiende, ellevte Hundredaar og tildels sildigere taledes og forstodes over hele Norden og de nordiske Bilande (Erobringer og Kolonier); denne trænger derfor til udførligere Beviser.

Først af historiske Grunde er det jo allerede klart. Sagarne adskille aldrig Islandsk eller Svensk som egne Dialekter fra det almindelige Nordiske, ja disse Ord: islenzka, og sænska ell. svenska forekomme aldrig i Sagarne. De kjende kuns tvende Sprognavne, nemlig danska og norræna her i Norden, men nu kalde de netop deres eget og det norske og svenske Sprog i danska ligesaavelsom norræna, f. Eks. Snorre i Fortalen til Heimskringla siger sig at beskrive der de Fyrster "er ríki hafa haft á norðrløndum, oc á danska túngu hafa mælt" *). Hvad her siges om de Norske, sees af følgende Sted i den islandske Lov: Jonsbogen, ogsaa at have gjældet om de svenske: Svá skal

*) At dette ikke, som Bjørner har ment, kan være interpoleret efter at Island kom under Danmark, viser Suhm i krit. Hist. 1ste Bind, 210. Side. Om denne Benævnelse af Nordens gamle Sprog se ellers den lærde Afhandling bag ved Gunnlaugs Saga de appellatione Lingua danica, der indeholder mange flere udtrykkelige historiske Vidnesbyrd end jeg her kan anføre.

ok fára um arf danskra manna ok svenskra, ef þeir andast hér. Enn af øllum ødrum túngum enn danskri skal eingi madr at frændsemi arf taka hér nema fadir o. s. v. De Danske og Svenske, men ingen uden de, der talte danska ɔ: Nordisk, havde (uindskrænket) Arveret paa Island. Omvendt forsikre de, at Islandsk blev talt over hele Norden, f. Eks. i den gamle islandske Lovbog Grágás heder det i Vígslóda: Ef útlendir menn verda vegnir hér á landi, danskir eda sænskir eda norrænir, úr þeirra konúnga velldi þriggia, er vor túnga er o. s. v. "Dersom Udlændere, Danske, Svenske eller Norske, fra de tre Kongers Riger, hvor vort Sprog tales, blive dræbte her i Landet;" her fremsættes det særdeles indlysende. De adskille altsaa slet ikke disse Sprog, meget mere omtale dem bestemt som et eneste; men havde nu Sproget ikke heller den Gang været det selv samme, saa var dette jo aabenbar urimeligt og uforklarligt. Derimod skjælne de Gamle udtrykkelig imellem norræna og þýska, f. Eks. Snorre selv, 2. Del, S. 310, fortæller om en Mand fra de sydligere Lande (sudrmadr), som, noget drukken, begyndte at tale á þýsku *), men da ingen af de islandske Grønlændere forstod ham, á norrænu. Ogsaa skjælnes tydelig imellem det nordiske og engelske (ɔ: angelsaksiske) Sprog, f. Eks. i den gamle isl. Lov Grágás

*) Jeg begriber ikke, hvor nogen kunde her falde paa Tyrkisk, fordi der i nogle Haandskrifter stod þýrsku; ti dette r kan jo saa let ved Afskriveres Ukyndighed være kommet isteden for d i þýdsku, som ofte findes. Tyrkir skrive Islænderne desuden altid med et T, men Þ og T adskille de i

heder det i Erfdabálkr: Norrænir menn ok danskir ok sænskir eigu hér arf at taka -- enn at frændsemi af øllum ødrum túngum enn danskri túngu skal eingi madr hér arf taka nema fadir o. s. v., hvor alle tre nordiske Folk tillægges kun et Sprog, som kaldes danska. Men paa et andet Sted heder det: Nú andast enskir menn hér, edr þeir menn, er menn kunnu eigi hér máli edr túngur vid, ok er eigi skyllt at láta arf þeirra útgánga. Heraf sees tydelig at de Engelske ikke regnedes til dem, der talte Nordisk, som alle kunde have Arv paa Island, men sattes i Klasse med dem, der tale ubekjendte og fremmede Sprog, hvilke ikke havde denne Ret. Naar det altsaa andre Steder synes at Angelsaksisk ogsaa regnes for Nordisk, da skal dette enten forstaaes om begge Sprogs unægtelig meget store Lighed, eller saaledes at man i Engelland foruden Angelsaksisk ogsaa forstod og talte Islandsk, hvilket heller ikke vel lod sig tænke anderledes, efter at Nordmænd og Danskere en lang Række af Aar havde oversvømmet Landet, besat hele Landskaber, og tilsidst flere nordiske Fyrster og Konger beherskede store Stykker eller hele Riget. Derimod er mig i ingen Saga forekommet mindste Vink til Sprogforskjellighed i Norden, f. Eks. nogen Misforstaaelse, nogen Brug af Tolk, eller at nogen har forstaaet og

Begyndelsen af Ordene alt for nøje til at hint kunde antages at staa for dette. Endelig, hvad der vel dog især maatte komme i Betragtning, heder jo Tyrkisk paa Islandsk tyrkneska, som er saare langt fra denne Form.

talt to nordiske Sprog, da dog alle Sagarne vrimle af idelige Fortællinger om disse Folks Rejser, Samtaler og Forhandlinger med hinanden. Tvertimod finder man bestandig at de strax tale med hinanden uden mindste Vanskelighed, at Kongerne og Hoffolkene strax forstode de islandske Skalde. Hoffolkene lærde deres Viser og Æredigte udenad; men havde Dialekten blot været synderlig forskjellig, var det visselig umueligt at noget Menneske uden Tydning og Forklaring kunde forstaaet de islandske Vers med den saare kunstige Indretning, forvildende Ordomflytning, det poetiske Sprogs ejendommelige Ordforraad og Ordomskrivning, som Islænderne nu omstunder have tungt nok ved selv at forstaa og forklare, skjønt deres Dialekt baade i Poesi og Prosa afviger næsten umærkelig lidet fra den gamle. Endogsaa det besynderlige islandske Digtersprog maa altsaa nødvendig have strakt sig over hele Norden.

Skjønt nu disse historiske Grunde allerede synes at give Sagen en høj Grad af Vished, saa er det dog det allerskreste Bevis, naar man kan fremlægge Prøver af Sprogene selv i deres gamle Skikkelse, saa at enhver deraf kan overbevise sig om deres Identitet; men dette er ikke saa let en Sag, ti vi have ikke skrevne Levninger gamle nok, og Blandingen med Tysken er begyndt tidlig. Imidlertid kunne vi dog mærke følgende. De ældste Spor af ethvert Sprog ere sikkerlig Navne paa Personer og Steder; betragte vi nu de gamle danske Navne, da ere de alle af det islandske Sprog, f. Eks. Fróði, U'lfr, Hugleikr, Sveinn, Haraldr, Hálfdán, Eiríkr, Hrólfr, Sigurdr, Knútr, Þyri, A'stridr, Gyda, Ragnhildr; O'dinsey, Róiskellda, Danavirki, A'rós

(ɔ: Flodens Munding), siden Arhus, Skaginn, o. fl. Iblandt disse Navne findes tillige en Mængde Ord, som give Prøver af Gloser i Sproget. Dette er endnu mere Tilfældet, naar vi tage Tilnavne med, f. Eks. Danabót, Danaást, o. fl. Af de anførte ser man at følgende Ord have fra de ældste Tider havt Sted i Danſken: fróðr kyndig, úlfr en Ulv, hugr Sind, ást Kjærlighed, ey en Ø, kelda en Kilde, virki (af verk) et Bolværk, á en A, ós en Flodmunding, o. fl.; man ser tillige den isl. Gen. i Hunkj. af á, Gen. plur. af Danir, o. s. v. Alle disse stemme da paa det nøjeste med Islandsken, og kan hverken forklares eller engang gjenfindes i noget andet mig bekjendt Sprog. Hertil kunne føjes de endnu brugelige, Side XV og XIX anførte Almueord, hvorom det samme gjelder.

Næst efter Navne og hvad deraf kan sluttes komme vi til endnu langt tydeligere Spor af Sproget, til de ældste Mindesmærker med Indskrift paa, nemlig Runestenene. Her maa jeg være noget udførlig, da jeg ellers er vis paa, de fleste, der ikke ere store Kjendere, vilde, naar jeg henvisde dem til Runeindskrifterne, netop deraf slutte at gammel Dansk var et ganske andet Sprog, og kun yderst fjærnt beslægtet med Islandsk; da dog dette i sig selv er det sikreste af alle Beviser for den Sætning, at Islandsk er det gamle almindelige Nordiske. Sagen er nemlig: Runealfabetet indeholdt i de ældste Tider kun 15 eller 16 Bogstaver; hermed kunde man kun meget kummerlig betegne alle Lyd i et Sprog. Man havde kun et Tegn til G og K, kun et til D og T, et til B og P, et til U, V og Y; E og Ø manglede aldeles, og maatte

omskrives paa mange Maader, f. Eks. hint med J, A, ia, ai, dette med au, o. s. v. De første og fleste Runeforklarere iagttoge ikke dette, og kunde ikke iagttage det, da de kjendte lidet eller intet til det gamle Sprog, og de følgende, der vel besadde denne Kundskab, fulgde dog hines Spor, og tilsidesatte saalænge deres Sprogkundskab, hvor den just allermest gjordes fornøden. Naar de altsaa afskreve Indskrifterne med latinske Bogstaver, fik Ordene saa barbarisk et Udseende, at det var et Guds Under de dog selv kunde gjenkjende saa mange af dem, da de aabenbar aldrig have havt saadan desperat Skikkelse i nogen nordisk Dialekt, hvilket især kan indsees deraf, at paa den Maade blev gammel Norsk og Islandsk selv ikke engang Islandsk længer; ti der har netop det samme Sted. Desuden har Ordene paa Runestene i Slesvig, Jylland, Sjælland, Skaane, Upland, Gulland og Norge netop samme Skikkelse, naar de ere omtrent fra samme Tider, og allerede dette er jo nok til det, her skulde bevises. Forresten begribes lettelig at Retskrivningen til forskjellige Tider og paa vidt bortfjærnede Steder har været meget forskjellig, saa at endog visse Bogstaver have forandret Betydning. Det vilde blive altfor vidtløftigt her at udføre og beskrive alle disse Forskjelligheder, men det er tillige unødvendigt, da Prøverne skulle anføres med en efter de nu brugelige Bogstaver indrettet Skrivning. Paa den første af de slesvigske Runestene (se Aftegningen Tab. I. og II. i Beschreibung zweyer in der Nähe von Schleswig aufgefundenen Runensteine) staar: P... reshi sten hansi .... eftir Erik félaga sinn, es varð dauðr þá .... sátu um Heidaby .... Paa Jellingestenen (se Worms

Monum. S. 331) staar: Haralldr konúngr baþ gørva kubl þøssi eft Gorm fedur sinn, auk eft Þyrvi módur sina. Sá Haralldr (Gormsson vann) Danmørk alla auk Norveg .... Paa Glavendrup-stenen i Fyn (see Aftegningen i Skand. Litt. Selsk. Skr. for 1806, 2. Bind, og Minerva for 1808, S. 280) forekommer blandt andet: Ala synir gerdo kubl þøssi eft fedor sinn, auk hans kona øft ver sinn o. s. v. Paa en Steen i Laaland (se Worm, 252. S.): Toki risti rúnar eftir (Þóru) góda stiúpmódur sina. Dette er den mindste, men letteste Indskrivt paa Stenen. Paa Tryggeveldestenen i Sjælland (se Skand. Litt. Selsk. Skr., 1809, 2. Hæfte): Ragnhildr systir U'lfs setti stein þansi, auk gerdi haug þansi .... Asum-Indskriften i Skaane: Krist Máríu son hiálpi þem er kirkiu (þessa gerdu): Abselon erkibiskup ok A'sbiørn Muli. Her er allerede Sproget enhel forandret, da denne Indskrift er saa ung. I Upland (se nova acta soc. Upsal. vol. V. pag. 300) forefindes denne Indskrift: U'feigr auk ... þeir létu reisa steina þessa (acc. plur.) at J ... fedur sinn. Gud hiálpi siál hans. og denne (S. 309): Hálfdán lét reisa stein þensi eftir A... bróþur sinn; auk G... eftir son sinn. I Østergotland (S. 312): Eysteinn auk U... reisþu kumbl þøssi at Helga feþur sinn góþan. Paa Gulland, hvorfra alle de dejlige gotiske Sager skulle være komne, som have gjort saa god Virkning i vor gamle Historie, findes denne Indskrift (Worm, 453): B... i Sn... hann lét giøra þenna stein yfir sina húsfreiu B..., som er ren Islandsk. Nu fra det Tronhjemske i Norge betragte man følgende

skkerlig meget gamle Indskrift (Worm, 522): T... R... Gudfastar son lét reissa stein) þenna, auk gerva brú þessa, ok hann lét kristna ....land. As(biørn) gerþi brú, ok Steinn rúnar þessar. Baade i Bogstavernes og Ordenes Former ligner den meget de ældste danske Runestene. En anden langt yngere norsk Runeskrift paa en Træstok er følgende (se Aftegningen Skand. Mus. 1803, 1. Bind, 303. S.): Sigurdr jallssun reist rúnar þessar lougardaginn eftir Botolfs messo, er hann farþi *) hingat, ok vildi eigi gánga til sættar viþ Sverri fødurbana sinn ok brædra. Tages nu det billige Hensyn paa de forskjellige Tider af alle disse her anførte Indskrifter, og hvor let Runehuggernes Mangel paa fast Retskrivning, Tidens Tand, Afskriverskjødesløshed og Aftryksfejl kan være Årsag i de enkelte højst ubetydelige Afvigelser af Sproget paa disse Mindesmærker indbyrdes og fra Islandsken, da tror jeg vist, at hver den, der ikke savner al til Bedømmelsen fornøden Kundskab, og ikke er indtagen af Fordomme, vil finde Overensstemmelsen udmærket stor, og ikke tage i Betænkning at erklære Sproget over det hele gamle Norden for et og samme, og for det samme som Islandsk. Man ser ellers at Dansken især har havt nogen Forskjel i det pron. þessi: i de svenske og norske Indskrifter har det nemlig oftest i acc. masc. þenna, ligesom paa Islandsk; i de danske derimod, især i de ældste, oftere þansi, uden Tvivl en Arkaisme og maaske tillige Plebejisme.

*) fardi er imperf. af feria, at færges, sætte over en Flod.

Man finder undertiden e for ei, hvilket Islænderne udtale som et plat og bredt e, så at denne Forskjel er vel mest ortografisk. I øvrigt er den gamle islandske Grammatik bestandig nøjagtig fulgt, ligesom og alle Ordene ere islandske. Overhoved alt, hvad der af Runemindesmærker er læst og forklaret rigtig og nøjagtig, er islandsk; hvad der ikke ser islandsk ud, er sådant, som formedelst Mindesmærkets Beskadigelse, eller Aftegningens Uefterrettelighed, er ulæseligt og uforklårligt.

Endnu kunde et Bevis hentes af de ældste Bøger i det danske og svenske Sprog; men her må vi beklage, at vi ingen ældre skrevne Levninger have på Dansk end omtrent fra Valdemarernes Tid, ɔ: i det højeste fra Slutningen af det tolvte Hundredår, og selv dette er sikkerlig endda meget forvansket af senere Afskrivere. Da nu Dansken meget tidlig begyndte at blandes med germaniske Sprogarter (f. Eks. ved Knud den Stores Erobring af Engelland), og vi kun have temmelig sildige skrevne Stykker deraf tilbage, så kan dette ikke blive så indlysende som det ellers måtte. Svensken derimod, som altid er bleven den fælles Kilde nærmere, har endnu i det trettende Hundredår havt næsten den hele gamle grammatikalske Indretning, såvelsom de gamle nordiske Ord tilbage, så at Forskjellen her mest består i Retskrivningen, som følgende Prøve af Uplandsloven, given 1295, kan vise: A Krist skulu allir Kristnir troa at han år Gudh, ok ái åru Gudhar fleiri ån han en. Ångin skal Afgudhum blota, ok ångin a lundir ållå stena troa. Allir skulu kirkiu dyrka. Thit (isl. þingat) skulu allir

badhi qvikkir ok dödhir komandi ok farändi i Wäruld ok af. Kristär bödh kirkiu byggia ok tiund giöra. Adamber ok hans synir giördu tiund fyrst, ok Salomon kirkiu. Her er ei bleven til e, og au til ö; den hele Forskjel er næsten allene ortografisk. Vil nogen sammenligne de øvrige gamle svenske Love, f. Eks: Biarkøretten, Gullandsloven, o. fl., hvis Udgavet ellers ere temmelig skjødesløse og slette, da vil man finde den gamle Grammatik for det meste iagttaget i disse ældste, og efterhaanden at forsvinde mer og mer. Af Skaanske Lov, der nok er noget af det palidelig ældste Dansk (givet i tolvte Hundredaar), kan mærkes følgende Prøve efter et Par arnamagnæanske Haandskrifter: Far man kunu, oc døͤr han før æn hun far barn, oc sighir hun oc hænnæ frændr at hun ær mæth barne; tha scal hun sitia i egn bæggia therra uscifto tiughu uku, oc til se mæth sinum værianðæ. Ær hun æi mæth barnæ, oc ær thær godræ kvinnæ vitnæ til; tha sciftis egn therra. — — Sighir mothær oc hænnæ frænder at barn war føt æftir fathur, oc neta fæthrinis frænder; tha scal mothur væriande vitta mæth tviggia manna vitni oc tolf næfndum mannum i kyni sinu, at o. s. v. Dette ser vel noget forskjelligt ud fra Islandsk, men naar man kaster de overflødige h bort, sætter þ for th, og e for æ paa de fleste Steder, ligner det næsten ganske; Infinitiverne have deres gamle islandske Form, Dat. paa i eller e (barne), og Dat. paa um (sinum, næfndum), og Dat. neutr. sing. paa u (sinu), Gen. i Flert. paa ra og andre Former af den (godræ, kvinna, bæggia,

tviggia); ligesaa synes man og at have iagttaget de gamle Kasus obliqvi af Hankjønsord paa i, Hunkjønsord paa a, og de paa ir (værianda, kunu, moþur, faþur); men Vokalforandringen i Deklineringen er ikke iagttaget (faþur, mannum, for føður, mønnum). Sproget i Jydske Lov er vel endnu meget mere forandret, som et Hundredaar omtrent yngere (given 1240 ifølge Fortalen), men indeholder dog endnu saa meget Islandsk, at en Prøve fortjener at fremsættes: Barn, of thet worther cristneth, stande arf; ei elder. worther skilneth a, huath lenger liuer mother eth barn; eth barn se cristneth eth ei; tha er e nerremer at witnes til cristendom oc til arf æn fra. Her er dog endnu det hele Sving i Konstruksion og Tone islandskagtig, saavelsom mange af de enkelte Ord og Ordformer, f. Eks. of, isl. ef, dersom; woþer, isl. verdur; elder, isl. ella; skilneþ, isl. skilnadr, Adskillelse; det er denne Endelse, som findes i iafneþ (isl. jafnadr ɔ: Billighed); Tyvnet, Levnet, o. fl.; a, isl. á ɔ: paa ell. i — det følgende kunde hede paa Islandsk: hvart lengr lifir moþir eþr barn — hvart ɔ: enten; eth, isl. edr, eller; þa, isl. þá, da; e, isl. æ, altid. Vitherlagsretten, som man urigtig har anset for det ældste paa Dansk, er her ubrugbar; ti hvorledes det end forholder sig med Materien, saa er det aabenbart at Sproget er meget yngre, paa enkelte Arkaismer og ramme Islandskheder nær, der ligesom ere undslupne Afskriverne, og vel lade os slutte, men ingenlunde vise ligefrem hvorledes Sproget har været i de Tider, da den først blev opskreven, f. Eks. han á ɔ: ejer, hiô hugg, ráda á anfalde, o. fl.

Sammenligner man derimod Tysken af denne Periode med dette Sprog eller det paa Runestenene, da maa jeg bekjende at jeg paa ingen Maade begriber, hvorledes nogen af allermindste Sprogkundskab og sund Skjønsomhed kunde falde paa, at antage Dansken oprunden af denne. Jeg vil blot fremsætte en lille Prøve af Willeram († 1085) over Højsangen: Zuich mih nah dir, so loson wir in demo stanke dinero salbon. ih bekennon min unkraft, vone dannan hilf mir mit dinen gnadon, so scunt ih andera zu dinemo wega. Vil man sige, dette er ikke gammelt nok for at se Overensstemmelsen tydelig, da betragt blot de saksiske Bønneformler til Odin i Krigen med Karl den Store, og de første Ord: hilli kroti Woudana (hellige store Odin), er nok til at se, det ligner ligesaa lidt eller endnu mindre de nordiske Sprog.

Findes der nu saaliden Overensstemmelse imellem gammel Dansk og Tysk, ja selv Saksisk, og derimod i hine Smaaprøver af gammel Dansk og Svensk saa tydelige og saa mangfoldige Spor af Islandsk; findes der paa Runestene i Jylland selv samme Sprog som paa dem i Gulland, Upland og Tronhjem, og er alt dette paa enkelte meget faa Former nær ren Islandsk; ere Navne paa Personer og Steder, samt de Ord, man derved kan slutte sig til af gammel Dansk, ren Islandsk; har Almuesproget endnu saa kjendelige Levninger deraf tilbage; og sige endelig mange forskjellige historiske Vidnesbyrd det samme; saa tror jeg det er nogenlunde sikkert, at det gamle Norden talede et eneste Sprog, og at dette var Islandsk, og at altsaa Tysken er et ganske andet grundforskjelligt, hvorvel beslægtet

Sprog. At det her i Norden kan have været en Del Forskjelligheder i Udtalen, giver sig selv; men at disse ikke engang vare saa betydelige, at de egentlig kunne kaldes Dialekter, vise Runeindskrifterne foruden de historiske Grunde. At nu Sproget i Norge var det reneste, er højst rimeligt, da dette Land er det yderste og fjerneste fra andre Lande af forskjelligt Sprog. Da nu Islænderne udvandrede fra Norge, og siden dyrkede og polerede deres Sprog saa omhyggelig, at det blev renere og smukkere end i Norge selv; saa kan vi glæde os ved, i den gamle islandske Litteratur at besidde mangfoldige skjønne Levninger af det gamle Nordens reneste og smukkeste Dialekt, om man endelig saa vil kalde det, og det trods alle Avindsyges *) latterlige Indvendinger og ugrundede Paastande, som

*) Jeg mener den nordiske Litteraturs Fiender i Tyskland, Schlözer og hans Eftersnakkere. Schlözer var uden Sammenligning den grundigste, skjønt vistnok hans Indsigt i Nordens Sprog og Litteratur ikke var den allerdybeste; men hvad han saa bittert og spottende fremsatte, var dog uden Tvivl Resultatet af hans redelige Granskninger. Adelung var langt mere skamløs og vankundig heri, hvilket jeg i Kieler Litteraturzeitung for 1809, 14.–19. Juli, troer at have godtgjort. Han synes af foragteligt Had til de nordiske Brodernatsioner, og lav Misundelse over deres Hæder, at have paataget sig Ordførelsen for Nordens Fiender. Det er for ham umueligt at der i hele Norden kan være talt et eneste Hovedsprog. De ypperste Digte, der synes at kappes med Homer i Simpelhed, Naivitet og Højhed, og ligesom aande den fjerneste Old, ere for ham lutter Svulst, og intet

det efter foregaaende Beviser synes mig ligesaa overflødigt og unyttigt som kjedsommeligt at opregne og gjendrive. Men skulde da nu ikke dette Land, dette Folk, og denne Nations gamle, ypperlige Værker, saavelsom det nu brugelige skjønt lidet forandrede Sprog, være af en afgjort Vigtighed og Interesse for hver agte og tænkende Nordbo, for enhver, der har Lyst at se og føle hvorledes hans Fædre for saa fjærne Tider levede, talede og tænkte.

Betragter man nu denne Sprogets indvortes Fortreffelighed og udvortes Interesse og Vigtighed for os

---

islandsk Stykke er ældre end fra 12. eller 13. Hundredaar, men af de danske Kjæmpeviser kan vel nogle være fra 8. og 9. Hundredaar! Han finder de herligste Sagar, der i Fortællingen, i den reneste Upartiskhed, i sand og tro Skildring af Karakterer og Sæder, i simpelt og ædelt historisk Foredrag, i ren og klassisk Stil ikke vige for den græske og romerske Oldtids beste Værker, dem finder han at være lutter Spindestuehistorier, (se mere ans. St. i Kieler Litteraturzeitung, men især den fortræffelige Skrivelse fra Prof. Nyerup til Prof. Worm, i det Skand. Litt. Selsk. Skrifter for 1802, 3. Hæfte; og samme om Edda, sammesteds 1807, 2. Bind). Det var derfor vist højligen at ønske med Adelung, at en Mand som Prof. Gräter, der forener Smag med nordisk Sprogkundskab, vilde give en hel Saga, f. Eks. Eigla eller Gretla, paa Tysk, i en værdig Dragt. Dette vilde være ligesaa fordelagtigt for Nordens gamle Litteratur, som beskjæmmende for Adelung og de øvrige Eftersnakkere, der ikke fortjene at nævnes, da de ere for ubetydelige til at ænses af Nordboerne.

saa og at det endnu tales, og det af et Folk, som henhører til den danske Stat, da bliver det særdeles ubegribeligt, at man hidindtil ikke har havt noget ret brugbart Værk derover; ja endog heller mindst en Gang for alle at udsætte dets Tilværelse af Landet, for ikke at sky sig med at lære det, saa at endog den aldeles barbariske Grønlandsk har nydt en blidere Skjæbne, og faaet langt bedre Bearbejdelser, baade Sproglærer og Ordbøger. Den Møje, som det derfor kostede at lære Islandsk, maa vel og være en vigtig Årsag, hvorfor saa saare faa, for ikke at sige slet ingen, Danskere eller i Almindelighed Udlændinger have forstaaet det tilgavns. Det første Forsøg over Sproget fremkom vel før der var tænkt paa nogen Sproglære i Dansken, men siden er det og blevet deslængere tilbage.

I Aaret 1651 udkom nemlig: Recentissima antiquissimae linguae septentrionalis incunabula, id est Grammaticae Islandicae Rudimenta per Runolphum Jonam Islandum. Hafniae etc., paa 158 Kvartsider. Af denne Bog ejer Universitetsbiblioteket et rart Eksemplar, der er gjennemskudt og forsynet med gode Anmærkninger, som dog ikke indeholde noget Nyt, men kuns Rettelser og Forbedringer til Texten. Denne Runolf Jonsens Sproglære blev siden udgivet af Hickesius, tilligemed en kort angelsaksisk og møsogotisk Grammatik, Oxford 1688 og 1689; den blev og med nogle ubetydelige Tillæg, og nogle vel især ortografiske Forbedringer, indført i sammes Thesaurus linguarum septentrionalium, og fik nu af Suhm det hæderlige Vidnesbyrd, at man næsten ingen bedre islandsk Sproglære behøvede; imidlertid er det vist at den i sig selv

har sære betydelige Ufuldkommenheder og Mangler. Hertil regner jeg især den aldeles upassende Inddeling af Deklinatsioner og Konjugatsioner, hvorved de forskjelligste Ord bringes sammen, og de mest overensstemmende adskilles, f. Eks. krabbi, auga og nýr regnes til en Deklinatsion, samt temia og fela til en Konjugatsion, uagtet de næsten intet have tilfælles; bera og gefa derimod til forskjellige Konjugatsioner, skjønt de adskille sig yderst ubetydelig. Dernæst opstilles, formodentlig for at efterligne de latinske Sproglærer, en overflødig Mængde af aldeles lige Paradigmer, blot fordi de endes paa forskjellige Bogstaver; hvorimod Ord, der have en særegen og svær Maade at forandres paa, ikke opstilles, men enten forbigaaes, eller dog blot berøres i nogle utilstrækkelige Anmærkninger. Endelig er den ikke saameget en egentlig Sproglære, som blot Formlære, da den slet ikke taler om Ordдannelsen, Ordføjningen, Sprogarter eller Verseindretningen. Nylig erholdt man et lidet Udtog af Runolf Jonsens Bog under Titel: Grammaticae gothico-islandicae electa, pars 1ma & 2da, praeside N. H. Sjöborg. Lundae 1804–6, ialt 26 Sider i 4to; men deels er det saa overmaade kort; deels har det ingen af Runolf Jonsens nysomtalte saare væsentlige Fejl rettet, skaffer altsaa ikke en Gang et godt kort Overſyn af Sprogets Indretning; deels endelig synes det gjort efter den ældste Udgave. Isteden for Ordet blad har man valgt et andet af de anførte Eksempler til Paradigme paa den tredie (hos mig den anden) Deklinatsion, og dertil taget strýð (ɔ: strid); men nu har man af det gamle Paradigme ladet sig forføre til at give det i Flertallet

strød, da det dog blot er a, der forandres til ø, ikke andre Selvlyd.

Flere trykte islandske Sproglærer ere hidindtil ikke framkomne, saa der ligesom synes at ligge en Spaadom i Tittelen paa Runolf Jonsens Bog, da den nu virkelig over halvandet Hundredaar har været recentissima. Næst efter den anbefaler Suhm, i sin Afhandling om Vanskelighederne ved at skrive den gamle nordiske Historie (hans samlede Skrifter, 7. Del), Olai Vormii literatura runica, Hafn. 1661, i Fol., og siger „at der kan hentes fornøden Kundskab om de Gamles Poesi, som ellers er saa vanskelig, mørk og indviklet en Sag, at vel ingen lærd Mand, ja indfødt Islænder, kan rose sig af tilfulde at have udgrundet den."

Men siden den Tid have vi i Modersmaalet erholdet en over denne Gjenstand langt fuldstændigere og bedre Bog, nemlig: Om Nordens gamle Digtekunst, dens Grundregler, Versearter, Sprog og Foredragsmaade; et Prisskrift ved Jon Olafsen. Kbhavn. 1786. 4to. paa 256 Sider foruden et latinsk Register over de i de anførte Eksempler forekommende Digterord. Denne Bog, hvori den lærde Forfatter beskrev os den islandske Digtekunst ligesaa grundig, som hans Broder Eggert Olafsen udøvede den skjønt, behøver vist nok ikke her vidtløftig at omtales, da den maa formodes at være i alles deres Hænder, der dyrke og studere den gamle nordiske og islandske Litteratur. Den er, skjønt ikke uforbedrelig, et saare ypperligt og uundværligt Hovedværk; kun, da den egentlig blot giver sig af med den gamle Poesi, have vi endnu intet over den nyeres Tilstand og Beskaffenhed.

Foruden denne sære tarvelige Litteratur af trykte Skrifter over Sproget gives der endnu en haandskreven Grammatica Islandica, autore Joanne Magnaeo Isl. Forfatteren var en Broder til den udødelige Arne Magnussen. Jon Magnussens Sproglære er ligesom Runolf Jonsens egentlig kun en Formlære, og hvorvel i nogle Henseender bedre end samme, dog endnu meget ufuldkommen. I Hovedinddelingen af Deklinatsionerne efter de tre Kjøn har han meget heldig truffet Sprogets naturlige Gang, men i Underinddelingen af de enkelte Kjøns Deklinatsioner har han ikke havt klare Begreber at følge, og derfor ofte forvirret sig. I Konjugatsionernes Inddeling efter Antallet af Stavelserne i præs. ind. har han derimod himmelvidt forfejlet Sprogets Indretning. Desuden opstilles en altfor uhyre Mængde Paradigmer paa Fleksionerne; og de Reglerne tilføjede Eksempler, der ofte fylde flere Sider, ere meget uheldig valgte, saasom de bestaa af næsten lutter sære, forældede, digterske og provinsielle Ord, der vanskelig forstaaes af en indfødt Isländer, og dog er deres latinske Oversættelse ikke føjet til. Den første Arnemagnæanske Stipendiar J. Olavsen fra Grundevig, hvem Forfatteren sendte sit Autograf og Protograf, begyndte derfor i samme at skrive den latinske Oversættelse til de af Ordene, han forstod, men kom desværre ikke til Ende dermed, da han, som man ser af hans Antegnelser i Bogen, der nu tilhører den arnemagnæanske Samling, blev nødsaget til at overlade Justitsraad Mølman den. Paa en af de Fortalen vedlagte Sedler, hvor han beklager dette, siger han tillige:

» Salig Provsten Hr. Jon Sigurdsen tog uden Tvivl
» hos mig sin Grammaticam islandicam in 4to; den
» holdt op noget in verbo, eller kanskee var ikke læn-
» gere renskreven.»

Heraf sees altsaa at man har havt endnu et tredie Forsøg, eller i det mindste en Begyndelse dertil, men om samme er fortsat og fuldendt, om det er til endnu, og hvor, har ikke været mig mueligt at komme efter.

Det synes her ikke upassende at tilføje Efterretning om de hidtilværende islandske Ordbøger, at Læserne paa et Sted kan faa et Oversyn af alle Hjælpemidler til Sprogets Studium. (Se ellers Halfdani Einari historia litter. Islandiae. Hafn. & Lips. 1786). Det første var da

Magni Olavii specimen Lexici Runici, ed. D. Olaus Wormius. Hafn. 1650. fol. Dernæst

Lexicon islandicum vel linguae septentrionalis dictionarium, a *Gudmundo Andreae Islando*, ed. P. J. Resenius. Hafn. 1683. 4to. Universitetsbiblioteket ejer heraf et vart Exemplar med Anmærkninger af A. Bussæus.

Olai Verelii index linguae veteris scytho-scandicae sive gothicae ex vetusti ævi monumentis collectus atqve opera O. Rudbecki editus. Upsalæ 1691. fol.

Flere end disse ere ikke trykte, og alle tre ere de ligesaa sieldne som maadelige, og næsten aldeles ubrugbare; imidlertid er dog det sidste det bedste. Det lønner ikke Umagen at beskrive dem nøjere; men mærkeligt er det, at en Svensker har overgaaet tvende Islændere i at samle en islandsk Ordbog. I sidste Halvdeel af syttende Hundredaar udkom altsaa foruden Runolf Jonsens

Sproglære ikke mindre end tre Ordbøger. Siden har ingen islandsk Ordbog været trykt; imidlertid har flere været udarbejdede. Biskop J. Arnesen samlede et Lexicon islandico-latinum; Jon Olafsen fra Grunnevig gjorde ligeledes en meget stor Ordbogsamling i flere Dele i Folio, som vel indeholder en hel Del godt, men dog er først uordentlig og forvirret. Den findes i den arnamagnæanske Haandskriftsamling. Biskop Hans Findsen begyndte, men fik desværre kun de første Bogstaver bragt til Ende. Provsten Gudlaugr Thorgeirsson skal have foretaget sig et lignende Værk. Men det bedste og vigtigste af alle er uden Tvivl Provsten Bjørn Haldorsons. Han samlede dertil med stor Flid i 15 Aar, var ikke indtaget af Oldsagerne, ikke heller af en lastværdig Ligegyldighed for sit Sprogs Renhed, som han skrev overmaade vel; han har derfor og i Ordbogen gaaet den rette Middelvej, og samlet en Skat af de klassiske Ord og det rene islandske Sprog, uden dog paa den ene Side at forglemme de noget gamle og digterske, eller paa den anden ganske foragte de nyoptagne Udtryk; kun synes den latinske Oversættelse stundum noget kort og ubestemt, ligesom Talemaader kun sparsomt ere optagne. Sit første Udkast forærede han sin Svoger, den lærde Olding Jon Olavsen, som igjen har foræret mig denne uskattærlige Bog. Et andet Eksemplar, renskrevet efter dette, sendte han til den arnamagnæanske Kommission, i hvis Haandskriftsamling det findes. Om flere Eksemplarer maaske skulde findes paa Island, er mig ubekjendt. Endelig forstaar det sig, at de mange Saga-Indekser indeholde mange vigtige Bidrag til Sprogets

leksikalske Bearbejdelse, hvorvel det mere er de sjeldne, fære og forældede, end de gode, almindelige Ord, de indeholde.

Hine Forgjængere har jeg under den endelige Udarbejdelse af min Bog havt ved Handen, og benyttet sa godt som muelfgt og savidt det kunde bestå med min tilforn udkastede Plan. Jeg begyndte nemlig at erkyndige mig om Sproget, uden noget grammatikalsk Hjelpemiddel, matte altsa selv abstrahere mig et Slags Grammatik, til hvilken jeg har samlet Materialier, og pa hvilken jeg har prøvet ligesalænge som jeg har lagt Vind pa Sproget selv. Jeg havde saledes samlet de fleste Materialier, og omtrent udkastet Systemet, hvortil jeg bekvemmest synes at kunne henføre Sprogets Indretning, før jeg fik nogen af de ældre Sproglærer at se. Det Udbytte, disse siden ydede mig, bestod da fornemmelig i nogle bekvemme Paradigmer og nogle fa Regler eller Bemærkninger, hvilke jeg dog snarere har mattet abstrahere af enkelte Steder, end jeg har forefundet dem tilfredsstillende fremsatte og udarbejdede. Da det altsa hverken er Oversættelse eller Udtog, men en aldeles fri og original Bearbejdelse af Materien selv, jeg her overleverer Almenheden, skylder jeg og kortelig at gjøre Rede for min Plan og sammes Udførelse.

Den Lærebygning, jeg har søgt at opføre, indeholder vel sex Afsnit, men Systemet bestar dog egentlig af de fire mellemste Dele, af hvilke de to første angå de enkelte Ord, de to sidste Ordene i Forbindelse; af hine igjen afhandler den første Flexionerne eller Formforandringerne, hvor Ordene dog vedblive at være de selv samme Ord, den anden Ordforandringerne, om jeg sa

man sige, eller Ordenes Dannelse af hinanden, hvorledes ny Ord fremkomme af andre; af disse derimod angaar den første Del Ordenes Forbindelse i Prosa, eller Ordføjningen, den anden deres Forbindelse i Poesi, eller den islandske Versebygning. Den forreste og bagerste Afdeling ere blot tilføjede for Fuldstændigheds Skyld uden strængt taget at høre til Systemet, hvorvel jeg haaber de ikke vil befindes overflødige; den første aabner nemlig Adgangen til hele Værket og Sproget, den sidste er at betragte som flere selvstændige smaa Sproglærer, der kun ere behandlede saa kort, fordi de stemme i det meste overens med den, der, som den vigtigste af hele Familien, i det foregaaende fremstilledes udførlig. Jeg kunde ikke overtale mig til at lade nogen af disse, som jeg synes, i en fuldstændig og systematisk Sproglære aldeles væsentlige Dele savnes i mit Forsøg, skjønt jeg til flere af dem, saasom første, tredie, fjerde og fjerde Afdeling havde dels lidet, dels for det meste slet intet Forarbejde at benytte; ti saalænge man bliver ved at forsømme, hvad Forgjængerne ikke have berørt, saalænge naa vi aldrig Maalet. Mit Forsøg være altsaa i disse Dele nok saa ufuldkomment, saa er dog derved gjort nogle Skridt videre. I de fem første Afsnit er især taget Hensyn til det gamle klassiske Sprog, omtrent som det findes hos Snorre, i Eigla og andre gode Sagar; men abstraheret fra Ulighederne i Retskrivningen, som altid findes i et Sprogs ældste Skrifter, og ikke maa forblandes med Vaklen og Ubestemthed i Ordenes Formforandring selv. Dog ere det nyere Sprogs faa Afvigelser ikke forbigaaede, men afhandlede paa deres Sted i det sjette Afsnit.

Den første Afdeling vil neppe ansees for overflødig, naar man betænker hvor elendigt det var, at en, der havde lært sig til at forstaa Sproget, kunde udtale det saaledes, at ingen af det Folk, der endnu taler det som Modersmaal, kunde forstaa det, eller i det mindste paa en Maade, som maa opvække alle Kyndiges Latter, og stundum give en ganske modsat Mening, hvorpaa man endog fra offentlige Lærestole vil have hørt Eksempler nok. Ikke mindre nødvendigt syntes Stykket om fremmede Ord og Navnes Behandling i Islandsken og om de islandske Navnes Fordanskelse. Det klinger virkelig højst besynderlig, naar man i islandske Bøger finder fremmede Ord og Navne deklinerede paa dansk, f. Eks. Pope, Balle, i Gen. Popes, Balles, for Popa, Balla, ligeimod al islandsk Fleksion; da disse Ord saaledes maatte blive til Neutra, eller i alt Fald til Hunkjønsord, da aldeles intet Hankjønsord paa en Selvlyd faar s til i Gen. paa Islandsk. Fremdeles naar man i danske Bøger, ja selv i de nyeste Værker, der skrives for at udbrede Kundskab om og vække Interesse for det gamle Norden og dets Litteratur, netop træder det gamle Nordens herlige Sprog aldeles under Fødder, giver Navne og Ord af samme snart en islandskladende, snart en latinsk, snart en selvgjort, men sjelden en ren islansk, eller, som var det bedste, en rigtig danskformet Skikkelse; samt naar man ved blot at anføre en Bogtittel, eller nogle faa islandske Ord, sætter disse snart i Gen., snart i Dat. eller andre urigtige Endelser, da maa dette dog smerte hver den, der ved, at det gamle Norden besad et Sprog, som i den indvortes Bygnings Regelrethed, Fuldkom-

menhed og Skjønhed kan sættes ved Siden af Græsk og Latin, i hvilke sådan Skjødesløshed, eller rettere utilgivelig Vankundighed i det, hvorom man offentlig fremtræder som Skribent, vilde optages med velfortjent Latter *).

I anden Afdeling har jeg mere søgt at opdage Sprogsystemets Analogier og deres Grund, samt at fremstille dem på en tydelig og let overskuelig Måde, end just at opregne alle enkelte Undtagelser eller spesielle Tilfælde; imidlertid håber jeg at intet væsentligt er forbigået. At jeg af de opstillede Eksempler har udeladt alle sammensatte (rettere omskrevne) Former, såsom Vokat. og Abl. af Deklineringen, Perf., Plusqv. o. desl. af Gjerningsordenes Forandringsmåder, ved jeg ikke at forsvare bedre end med Jon Magnussens Ord: Respondeo, siger han i sin Fortale, meum

*) Ingen Vedkommende eller Uvedkommende tro jeg hermed sigter til nogen enkelt Person eller Bog; Jeg har den inderligste Afsky og Foragt for deres Fremgangsmåde, der besmitte deres videnskabelige Værker med allevegne indstrøede, Sagen uvedkommende, private Hensyn og galdefulde Bitterheder, og således give Efterverdenen, ifald deres Værker nå så langt, det ubedrageligste Vidnesbyrd om deres Ukultur og Dårskab, hvilket ikke før deres Minde selv vil gå i Forglemmelse. Desuden behøver jeg så meget mindre her at udpege enkelte Eksempler, da det så almindeligt har været Tilfældet hos os såvelsom hos vore Naboer, de Svenske og Tyske, at jeg, sandt at sige, neppe ved hvem jeg skulde undtage af de Ikkeisländere, der have skrevet om det gamle Norden eller sammes Litteratur og Tungemål.

propositum non esse novis chimaeris lingvam nostram adulterare, sed ut est veram describere. — Vocativus enim in terminatione & Ablativus in Dativo includuntur. Verum enimvero quis unquam statum constructum, aut septiformam conjugationem Ebraeorum venustissime luxurianti graecae lingvae superaddere conatus est; nec ea dexteritatem Gerundiorum vel Supinorum lingvae Romanae sibi arripuit. Sic cuique lingvae suae proprietates sunt, quare & nos nostris paucis casibus & temporibus sed gravidis contenti (utpote quibus omnia dicenda & scribenda sine defectu exprimere qveamus); aliarum lingvarum ubertates intuentes, non invidentes, cuique lingvae suum genium merito indulgemus.

For det tredie Afsnit om Orddannelsen er gjort Rede i Begyndelsen deraf. Det forekommer mig høist besynderligt, at man i alle nordiske Sproglærer roser disse Sprog for Dannelighed, men i ingen afhandler denne; ingensteds viser man hvorledes og hvorfor den da er. Man finder i danske, svenske og islandske Sproglærer kun høist enkelte bilsbige Brudstykker derom, strøede hist og her omkring, og ligesom komne Forfatterne af Vanvare. Allermindst burde dog dette savnes i en islandsk Sproglære, fordi det just er heraf Islandsken har sin vigtigste og uudtømmeligste Rigdom, og just den, der i saa Henseende fortrinlig udmærker sig iblant de gotiske Sprog.

Om den fjerde Afdeling har jeg intet andet at sige end at undskylde dens Ufuldkommenhed; jeg fandt

her slet ingen Bidrag for mig, og den fordrede efter sin Natur en langt møisommeligere Samlen end den forrige, hvortil jeg ligesaavidet havde noget Forarbejde. Jeg vovede derfor ikke heller at give den Navn af Ordføjningslære, da den blot indeholder nogle Bemærkninger om de Ordforbindelser, som under Læsningen have været mig de mest paafaldende.

Ved den femte Afdeling om Poesien har jeg været noget udførligere; da Materien har saa stor Vigtighed og Interesse, og da jeg her havde saa ypperligt et Forarbejde i Olafsens Bog om Nordens gamle Digtekunst. Denne, om ikke henrivende, saa dog saare grundige og uskatterlige Bog, tro ingen jeg hermed har tænkt at gjøre overflødig. Tvertimod haaber jeg, at dette Afsnit, hvor jeg i Korthed har søgt at samle noget af det vigtigste, kan tjene som en Forberedelse for Læseren til siden lettere at studere hin. Men jeg vil tillige haabe, at ingen formedelst Skyggen vil tabe Legemet af Syne, og at ingen Elsker af Nordens gamle Poesi vil lade sig nøje med disse faa Blade, eller derved afholde fra at søge Kundskaben i sin rette Kilde. Det er nemlig den Bog især vi skylde, at Kundskab om Nordens gamle Poesi aldrig vil uddø, saalænge der gives Nordboer, hvilket ellers upaatvivlelig var blevet Tilfældet, naar Skjæbnen en Gang, gid dog sent! berøver os Olafsen og Thorlacius. — De til Exempler anførte Vers har jeg ledsaget med Anmærkninger saa ofte vanskelige Ord eller Vendinger gjorde det fornødent, samt med en Oversættelse, hvori jeg dog i Al-

Mindelighed ikke har søgt at indbringe noget Slags Versebygning, som deels vilde pålagt mig altfor stor Tvang, deels endog været til mere Skade end Gavn her ved disse enkelte Vers, hvor det kommer an på den rigtige og nøjagtige Oversættelse.

Skjønt, som sagt, det sjette Afsnit egentlig, strængt taget, ikke hører til Systemet, vil dog enhver let indrømme, at Efterretningerne om den ældste og nyeste Islandsk ikke burde savnes. Hvad Færøisken angår, da har den endnu det væsentlige af den gamle Sprogindretning, hørte altså ufstridig til en Beskrivelse af denne. Den kan desuden, som enhver Sprogart, tjene til at kaste Lys på Hovedsproget; og den har, som andre nordiske Underdialekter, hidtil været så ubekjendt, at jeg ansa det for min Pligt at gribe Lejligheden. Hvad man har på Færøisk, består især i tre Kvarthæfter, som indeholde 52 Kjæmpesange og Viser, samlede af J. Chr. Svabo 1781 og 82. De ere optegnede med utrolig Flid og Nøjagtighed, og neppe har nogen anden nordisk Undersprogart en sådan Samling at opvise. Som Bidrag til at forstå Sproget samlede samme Færøbo ligeledes med stor Flid en færøisk-dansk-latinsk Ordbog, som dog er højst ufuldstændig, og angår kun især den nu gjængse mundtlige Dialekt. Han samlede derfor tillige et andet færøisk-latinsk Ordregister over de vanskelige og forældede Ord i Sangene; men heraf ere kun trende Brudstykker tilovers, hvilke ligesom de øvrige Samlinger opgjemmes

paa det kongelige Bibliothek. Grammatikalsk Bidrag har jeg slet intet kjendt, og rimelig har aldrig noget været til. Mere følte jeg endnu Manglen paa sammenhængende prosaiske Prøver; i Sange forvildes man af Arkaismer, Digterfriheder og Sangerfeil, man seer ikke her Sproget i den simple nøgne Skikkelse, hvoraf man sikkert uddrager Grammatiken. Imidlertid skulde Stykket om denne Sprogart dog endnu blevet langt ufuldkomnere, hvis ikke Hr. Etatsraad og Ridder Moldenhawer havde beviist mig den særdeles Gunst, at udlaane mig til den allerfriiste Afbetjening efterhaanden den hele Samling af Svabos Haandskrifter fra det kongelige Bibliothek. Paa det samvittighedsfuldeste har jeg stræbt at benytte denne Frihed, og haaber at dette Stykke vil rydde de betydeligste Anstødsstene, ved at ransage hine Samlinger, af Vejen; maaskee det tillige vil bidrage til at kaste Lys paa den grammatikalske Indretning af andre norske, ja kanskee endog danske Sprogarter, som hidtil for det meste have været saa yderst utilfredsstillende bearbejdede.

At jeg derimod ikke har omhandlet gammel Norsk, Svensk og Dansk, der dog og slutte sig temmelig nær til Islandsken, skylder jeg saameget mere Regnskab for, som en stor Velynder og saare kyndig Mand anmodede mig, at give i det mindste et Anhang til at oplyse det gamle norske og danske Sprog, og om muligt et Ordregister til samme Øjemed, da det syntes at hænge saa nøje sammen med Materien, vilde være saa

nyttigt til at hjælpe sig igjennem de gamle Love, og maatte altsaa skaffe Bogen forøget Interesse. Men deels vare disse Sprog i de allerældste Tider det selv samme som Islandsk, hvilket i det foregaaende er vist, behøve altsaa, for saavidt ingen ny Oplysning, og enhver Lovkyndig, der forstaaer Islandsk, vil upaatvivlelig uden Møie kunde læse de gamle norske Love. De svenske og især de danske ere vist nok noget længere fra Kilden, men jo længere derfra, jo nærmere igjen ved nuværende Svensk og Dansk. Deels ere disse Sprog siden afvegne, ikke ved en naturlig Adskillelse og ey sig selv overladt Fremgang, som Færøisken, men ved en voldsom Forstyrrelse og Blanding med indtrængende fremmede Sprog. De høre altsaa ikke længer til Islandsk; det er ikke længer den herlige gamle Bygning, der fra forskjellige Sider viser sig for os, men kun dens Ruiner og enkelte løse Stene, hvoraf man endelig, efter megen Møie i flere Hundredaar, med ny Kalk fik sammensat flere ny og mindre. Dette laa altsaa ganske udenfor min Plan; men jeg vilde gjerne at Bogen skulde udgjøre et ordnet og sluttet Hele, hvor saalidt som muligt skulde mangle, og saalidt som muligt være overflødigt. Det hører ogsaa bestemt til de nyere Sprog, da det indbefatter deres Oprindelse, ligesom man igjen kunde undersøge Oprindelsen til det gamle Nordiske og dets hele Indretning; da jeg nu kun paa høist enkelte Steder berørte denne, hvortil jeg ellers har betydelige Samlinger, kunde jeg saameget mindre

optage hin. Desuden, naar man skulde omhandle disse nyere nordiske Sprog i deres Overgangstilstand, maatte man, i det mindste hvad Dansken angaar, omfatte et Tidsrum fra det tolvte Hundredaar til 1650; men hvor uligt er ikke et oprindende Sprog sig selv paa forskjellige Punkter i saa lang en Række af Aar, og hvorledes kunde en nogenledes brugbar Skildring af dette forenes med en islandsk Sproglære. Et saadant Værk, især naar det tillige skulde omfatte Norsk og Svensk, vilde blive rundelig nok til en egen Bog. Men hvad denne Bog angaar, da haaber jeg at den alligevel vil have Interesse nok, saavel for sin egen Skyld, som og i denne Henseende; da den er at betragte som det eneste grammatikalske Hjelpemiddel, vi endnu have til hint Studium. Angaaende leksikalske Bidrag til de ældre nordiske Sprog, især Lovsproget, da have vi vel hidtil paa Dansk kun et maadeligt, nemlig *Ostersons* Glossarium juridico-danicum, men de Svenske have derimod et ypperligt i *Ihres* Glossarium Svio-gothicum, som vi da og kunne bruge; men især Islænderne have til deres Lovbog endnu det allerfortræffeligste af Lavmand Vidalin *), hvoraf P. S. Li-

*) Dette Værk er kun til i Haandskrift, og sjelden haves det samlet, da ethvert Ords Afhandling udgjør et betydeligt Stykke for sig. Hr. Etatsraad Thorkelin skal eje en af de fuldstændigste Samlinger. Det er af dette Værk den berømte

lendal har leveret efterhaanden et Udtog (ágrip af Lögmanzins Páls Vídalíns Gloserunum yfir Fornyrdi Lögbókar Íslendínga) i det islandske Litteraturselskabs Skrifter, 2.–8. Bind. Endelig vil det kongelige danske Videnskabers Selskab upaatvivlelig snart skjænke os Olafsens Supplementer til Ihres Glossarium, hvorved baade Etymologens og Sprogets Elskere ville tilfredsstilles, og vor Litteratur ikke længer vil staa tilbage, da Forfatteren, som en indfødt Islænder og en af de lærdeste Mænd i dette Fag, Danmark nogensinde har ejet, netop synes i fortrinlig Grad at besidde de Kundskaber, hvori Ihre var svagest, og hans Supplementer altsaa upaatvivlelig vil opnaa, om ikke langt overgaa Hovedværket *). Efter en saadan Forgjænger vilde det være overflødigt at levere nogen Ordsamling til det ældre Sprog. Saameget om de enkelte Deles Udførelse.

Afhandling om Dönsk túnga i Gunnlaugs Saga er tagen.

*) Trykningen af disse Supplementer var ogsaa allerede begyndt, men i Byens Bombardering gik det Trykte og for det meste Haandskriftet til de trykte Ark op i Lue; men den utrættelige Forfatter har, skjønt i sit 80de Aar, allerede for længe siden udfyldt det Manglende. Maatte dog nu Trykningen snart begyndes igjen, inden maaske et nyt Ulykkestilfælde for evig berøver os det, da Tabet sikkerlig aldrig mere vil kunne oprettes.

At Bogen ikke er skreven paa Latin, men paa Dansk, som nogle maaske ville anse for en betydelig Mangel, er ikke uden vigtige Grunde. Neppe er nogen Bog lettere end en Sproglære at skrive paa Latin, neppe er det engang saa mageligt i noget andet Sprog som i dette. Man behøver her ikke synderlig at sørge for en skjøn Stil, ikke at lede efter Kunstord, langt mindre løber man Fare for at støde Læserne ved nydannede. Men saa let og mageligt, saa skadeligt tillige for vor Litteraturs og vort Sprogs Udbredelse; naar vi nemlig skrive alt, hvad der kan være Fremmede interessant eller nødvendigt at læse, i et fremmed Sprog, skal de da af blot Nysgjenhed studere vort Tungemaal? Ja endog for vort Sprog selv er en saadan Føjelighed imod Fremmede højst fordærvelig; thi naar vi skrive vore Videnskabsværker paa andre Sprog, skulle vi da danne og fuldkomme vort eget i Postiller og Bønnebøger? Af disse og flere deslige Grunde tog jeg ikke i Betænkning langt at foretrække Modersmaalet, og jeg haaber herved i det mindste hverken at have skadet eller beskjæmmet det. Mange vil maaske vel det hele Foredrag forekomme altfor puristisk; men den Tid er, haaber jeg, forbi, da man ansaa det for latterligt at ville uddanne Modersmaalet til at bruges i et bestemt videnskabeligt Foredrag. Man raaber bestandig paa vort Sprogs Rigdom og Dannelighed, men saasnart det kommer til Anvendelsen, opfylder man det med allehaande Barbarismer, saa man skulde tro det

var et af de fattigste i Verden. Saalænge jeg derfor har samlet til en Sproglære, har jeg samlet og dannet danske Kunstord; og jeg havde tænkt at ordne og udføre denne Samling til en fuldstændig dansk grammatikalsk Terminologi, og føje den til Enden af Fortalen, saa at ingen skulde klage over de siden anvendte Kunstords Uforstaaelighed; men den blev for vidtløftig til her at kunde optages, og er, som jeg haaber, heller ikke nødvendig, da jeg har anvendt meget faa af mig selv opfundne. Den Retskrivning, jeg har fulgt, troer jeg i det Hele taget at være fremsat af saa store Sproglærde, og anvendt af saa mange gode Forfattere, at det vilde være overflødigt og upassende her videre at aflægge Regnskab derfor. Bogstavet Aa, som her første Gang er anvendt i en hel dansk Bog, vil ikke heller behøve lang Retfærdiggjørelse, da Mænd som en Baden og en Abrahamson have foreslaaet og tildels forsøgt at indføre det, og mangfoldige siden have ønsket det vedtaget; kun at ingen har villet være den første at begynde dermed; men paa den Maade komme vi aldrig videre. De Svenske have i mangfoldige Tider havt et saadant Aa, som passede til deres øvrige Bogstavrække; da nu dette Tegn passer fuldkommen med vores, og ligger saa overmaade nær ved den gamle Betegnelsesmaade, har jeg endog anset det for Pligt strax uden videre Omsvøb overalt at anvende det.

Dette være nu nok om nærværende lille Arbejde. Maatte det optages med Bifald, og Forlæggeren no-

genledgs finde sig skadesløs; vil ogsaa blive udgivet en Læsebog af omtrent samme Størrelse, med litterariske Efterretninger og det nødvendigste grammatikalske Apparat, hvor da ogsaa skal tages Hensyn baade til den ældre og nyere Litteratur, og af begge saavel anføres poetiske som prosaiske Prøver. Det er uden Tvivl ubekvemt at begynde det islandske Sprogstudium med en hel Saga; man træffer naturligviis i en tyk Kvart- eller Foliant stundum paa vanskelige og stundum paa mindre interessante Steder; er det nu i Begyndelsen af Bogen, og er Anstrængelsen, man maa anvende for at forstaa det, stor, saa lægger man sædvanlig den hele Bog, ja vel stundum det hele Studium hen, som altfor tørt og vanskeligt. Man ved ikke at vælge de mest passende Sagar, da man først efter at have læst dem lærer at kjende deres Stil og Værd, eller man kjender sligt dog kun efter et upaalideligt Sagn. Man har som oftest en eller anden særdeles Bihensigt, og den vil man strax have udført, uden at gaa den eneste rigtige Vej, nemlig først skaffe sig Kundskab i Sproget i Almindelighed. Eddarne synes at have en særdeles Interesse; mange begynde derfor med dem, skjønt det efter al fornuftig Plan er det, hvormed man burde ende. Tager man en Saga fat, saa findes der et for Begyndere ganske utilstrækkeligt eller slet intet Ordregister, en blomstrende latinsk, eller, som i Kongespejlet er Tilfældet, tillige en slet og smagløs dansk Oversættelse, men ingensteds nogen grammatikalsk Op-

lysning eller Vejledning; man bliver altsaa enten afskrækket eller utilfredsstillet, vænner sig til at løbe over Grammatikalia, og nøjes med, som man siger, at forstaa Meningen, som om Meningen ikke aldeles var bunden til Ordene, deres Former og Forbindelser! En saadan Kundskab i et Sprog er omtrent den samme som ingen; ti man staar forladt af den just hvor man trænger mest dertil; man kan i det mindste aldrig offentlig anvende den uden Fare at prostituere sig for alle Kyndige. Desuden er især den nyere Litteratur saare ubekjendt, selv de allerinteressanteste af dens Frembringelser hører man neppe nævne; en saadan Læsebog synes altsaa højst fornøden, ifald man vil værdige Litteraturen og Sproget den Opmærksomhed, de efter det foregaaende synes at fortjene. Er det ikke dog mærkværdigt, at dette lille Folk saa lang en Række af Ar har vedligeholdt vore Fædres Sæder og Sprog uforfalsket, og uagtet dets beklagelige Tilstand *) og næsten fuldkomne Mangel paa Opmuntring for Snillet, stedse vedligeholdt deres Litteraturs Hæder, og næsten til alle Tider frembragt de fortrinligste Hoveder, som en Snorre og en Tormod, og

*) Mon ikke Selskabet for Norges Vel ville udstrække sin Virksomhed til Island? Eller, i andet Fald, regner det ikke længer Island for at høre Norge til? eller tilbageholder det sin Hjelp hvor den er mest fornøden?

de ypperligste Genier, som Håkonarmåls, Liljas og Lodbrókarkvidas Forfattere, samt Miltons og Popes Fortolkere, der endnu leve uden engang at se deres uforlignelige Værker trykte. Det er nemlig en beklagelig Skjæbne, vi Nordboer berede os selv i det vi, lig Stjernekigeren i Fablen, forsømme intet såmeget som det, der er os nærmest. En Fejl, der straffer sig selv eftertrykkelig, ved at sætte uovervindelige Hindringer for vore Litteraturer. Læste man Islandsk, Svensk og Dansk overalt i de tre nordiske Riger, da vilde Skuepladsen for disse Litteraturer være stor nok, og de vilde alle tre blomstre frem og bære de udødeligste Frugter i Overflødighed. Men det har længe været forbudet at indføre danske Bøger i Sverrig, og det vilde vel blive overflødigt at forbyde svenske og islandske Bøger i Danmark, da få kjende og eje de første, og endnu færre forstå eller ynde de sidste. Dette er såmeget mere at undre over, som Litteraturen for Bøgernes Indhold ikke blot kunde være os interessant, men er os til vore Oldsager og vor Historie nødvendig; og Sproget ikke blot ved dets Fortræffelighed, og fordi det ligger os så nær, og tales af et med os under samme Regjering forbundet Folk, kunde vække vor Nysgjerrighed, men endog til vor egen gamle Litteraturs Forstand, og til vort Sprogs Forklaring og Berigtigelse er os aldeles uundværligt.

Gid jeg da måtte bidrage noget til at lette og udbrede Kundskab i dette på een Gang vore Forfædres

og vore Medborgeres Sprog, og til at vække og vedligeholde Opmærksomheden for denne Litteratur samt den dermed nøje forbundne Følelse for Norden, for vore Fædre og os selv; jeg vilde da anse den ikke ubetydelige Tid og Umage, jeg har opofret til at samle og bearbejde denne Spoglære, for at være vel anvendt, og belønnet paa en Maade, der meget skulde opmuntre mig til fortsat Iver i dette Studium, hvori jeg vel føler at jeg endnu er kun altfor langt fra Maalet.

Første Afdeling.

Forberedelse.

Om Udtale og Retskrivning.

1. §. Dersom man ikke forblandede Skrift med Sprog, hvorfra den i Grunden er væsentlig forskjellig; skulde Skriftens Indretning neppe være saa ufuldkommen, som den er i de mest bekjendte og bedst dyrkede evropæiske Sprog. Da skulde Skriftlæren (eller Skrivekunsten) adskilles fra Sproglæren, og behandles som en egen selvstændig lille Sprogvidenskab; hvilket og var saa meget mere nødvendigt, som den grunder sig paa langt andre Principper end Sproglæren. Hin er en Kunst, denne en Videnskab; eller i det ringeste er hin en praktisk denne en teoretisk Videnskab. Denne skulde undersøge og beskrive de Lighedsregler, Sproget selv af Naturen følger; hin derimod, hvorledes man paa den naturligste og fuldkomneste Maade kan giøre Sproget synligt, eller ved Tegn fremstille det for Øiet. Nu derimod [illegible] Sprogenes [illegible] forskjellige Lyd med samme Tegn, hvad enten Bogstaverne passe

eller ej; og nødes derover til at forklare, hvad disse i ethvert Sprog skal betyde, ligesaafuldt som om det var ganske ny Tegn. Man burde gaa ud fra Sprogets Grunddele, og bestemme Tegnene derefter; men Hændelsen har ført os lige den modsatte Vej. Denne Ufuldkommenhed har den islandske Retskrivning tilfælles med saa mange andre Sprogs; og her er ikke Stedet til at afhjelpe Mangelen; Sproglæren forudsætter ogsaa kun at man kjender Tegnene, og ved hvilken Udtale dermed forbindes.

Den islandske Retskrivning har ellers været Gjenstand for flere lærde Islænderes Undersøgelse, hvoraf dog hidindtil intet ved Trykken er bekjendtgjort. Det ældste er Olav Thordsen Hvideskjalds første Tillæg til Edda, eller, om man vil, til Skalda. Den første arnemagnæanske Stipendiarius Jon Olafsen fra Grundevig samlede ogsaa en for Mængde hidhenhørende, under Navn af Islenzk réttritun, som gjemmes i den arnemagnæanske Haandskriftsamling. Endelig skrev ogsaa den berømte Digter Eggert Olafsen: Nockrar hreglukegar reglur um þad, hvornveg rétt eigi ad bókstafa á islenzku túngu. Mere haves neppe af Betydenhed om denne Materie.

Det er troligt at de gamle have talt mere overensstemmende med Skrivningen; men da det ikke er let nøjagtig at bestemme deres Udtale, vanskeligt at bevise sine Gisninger desangaaende, og den hele Undersøgelse vilde blive temmelig ufrugtbar; især som man nøjes med den nu brugelige islandske, hvilken vel og, i det hele taget, ikke afviger saa meget fra den gamle. [illegible] Om

2. §. Vel har man, i nogle af de her i Byen udgivne Sagar, ladet den islandske Tekst trykke med latinske Bogstaver; men dette er tvertimod al gammel og ny Brug. Islænderne have stedse brugt de saakaldte danske eller maaskee rettere nordiske Bogstaver. Alfabetet er følgende:

a	á	h	há	o	ó	v	vaff
b	bé	i	í	p	pé	x	eks
c	sé	j	jod	(q	kú)	y	y
d	dé	k	ká	r	err	z	seta
e	e	l	ell	s	ess	þ	þorn
f	eff	m	emm	t	té	æ	aj
g	gé	n	enn	u	ú	ö	ö

hvorved dog maa mærkes:

3. §. a udtales 1) som det danske a, saasom t. fram ɔ: frem, magr ɔ: mager; 2) i nogle faa Ord, som det danske aa, f. Eks. vagr en Havbugt, van Haab, vandr ond, svá saa, hanum (ogsaa hónum) ham i Dat., læs vaagr, vaan o. s. v. Disse faa Ord findes hos de gamle baade med og uden Aksent, nu skrives de altid med o, saa at den forvildende Skrivebrug er blot tilovers i gamle Skrivter. 3) á er derimod en af de Stavelser, man urigtig plejer at kalde Tvelyd; det udtales omtrent som av (ikke som det tyske au), f. Eks. frá fra, mágr Svoger, (læs frav, mavgr).

e udtales 1) som det danske æ eller det høje e i Hest o. desl., saasom: vera ɔ: være, eda ɔ: eller, læs væra o. s. v.; 2) som om der stod et blødt Jod foran e; nogle pleje at betegne dette med en Aksent over e, andre, som er naturligere, ved at sætte et i;

foran. Det første er fulgt her, for dog at kiltjendegive det paa nogen Maade for Læserne; at sætte i foran, er slet ikke brugt hos de gamle, vilde altsaa gjøre Ordene for ukjendelige. Lyden er aldeles den samme som det danske e faar efter g og k, der sædvanlig betegnes med et Jod; men i Islandsken findes den Sted efter mange andre Medlyd, saasom: hér her, léttr let, réttr ret, læs hjer, ljettr, rjettr, hvilket falder en Dansker meget vanskeligt at udtale. Det lave og jævne Lyd af e derimod, som findes i de danske Ord: lede, rede, evig o. desl., kan Islændere næsten umuelig fremsige.

i udtales 1) i Enden af Ordene uden Tone, næsten som det danske e, eller egentlig som i uden mindste Efterlyd af Jod, der i Dansken saa let forener sig med samme, saasom: Fadir ɔ: Fader, landi Landsmand, dalit Dale. Den samme Udtale findes og ofte midt i Ordet i den Stavelse, som har Tonen, saasom: Himinn Himmel, vin Ven, o. fl.; 2) i er en af de saakaldte Tvelyd, der udtales som ij eller som det lange (dobbelte) i hos os, f. Eks. vín ɔ: Vin, ríke Rige, líf Liv; 3) som et blødt eller svagt Jod; dette sker dels i de saakaldte Tvelyd, dels efter visse Medlyd, især h, g, k, l, r, f. Eks. leidr ɔ: lod, hyg, hió hug, giøra gjøre, liggia ligge, kiær kjær, lióma skinne, stråle, rióda bestænke med Blod. Er den efterfølgende Selvlyd e, æ eller ø, plejer det af de gamle rent at udelades, saasom: fecc for fiecc (eller fécc), kær for kiær; 4) som et haardt Jod, nemlig især i Begyndelsen af en Stavelse, f. Eks. iarn Jærn, iørd Jord, læs: jaarn, jørd.

o lyder 1) som vort aa i Maade, eller som det høie a i Bold, for, saasom: opinn aaben, logi Lue, kona Kone, Kvinde, læs aapin, laagi, kaana; 2) ó er en Tvelyd, hvor man efter det lange o (som i Ro) hører en blød Medlyd af v, eller rettere af o selv, saasom: gódr god, skór Sko, ró Ro, der maa udtales meget bredt og fyldigt, næsten som govdr, skovr.

u har 1) en Lyd imellem y og ø, omtrent som y i Lykke, eller egentlig som et y uden al Lyd af Jod, der i Dansken saa ofte høres bag efter; svarer altsaa temmelig nøje til det tyske ü, f. Eks. hugr Sind, Mod, fursti Fyrste, sumar Sommer, læs hügr, sümar; gud udtales næsten guüd eller gøød. Man finder derfor og ofte ø for u, som: skýønum for skýunum ɔ: Skyerne (i Dat. pl. bestemt), hérød for hérud Herreder, Landskaber. 2) ú lyder som det lange danske u, og undertiden som der var et blødt v efter, saasom: hús, lúdr Krigshorn, þridiúngr Tredjepart; dog udtales det og ofte som u i gudelig uden denne Efterlyd af v, f. Eks. hún hun, púki Nisse, ond Aand.

y har selvsamme Lyd som i, og bruges med og uden Aksent ligesom dette; og adskiller sig kun deri, at det aldrig staar foran en anden Selvlyd istedenfor Jod. Forresten er det blot et etymologisk Tegn, der bruges naar Lyden i er kommen af ió, o, iú ell. u, f. Eks. býdr ɔ: byder (af bióda), þríhyrndr trekantet (af horn Hjørne), flýgr flyver (af fliúga), gydia Gudinde (af gud). Ellers findes det og ofte forvexlet med i, saasom: dyrfska for dirfska Dristighed (af diarfr).

æ er en Tvelyd, der udtales omtrent som aj eller æj, saasom: ætla have i Sinde, væda tale, læs: ajtla, væjda.

ø udtales som i Dansken, dog oftere 1) med den høje Lyd i: en Dør, at gjøre, end 2) med den lavere i: jeg døer, at høre.

Foruden de allerede anførte Tvelyd: á, í, ó, ú, ý og æ, maa endnu mærkes følgende, der ikke ere optagne i Bogstavrækken:

au, der udtales omtrent som øj eller som det tydske eu, forholder sig netop til ø som ó til o eller í til i, f. Ex. auga Øje, daudi Død, læs øjga, døjdi. I Skrivning forblandes det vel ofte med ø, men i Udtalen aldrig. Aarsagen er vel at de gamle enten ikke eller højst sjelden brugte ø, men skrev begge Dele au, hvilket man siden ikke har iagttaget at rette, saa nøje som man burde. Som et Kjendemærke i de fleste Tilfælde kan mærkes, at naar det er kommet af á høres au, men er det af a høres blot ø, f. Ex. haunkum Tanker (Dat. i Fl.) af hánki, brøgdum Kneb (Dat. i Fl.) af bragd.

ei udtales 1) i nogle faa Ord som æj eller som ej i Vej, f. Ex. nei; 2) almindeligst som ei med en meget lav Lyd af e, f. Ex. ein en (una), veidr vred, heima hjemme, der ingenlunde maa udtales med den aabne, klare eller høje Lyd som det tydske ei, der nærmer sig til aj.

ey lyder aldeles som ei, og bruges især etymologisk, hvor Lyden er kommen af au, eller hvor andre Sprog have et ø, saasom: deyda døde (af daudr), hey Hø, geyma gjemme (sv. gøma). Den

lange Lyd af e forekommer yderst sjelden i Islandsken, undtagen i disse Forbindelser og foran det bløde g.

Man seer altsaa, at Stregen over Selvlydene er ingenlunde et egentligt Tonetegn; thi de ubestregede have ligesaa ofte Tonen i Ordet; men at den betegner en Tilsætning til Lyden, en svag Artikulation, som høres bagefter, eller og en væsentlig Forandring i samme. Denne Betegnelse har ikke heller været brugt bestandig; til en Tid satte man tvende Prikker over Selvlydstegnet isteden, saasom: ä, ï, ö, ü, ÿ *). Man har og betegnet disse Tvelyd med Tegnene æ, ij, w; (til ó og ý har man kun i Skrift gjort sig dobbelte Figurer), og det er ikke at nægte, at disse Tegn langt fuldkomnere fremstiller for Øiet hin Tilsætning i Lyden. Ja æ er endog saa gammelt, at det forekommer i den vormske Pergamentkodeks af Edda.

4. §. c bruges af de gamle ifleng med k, men nu omstunder bruges det aldrig uden i ck = kk, f. Ex. plocka plukke.

ð udtales som i Dansken; i Enden af Stavelser lyder det som d i den kjøbenhavnske Udtale; det opsluges ingenlunde, og udtales ikke heller som det tyske langt haardere d, f. Ex. bráð (l. braad) Bytte, Rov; hérað, Landskab.

---

*) Denne Retskrivning har ellers, ved ukyndige Sættere og aandesløs Korrektur, foraarsaget en uhyre Mængde Trykfejl i Islandske Bøger; da man har sat ä eller æ for á, ö eller ø for ó, ü for ú; ligesaa man og for ij ofte har sat ÿ.

f udtales 1) foran i Stavelsen ligesom i Dansken, saasom: fara reise; 2) i Enden af en Stavelse udtales det som et haardt v (ikke som det bløde v i de saakaldte Tvelyd, f. Eks. Hav, Rav; men som Nordmændene udtale det i Navn, Støvle, det er at sige næsten som f); dog er dette kun hvor f er det allersidste Bogstav i Stavelsen, saasom: arf, af, haf-a (ɔ: have). 3) Staar det i Slutningen af en Stavelse, foran en anden Medlyd, udtales det næsten som b ell. p, hvormed det og ofte i Skrivningen forveksles, saasom: afl Styrke, efn-i Materie, nafn Navn, tafl-a og tabla Tavle. Var den efterfølgende Medlyd n, da udtales den foregaaende Selvlyd sædvanlig igjennem Næsen, saa at det hele kommer til at lyde næsten som nin, hvortil det og i Svensk er gaaet over, f. Eks. hefnd Hævn, læs omtrent: hæmnd *). 4) Skal det haarde f udtrykkes i Enden af en Stavelse, sættes ff, saasom: straff, straff-a ɔ: straffe.

*) Heraf forklares hvorledes det danske vn er bleven til mn i Svensken, f. Eks. Navn namn, Havn hamn; saa og hvorfor man i gamle svenske Bøger finder dette skrevet mpn, f. Eks. nampn; thi dette udtrykker vel ikke ganske, men dog meget nær den islandske Udtale. Ihre forklarer det langt mindre rimeligt af kalligrafiske Grunde. Dette kan ellers tjene til Eksempel paa, at selv de mindste Smaating i de nordiske Sprogs Oldsager ikke kan afgjøres med nogen Sikkerhed, uden idelig Hensyn til og Sammenligning med Islandsken.

g udtales 1) i Almindelighed meget haardt og tydeligt, og opsluges ingensinde i Enden af Stavelserne, f. Exs. dag (Akk. af dagr) Dag, regn (ikke rejn), vagn Vogn, o. desl. 2) Naar det staar imellem tvende Selvlyd, hvoraf den sidste er i eller e, udtales det næsten som j, f. Exs. segia sige, eigi ikke, serslagi særdeles, læs: seija, eiji, sérslaji.

h udtales meget stærkt og lydeligt saavel foran Selvlyd som Medlyd, f. Exs. haf Hav, hèrì Hare, hverfa vende om, hlada stable op, lade, hringr Ring, hnöttr en Kugle. I Færøisken og paa Nordlandet er denne haarde Aspiratsion gaaet aldeles over til k.

j bruges nu omstunder isteden for i 4), f. Exs. jörd, jafn ɔ: lige, o. s. v.; men ikke isteden for det bløde j eller i 3).

k betegner samme Lyd som i Dansken, hvad enten den kommer af ch, eller et v følger efter, f. Exs. Kristr, kör, kvinna, kvelia (kvæle, plage).

ll udtales ikke som i Dansken, men altid meget haardere, næsten som dl eller tl; man finder derfor og nogle Ord, som skrives baade med dl og ll, saa som: frilla og fridla ɔ: Frille, ámilli og ámidli imellem. Denne Lyd adskiller sig meget lidet fra Udtalen af rl; begge ere, saavidt jeg ved, Islænderne ganske egne, og forvexles ofte med hverandre, f. Exs. karl og kall, varla og valla neppe, tilferli og tilfelli Tilfælde.

nn har undertiden en lignende Udtale, omtrent som dn eller tn, nemlig i Enden af Hankjønsord;

som: sveinn Yngling, einn een (unus). m lyder næsten ligesaa, f. Eks. horn næsten hadn; man finder derfor og nogle Ord skrevne paa begge Maader, saasom: harna og hadna der! hérna og héðna her!.

pt udtales, naar en kortlonet Selvlyd gaar foran, med en Lyd imellem pt og ft, f. Eks. lopt Luft, eptir efter, næsten loft, eftir.

q bruges kun af faa, men k sættes retteligst isteden, hvilket endog sker i ældgamle Pergamentsbøger.

r udtales med en egen Lyd, ligesom dybt nede i Struben, der især er kjendelig i rl og rn, hvorom ovenfor.

z findes meget ustadig brugt til at betegne 1) st i Pass. og Superlat., f. Eks. temiaz tæmmes, takaz tages, ágiætuz berømtest (i Hunkj.) for temiast o. s. v.; 2) men ikke sjelden sættes t til, saa det blot staar isteden for s, saasom: ágiætaztr. berømtest (Hankj.) for ágiætastr; 3) sættes det for ds eller ts, især i Genitiver, hvor d og t i Udtalen bortfalder, men man paa en Maade har villet tilkjendegive i Skrivningen at det fandtes i Rom., saasom: lanz Lands, veizla Gjæstebud, for: lands, veitsla. Nu skrives rigtigen st, hvor det hører, og z bliver da kun et etymologisk Tegn, der udtales som s. I Begyndelsen af Ord forekommer det aldrig.

þ er et eget islandsk Bogstav, der udtales imellem t og d forbunden med en læspende Aspiration, næsten som ths; det svarer altsaa meget nøje til det engelske th i Begyndelsen af Ordene, (i Enden af en Stavelse forekommer det aldrig uden i samme Ord

ger, og udtales da som d); f. Eks. þann ok því þenkia tænke, læs: dhan, thenkia. I Pronom. og Partikler nærmer det sig nemlig mest til d, i Gjerningsord mest til t.

5. §. Med store Begyndelsesbogstaver skrives ifølge fast og gammel Brug blot Egnenavne; hos de gamle ikke engang Værdighedsnavne, som: guð, konúngr, langt mindre Navneord i Almindelighed.

Naar hærde Medlyd støde sammen, udtales den første og sidste gjerne lydeligst, og de mellemste opsluges, f. Eks. íslenzkt islandskt, virkta-vinr en fortrolig Ven, vatns Vands, læs omtrent: íslenzt, virtavinr, vatz.

De dobbelte Medlyd udtales meget haardt, og skilles i Almindelighed tydelig fra de enkelte, som: sláttr Slæt, fra slátr Kjød. Denne Medlydsfordobling sker ellers især 1) naar Ordet i en ældre og renere Form har havt to forskjellige Medlyd, som ved Udtalens Forfinelse ere assimilerede til en. Hine hårdere Former gjenfindes ellers oftest i Tysken, f. Eks. slëttr schlecht, gëck ging, drecka trinken, batt ɔ: bandt (af binda), kross crux, o. m. fl.; 2) for at tilkjendegive Hankjønnet i Navneord og Tillægsord, f. Eks. stóll Stol, litill liden (parvus), víss vis (certus, sapiens), O'dinn, kiærr kjær, iöfurr Konge (digt.); 3) for at betegne, den foregaaende Selvlyd har en stærk og rap men kort Tone, saasom: happ lykkelig Hændelse, offur Offer, villdi vilde, hallda holde, inn ind. Dog fordobles Medlydstegnene aldrig uden umiddelbar efter en Selvlyd eller

Medlyd, f. Eks. heppinn lykkelig, heppnast at lykkes, hændes, O'dinn, i Dat. O'dni (ikke O'dnni).

Man vil maaske her anmærke, at det ikke er rigtigt at tilkjendegive Selvlydens Tone ved at fordoble Medlyden. Her er egentlig ikke Stedet til at handle udførlig herom; imidlertid maa jeg dog bemærke, at en aldeles fast og ældgammel Brug hævder denne Retskrivning i Islandsken, og at det af to onde Ting dog ikke er nær saa slemt at fordoble Medlydstegn, som at fordoble eller understøtte Selvlydstegn; ti ved det sidste adskilles vel de lange fra de korte og fra de utonede, men forvirres derimod med Tostavelsesord, f. Eks. et Roer og Flert. Ro-er, et Leen og Le-en; men ved Medlydsfordoblingen føres ligesaa megen Nytte uden nogen Forvirring.

Aksenten eller Hovedtonen i Ordet lægges ikke paa samme Stavelse som i Dansken, men som oftest paa den anden Stavelse fra Enden; men undertiden, især om det var et Firestavelsesord, faar den første et endnu stærkere Tonehold, saa at Tonefaldet i det hele ligner det engelske, f. Eks. náttúra Natur, pappír Papir, örvæntúngar Fortvivelses, barbarískur. De to sidste Ord have hver to Tonehold, nemlig paa første og næstsidste Stavelse.

3. Her maa endnu bemærkes den Særegenhed i dette Tungemaals Stavning, at de Medlyd, som staa imellem tvende Selvlyd, regnes bestandig til den foregaaende. Man skriver altsaa her dag-ur Dag, hrafn-ar Ravne, kess-i denne, ellzt-ur ældst, hvorimod hvad der er antaget i Evropas andre bekjendte Sprog

Dog erklæret og beviser Botin i sin fortræffelige Bog om svenska språket (paa den 14–16. 23. og 32. S.) at det svenske Sprogs naturlige Beskaffenhed tydelig fordrer og følger den selvsamme Stavemaade, som kun en indsneget Vane der modstrider.

6. §. For Velklangens Skyld sker det ofte, at et blødt Jod (i) indskydes, hvor to Selvlyd vilde stöde sammen; dette sker ogsaa ofte efter en hel Del Medlyd, saasom: flýia fly, deyia dø, bæiar Gen. af bær en By, hverium hvem, byggia bygge, fremia fremme.

Af samme Aarsager indskydes ogsaa ofte et v, dog sker dette oftest imellem andre Bogstaver, hvis Udtale passe mere til v, f. Eks. sjávar Gen. af sjár Sø, hávan Akk. af hár Høj, frúvur Fruer (ogsaa frúr), byggvir for byggir bygger, myrkvan Akk. af myrkr mørk.

Islænderne søge ogsaa, ligesom Grækerne, kun hyggelig at undgaa Misklang ved n og s. De tale ikke gjerne Sammenstød af nd, nk, og især ikke af nds. Derfor finder man svidr og svinnir (viis) for svindr; madr og i Gen. manns (for mandr, mands); annar anden, og adrir andre (Hankj.) for andar og andrir; midr og minnr (mindra) for mindr; satt for sandt, vats for vands; og ofte múkr, kanúkr (Munk, Kannik) for múnkr, kanúnkr; hreckiar Rænker, o. s. v.

Ligesaa tales og vanskelig t; d og r foran s; t det mindste bortfalde eller assimileres de i Udtalen, saasom: bestr af betri, samvitska Samvittighed for

[illegible]), glæska Godhed (af góðr), hæsty Kriest (af hærri), næstr nærmest (af nærr), vestr værst (af værri), (dog og verstr i Skrivningen). dt assimi-leres ogsaa til tt, saasom: gott af góðr, blautt af blaudr blød; eller og d bortfalder, ifald en anden Medlyd gik foran, fordi tt i saa Fald ikke kunde ud-tales, saasom: vert af verdr værd, skyllt af skylldr pligtig. Dog beholdes ts og ds i nogle fremmede Ord, hvor det udtales, eller hvor man vil gjøre Kom. kjendelig, f. Eks. pláts Plads, góts Gods, lands (ell. lanz).

Om Bogstavovergange fra Islandsk til Dansk, og omvendt.

7. §. For deslettere at gjenkjende de islandske Ord, som vi endnu have i Dansken under en for-andret Skikkelse, vil det neppe være overflødigt at mærke sig:

a bliver ofte især i Endelser til e, og omvendt, som: kona Kone, hiarta Hjerte, sannar han sander. Dette sker i alle Infinitiver, Hunkjønsord og Neutra paa a, og i flere Endelser. — ber ɔ: bar, kér Kar.

á svarer næsten bestandig til aa i Dansken, og endnu nøiere i Svensken, f. Eks. ráð Raad; fá faa, pá da, sv. då.

ia bliver til e: tiald Telt, hefta have, sjálfr selv. Det samme sker ved Ord af andre Sprog, som: diaconus Degn, Diamant Demant.

Ofte har Dansk og endnu mere Svensk a, hvor Islandsk og Tysk har e; men dette er blot en Retskrivningsforskjel, Udtalen er den selvsamme, f. Eks. her en Hær, ferd Færd, vera være, enn end, sv. än. Det samme gjelder om o og æ: opinn aaben, skorinn skaaren, von Haab, sv. vån.

ei bliver til et langt e, f. Eks. heita hede, bein Ben, leida lede. Hvor Tysken har ei, og Dansken har langt e, der har Islandsken ei; men hvor Tysken har ei og Dansken langt i, der har Islandsken næsten altid ligesom Dansken langt i, f. Eks. breit bred breidr, gleich lig likr. Saaledes er næsten bestandig Islandsken mere fyldig og djærv end Dansken, og mindre haard og skurrende end Tysken, hvorpaa flere Eksempler snart.

i bliver ofte til e, og omvendt, saasom: frændi Frænde, kvædi Kvæde, byrdi Byrde, — hvesta hveste, elldr Ild, drecka drikke.

ió og iú bliver til y: liós Lys, diúpr dyb, bióda byde.

u til e i mange Endelser, f. Eks. höfud Hoved, fingur Finger, aungull Angel; det samme sker ved Ord, som tages af Latinen: circulus Cirkel, regula Regel, seculum Sekel.

ú bliver til o, og omvendt, saasom: trú Tro, bú bo, upp op, sumar Sommer, — bogi Bue, trog Trug, ómissandi umistelig.

u til ö, og omvendt, som: brunnr Brønd, [illegible] sunnudagr Søndag, — höggva hugge, dögg Dug (ros).

y til ø: systir Søster, dyr Dør (Medvind), fyrr før.

æ til ø i Dansken og ü i Tysken, saasom: grænn grøn grün, fæta føre, æskia ønske, fæda føde.

aü og ey til ø, saasom: kaupa kiøbe, haugr Høj, heyra høre, ey en Ø.

Dansken udelader Aspiratsionen eller Bogstavet h foran alle Medlyd, undtagen v og j, hvor det dog ogsaa er bortfaldet i Udtalen, som har været mere regelret end Bogstaveringen, f. Eks. hringr Ring, hlid Led, hneigia (ɔ: bukke) neje.

þ bliver oftest til t, dog i Pron. og Adv. til d, saasom: þræll Træl, þola taale, þu du, þar der.

Ofte udelader Islandsken en kort Stavelse i Begyndelsen af Ordene, hvor Dansken beholder den, som: póstuli Apostel, spital Hospital *), dáti Soldat.

Hvor der i Dansken støder to Selvlyd sammen, der har Islandsken gjerne f eller g imellem, som: tie þegia, vie vigja, en Due dufa, kue kuga, Bue bogi, o. fl.

I Midten af Ordene har Islandsken ofte en enkelt Medlyd, hvor Dansken har en dobbelt, som

---

*) Heraf Tillægsordet spitelskr og Navneordet spitelska (leprosus, lepra) og de danske Ord, spedalsk, Spedalskhed, hvilke vise at den islandske Form af Ordet har været den ægte gamle almindelignordiske.

der ingen Assimilatsion var foregaaet, som: koma komme, dæma dømme, hunáng Honning.

Dog er dobbelt Medlyd, foraarsaget ved Assimilatsion, endnu hyppigere, f. Eks. Frackir Franker, ackeri Anker, átta (t. acht) atte, gott, slêttr (t. schlecht) o. m. fl. Her har atter især Tysken de hærdere og raere Former.

Omsætning af Bogstaver er ikke meget hyppig, den sker ellers mest med r, f. Eks. kross Kors, o. fl.

I Almindelighed ere de hærde Medlyd, især midt i de islandske Ord, gaaet over til de blødere i Dansken: p, f, t, k, g til b, v, d, g, j, f. Eks. hlaupa løbe, sofa sove, nafn Navn, þiófr Tyv, bita bide, láta lade, taka tage, haukr Høg, haugr Høi,

i (det bløde Jod) i Gjerningsordene bliver, mindre flydende, i Dansken ofte til g, f. Eks. velia vælge, veria værge, spyria spørge. Efter g eller k udelades det derimod rent, eller, om man vil, sammensmelter med a til e, f. Eks. tyckia tykkes, leggia lægge.

ll og nn bliver ofte i Dansken til ld og nd, f. Eks. falla falde, brenna brænde, gull Guld, sveinn Svend. De øvrige dobbelte Medlyd blive som oftest enkelte i Dansken uden nogen Erstatning, saasom: kétill Kjedel, gamall gammel, spott Spot, upp op, offra ofre.

Hankjønsmærket (r eller dobbelt Medlyd) bortfalder baade af Navneord og Tillægsord, f. Eks. hattr Hat, gódr god, steinn Sten, druckinn drukken, hvass hvas.

Endelig finder man at Ordene sammentrækkes og fordrejes paa mange Maader, der ikke vel lade sig henføre under Regler; nogle af disse Fordrejelser ere siden fra Dansk eller Tydsk af indkomne ogsaa i Islandsken, f. Exs. konúngr Konge, penníngr Penge, korpari Tølper, vatn Vand, náttverdr Nadver, frændkona Frænke, húsfrú Hustru, júngherra Junker, júngfrú Jomfru, o. fl.

Man erindre sig ogsaa her, hvad der gjelder om gamle Sprog i Almindelighed (f. Exs. ogsaa om Homers i Forhold til Plutarks), nemlig at man der ikke finder nær saa mange med Præp. sammensatte Gjerningsord, eller i Almindelighed saa mange Sammensætninger som i de yngre Sprog. Saaledes heder forkaste paa Islandsk blot kasta, beholde hallda, bebude boda, Bestyrkelse styrking, forgylde gylla, at oversætte paa Islandsk at íslenzka eller at norræna (vi sige fordanske).

Ikke heller vente man at finde her de senere fra Tydsk eller Fransk i Dansken indførte Ord, f. Exs. spise heder borda, Forsøg vidleitni, Frugt ávøxtr, Fruentimmer kvennmadr, Ambassadør sendiherra, Alfabet stafrof, o. m. fl.

9. §. De islandske Navnes Overgang, naar de formes paa Dansk, er vel omtrent den samme som de øvrige Ords; imidlertid mærke man dog følgende:

Almindeligst dannes de af de islandske Akkusativer (hvilket i Grunden og kan siges om de øvrige Navneord), f. Exs. Harald, Sigurd, Frey, Rogn-

hilde, Gerde, Idunne. Meget faa af de paa r undtages, f. Eks. Höder og Sterkodder, der tages af Nom. Hödr, Starkadr.

Endtes Akk. paa ur, bliver dette til er; saasom: Balder, Peter af Balldur, Pétur; men endtes det paa ar eller or, beholdes samme Endelse, som: Hjalmar, Gunnar, Bödvar, Arnor.

De Navne paa i, ir, og Hunkjønsnavne paa a formes i Dansken helst af Nom., saa at i og ir bliver til e og er, men a beholdes sædvanlig, f. Eks. Skule, Snorre, Brage, Æger, Ymer, Mjölner, Skirner; Edda, Saga, Freya. Meget faa paa ir tages af Akk. paa i, som Sverre, Börge, der dog og heder Birger (isl. Byrgir).

Ikke sjelden forvandles ogsaa á til a og ö til o, som: Hákon Hagen (ell. Haagen), A'sbjörn Asbjørn (ell. Esbern), Þorlákr Torlak, Ingibiörg Ingeborg, Niördr Njord, Ragnaröck Ragnarok.

Endelig forstaar sig selv, at den danske Bogstavering kommer istedetfor den islandske: j for i, ofte ej for ey, o. s. v.; samt naar Navnet indeholder et i Dansken brugeligt Ord, modtager samme sin danske Skikkelse, f. Eks. Eysteinn Ejsten, Eiríkr Erik, Fridrekr Fredrik, Jónsson Jonsen, Haldórsson Haldorsen.

De islandske Navne bestaa sædvanlig af et Hovednavn eller Døbenavn, som er det, hvormed man almindelig benævner Personen, saasom: Snorri, Sverrir, Sigurdr. Dette bestemmes ofte nøjere ved at tilføje Faderens Navn, sammensat med Or-

det son eller dóttir, f. Eks. Snorri Sturluson, Jón Þorláksson, Haralldr Gormsson (ↄ: Harald Blaatand), Gyda Eiriksdóttir, Þoridr Snorradóttir goda. Undertiden har ogsaa Personen et særeget Tilnavn taget af hans Værdighed, Bopæl, en Omstændighed i hans Liv, eller om der var noget afstikkende i hans Udvortes, eller i hans Tænkemaade; ofte bestaar det i et beskrivende Tillægsord, f. Eks. Gormr Danakonúngr (ↄ: Gorm den gamle), Hákon jarl hinn riki, Ari prestr fródi, Hallr á Sidu, Biörn á Skardsá, A'sbiörn af Medalhúsum, Þrándr i götu, Rólfr Kraki, Torf-Einar, Hákon Adalsteinsfóstri, Ragnar Lodbrók, Sigridr stórráda, Eysteinn illrádi, Þorvaldr vidförli. Men ingen af disse forblive i hele Slægten, undtagen især de af Bopælen tagne, saalænge Familien bor paa samme Sted. Allermindst beholdes de paa son og dóttir, men Sønnen danner sig et nyt af Faderens Fornavn, f. Eks. Snorre Sturlesens Søn kalder sig ikke Sturlesen, men Snorresen; aldrig kalder et Kvindfolk sig som i Dansken med de urimelige Mandfolkenavne paa sen. De gamle brugte slet ingen Stammenavne, og Islænderne vedligeholde endnu denne Skik; dog have nogle nu Familienavne, f. Eks. Vidalin *). De Navne man

*) Den besynderlige og latterlige Lyst til at faa et udenlandsk Navn, eller ifald man var saa uheldig at have faaet et, der betydede noget i Modersmaalet, da at radbrække det saalænge paa Tydsk, indtil det bliver ukjendeligt nok; har ogsaa begyndt at indtrænge sig hos Islænderne. Vi fortydske vore,

havde til visse Kongehuse, brugtes ikke om nogen enkelt, men kun hele Stammen, f. Ekſ. Ankvlingr, Ynglingr.

10. §. Angaaende fremmede Navnes og Ords Overgange til Islandsk mærke man, at ethvert Sprog har sin egen Maade at udtale udenlandske eller fremmede Ord; det omdanner dem derved til at passe med de øvrige Ord og den hele Tone i Sproget, og heraf følger nødvendig, at der maa blive Forskjel imellem samme Ord i det ny Sprog og det, hvoraf de ere tagne. Er dette ikke Tilfældet, da ere de at anse som aldeles barbariske, og kan paa ingen Maade henregnes til det Sprog, hvor de af Skjødesløshed ere indkomne; men er hint Tilfældet, da bør de betragtes som fremmede, der have faaet Indfødsret; de nyde da lige Ret med Sprogets indfødte Ord baade i Udtale, Skrivning og Brug. Det sidste hører til Ordbøger, men de øvrige Forandringer og de Lighedsregler, Sproget heri foreskriver sig selv, til Sproglæren; begge maa nødvendig følges og nøje overholdes af enhver Skribent, der bruger noget fremmet Ord, med mindre han aldeles vil forfuske og fordærve Sproget. Saaledes forekommer det mig højst urimeligt og fejlagtigt, naar nogle Islændere dekli-

---

de fordanske deres. De gamle valgte alle deres Navne af betydningsfulde Ord i Sproget, saasom Vigfús ɔ: den Krigslystne. De nyere søge derimod at gjøre dem betydningsløse igjen, ved at fordreje dem, saa de ikke længer blive islandske.

nere danske Navne, eller, hvad der endnu er mere latterligt og absurdt, Navne af andre Sprog, paa Dansk i deres islandske Bøger, som om Islandsken ikke havde et eget, ganske andet og langt fuldkomnere Deklinatsionssystem; retsom en Dansker vilde give Voltære i Gen. de Voltaire istedenfor Voltæres *).

*) Hvo der vil have Eksempler paa slige Latterligheder i Islandsken, vil jeg henvise til Sveins Sølvasonar Barn i løgum. Forfatteren til denne Bog, der er en sand Skamplet i den nyere islandske Litteratur, har ligesom med Flid gjort sig Umage for, at fordærve og vanære sit skjønne Modersmaal; man finder her ikke allene gode, og i det nyere Sprog almindelige, islandske Ord tilsidesatte for alle muelige danske Barbarismer, f. Eks. for túngu eller mál eller túngumál bruges Sprok, for frelsi Friheit, for bladsida Sida, o. s. v.; men ogsaa disse Barbarismer flekterede snart paa Islandsk, snart paa Dansk, snart endog paa flere Sprog, f. Eks. S. 188. þessara Contracta, men S. 190. i øllum Contracter! S. 194. til sinna Creditorer, Creditores, Rentukammerets, og utallige flere. Ja de islandske Ord selv omformes til danske og flekteres aldeles urigtig, f. Eks. ofte Betalíngur for betalníngur, der dog heller ikke er fót klassisk, Festníng for festíng, Qvittering for kvittánsia eller kvittunarbréf, Innhald for innihald eller inntak, og S. 35. i borgaralegu félaga (ↄ: i det borgerlige Selskabsbroder!) ꝛc. ꝛc. ꝛc.

Ved Ord og Navne af Latinen har en gammel Brug indført, at de baade kan deklineres paa Latin og paa Islandsk. I nogle Ord er det ene mest brugeligt, i andre er det ligegyldigt; og nogle ere saa naturaliserede, at de slet ikke modtage den latinske Flexion, f. Eks. Kristr og Kristus, Móyses helst paa Latin, Magnús altid paa Islandsk, i Gen. Magnúsar, o. s. v.

Den første Stavelse af Ordene bortfalder ofte, naar den, i det mindste efter nordisk Udtale, var uden Tonehold, f. Eks. Hannes, postuli (Apostel), dáti Soldat.

Ofte lide Ordene en Sammentrækning, hvorved en kort Selvlyd bortfalder, f. Eks. krúna eller króna corona, klerkr clericus, múnkr monacus, musteri et Tempel monasterium, tempra tempero, regla, tafla, lína o. m. fl.

En Del Ord forandre ved Overgangen a til á, som: pláneta, náttura, látína (Latin), annáll, legáti, o. fl.

Latinske Hankjønsord paa a forandre dette til i, og faa i Gen. a, f. Eks. póeti, prófeti, pási, o. fl. Det samme sker med nogle Ord paa us, men disse ere neppe umiddelbar tagne af Latinen, som: texti, fógeti (advocatus), legáti (legatus).

De paa us miste ellers denne Endelse, eller forandre den til r, som: biskup, kór, trón (thronus), Pétur, — Kristr, klerkr.

De paa ulus forandre denne Endelse til ill, f. Eks. pistill (ɔ: Epistel), titill, sirkill, engill.

Endelsen anus bliver til ánn, saasom: Kristiánn, Steffánn; overeensstemmende hermed er Marteinn af Martinus.

Hankjønsord paa o og atio forandre dette o til a, og faa i Gen. u (o), f. Eks. processia, passia, orda, Otta (Mandsnavnet Otte), supplikatia, disputatia, visitatia. Det samme sker med mange Ord paa um, hvortil Grunden venteligt er, at de først i Udtalen have mistet m, og ere siden behandlede som de paa o, ida o og u ikke adskilles saa nøje, f. Eks. olia, o. m. fl. Nogle, som ere komne nærmest fra Dansken, antage Endelsen ón, som: reformatión, missión, auctión, o. fl.

De paa a beholde dette a, og faa i Gen. u, f. Eks. María, masskína, Anna, Troia, persóna, pestilenzia, ordinanzia; saaledes alle paa ents i Dansk og ence i Fransk; andre paa et svagt e forandre og saa dette til a, som: madama, Síra *), renta.

---

*) Dette Ord bruges allene ved Præsters Titulatur, hvor vi paa Dansk sige Herr. Vel veed jeg at Hr. Etatsraad Stephensen i Gaman og Alvara S. 79 o. flgg. søger at fortrænge det af det islandske Sprog, som en Urimelighed, fordi det i gammel Fransk betyder allernaadigste Herre, og bruges allene til Konger og store Herrer; men jeg kan ingenlunde heri bifalde den lærde Forfatter. Ordet er hævdet i Sproget af en gammel Brug,

Nogle Enstavelsesord, der ere tagne af Dansken, føje en Endeselvlyd til, nemlig i til Hankjønsord, saasom: glansi, passi, og a til Hunkjønsord, som: pila en Pil (sagitta, forskjellig fra pill salix), mila en Mil, o. fl.

En Del Ord blive vel uforandrede i Nom., men deklineres dog i de øvrige Endelser som regelrette islandske Ord, som: stúdent, Paris, i Gen. stúdents, Parisar, o. fl.

Landesnavne paa a forandres ikke, men blive enten Neutra og gaa efter første Deklinatsion, eller Hunkjønsord og gaa da efter den sjette; hint bruges mest af de gamle, som: Evropa, Asia, India, Russia. Dette a svarer altsaa ofte til vort en i Asien, Indien, o. s. v. Undertiden hænge Islænderne land eller noget desl. til denne Endelse i Gen., som: Pola-

---

og det udelukkende i den Forbindelse, men det høje Begreb om den katolske Geistligheds Myndighed er neppe Aarsag hertil; thi hvorfor bruges det da ikke til Bisperne, der tituleres med Herra? Hvad siger det i Islandsken, om det betyder noget andet i gammel Fransk? Qveen paa Engelsk er en Dronning, men kan vi derfor ikke meget gjerne bruge vort Kvind og Kvinde i en langt ringere Betydning? Desuden staar Islandsken neppe i stort Slægtskab med Fransken; ser man derimod til Engelsk, findes Sir sange langt nære ubstrakt.

Land, Prüssaland, Indialand, Egyptaland, Athenaborg, o. s. v.

De paa i (ie) blive uforandrede, som: Nordmandi, akademi.

De paa mentum og de franske paa ment faa ment, som: pergment, argument, kompliment, undtagen testamenti. Flere paa um miste denne Endelse, som: klaustur.

Latinskformede Gjerningsord endes paa era, som: dispútera, stúdera, konklúdera.

Anden Afdeling.

Formlære.

Om Navneordene.

1. §. De islandske Navneord have fire Endelser i begge de sædvanlige Tal, og en dobbelt Deklinering ligesom i Dansken, nemlig ubestemt, og med den bestemte Artikel hængt til Enden af Ordene. Deklinering, saavelsom i Almindelighed al Formforandring i Islandsken, bestaar enten i Selvlydsforandring, eller i Sammentrækning af Ordene, eller især i Endelsens Forandring.

Navneordenes ubestemte Deklinering.

2. §. For at inddele et Sprogs Navneord i et bestemt og rigtigt Antal af Deklinationer, kommer det især an paa, at kunne opspore hvad det er ved Ordene, som Naturen i Sprogets Dannelse har gjort til Inddelingsgrund; om det er Kjøn eller Endelse, eller noget andet, eller maaske flere Ting hinanden underordnede. Har man nu en Gang opdaget dette, gjøres Inddelingen let; ti man maa nu ligefrem følge Inddelingsgrunden, ubekymret om man faar faa eller mange Deklinationer.

Betragter man nu de islandske Navneord saaledes, da finder man, at kappi en Kjæmpe har i Gen. kappa, bræði Hidsighed i Gen. bræði, kvæði

et Kvæde i Gen. kvæðis. Man opdager altsaa snart, at Endelsen ikke kan være Hovedgrunden til Forskjelligheden, da her tre Ord af selvsamme Endelse, men forskjelligt Kjøn, deklineres ganske forskjellig. Tager man derimod en Del Ord af samme Kjøn og samme Endelse, f. Eks. kappi en Kjæmpe, dauði Døden, afi en Bestefader, da faa de i Gen. kappa, dauða, afa, og gaa aldeles éns. Det er altsaa klart, at de islandske Navneord maa først inddeles efter de tre Kjøn, og disse siden efter hvert Kjøns Endelser; og er det ikke blot Nom., men ogsaa de andre Endelser, især Gen. og Flertalsformen, der her komme i Betragtning.

Ifølge disse Inddelingsgrunde blive de islandske Navneords Forandringsmaader følgende:

I. Af Hverkenkjønnet:

1. endes i Gen. paa a, som: auga, Gen. auga, et Øje;
2. endes i Gen. paa s, som: borð, Gen. borðs, et Bord.

II. Af Hankjønnet:

3. endes i Gen. paa a, som: geisli, geisla, en Straale;
4. endes i Gen. paa s, som: kóníngr, kóníngs, en Konge;
5. endes i Gen. paa ar, som: staðr, staðar, et Sted.

III. Af Hunkjønnet:

6. endes i Gen. paa u, som: túnga, túngu, et Sprog;

7. endes i Gen. paa ar og i Flert. paa ir, som: stund, stundar, stundir, en Time, Stund;
8. endes i Flert. paa ur, som: hind, hindur, en Hind.

3. §. Navneordenes regelrette Deklinering oversees kortelig i efterfølgende Tabel:

Enkelt.	Hverkenk.		Hankjøn.			Hunkjøn.		
N.	a	–	i	(r)	(r)	a	–	–
G.	a	s	a	s	ar	u	ar	ar, ur
D.	a	i	a	(i)	(i)	u	(u)	(u)
A.	a	–	a	–	–	u	–	–
Flert.								
N.	u	–	ar	ar	ir	ur	ir	ur
G.	na	a	a	a	a	na	a	a
D.	um	um	um	um	um	um	um	um
A.	u	–	a	a	u, i	ur	ir	ur

Man ser at Hverkenkjønnets Forandringer ere de simpleste, og ligne Hankjønnets meget. Dette, som er Tilfældet i alle nordiske og tydske Sprog, er uden Tvivl Grunden til, at disse tvende Kjøn i adskillige nyere Sprog (f. Eks. i Fransken) ere faldne aldeles sammen til et.

Genitivendelsen s svarer til det danske og tydske s eller es; Dativendelsen i til Tydskernes e, og Flertallets Dativendelse paa um til det tydske en eller n.

Den femte tydske Deklinatsion, efter Adelung, svarer omtrent til den første islandske, og den fjerde tydske til den tredie islandske.

Genitiv i Flert. endes i alle islandske Ord paa a, og Dat. i samme Tal paa um. Nom. og Akk. i

Flert. ere lige i alle Ord af Hunkjøn og Hverkenk.; og alle Ord af Hverkenkjøn ere her, som i Tydsk, Græsk og Latin, lige i Enkeltallets Nom. og Akk.

4. §. Den første Forandringsmaade bestaar af Neutra paa a, f. Eks. auga et Øje, hiarta et Hjerte.

Enkeltallet.

N.	auga	hiarta
G.	auga	hiarta
D.	auga	hiarta
A.	auga	hiarta.

Flertallet.

N.	augu	hiörtu
G.	augna	hiartna
D.	augum	hiörtum
A.	augu	hiörtu.

Mærk: De, som have a i første Stavelse, forandre det i Flertallets Nom. Dat. og Akk. til ö.

For at skille Gen. i Flert. fra Enkelt. dannes det paa na, hvilket ogsaa gjelder om Hunkjønsordene paa a, hvorom siden.

Der ere kun faa Ord, der henhøre til denne Forandringsmaade; de vigtigste ere: eyra et Øre, lúnga, nýra, hnoda et Nøgle, og Landes Navne paa a.

5. §. Den anden Forandringsmaade indbefatter de øvrige Ord af Hverkenkjønnet, f. Eks. bord, blad, sumar Sommer, kvæði, knè Knæ.

Enkeltallet.

N.	bord	blad	sumar
G.	bords	blads	sumars
D.	bordi	bladi	sumri
A.	bord	blad	sumar

Flertallet.

N.	bord	blöd	sumur
G.	borda	blada	sumra
D.	bordum	blödum	sumrum
A.	bord	blöd	sumur

Saaledes gaa og:

mál Maal	land	höfud Hoved
bú Gaard	haf Hav	silfur Sølv
fræ Frø	lámb Lam	klaustur Kloster
strá Straa	glas et Glas	nordur Norden

Enkelt.

N.	kvædi	kné
G.	kvædis	knés
D.	kvædi	kné
A.	kvædi	kné

Flert.

N.	kvædi	kné
G.	kvæda	knjá
D.	kvædum	knjám
A.	kvædi	kné

Ligesaa:

klædi	tré Træ
enni Panden	spé Spe
epli Æble	hlé Læ
trýni Snude	

Mærk: De Ord, hvis Selvlyd er á, gjøre den til ø i Nom. Dat. og Akk. i Flert.; de, der have á foran ng, forandre det i samme Tilfælde til au, som: fáng Fangst, i Flert. faung, o. s. v.

Ordet strá sammentrækkes ofte i Dat. Pl. til strám, fordi u i Udtalen næsten ikke kan høres efter á; Gen. Pl. sammentrækkes derimod ikke saa gjerne, fordi a er meget kjendeligere i Udtalen efter á.

Tostavelsesord, især de paa ur, sammentrækkes i Enkelts. Dat. og i Flerts. Gen. og Dat., saa at den sidste Stavelses Selvlyd bortfalder, og de vedblive at være Tostavelsesord ogsaa i disse Endelser, f. Ekſ. høfud höfdi, klaustur klaustri klaustra klaustrum, o. s. v. Dog sammentrækkes Ordene hérad og hundrad ikke.

Tostavelsesord, som have a i sidste Stavelse, forandre dette til u i Flertallet.

De, der i Nom. endes paa s med endnu en Medlyd foran, tage ikke et nyt s til i Gen.

Neutra paa i modtage i Enkelts. Dativ intet nyt i, og i Flerts. Gen. og Dat. bortkaste de i foran Endelserne a og um. Vel have de Ord, hvis sidste Medlyd var k eller g, og nogle faa andre (f. Ekſ. ríki Rige, engi Eng, egg Æg, rif Sideben) ogsaa i disse to Endelser et i foran a og um; men dette er ikke den gamle Endeselvlyd, det er kuns et blødt Jod, som k og g saa gjerne tage med sig, og som især bliver kjendeligt, naar en fra i forskjellig Selvlyd følger efter; thi dette bløde Jod (i) findes i Stammen ogsaa i alle andre Endelser af samme Ord, men saalænge der kommer i

efter, bliver det ikke saa tydeligt, og udtrykkes ikke heller i Skrivningen.

Nogle faa indskyde et v i Enkeltallets Dat. og i Flert. Gen. og Dat., f. Eks. fiør Liv, skrøk Snak, miøl Mel, der saa størvi størva størvum, o. s. v.

Ordet fé Gods, Kvæg, gaar som knè, undtagen at det i Enkeltallets Gen. har fiár.

Ordet alltari gaar i Enkelt. som kvædi; men i Flertallet efter første Deklinatsion, nemlig ølltøru alltara, ølltørum ølltøru.

Efter denne Forandringsmaade gaa Bogstavernes Navne.

6. §. Den tredie Forandringsmaade indbefatter de Hankjønsord, der endes paa i, f. Eks. geisli Straale, andi en Aand, høfdingi Fyrste, lesandi Læser.

Enkeltallet.

N.	geisli	andi
G.	geisla	anda
D.	geisla	anda
A.	geisla	anda

Flertallet.

N.	geislar	andar
G.	geisla	anda
D.	geislum	øndum
A.	geisla	anda

Saaledes og:

daudi Døden	kappi
náungi Næste	félagi Kammerat
risi en Rise	nagli Nagle
skuggi Skygge	asni Asen

Enkelt.

N.	höfdíngi	lesándi
G.	höfdíngia	lesanda
D.	höfdíngia	lesanda
A.	höfdíngia	lesanda.

Flert.

N.	höfdíngiar	lesendur
G.	höfdíngia	lesenda
D.	höfdíngium	lesendum
A.	höfdíngia	lesendur.

Ligesaa:

ræníngi Röver	elskandi Elsker
vili Vilie	sökandi Dyrker
tiggi Konge	dámandi Dommer
frelsíngi Frigiven	búandi Bonde.

Mærk: De Tostavelsesord af denne Deklinatsion, hvis förste Selvlyd er a, forandre den i Dat. Pl. til ö. — De, der have á foran ng ell. nk, forandre dette til au i samme Tilfælde, saasom: vángi Kind, þánki Tanke, vaungum, þaunkum. — Trestavelsesord, der i de to förste Stavelser have a, forandre i samme Endelse det förste til ö, det andet til u, som: skapari, bakari; sköpurum, bökurum.

Alle de Ord paa íngi og ggi, samt nogle paa ‑ki og nogle faa andre synes vel at beholde i foran a i de andre Endelser, men det forholder sig med disse som med Neutra paa ‑ki (se S. 32). Dette er nemlig ikke Selvlyden i, som findes i Nom., men et blödt Jod, som g og k saa gjerne tage efter sig, og som i Grunden ogsaa findes i Nom., kun mindre tydeligt, fordi det löber sammen med det efterföl‑

gende i. Ja nogle skrive endog dette Jod i Nom., saasom: vilji eller vilie.

Nogle faa Digterord paa i faa i Flertallet, -nar. Egentlig bruges de kun i Flertallet, thi i Enkeltallet ere de Egnenavne eller ubrugelige, f. Eks. gumnar, bragnar, skatnar, gotnar, der alle betyde Mænd.

Som lesandi gaa alle Præs. Part. naar de bruges som Navneord til at betegne den der udfører Gjerningen, som Verbet tilkjendegiver. I Flertallets Gen. endes de baade paa anda og enda; dette er rigtigt og mest brugt især af de nyere.

Ordene herra og endir ɔ: Ende afvige allene i Nom. fra geisli.

Ordet búandi sammentrækkes, og, til bóndi, hvilken Form ogsaa gaar som lesandi, kun at den i hele Flertallet forandrer ó til æ, bændur, o. s. v.; saaledes og frændi Frænde, og i Flert. frændur, et Folk i Norge, Trønder, hvoraf Trondhjem har Navn.

Fiandi (ɔ: Fiende, Djævel) gaar baade som lesandi og som andi, ja man finder det og at gaa som lesandi i Henseende til Endelserne, men med uforandret Selvlyd i hele Flertallet.

7. §. Den fjerde Forandringsmaade er en Del mere Vanskelighed underkastet end de forrige, da baade Selvlydsforandringen, Enkelts. Dat. og Flerts. Nom. ere saa forskjellige og vanskelige at bestemme. Den indbefatter Hankjønsord, som faa i Gen. s. I Nom. har den følgende Endelser: r, ir, n, s, f. Eks. konungr Konge, akur Ager, læknir Læge, dalr Dal.

Enkeltallet.

N.	konúngr	akur
G.	konúngs	akurs
D.	konúngi	akri
A.	konúng	akur

Flertallet.

N.	konúngar	akrar
G.	konúnga	akra
D.	konúngum	økrum
A.	konúnga	akra

Saaledes og:

hestr Hest	alldur Alder
dómr Dom	galldur Tryllesang
elldr Ild	hlátur Latter
þræll Træl	sigur Sejer

Enkelt.

N.	læknir	dalr
G.	læknis	dals
D.	lækni	dal
A.	lækni	dal.

Flert.

N.	læknar	dalir
G.	lækna	dala
D.	læknum	dølum
A.	lækna	dali.

Ligesaa:

hersir Herse	liár en Le
stýrir Styrer	gramr Helt
sillir Konge	stafr Stav
mækir Sværd	hvalr en Hval.

Om Maaden, hvorpaa denne Forandringsmaade danner sine forskjellige Endelser, kan mærkes følgende:

Akkusativet dannes ved at kaste Nom. Kjønsmærke bort. Dette Kjønsmærke bestaar enten i et blot r (der og undertiden skrives ur) *), eller i det sidste af de dobbelte Bogstaver: ll, nn; af disse bortfalder da det sidste, f. Eks. engill en Engel, jökull et Isfjeld, þræll, sveinn Svend, i Akkus. engil, jökul, þræl, svein. Har derimod Ordet intet saadant Hankjønsmærke, som er Tilfældet med alle dem, der endes paa l, n og s efter en anden Konsonant, o. fl., da bliver Akk. ganske lig Nom., f. Eks. fugl, karl, hrafn, vagn Vogn, háls, lax, morgun, himin Himmel.

Genitivet dannes ved at sætte s til Akk., eller med andre Ord, ved at sætte s isteden for Hankjønsmærket, om der var noget; hvis ikke, da sæt-

*) Dette Kjønsmærke r (eller ur) kjendes fra den i Ordet væsentlige Endelse ur (der i gamle Bøger ofte skrives r, som kunde kaldes det væsentlige r) derpaa, at hint bortfalder i de tilsvarende danske Ord, men dette beholdes og forandres til er, f. Eks. draumr en Drøm, skór en Sko, — heiðnr Hæder, her en Hær. I gamle Bøger bruger man undertiden at fordoble dette r, f. Eks. jöfurr Konge (Digt.), og især i Enstavelsesord, som: herr Hær o. m. fl. Herved hæves da al Vanskeligheden, ti nu følge de dem, hvis Hankjønsmærke ligger i en dobbelt Medlyd.

tes s til. Det fortjener her at mærkes, som en Egenhed ved Islandsken, at hvor hærde Sammenstød af Medlyd der end fremkommer ved at danne disse Genitiver på s, så taler dog Sproget aldrig enten i denne eller anden Deklinatsion, at der indskydes nogen Selvlyd foran s, for at lette Udtalen; hvilket derimod hyppig sker i Tysken og derefter også i Dansken, f. Eks. Fisches, Hestes, Huses, isl. fisks, hests, húss, og dog bliver Udtalen ikke så stødende i det Islandske, såsom den midterste Medlyd næsten opsluges. Endes Akk. og Nom. på s med en Konsonant foran, da endes Gen. uforandret ligeså, f. Eks. lax, koss Kys; men har Nom. et enkelt s efter en Selvlyd eller Tvelyd, da fordobles dette i Gen., som: is, iss; ós Flodmunding, óss.

Dativets Dannelse er mest vanskelig og ubestemt. Regelret endes den på i; men derved må mærkes: Tostavelsesord, som endes på all, ill, ull, in, un, ar, ur, med en Medlyd foran, og med Tonen på første Stavelse, tage i til deres Akk., men miste derimod den sidste Stavelses korte eller utonede Selvlyd, såsom: engli, jökli, alldri, sigri, morgni (ell. morni); kadall et Tog, kadal, kadli; hamar en Hammer, hamri, o. s. v. — Men de på ir, der i Akk. have i allene, modtage intet nyt i, men gjøre deres Dat. ligt Akk., f. Eks. hellir en Hule, helli. — Andre To- eller Tre-stavelsesord, især de, der have en akstentueret Selvlyd i sidste Stavelse, tage i til deres Akk. uden at sammentrækkes, f. Eks. reikningr en Regning, Magnús Mogens; Reikningi, Magnúsi, o. s. v. — bikar et Bæger, pappír Papir, nýk-

ur Fiodhest (Nakken) sammentrækkes ikke og modtage heller intet i. — Enstavelsesord danne regelret deres Dativ ligesaa ved at lægge i til Akkus. uden videre Forandring, f. Eks. prestr prest presti, lundr lund lundi, hattr hatti. Denne Regel følge især de fleste paa l, n og s med en Medlyd foran, f. Eks. karll, stafni, steini, dansi, o. m. fl. — Nogle modtage derimod ikke dette i, men gjøre Dat. lig Akk. Herhen høre især de fleste paa r efter en Selvlyd, samt paa fr, lr, kr og gr, f. Eks. skór skó, dør (et Spyd) dør, refr (en Ræv) ref, o. fl. — Nogle faa indskyde et v (eller f) foran Dativets i, ligesom i anden Deklinatsion, f. Eks. hiørvi af hiør Sværd (Digt.), mávi af már en Maage. — Forresten gives der og en Del Ord, hvis Dat. ikke er nøje bestemt, men findes snart med, snart uden i, f. Eks. saungvi og saung af saungr Sang, kiøl og kili af kiølr Kjøl, o. fl.

Flertallets Nominativ dannes regelret ved at sætte ar isteden for Dativets i. Det er altsaa sammentrukken i samme Tilfælde som Enkelts. Dat. — De, der intet i havde i Dat., gjøre derimod almindeligen deres Flertal paa ir. Dog gives herfra enkelte Undtagelser. — Nogle indskyde et blødt j (i) eller v foran Flertalsendelsen, som: hylr (et Svælg) hyljir, saung saungvar. — De paa ir bruges ikke gjerne i Flertallet.

Flertallets Akkus. gjøres her som i forrige Forandringsmaade, og overalt i alle Hankjønsord, ved at bortkaste r fra Endelsen ar eller ir i Flerts. Nom. Men var Endelsen her ur, da beholdes den, og Akk.

bliver lig Nominat., f. Exs. englar engla, galldrar galldra, hvalir hvali, fingur Finger, i Flertallets baade Nom. og Akk. fingur.

Gen. og Dat. i Flert. dannes ved at forandre Nom. Endelse sammesteds til a og um; men undertiden bliver ved denne Lejlighed tillige et svagt Jod kjendeligt foran disse Endelser, især naar Ordets sidste Medlyd var gg eller k, f. Exs. veggia, veggium, af veggr en Væg, Mur. — Enstavelsesord med Selvlyden a, og Tostavelsesord med a i begge Stavelser, forandre i Flerts. Dat. det første (om der var to; det sidste bortfalder ved Sammentrækning) til ǫ, f. Exs. bane, dǫnsum; nafar en Naver, et Bor, nǫfrum. Har Ordet ikke a i den sidste Stavelse, og bliver ikke sammentrukket, da beholdes det første a uforandret, som barúnum. Har Ordet flere end to a, er det blot de to sidste som forandres, nemlig det første af dem til ǫ, det sidste til u, ifald det ikke bortfalder, f. Exs. slaghamar, slaghǫmrum, o. fl. Disse Regler for Selvlydsforandringen med a gjelde almindelig i hele Sproget, ikke blot for denne Deklinatsion. Mere herom og Grunden hertil se næste Forandringsmaade.

Iblandt Afvigelserne fra denne Deklinatsion kan mærkes: dagr, der gaar regelret, undtagen at det i Dat. faar degi. — guð har intet Hankjønsmærke, endes i Dat. paa i, og dog i Flert. paa ir. — blástr, Blæsning, gaar enten sædvanligvis regelret som akur, uden al Selvlydsforandring, eller det faar i Dat. blæstri, især naar det betyder en sagte Blæst til Søs. — spánn (ell. spónn), en Ske, faar i Dat. spæni, i Flert. spænir, Akkus. spæni eller

spánu, som synes at vise det tilforn har hørt til femte Forandringsmaade. — eyrir, Penge, en Øre, gaar som lækNir, paa den Besynderlighed nær, at det forandrer ey i Flert. til au.

De fornemste øvrige Uregelmæssige ere: skór en Sko, dør et Spyd (Digt.), madr et Menneske, fingur en Finger, kétill en Kjedel, der her opstilles med alle deres Endelser:

Enkeltallet.

N. skór	dør	madr	fingur	kétill
G. skós	dørs	manns	fingurs	kétils
D. skó	dør	manni	fingri	katli
A. skó	dør	mann	fingur	kétill.

Flertallet.

N. skór ell. skóar	dørir	menn	fingur	katlar
G. skóa	darra	manna	fingra	katla
D. skóm	dørum	mønnum	fingrum	køtlum
A. skó ell. skóa	døri	menn	fingur	katla.

Som fingur gaar og undertiden vetur Aar, Vinter.

Nogle Ord paa r, især en Del Afledninger paa leikr, kunne ogsaa endes paa i, og saaledes gaa baade efter denne og forrige Forandringsmaade, f. Eks. hlutr (en Ting) og hluti, líkamr (et Legeme) og líkami, dimmleikr (Dunkelhed) og dimmleiki.

8. §. Den femte Forandringsmaade indbefatter de Hankjønsord, der faa i Genit. -ar. Dens Endelser i Nom. ere især r eller n, f. Eks. viðr Træ, ørn, fjørdr en Fjord, dráttr Dragning, bragr et Digt, belgr en Belg, skógr en Skov.

Enkeltallet.

N.	vidr	ørn	fiørdr
G.	vidar	arnar	fiardar
D.	vidi	erni	firdi
A.	vid	ørn	fiørd

Flertallet.

N.	vidir	ernir	firdir
G.	vida	arna	fiarda
D.	vidum	ørnum	fiørdum
A.	vidu	ørnu	fiørdu

Saaledes og:

mánadr Maaned	gølltr en Galt	kiølr en Kjøl
Magnus	vøndr en Vaand	miødr Mjød
felldr en Kappe	møgr en Søn	biørn
fridr Fred	vøllr en Mark	skiølldr Skjold

Enkelt.

N.	dráttr	bragr
G.	dráttar	bragar
D.	drætti	brag
A.	drátt	brag

Flert.

N.	drættir	bragir
G.	drátta	braga
D.	dráttum	brøgum
A.	dráttu	bragi

Ligesaa:

máttr Magt	stadr Sted
háttr Maner	sidr Skik
þrádr Traad	
sonr (ell. son) Søn	

Enkelt.

N.	helgr	skógr
G.	helgiar	skógar
D.	helg	skógi
A.	helg	skóg.

Flert.

N.	helgir	skógar
G.	helgia	skóga
D.	helgium	skógum
A.	helgi	skóga.

Ligesaa:

bær en Gaard — vegr en Vej
dryckr en Drik — hugr Sind.

Mærk: De, der i Nom. endes paa nr, findes ligesaatidt paa blot n uden r, saasom: sonr og son, vinr og vin Ven.

Akkusativet dannes her som i forrige Deklinatsion, saa at r bortfalder naar det var Kjønsmærke, men det væsentlige r beholdes, og i øvrigt er det ligt Nom., som: fiár Sø, byr (byrr) Bør, Hákon Hagen; i Akkus. siá, byr, Hákon.

Genit. dannes af Akk. ved at sætte ar til, og om Ordets Selvlyd var ó, da forandre samme til a.

Dativet faar man regelmæssig ved at lægge et i til Akkus. og forandre ó til e, ió til i, og á til æ. Men en Del Ord, især de allerfleste, der ikke skifte Selvlyd i Dat., modtage intet i, men gjøre Dat. ligt Akk., f. Eks. stadr stad, salr sal, siár siá.

Flertallets Nom. gjøres regelmæssig af Dat. ved at sætte ir isteden for i, om der var noget.

Her findes altsaa samme Selvlyd som i Dativet. — Nogle faa, som skögr, vegr, grautr Grød, have i Flert. Endelsen ar.

Genit. i Flert. dannes af Enkeltallets Genit. ved at forandre ar til a.

Dativet i Flert. gjøres af Genit. ved at sætte Endelsen um isteden for a, og forandre Selvlyden, om den var a, til ö.

Akkus. gjøres i denne Deklinatsion regelmæssig af Dat. ved at bortkaste m; imidlertid kunne disse Ord ogsaa, som alle andre Hankjønsord, danne deres Akkus. af Nom. i Flertallet; man finder altsaa og vidi, erni, firdi, drætti. Ja denne Maade er maaske endog mest brugt, især i de Ord, der ikke endes paa i i Dativet. Hin egentlige og netop regelrette Akkusativform har uden al Grund af nogle Nyere været anseet for urigtig. Aarsagen til denne Akkusativform paa u er aabenbar, at skille Akk. fra Dat. i Enkeltallet. At dette har været Naturens Gang i Sprogets Dannelse, sees ved Sammenligning med forrige Deklinatsion, hvor kun de, der intet i havde i Dat., faa i Flert. ir, og i Flertallets Akk. i; de derimod, som havde i i Dat., faa ar og a. Ligesaa her: de, der have i i Dat., skulle vel efter Deklinatsionens Indretning, der nærmer sig saavel i Flert. som i Gen. til den syvende Deklin., have ir i Flertallet; men saa danne de Akkus. paa en anden Maade, men de, der intet i havde, danne det uhindret som sædvanlig.

Af denne Forandringsmaade ser man tydelig Grunden til Selvlydsforandringen i det Islandske,

nemlig at Ordets Selvlyd gjøres saa overeensstemmende som muligt med Endelsens. Derfor bliver a til ǫ, eller om der var to a, det første til ǫ, det andet til u foran Endelser der indeholde u, saasom i de foregaaende Deklinatsioners Dat. Pl. foran um, og i den første foran u i Flertallets Nom. og Akkus. Dette u, som man i ældgamle Tider maaske og har udtalt i Nom. og Akk. Plur. af anden Deklinatsion, er uden Tvivl Grunden til at a ogsaa her bliver til ǫ, skjønt intet u i Ordenes nuværende islandske Form følger efter. Omvendt bliver ogsaa ǫ til a, naar den paafølgende Endelse indeholder a. Ja her bliver endog ǫ til e foran Endelser der indeholde i.

Heraf kommer formodentlig de dobbelte Former, som Ordene paa naðr modtage, som: saknaðr (Savn) eller sǫknuður, fagnaðr (Fryd) eller fǫgnuður, mánaðr eller mánuður. I gamle Dage har man anset og udtalt naðr som en Stavelse, og der var altsaa ingen Grund til at forandre Selvlyden; men siden, da r udtaltes som ur, har man efter ovenanførte Lighedsregler forvandlet det foregaaende a til u, og næstforegaaende til ǫ, ligesaavel foran denne, som foran de andre Endelser, der indeholdt u. Imidlertid bruges dog og begge Former ligegyldig, og forandres begge regelret efter vidr.

Denne Forandringsmaade følge især Hankjønsord paa ðr, tr samt nr eller n, saa og Afledninger paa naðr og skapr, hvilke dog sjelden bruges i Flert. Hele Aarsagen til dens Oprindelse er upaatvivlelig den gamle Velklangsregel, der ikke vel taaler Sammenstød af ðs, ts, ns, hvorom se Forberedelsen.

Imidlertid er denne Forandringsmaade ikke saa nøie og bestemt adskilt fra den forrige, men en Del Ord gaa efter begge; man finder f. Ex. baade fridar og frids; vetur har baade regelret i Gen. vetrar saa og véturs, og gaar i alle andre Endelser som fingur.

Fótr en Fod er uregelret, og gaar saaledes:

Enkelt.		Flert.		
N.	fótr	N.	fætur	
G.	fótar	G.	fóta	Man finder og i Gen.
D.	fæti	D.	fótum	fóts og i Dat. fóti.
A.	fót.	A.	fætur.	

9. §. Her paa Overgangen til Hunkjønnets Deklinatsioner fortjener at anmærkes nogle Ord, dels af Hankjøn, dels af Hunkjøn, der deklineres ens, og gjerne kunde ansees som en egen Deklinatsion, dersom de ikke vare saa faa. Det er nemlig blot de Slægtskabsord: systir, bródir, módir, fadir, dóttir. De forandres saaledes:

Enkeltallet.

N.	systir	bródir	fadir	dóttir
G.	systur	bródur	fødur	dóttur
D.	systur	bródur	fødur	dóttur
A.	systur	bródur	fødur	dóttur.

Flertallet.

N.	systur	brædur	fedur	dætur
G.	systra	brædra	fedra	dætra
D.	systrum	brædrum	fedrum	dætrum
A.	systur	brædur	fedur	dætur.

Módir gaar som bródir.

10. §. Den sjette Forandringsmaade følge alle de Hunkjønsord, der endes paa a, f. Ekf. túnga en Tunge, kirkia Kirke, saga, lina en Linie.

Enkeltallet.

N.	túnga	kirkia
G.	túngu	kirkiu
D.	túngu	kirkiu
A.	túngu	kirkiu

Flertallet.

N.	túngur	kirkiur
G.	túngna	kirkna
D.	túngum	kirkium
A.	túngur	kirkiur

Saaledes og:

dúfa Due	bylgia Bølge
grima Maske	eckia Enke
villa Fejl	reckia Sæng

Enkelt.

N.	saga	lína
G.	søgu	línu
D.	søgu	línu
A.	søgu	línu.

Flert.

N.	søgur	línur
G.	sagna	lína
D.	søgum	línum
A.	søgur	línur.

Ligesaa:

gata Vej	lilia Lilie
flaska Flaske	gryfia Grube
staka et Vers	feria en Færge.

De, hvis Selvlyd i første Stavelse var a, forandre dette til ö i alle Endelser undtagen Genit. i Flert., fordi den sidste Stavelse i alle hine Tilfælde indeholder u. De, der have á foran ng eller nk, forandre dette i samme Tilfælde til au, som gánga (Gang) gaungu, o. s. v.

Genit. i Flert. dannes regelret paa na, for at adskille det fra Nom. i Enkelt., ligesom i første Deklinatsion. De, der endtes paa gia eller kia, miste ved den Lejlighed deres i (j). I de Ord paa na og nogle paa ia, fornemmelig dem, der ikke have g eller k foran, iagttages denne Adskillelse ikke.

Ordene kona og kvinna forandres regelret, undtagen i Flerts. Gen., hvor de begge faa kvenna.

Efter denne Forandringsmaade gaa alle Infinitiver, naar de bruges som Navneord, f. Eks. upprísa Opstandelse, vera Væsen, drecka Drikkelav, Drikken, o. m. fl., saa og alle Landes Navne paa a, naar de ansees som Hunkjønsord, f. Eks. Amerika, Affrika, o. s. v.

11. §. Den syvende Forandringsmaade indbefatter de Hunkjønsord, der faa i Gen. ar, og i Flert. ir eller ar. Disse Ord have mange forskjellige Endelser, dog kunde man mærke som de vigtigste: d, g, n, r, i; f. Eks. dygd Dyd, Troskab, stund Time, vör Læbe, jörd Jord, ör Pil, drottning Dronning, andvarpan Suk, veidi Jagt, brúdr en Brud.

Enkeltallet.

N.	dygd	stund	vør
G.	dygdar	stundar	varar
D.	dygd	stundu	vør
A.	dygd	stund	vør

Flertallet.

N.	dygdir	stundir	varir
G.	dygda	stunda	vara
D.	dygdum	stundum	vørum
A.	dygdir	stundir	várir

Saaledes og:

nád Naade	grund	tøf Sinkelse
eymd Elendighed	und Saar	skømm Skam
ferd Reise	sál Sjæl	giøf Gave

Enkelt.

N.	jørd	ør	drottning
G.	jardar	ørvar	drottningar
D.	jørdu	øru	drottningu
A.	jørd	ør	drottning

Flert.

N.	jardir	ørvar	drottningar
G.	jarda	ørva	drottninga
D.	jørdum	ørvum	drottningum
A.	jardir	ørvum	drottningar

Ligesaa:

høfn Havn	stød Plads	nál en Naal
verøld Verden	døgg Dugg	sigling Seilads
strønd Strand		diørfúng Dristighed

Enkelt.

N.	andvarpan	veidi	brudur
G.	andvörpunar	veidar	brúdar
D.	andvörpun	veidi	brúdi
A.	andvörpun	veidi	brúdi.

Flert.

N.	andvarpanir	veidar	brúdar
G.	andvarpana	veida	brúda
D.	andvörpunum	veidum	brúdum
A.	andvarpanir	veidar	brúdar.

Ligesaa:

ætlan Forehavende byrdi Byrde elfur Elv
bodan Forkyndelse eyri Kant ædur Äre
dyrkan Dyrkelse heidi en Hede Ragnhildur.

Mærk: Nogle tage i (j) eller v til sig foran Gen. og undertiden Dat. samt Flerts. Endelser. Hint sker især med dem paa gg, l og n, f. Eks. egg, eggiar, eggiu, egg; Hel, Heliar; ben, beniar, en Skramme; dette især med dem, hvis Selvlyd er ö, f. Eks. rögg, Lodenhed paa Skind; stöd, Sted, Plads; röggvar, stödvar.

Dativet er i de fleste Ord lig Nominat., men nogle, især alle Afledsord paa ing, danne det ved at sætte u til.

Den regelrette Endelse i Flertallet er ir; men alle Afledsord paa ing og ung, samt de Ord paa det uvæsentlige ur (ɔ: de der miste samme i Akk.), og de fleste paa i, og endelig de Ord, der indskyde i eller v foran Endelsen, og nogle faa andre have ar.

Dersom Selvlyden var ø, forandres den i Gen. og i Flerts. Nom. Gen. og Akk. til ǫ; men dersom Ordet indskyder v foran Endelserne, da forandres Selvlyden ikke; og omvendt, dersom Selvlyden forandres, da bliver intet v indskudt. Saaledes gives der mange Ord, der baade følge vør og ør, f. Eks. røgg, i Gen. raggar eller røggvar, Flert. raggir eller røggvar, ragga eller røggva, røggvum, raggir eller røggvar.

De, der endes paa ul og det væsentlige ur (ɔ: som beholdes i Akkus. og de tilsvarende danske Ord) sammentrækkes i Gen. og i hele Flert., f. Eks. Göndul, en Valkyrie, Göndlar; lifur, en Lever, lifrar; fiödur, en Fjeder, fiadrar, o. s. v.

De Ord paa an, der ere dannede af Infinitiver, kunne ogsaa endes paa un, i hvilket Fald man forandrer den foregaaende Stavelses a til ö, f. Eks. andvarpan eller andvörpun; blessan eller blessun, Velsignelse; bodan eller bodun, Forkyndelse. Disse Endelser kunne vel begge forandres regelmæssig og fuldstændig (kun at de falde sammen i Flertallets Dat.); imidlertid bruger man dog helst den paa an i nogle, og den paa un i andre Endelser, som sees af Eksemplet. Nogle, der komme af Gjerningsord, hvis Selvlyd er ö, beholde naturligvis dette ö uforandret, saasom: bölvun Forbandelse (af bölva), fölnun Falmen (af fölna).

En Del Hankjønsord paa i, især de der komme af Gjerningsord, f. Eks. veidi af veida, helgi af helga hellige, meri en Mær, forandre dette i til

ar i Gen., så i Almindelighed også ar i Flertallet. Således gå og alle Hunkjönsord, der se ud som Hankjönsord, i det de endes på det uvæsentlige r (ur) eller på nn, være sig Egennavne eller Fællesord, såsom: Gerdur Freys Dronning, Idunn Brages Dronning, Ragnhildur, Urdur den ældste Norne, elfur en Elv. Nogle Ord findes derfor og med begge Nominativformer, som: elfur og elfr, veidi og veidur.

Nogle af de Ord, der følge denne Forandringsmåde, kunne også endes på a, og gå således i det mindste i Enkeltallet både efter denne og efter sjette Forandringsmåde, f. Eks. sál og sála Sjæl, elfur og elfa Elv, ey og eyia en Ø. Dette er formodentlig også fra først af kommet af Dativendelsen u, som er tilfælles for begge Forandringsmåder, hvorover man også har forbyttet de andre Endelser, og overført dem til den simplere Deklinatsion.

De Enstavelsesord, der endes på á eller ó, gå regelret, kun at de almindelig udelade Selvlyden af de tilføjede Endelser, og vedblive at være Enstavelsesord. Nogle af dem forandre á og ó til æ, og ú til ý i Flert.; og nogle, der uden Tvivl i ældre Tider endtes på en akfentueret Selvlyd, have nu tabt denne Form, og hede ens i Enkelts. og Flerts. Nom. Til Eksempler på alle disse kunne tjene: brá Øjenbryne, tá en Tå, kló en Klo, ær et Gimmerlam, kyr en Ko.

Enkeltallet.

N.	brá	tá	kló	ær (á)	kyr
G.	brár	tár	klóar	ær (á)	kyr (ell. kúar)
D.	brá	tá	kló	á	kú
A.	brá	tá	kló	á	kú.

Flertallet.

N.	brár	tær	klær	ær	kyr
G.	brá	tá	klóa	á	kúa
D.	brám	tám	klóm	ám	kúm
A.	brár	tær	klær	ær	kyr.

De paa á, som faa ár i Flert., skulde uden Tvivl egentlig have havt áar; ti man ser af Gen. i Enkelt. at áa sammentrækkes til á; men de, der forandre Selvlyden til ær i Flert., skulde egentlig have havt áir; ti dels finder man f. Ekſ. táir for tær, dels begriber man let, hvorledes ai kunde blive til æ, naar man erindrer sig denne Tvelyds Udtale.

Ordet mús gaar i Enkelt. som dygd, men i Flert. faar det mýs, músa, músum, mýs. Ligesaa gaar lús.

Ordet dyr, en Dør, er Flertal, og har intet Enkeltal. I Gen. faar det dura eller dyra, i Dat. durum eller dyrum, Akk. dyr.

Det Ord mær, en Jomfru, er uforanderligt, og adskiller Kyn ved Hjelp af Artiklen Endelserne.

12. §. Her maa vel mærkes en Deel Hunkjønsord paa i, som næsten alle komme af Tillægsord, eller endes paa ni. Man kunde gjerne gjøre dem til en egen Forandringsmaade, dersom ikke deres Natur egentlig bestod i: ikke at forandres uden ved Artiklens Hjelp. De hede nemlig ens i alle Enkeltallets Endelser, og i Flert. bruges de yderst sjelden eller aldrig. De fleste forandre ellers i faa Fald i til ar og gaa som veidi i Flertallet. Vel bruge nogle at give dem et s til i Enkeltallets Gen., men dette er aldeles urigtigt, og stridende mod Sprogets Aand, der aldrig ender noget Hunkjønsord paa s i Genit. Urigtigheden indsees endnu tydeligere deraf, at samme s alligevel nødvendig bortfalder foran Artiklen, naar samme hænges til, da dog alle islandske Ord uden Undtagelse beholde deres Genetivsmærke foran Artiklen, saasom: auga-ns, bords-ins, kvædis-ins, geisla-ns, dals-ins, vidar-ins, túngu-nnar, dygdar-innar, o. s. v.; men aldrig kristnis-innar for kristn-innar Kristendommens. Eksempler paa disse Ord ere: giætni Opmærksomhed, beidni Begjering, hlydni Lydighed, milldi Mildhed, hylli Yndest, elli Ælde, réttvíst Retskaffenhed, o. m. fl.

13. §. Den ottende Forandringsmaade indbefatter de Hunkjønsord, som faa ur i Flertallet, f. Eks. hind, bót Forbedring, ørt en Urt, mørk en Skovmark, staung en Stang, der gaa saaledes:

Enkeltallet.

N.	hind	bót	ørt
G.	hindar	bótar	artar
D.	hind	bót	ørt
A.	hind	bót	ørt

Flertallet.

N.	hindur	bætur	ertur
G.	hinda	bóta	arta
D.	hindum	bótum	ørtum
A.	hindur	bætur	ertur

Saaledes og:

grind Sprinkelværk	rót en Rod	tønn Tand
kind et Væsen	bók en Bog	nøgl Negl
geit en Gjed	nót et Fiskegarn	ønd en And

Enkelt.

N.	mørk	staung
G.	merkur	steyngur
D.	mørk	staung
A.	mørk	staung.

Flert.

N.	merkur	steyngur
G.	marka	stánga
D.	mørkum	staungum
A.	merkur	steyngur.

Ligesaa:

vík en Vig	taung en Tang
eik en Eg	haunk et sammenrullet Reb.
miólk Melk	

Mærk: Denne Deklinatsions Nom. Dat. og Akk. i Enkeltallet ere ens.

Genitivet dannes ved at sætte ar eller ur til Akk., og tillige forandre Selvlyden, om den var ǿ, til a eller e, og var den au, til á eller ey. Var det første Tilfældet, nemlig at den blev til a og á, da bliver Endelsen det sædvanlige ar; men har det sidste Sted, nemlig at man ved Forandringen fik e og ey, da tilføjes den denne Forandringsmaade ganske egne Endelse ur, og Gen. bliver da ligt Flerts. Nom. Forresten synes det især at være de paa d og t der tage ar, men de paa g og k der tage ur til sig i Gen.

Flertallet dannes ved at sætte ur til, og forandre Selvlyden ó til æ, ǿ til e, og au til ey.

Flertallets Genitiv endes som sædvanlig paa a, der her lægges til Ordet selv ligefrem; desuden forandres Selvlyden ǿ til a, og au til á.

Flertallets Dativ lægger um til Ordet uden al Selvlydsforandring.

Hin dobbelte Selvlydsforandring, som har Sted i Enkelts. Gen. af mange Ord, i det ǿ og au enten saa at sige fordybes til e og ey, hvilket er denne Forandringsmaade eget, eller forhøjes til a og á, som i forrige Deklinatsioner, er uden Tvivl Arsagen at man har anvendt denne dobbelte Selvlydsforandring ogsaa i de andre Endelser, og saaledes forandret mange Ord helt igjennem efter begge Forandringsmaader, hvilke dog af sig selv falde sammen i Flerts. Gen. og Dat. Man deklinerer altsaa og:

Enkelt.	N.	mørk	staung
	G.	markar	stángar
	D.	mørku	staung
	A.	mørk	staung.
Flert.	N.	markir	stángir
	G.	marka	stánga
	D.	mørkum	staungum
	A.	markir	stángir.

Ordene strønd Kyst, rønd Rand, kunne baade regelret gaa som ørt, og tillige som jørd; ønd gaar allene efter ørt, naar det betyder en Aand, og allene efter jørd, naar det betyder en Aand.

Dog er det ikke alle disse Ord, der kunne forandres paa begge Maader, f. Eks. ikke nøgl og tønn.

Nogle, der endes paa ó og ú, gaa regelret, undtagen at de sammentrække de Endelser, hvor óu og ún vilde støde sammen, til ó og ú allene, f. Eks. ló Lu, i Gen. lóar, frú Frue, i Gen. frúar, men i Flert. lór, frúr, o. s. v.

Som afvigende kan mærkes: hønd en Haand, og nótt Nat.

Enkelt.	N.	hønd	nótt, nátt
	G.	handar	nætur, náttar
	D.	hendi	nótt, nóttu, nátt
	A.	hønd	nótt, nátt.
Flert.	N.	hendur	nætur
	G.	handa	nátta, nátta
	D.	høndum	nóttum, náttum
	A.	hendur	nætur.

Ordene vik og vit kunne i Gen. Pl. ogsaa hede vikna, eikna, skjønt mindre regelret; naar dette samme ogsaa findes hos enkelte Ord af de forige Deklinatsioner, f. Eks. vallna af vøllr en Mark, sálna af sál Sjæl, er Arsagen upaatvivlelig at man har tænkt sig en Nominativform paa a, ti disse Genetiver paa na findes ellers aldrig uden i de Ord, der i Nom. endes paa a.

14. §. Naar man nu ser tilbage paa det hele Deklineringssystem, mærker man let at ethvert af de tre Kjøn har egentlig kun to væsentlig forskjellige Forandringsmaader, nemlig en simplere, som ikke adskiller Gen. fra de øvrige Endelser i Enkeltallet, hvilken her er sat foran, og en mere indviklet, der tillige langt fuldkomnere adskiller Forholdsformerne. Der skulde altsaa egentlig kun blive seks Forandringsmaader; men den sidste af Han- og Hunkjønnets afdeler sig atter i to, der adskille sig ved Genitivendelsen, Flertalsendelsen og forskjellig Selvlydsforandring. Saaledes ser man da at den første svarer til den tredie og til den sjette, ligesom den anden til den fjerde og femte og til den syvende og attende; samt at hine tre saavelsom disse fem have megen Overensstemmelse med hinanden indbyrdes.

Navneordenes bestemte Deklinering.

15. §. Den bestemte Deklinering er ligesaa let og simpel, som den ubestemte er vanskelig og indviklet. Den bestaar blot deri, at man til enhver Endelse af Ordene i den ubestemte Form hænger

Slutningen af (Artiklen eller) Bestemmelsesordet, sat i samme Endelse. Dette Bestemmelsesord er egentlig et pron. demonstr., nemlig: hinn, hin, hitt. De Endelser af samme, der føjes til Navneordene, ere følgende:

Enkelt.	Hankjøn.	Hunkjøn.	Hverkenkjøn.
N.	-inn	-in	-it
G.	-ins	-innar	-ins
D.	-num	-inni	-nu
A.	-inn	-ina	-it.
Flert.			
N.	-nir	-nar	-in
G.	-nna	-nna	-nna
D.	-num	-num	-num
A.	-na	-nar	-in.

I alle Tilfælde er h bortfaldet; dette Bogstav bortkastes ogsaa ofte i andre Sammensætninger. Desuden er det ene t bortkastet i Hverkenkjønnet, ligesom Nevtr. af Tostavelsesadj. paa inn, (se 24. §). Selvlyden i bortfalder ogsaa foran de Endelser, der sluttede med en Vokal, og foran Flertallet af Han- og Hunkjønsord.

De Hankjønsord og Nevtra, der intet i modtage i Dativ, taale ikke heller at Bestemmelsesordet der beholder sit i; men derimod Hunkjønsord, som ikke selv endes i Dat. paa u eller i, lade altid Artiklen beholde sit i, f. Ex. dalnum, trénu, ferd-inni.

Dativet i Flert. endes allerede i Ordenes ubestemte Deklinering paa -um (eller -m); men naar nu Bestemmelsesordet hænges til, da mister den gamle

Endelse, it m, saa at den hele Forbindelse af begge Endelser kommer til at hede -unum (eller -num), f. Eks. dølunum, triánum, ferdunum.

16. §. Her anføres et Eksempel af hver Forandringsmaade, med Bestemmelsen tilføjet.

Enkeltallet.

N.	auga-t	bord-it	geisli-nn	sveinn-inn
G.	auga-ns	bords-ins	geisla-ns	sveins-ins
D.	auga-nu	bordi-nu	geisla-num	sveini-num
A.	auga-t	bord-it	geisla-nn	svein-inn

Flertallet.

N.	augu-n	bord-in	geislar-nir	sveinar-nir
G.	augna-nna	borda-nna	geisla-nna	sveina-nna
D.	augunum	bordunum	geislunum	sveinunum
A.	augu-n	bord-in	geisla-na	sveina-na

Enkelt.

N.	vidr-inn	túnga-n	dygd-in	bót-in
G.	vidar-ins	túngu-nnar	dygdar-innar	bótar-innar
D.	vidi-num	túngu-nni	dygd-inni	bót-inni
A.	vid-inn	túngu-na	dygd-ina	bót-ina.

Flert.

N.	vidir-nir	túngur-nar	dygdir-nar	bætur-nar
G.	vida-nna	túngna-nna	dygda-nna	bóta-nna
D.	vidunum	túngunum	dygdunum	bótunum
A.	vidu-na	túngur-nar	dygdir-nar	bætur-nar.

Nevtra paa ur, der ellers gaa som sumar, sammentrækkes i begge Tals Nom. og Akkus., naar Bestemmelsesordet føjes til, foruden den øvrige Sammentrækkelse, som sumar ogsaa modtager, f. Eks.

sumar heder med Artiklen ligefrem sumarit, men nordur heder nordrit, myrkur myrkrit, o. s. v.

De uregelrette Ord føje ligefrem disse Endelser til de forrige ubestemte, som afvigende de end ere, f. Eks. kettlinn, kettlinns, kettinum; degiinum; mysnar (ɔ: Musene), o. s. v.

Madr faar i Flertallets Nom. menn-irnir eller menn-innir og i Akk. menn-ina, og bliver saaledes ved den indskudte Flertalsendelse ir mere regelmæssigt.

Ordene fadir og brodir indskyde foran Bestemmelsesordet i Gen. et s: fødurs-ins, brødurs-ins.

Egnenavne modtage ifølge Tingens og Sprogets Natur ikke denne Bestemmelse, ligesaalidet som det sker i Dansken; men derimod gives der en Mængde andre Navneord, der i Dansken ikke kunne modtage Artiklen i Enden, men dog i Islandsken modtage den, saasom: de der komme af Infinitiver og Præs. Partis. byrian-in Begyndelsen, verkan-in Virkningen, vegfarandinn den Rejsende, Vandringsmanden, o. desl.

Ufuldstændige Navneord.

17. §. Nogle Ord findes ifølge deres Brug, Bemærkelse eller naturlige Beskaffenhed ikkun i et Tal. I Enkeltallet allene bruges saaledes Personers Navne, Egenskabers Benævnelser, og saadanne Ord, som tilkjendegive en hel Masse eller Mængde af Noget, eller en Materie, uden Hensyn paa Individer eller enkelte Dele af samme, f. Eks. Ærni, réttlæti (Ret-

færdighed), blé (Kæ, Ly), lopt (Luft), hey (Hø), járn (Jern).

I Flertallet allene bruges ligesom i Græsken en Del Festers og Steders Navne, og det er mærkeligt at nogle af disse tillige skifte Kjøn og Forandringsmaade, ventelig for derved at skilles fra de Fællesord, hvoraf de i Grunden ere komne; saasom: Páskir Paaske, jól Jul, — Jorsalir Jerusalem, Uppsalir Upsal, Hrísar, en Gaard paa Island, (af hrís), Námar (af nám, fordi der tages Svøpl i Nærheden). Ligesaa bruges en Del Folkenavne blot i Flertallet, som: Danir, Svíar, Englar, Eystir, Frackir; saa og de Slægtskabsord: fedgar ɔ: Fader og Søn, mædgar ɔ: Moder og Datter, hión Mand og Kone, fedgin Fader og Datter, mædgin Moder og Søn, systkin Søskende (Broder og Søster), samt alle Ord paa heit, saavel Titler som andre Ord, saasom: Háæruverdugheit, friheit v. fl., og endelig en Del andre Ord, f. Eks. herdar Skuldre, og de Sanges Navne paa mál, saasom: Grímnismál, Hávamál o. fl.

Ordenes Kjøn

18. Er det ligesaa vanskeligt her som i andre Sprog at bestemme ved Regler, hvad enten man vilde se hen til Endelsen eller til Betydningen. Det er ellers en betydelig Lettelse her, at de Ord, som have samme Endelse, men ere af forskjelligt Kjøn, gaa efter forskjellige Forandringsmaader, saasom: máni Maane, gledi Glæde, merki Fane. I Latinen der-

imod gá quercus og fructus, poena og hora eus, stjønt af forskjelligt Kjøn.

Desuden kan man dog mærke sig, at Hankjønsord kunne endes på i, r, s, l, ll, n, nn; hvorvel ikke alle de, der endes såledés, ere Hankjønsord. De altså, der endes på a (undtag. Herra og Egennavne), b, d (undt. guđ), e, f, g, h, j, k, m, o, p, t, u, y, æ, må fordeles imellem Hunkjønnet og Hverkenkjønnet. Men dette er dog meget utilstrækkeligt, og Stammeordenes Kjøn må man kjende af Øvelse.

Afledsordenes Kjøn er det derimod lettere at kjende og bestemme. De på dómr, ángr, úngr, íngr, íngi, leikr, skapr, naðr, ari, andi ere Hankjønsord. De på íng, ing, an, un, a, ð, ni, sla, sla og átta ere Hunkjønsord. De på indi, erni, dæmi ere af Hverkenkjønnet; så og alle de, der dannes af andre Navnord ved at sætte i til, og undertiden forandre Selvlyden. Eksempler på alle disse og flere sees i tredie Afdeling om Orddannelsen.

Sammensatte Ord følge her som i andre Sprog, det sidstes Kjøn, rimeligvis fordi det altid er i Slutningen, altså i det sidste Ord at Formforandringen sker, og denne står i så nøje en Forbindelse med Kjønnet.

Mange Nevtra i dette Sprog ere i egentlig Forstand Hverkenkjønsord, det er at sige, betegne vel Gjenstande, der have Kjøn; men udtrykke, sålænge de står i denne nevtrale Form, hverken bestemt det ene eller andet, men indbefatte begge som et Slags

Fælleskjøn, f. Ex. skáld, barn, fé, hæns, svín, naut, lión Løve, og alle de i 17. § anførte Slægtskabsord, som indbefatte Personer af begge Kjøn.

19. §. En anden Vej til at gjenkjende Ordenes Kjøn aabner sig for den, som forstaar de beslægtede Sprog; og naar Resultatet af denne Sammenligning forbindes med det ovenanførte af Sproget selv, skulde jeg tro, der kun blev faa Tilfælde tilbage, hvor man endnu kunde tvivle. Den, der kjender det danske Almuesprog, og ved hvor nøje dette endnu adskiller alle tre Kjøn, han vil straks kunne høre af hvad Kjøn de islandske Ord ere, og meget sjelden tage Fejl *). Af de beslægtede Sprog, der ere dyrkede ved Skrifter, skulde Ligheden med Svensk være allerstørst; men de Svenske synes paa en forunderlig Maade at have forblandet Hankjøns- og Hunkjønsordene med hinanden, enten fordi Sproget var paa Vejen til, lig Dansken, at slaa dem sammen til et Fælleskjøn, eller maaske og fordi Grammatikerne, af Mangel paa Kundskab i det gamle Sprog, ikke vel kunde bringe Kjønsfordelingen, som Almuen dog endnu synes rigtigen at iagttage, under Regler, efter at Kjønsmærket var tabt af Ordene

---

*) Se Badens danske Grammatik, 4. Kap. 1. §, hvor dog det først anførte Eksempel af en gammel Bibeloversættelse, som gjør Fod til Hunkjønnet, er aldeles urigtigt, saavel efter Almuesproget som Svensk og Tysk; i alle tre er det et Hankjønsord.

selv, og det gamle Deklinatsionssystem, der så nøiagtig adskiller Ordenes Kjøn, også var undergået en temmelig Forandring. Vel har den islandske Kjønsfordeling også en Del Lighed med den tyske, men dels have begge disse Sprog ikke så mange Ord tilfælles, dels gives her mange flere Undtagelser. Det danske Skriftsprog adskiller vel ikke Hankjøn og Hunkjøn, men når man af det i forrige § anførte nogenledes kan skjelne hvilke der ere af Hankjønnet, så kan det, såvelsom især Svensken, hjelpe meget til at adskille Nevtra fra Hunkjønsordene. Blandt hyppige Afvigelser fra den danske Kjønsfordeling kunne man mærke sig følgende, som ere Hverkenkjønsord: port, straff, pláts, skálld, ómak (Umage), akt, forakt, hunáng, vor, sumar, haust; løg (Lov) og jól (Jul) ere Nevtr. Plur.; asni, leir, pappír ere af Hankjønnet; ørk (et Ark Papir) er et Hunkjønsord, dog gjøre nogle det mindre rigtig ved en Danisme til ark af Hverkenkjønnet, (i Sv. ørk). Islænderne iagttage også langt nøjagtigere end vi det sidste Ords Kjøn i Sammensætninger, venteligt fordi dette griber dybt ind i deres Deklineringssystem (se 28. S.), de måtte ellers forandre selvsamme Ord efter forskjellige Deklinatsioner, eller de måtte forstyrre hele Hovedgrunden til Deklinatsionernes Adskillelse; men sligt et Bånd nøder ikke os Danske til at blive altid ved det sidste Ords Kjøn. På Islandsk er således Jú, stitsráð, Etatsráð, Physkaland,

Solarill af Hverkenkjønnet; Kaupmannahøfn, Reykiavik, Danmørk af Hunkjønnet, og Arós, Norvegr, Borgundarhólmr (ɔ: Bornholm) af Hankjønnet, alle efter Slutningsordet i Sammensætningen, og saledes bestandig.

Om Tillægsordene.

20. §. De islandske Tillægsord, til hvilke ogsaa alle Partisipperne høre, ere ulige simplere i deres Formforandringer end Navneordene; ti de have kun en Maade, hvorpaa alle de regelrette forandres *), men denne Maade er derimod her som i andre Sprog desmere sammensat. De adskille saaledes tre Grader, en ubestemt og en bestemt Deklinering, tre Kjøn, og i hvert af disse igjen Navneordenes sædvanlige Tal og Forholdsendelser. Imidlertid gjør en stor Simpelhed og Overensstemmelse med Navneordenes Forandringer dette hele System langt lettere, end man ellers skulde formode.

Tillægsordenes første Grad.

21. §. Hvorledes de regelrette Tillægsord forandres i den første Grad (positivus), saavel ubestemt som bestemt, kan oversees ved Hjelp af følgende Tabel:

---

*) Ikke som i Latinen, hvor acer gaar gandske anderledes end bonus.

	Ubestemt.			Bestemt.		
Enkelt.	Hankj.	Hunkj.	Hvkkj.	Hankj.	Hunkj.	Hvkkj.
N.	(-r)	—	-t	-i	-a	-a
G.	-s	-rar	-s	-a	-u	-a
D.	-um	-ri	-u	-a	-u	-a
A.	(-an)	-a	-t	-a	-u	-a
Flert.						
N.	-ir	-ar	—	-u	-u	-u
G.	-ra	-ra	-ra	-u	-u	-u
D.	-um	-um	-um	-u	-u	-u
A.	-a	-ar	—	-u	-u	-u

Ogsaa her ligner Hverkenkjønnet, som det simpleste af dem alle, Hankjønnet meget; og Hunkjønnet derimod adskiller sig betydelig fra begge. Da man imidlertid ved Tillægsordene altid er vant til at se Hankjønnet først, har jeg ikke her villet forandre denne i sig selv ligegyldige Orden, for ikke at forvilde Læserne.

Man bemærker let, at den bestemte Deklinering i Enkeltallet fuldkommen ligner den første simpleste af Navneordenes Forandringsmaader i det samme Kjøn, nemlig den tredie, sjette og første; men mærkeligt at denne Lighed forsvinder i Flertallet, hvor Tillægsordene overalt have u. Den ubestemte Deklinering ligner ligeledes meget den fjerde, syvende og anden af Navneordenes Forandringsmaader, som ere de regelretteste af de øvrige; og det saavel i Enkeltallet som Flertallet; derimod er denne Lighed ikke saa fuldkommen, da Tillægsordene her have nogle Egenheder i deres Deklinering. Denne Overensstemmelse imellem Tillægsordene og Navneordene for-

kommer mig ellers at afgive endnu et meget indlysende Bevis for Rigtigheden af den foran opstillede Deklinatsionsteori.

Hunkjønnets Akkus. i Enkeltallet er altid ligt Hankjønnets Akkus. i Flertallet.

Hankjønnets Genitiv er altid ligt Hverkenkjønnets.

Hunkjønnets Nom. i Enkelt. i den ubestemte Deklinering er, ligesom i Latinen, altid ligt Hverkenkjønnets Flertal.

Enkeltallets Dativ i Hankj. er altid lig Flertallets Dativ i alle Kjøn.

Flertallets Genitiv er ens i alle Kjøn, og endes på ra. Dativet ligeså ens overalt, og endes på um.

Ord af Hverkenkjønnet ere her, som i Græsk og Latin, altid ens i Nom. og Akkus.

Hunkjønnets Nom. og Akk. i Flertallet er, her som i Navneordene, altid ens.

Hankjønsmærket r (der også skrives ur) svarer til det tyske er, der også findes i gammel Dansk, f. Eks. en goder Mand, en unger Svend, en feder Hest. Genitivet s svarer til det tyske (og danske) s; Dativet um til em; og Akkusativet an til en, der også findes i gammel Dansk, f. Eks. over salten Sø, træde vilden Sti, o. s. v.

Hunkjønnets Genitiv og Dativ rar og ri svarer til det tydske er; og Akkus. a til Tyskernes e i Akkus. og Nom.

Hverkenkjønsmærket t er det danske t og det tyske es.

Flertallets Genitiv og Dativ ra og um svarer til det tydske er og en.

Den bestemte Forandringsmaade har ogsaa en Del Lighed med den tydske, og med den danske, som har slaaet alle tre Endeselslyd sammen til e.

22. §. Til Eksempler paa de betydeligste Forskjelligheder i Adjektivernes Deklinering kan tjene: frómr fróm, blár blaa, skiær skjær, klár, fagur skjøn, midr medius, ǫr gavmild, heppinn lykkelig, galinn gal, hvilke gaa saaledes:

Ubestemt.

Enkelt.	Hankjøn.	Hunkjøn.	Hverkenkjøn.
N.	frómr	fróm	frómt
G.	fróms	frómrar	fróms
D.	frómum	frómri	frómu
A.	fróman	fróma	frómt
Flert.			
N.	frómir	frómar	fróm
G.	frómra	frómra	frómra
D.	frómum	frómum	frómum
A.	fróma	frómar	fróm

Bestemt.

Enkelt.			
N.	frómi	fróma	fróma
G. D. A.	fróma	frómu	fróma
Flert.			
N. G. D. A.	frómu	frómu	frómu.

Ubestemt.

Enkelt.	Hankiøn.	Hunkiøn.	Hverkenkiøn.
N.	blár	blá	blátt
G.	blás	blárrar	blás
D.	bláum	blárri	bláu
A.	bláan	bláa	blátt
Flert.			
N.	bláir	bláar	blá
G.	blárra	blárra	blárra
D.	bláum	bláum	bláum
A.	bláa	bláar	blá

Bestemt.

Enkel.			
N.	blái	bláa	bláa
G. D. A.	bláa	bláu	bláa
Flert.			
N. G. D. A.	bláu	bláu	bláu.

Ubestemt.

Enkelt.			
N.	skiær	skiær	skiært
G.	skiærs	skiærrar	skiærs
D.	skiærum	skiærri	skiæru
A.	skiæran	skiæra	skiært
Flert.			
N.	skiærir	skiærar	skiær
G.	skiærra	skiærra	skiærra
D.	skiærum	skiærum	skiærum
A.	skiæra	skiærar	skiær

Bestemt.

Enkelt.			
N.	skiæri	skiæra	skiæra
G. D. A.	skiæra	skiæru	skiæra
Flert.			
N. G. D. A.	skiæru	skiæru	skiæru.

Ubestemt.

Enkelt.	Hankjøn.	Hunkjøn.	Hvorkenkjøn.
N.	fagur	føgur	fagurt
G.	fagurs	fagrar	fagurs
D.	føgrum	fagri	føgru
A.	fagran	fagra	fagurt
Flert.			
N.	fagrir	fagrar	føgur
G.	fagra	fagra	fagra
D.	føgrum	føgrum	føgrum
A.	fagra	fagrar	føgur

Bestemt.

Enkelt.			
N.	fagri	fagra	fagra
G. D. A.	fagra	føgru	fagra
Flert.			
N. G. D. A.	føgru	føgru	føgru.

Ubestemt.

Enkelt.			
N.	midr	mid	mitt
G.	mids	midrar	mids
D.	midium	midri	midiu
A.	midian	midia	mitt
Flert.			
N.	midir	midiar	mid
G.	midra	midra	midra
D.	midium	midium	midium
A.	midia	midiar	mid

Bestemt

bruges dette Ord ikke.

Ubestemt.

Enkelt.	Hankjøn.	Hunkjøn.	Hverkenkjøn.
N.	ør	ør	ørt
G.	ørs	ørrar	ørs
D.	ørvum	ørri	ørvu
A.	ørvan	ørva	ørt
Flert.			
N.	ørvir	ørvar	ør
G.	ørra	ørra	ørra
D.	ørvum	ørvum	ørvum
A.	ørva	ørvar	ør

Bestemt.

ørvi ørva o. s. v.

Ubestemt.

Enkelt.	Hankjøn.	Hunkjøn.	Hverkenkjøn.
N.	heppinn	heppin	heppit
G.	heppins	heppinnar	heppins
D.	heppnum	heppinni	heppnu
A.	heppinn	heppna	heppit
Flert.			
N.	heppnir	heppnar	heppin
G.	heppinna	heppinna	heppinna
D.	heppnum	heppnum	heppnum
A.	heppna	heppnar	heppin

Bestemt.

heppni heppna o. s. v.

Ubestemt.

Enkelt.	Hankjøn.	Hunkjøn.	Hverkenkjøn.
N.	galinn	galin	galit
G.	galins	galldrar	galins
D.	gølldum	galldri	gølldu
A.	galinn	gallda	galit
Flert.			
N.	galldir	galldar	galin
G.	galldra	galldra	galldra
D.	gølldum	gølldum	gølldum
A.	gallda	galldar	galin

Bestemt.

galldi gallda o. s. v.

De islandske Tillægsord have to Hovedendelser: r og inn; en af disse følge alle de øvrige; imidlertid danne disse ikke egentlig to Deklinatsioner, men forandres i Grunden ens, naar man blot lægger Mærke til Årsagen, hvoraf de tilsyneladende Afvigelser oprinde: jeg har derfor og anført alle de fornødne Eksempler her under et.

23. §. De, der endes paa r, ere de fleste og regelmæssigste; hertil henhøre og alle præter. part. pass. af den første Konjugatsion. Ligesom ved Navneordene saa og her deler denne Endelse sig i det uvæsentlige og det væsentlige r (eller ur); hint er blot Hankjønsmærke, dette hører væsentlig til Ordet selv. De skjælnes fra hinanden derved at det uvæsentlige er bortfaldet i de svenske og danske tilsvarende Ord, men det væsentlige er beholdt,

f. Eks. i blár, trúr tro, er det uvæsentligt, men i skiær, klár, er det væsentligt; i heilagr hellig, himnesk himmelsk er det uvæsentligt, men i fagur fager, magur mager er det væsentligt.

1. Tillægsordene paa det uvæsentlige r danne deres Hunkjøn ved at kaste Hankjønsmærket r bort af nom. masc., f. Eks. illr ond, i fœm. ill, hár høj, i fœm. há; var Selvlyden et a, eller et á, hvorpaa fulgde ng eller nk, da forandredes desuden hint til ö og dette til au, f. Eks. allr al, i fœm. öll, lángr lang, i fœm. laung; var det et Tostavelsesord, som havde a i begge Stavelser, da bliver det første til ö, det sidste til u, som: kalladr kaldet, i fœm. kölluð; havde det derimod blot a i den sidste Stavelse, da bliver dette til u, naar det var et enkelt, men til ö, naar det var et sammensat Ord, saasom: ritaðr skreven, i fœm. rituð, heilagr, i fœm. heilug (dog findes ogsaa heilög, men i Participier forandres det sidste a altid til u, aldrig til ö), einfaldr enkelt, i fœm. einföld; havde blot den første Stavelse et foranderligt a eller á, da bliver det dog uforandret, f. Eks. fallegr smuk, i fœm. falleg, lángsamr langsom saar i fœm. lángsöm.

Hvorkenkjønnet danne disse Ord uden al Selvlydsforandring ved at sætte t isteden for Hankjønsmærket r, f. Eks. illr, i neutr. illt, allr, i neutr. allt, lángr lángt, heilagr heilagt. Alle Enstavelsesord, der vilde faa t umiddelbar efter deres Selvlyd eller Tvelyd, fordoble det, som: hár høj, hátt, mior smal, miótt. Enstavelsesord, der endes paa dr

(eller rr) efter en Selvlyd eller Tvelyd, saa i Hverkenkjønnet tt, ikke dt *), f. Eks. bráðr hastig brátt; glaðr glad glatt, góðr gott, blauðr blød blautt (liótr hæslig liótt) o. s. v.; men kommer Endelsen ðr (eller tr) efter en anden Medlyd, da kommer Nevtrum blot til at endes paa et enkelt t, efterdi hverken tt eller dt kan udsiges efter en Konsonant, f. Eks. harðr haard hart, einfallðr einfallt. Alle To- eller Flerstavelsesord paa aðr (og iðr) faa i Nevtrum blot at (og it), ikke att eller aðt, f. Eks. kallaðr kallat, ritaðr ritat.

Ved de øvrige Endelsers Dannelse er kun lidet at bemærke. Den samme Selvlydsforandring, som er beskreven ved Hunkjønnets Dannelse, iagttages, ifølge det foregaaende, ogsaa i Nom. og Akkus. af Nevtr. Pl. samt foran alle de Endelser, der indeholde u, det er: Dat. Sing. i Hankj. og Hverkenkj. samt Dat. i alle Kjøn af Flertallet, f. Eks. allr, øll, øllum, øllu, o. s. v. De Enstavelsesord, der fordoble t i Nevtrum, fordi det kom umiddelbar efter en Tvelyd, fordoble ogsaa r i alle de Endelser, som begynde med samme, f. Eks. hár, hárrar, hárri, hárra; miór, miórrar, miórri, o. s. v. Nogle Mange faa indskyde i (ɔ: j) foran de Endelser, der begynde med a eller u. (Naar man efter en anden Retskrivning bruger er for ir, da kan i ogsaa inds

*) Dog findes ogsaa dette, efter en vis mindre rigtig, og med Sprogets øvrige Natur og Brug mindre overensstemmende etymologiserende Retskrivning, brugt af nogle nyere.

skydes foran dette). Andre og flere indskyde et v foran alle Endelser, der begynde med en Selvlyd; gik der ogsaa en Selvlyd foran, skreve især de gamle gjærne f for v, men Udtalen bliver dog den samme. De Ord, i hvilke et v indskydes, ere især de paa ör, ckr, ggr eller i Almindelighed paa kr og gr med en Medlyd foran, og nogle faa andre; som: miðr, sliðr sløv, döckr mørk, tryggr trofast, þraungr trang, breyskr skrøbelig, hár høj, i Dat. miðvum eller miðsum, sliðvum, döckvum, tryggvum, o. s. v.

Den bestemte Form dannes ved at forandre Hankjønsmærket til i, samt iagttage Selvlydsforandringen foran Endelsen u; de, der have indskudt i eller v, beholde det ogsaa her.

2. Tillægsordene paa det væsentlige r beholde dette bestandig foran alle Endelser. De gamle skreve de af dem, som ere Enstavelsesord, med to rr, hvorved al den tilsyneladende Uregelrethed hævedes; ti nu fulgde det af sig selv, at det sidste r som Hankjønsmærke maatte bortkastes i samme Tilfælde her som i de andre Ord, men det andet maatte da, ligesom alle andre Ordet væsentlig tilhørende Bogstaver, beholdes, f. Eks. störr, stór, stórt, i Gen. stórs; stórrar, stórs, o. s. v. Men da der kun haves et r, og de gamle ikke engang konsekvent altid fordoble det, men de nyere have aldeles forkastet denne Fordobling, saa faar man at blive ved dette, og erindre den bestemte Regel, at disse Enstavelsesord paa det væsentlige r ere aldeles regelrette, kun at hvor de andre bortkaste Kjønsmær-

ket, eller sætte noget istedet, der lade disse Ordets første Form blive, eller sætte noget til, da de intet Kjønsmærke have at bortkaste.

De meget faa Tostavelsesord paa ur (r) skreves ogsaa af de gamle undertiden, dog sjeldnere, med urr. Foruden ovenstaaende Regel, som de og følge, maa iattages at de sammentrækkes, saa at u bortfalder foran alle de Endelser, der indeholde en Vokal; følgelig ogsaa i den bestemte Form; altsaa faa de ikke heller to rr, men blot et i de Endelser rar, ri, ra, efterdi en dobbelt Medlyd ikke kunde udtales efter en anden Konsonant, naar den mellemstaaende Selvlyd var bortfaldet, f. Eks. magur mager, i fæm. møgur, i neutr. magurt; Gen. magurs, magrar (ikke magurrar ell. magrrar), magurs; Dat. møgrum, o. s. v. ligesom fagur.

De paa s og ss, der alle ere Enstavelsesord, gaa aldeles ligesom Enstavelsesordene paa det væsentlige r, det er at sige regelret som frómr, undtagen at de mangle Hankjønsmærke. Dog miste de paa ss det ene s i Hverkenkjønnet foran t, men i alle andre Endelser beholdes de begge, f. Eks. vís (sapiens og certus), i fæm. vís, i neutr. víst; hvass hvas, i fæm. hvøss, i neutr. hvast; laus løs, laus, laust.

Som Afvigelser kan her mærkes at heilagr findes ofte, især hos de gamle, sammentrukket, saa at den sidste Stavelse mister sin Vokal i alle de Kasus, hvis Endelse begynder med en Selvlyd, altsaa og i hele den ubestemte Form. Herved forandres tillige den første Stavelses ei til e, som: helgum, helgan, helgt, helga o. s. v.

Ordet sannr (sand) har i Hverkenkjønnet satt, men er i øvrigt regelret.

Ordet nógr (nok, tilstrækkelig) har i Hverkenkjønnet ligesom i Hankjønnet nóg (ikke nógt); i øvrigt er det regelret.

Dette Ord nógr, som og allr kunne ikke modtage nogen bestemt Deklinering.

74. §. De, der endes på nn, hvortil høre alle præt. part. pass. af den anden Konjugatsion, ere ikke betydelig forskjellige fra de foregående, når man blot tænker sig nn opkommet ved Assimilatsion af nr, ti det følger nu naturlig, at det sidste n betragtes som Hankjønsmærke.

Tostavelsesord på inn danne Hunkjønnet ved at bortkaste det sidste n som Hankjønsmærke; men om den første Stavelse end indeholdt a, da forandres det dog hverken her eller i nom. og acc. neutr. pl., fordi den sidste Stavelse aldrig indeholder a.

Hverkenkjønnet danne de alle ved at forandre nn til t (ikke tt eller nt). Eksempler på begge Kjøns Dannelse ere: tekinn tagen, tekin, tekit; undanfarinn foregående, undanfarin, undanfarit.

Ved de øvrige Endelsers Dannelse må mærkes at acc. sing. masc. altid er lig nom., f. Eks. tekinn, undanfarinn, itinn (sitig), er både Nom. og Akk. i Enkeltallets Hankjøn. Den bekjendte og ovenfor beskrevne Selvlydsforandring iagttages foran alle Endelser, der indeholde u; tf. når den tilhængte Endelse begynder med en Selvlyd, da sammentræk-

kes disse Ord, saa at den sidste Stavelses Vokal bortfalder, og den var det blot som hindrede Selvlyds-forandringen i Hunkj. og i Neutr. Pl. Eksempler baade paa Sammentrækning og Selvlydsforandring ere: tekinn, teknum, teknu, tekna; undanfarinn, undanförnum, undanförnu, undanfarna. I de Kasus, hvor en Endelse, som begyndte med r, skulde sættes isteden for Hankjønsmærket, der assimileres dette af n, f. Eks. tekinnar, tekinni, tekinna, for tekinrar o. s. v.

Den bestemte Form dannes ved at forandre det sidste n til i; og iagttage Sammentrækningen, efterdi det tilføjede begynder med en Selvlyd; samt Vokalforandringen foran Endelsen u, f. Eks. tekni (tagne), undanfarni, undanfarna, undanförnu.

En Del Tillægsord paa inn, især Partisipper, have en dobbelt Form, nemlig en som regelrette Partisipper af første Konjugatsjon paa dr, d, t; en anden paa inn, in, it, som Partis. af anden Konjug., der vel for det meste begge kunne bruges og deklineres regelret igjennem alle Endelser, men hvoraf man dog helst bruger Formen paa inn i acc. masc. sing., samt i de Kasus, der ikke faa Tillæg af en hel Stavelse, og den paa dr i Endelser, hvor en hel Stavelse lægges til, hvor der skulde ske Sammentrækning, Selvlydsforandring eller Assimilatsjon, hvilket sees af Paradigmet galinn. Flere Eksempler ere kalldr kold, kölld, kallt, eller kalinn, kalin, kalit; naktr nøgen, eller nakinn; valldr valgt, eller valinn; talldr talt, opregnet, talinn; audskilldr let at forstaa, eller audskilinn.

Enstavelsesord paa n have enten en Medlyd foran samme, og kunne altsaa ikke fordoble det; disse følge da ganske de Enstavelsesord paa det væsentlige r eller paa a, hvilke ogsaa mangle Kjønsmærke, f. Ex. skygn skarpsynet, skygn, skygnt; jafn lige, jöfn, jafnt; eller de have en Selvlyd foran n, hvilket de altsaa fordoble; disse Ord gaa nu omstunder heller ikke som Tostavelsesordene paa inn, men som de regelrette Enstavelsesord paa r (se fröm̃r); kun at de beholde dobbelt nn foran de Endetillæg, der begynde med r, som: vænn skjøn, yndig, væn, vænt, Gen. væns, vænnrar, væns, Dat. vænum o. s. v.; saaledes og: seinn sen, beinn lige (modsat krum), klénn fin, smal, klein, kiænn lumsk, o. fl. Ordene einn en, og neinn ingen, der mere følge de paa inn, høre ikke egentlig herhen, men til Talordene, gjøre altsaa heller ingen Undtagelse herfra.

De paa ll gaa ligesom de paa r, kun at man betragter det sidste l som Hankjønsmærke; desuden fordoble de l foran de Endetillæg, der begynde med r, dog finder man og, især hos de gamle, at r assimileres med l til ll. I Henseende til Sammentrækning vakle disse Ord ligeledes imellem de paa r og de paa n; rigtigst er det dog uden Tvivl med de gamle at sammentrække dem, naar de ere Tostavelsesord, saa at den sidste Stavelses Selvlyd bortkastes foran Endelser, der begynde med en Vokal; men de nyere iagttage ikke denne Sammentrækning saa meget nøje. Var der i den sidste Stavelse en Tvelyd eller aksentueret Medlyd, som er det samme, da sammentrækkes de ikke hverken af de gamle eller

nyere. Disse Ords Kjøn og øvrige Endelser dannes ligesom deres paa r, f. Eks. sæll lyksalig, sæl, sælt, i Gen. sæls, sællrar, sæls, i Dat. sælum, sællri, sælu, Akk. sælan o. s. v.; gamall, gömul, gamalt, i Gen. gamals, gamallrar (eller gamallar), Dat. gömlum, gamallri (eller gamalli), gömlu, Akkus. gamlan o. s. v. (aldrig: gamulum, gamalan); vidförull bereist, vidförul, vidförult, vidförul s, vidförlum (eller vidförulum), vidförli (eller vidföruli) i den bestemte Form; ligesaa: þögull (eller þagall) taus, þöglum, þögli (eller þögulum, þöguli, hvilket dog er mindre rigtigt); men forsiáll forsynlig har allene forsiálum, forsiáli o. s. v. usammentrukket; vesæll elendig, Stakkels, kan og hede vesall, i første Tilfælde bliver det ikke sammentrukket: vesælum, vesælan, men i sidste sammentrækkes det ligesom gamall, saasom: vesall, vesöl, vesalt, vesals, vesallri, veslum, veslan o. s. v.

Ordet heimill (F. som man har i sin Magt og fri Raadighed) sammentrækkes aldrig, altsaa i Dat. heimilum, Akk. heimilan o. s. v.

Blandt de øvrige Afvigelser kan især mærkes: litill liden og mikill stor, megen; i Hvorkenkj. have de: litit og mikit, i Akk. litinn og mikinn, iøvrigt gaa de regelret; de findes aldrig usammentrukne; men derimod finder man dem næsten lige tidt at assimilere r, og at lade det staa efter ll, hint især hos de gamle, dette hos de nyere, saasom: litlum (aldrig litilum), litilli og litillri, mikilli og mikillri, o. s. v.

Ordet eiginn egen, forandres kun i Nom. og Gen., i alle andre Tilfælde heder det uforandret eigin, dog i Neutr. Akkus. ligesom i Nom. eigit. Dette Ord modtager ikke den bestemte Deklinering.

25. §. Foruden disse fire Endelser: r, s, n og l, der alle kunne henføres under de to: r og n, gives der endnu en Mængde islandske Tillægsord, der endes paa a, f. Eks. gagndrepa gjennemvaad, sammædra født af samme Moder, andvana livløs, o. m. fl. Disse modtage slet ingen Formforandring.

Nogle findes vel i nom. masc. at endes paa i, saasom: aptrbati ɔ: som kommer sig igjen, revalescens, men da i det mindste de allerfleste af disse ogsaa i Hankjønnet findes paa a, og det maaske endog hyppigere, saa kunne de henføres til dem paa a, uden at betragtes som noget nyt Slags Tillægsord.

Præs. Partis. paa andi gaa ikke som nogen af de endnu anførte, men om dem siden.

Den anden eller større Grad.

26. §. Komparativet dannes 1) regelmæssigst af den første Grads bestemte Form, ved at forandre i til ari, som: frómari, heppnari, örvari, galdrari, o. s. v. Saaledes dannes den, især i de Enstavelsesord paa s og n efter en anden Medlyd, de, der indskyde v, og alle de paa dr, tr og inn, f. Eks. hvassari, skygnari, breyskvari, vídbreiddari mere udbredt, þecktari mere bekjendt.

Mange Tillægsord danne 2) deres større Grad ved at sætte Endelsen ri istedet for Hankjønsmærket r, eller om der intet sådant var, da sættes ri ligefrem til Ordet i dets ubestemte Form. — Gik en Selvlyd eller Tvelyd umiddelbar foran denne Endelse, da fordobles r; men gik l eller n foran, da pleje disse Konsonanter at fordobles; f. Eks. frægr (berømt) frægri, miór (smal) miórri, vænn (dejlig) vænnri. — Fremdeles forandres Ordets Selvlyd fra a til e, á foran ng eller nk til ei *), u til y, ú og iú til ý; f. Eks. magur megri, lángr leingri, þunnr þynnri, þúngr þýngri, diúpr dýpri. — Nogle forandre á (uden ng) til æ, som: fár (paucus) færri, hár (høj) hærri, smár (liden, smaa) smærri; stór saar ligesaa stærri.

De, der antage denne kortere Form, ere især Enstavelsesord paa ll, nn, og de paa det væsentlige r, samt paa det uvæsentlige r efter en akkentueret Selvlyd.

Nogle modtage begge Former, f. Eks. dýpri og diúpari.

De paa ll pleje i det gamle Sprog oftest at assimilere lri til lli, men i det senere Sprog faa de llri eller lari, f. Eks. sæll lyksalig, sælli eller sællri eller sælari, giøfull gavmild, giøfulli, giøfullri, giøfulari, giøflari.

---

*) Hos de Gamle bliver á i dette Tilfælde og i Gjerningsordene ofte til blot e, f. Eks. lengri for leingri, gengr (gaar) for geingr af gánga.

De på det væsentlige ur sammentrækkes, så at u bortfalder, hvad enten de modtage Endelsen ari eller ri, f. Eks. vakúr vakker, vekri og vakrari. — En lignende Sammentrækning findes ofte, dog ikke så almindelig, hos dem på ull, når de modtage Endelsen ari, hvilket sees af det ovenanførte Eksempel giöfull.

Alle Tillægsord i den større Grad, være sig med den kortere eller længere Endelse, regelrette eller afvigende, i bestemt eller ubestemt Form, have kun en og samme meget simple Forandringsmåde, som endes i Nevtr. Sing. og i Mask. Sing. sånærsom i Nom. på a, i alle andre Endelser på i, f. Eks.

Enkeltallet.

	Hankjøn.	Hunkjøn.	Hverkenkjøn.
N.	frómari	frómari	frómara
G.	frómara	frómari	frómara
D.	frómara	frómari	frómara
A.	frómara	frómari	frómara

Flertallet.

Overalt: frómari.

Således forandres også alle Præs. Partis. på -andi, når de betragtes som Tillægsord.

Man ser at denne Forandringsmåde har megen Overensstemmelse med den bestemte Form af Positiverne; kun at Hunkjønnet her retter sig efter de S. 54 i 12. § anførte Hunkjønsord på i, hvorimod det i hint Tilfælde følger sjette Forandringsmåde, nemlig Hunkjønsordene på a. Flertallets Form dannes i begge Tilfælde af Hunkjønnets Akk.

Denne Lighed imellem Hankjønnet af Komparativerne og de i 12. § omhandlede uforanderlige Hankjønsord afgiver endnu et tydeligt Bevis for, at det strider mod Sprogets hele Aand og Indretning at give hine Hankjønsord et a til i Ent.

Den tredie eller største Grad.

27. §. Superlativet dannes regelmæssig af Komparativet ved at forandre ri til str, hvoraf følger at de paa ari faa astr, og de paa ri faa blot str; f. Eks. frómastr, heppnastr; leingstr, lægstr, þynnstr.

Dog gives der en Del, som i den større Grad have ri, men i den største faa astr, f. Eks. fríórri, fríóvastr; fínnri finere, fínastr.

Nogle have ligesom i Komp. baade den længere og den kortere Endelse, f. Eks. dýpstr og diúpastr.

De paa ur, som i anden Grad have den kortere Endelse ri, og blive sammentrukne, sammentrækkes ikke i Superl., f. Eks. magur, megri, megurstr; og i Almindelighed: de, der endes paa det væsentlige r, beholde det, de paa det uvæsentlige miste det; f. Eks. fegurstr skjønnest, dýrstr dyrebarest, hæstr højest.

Alle de paa ll faa astr, og man finder dem her, som i anden Grad, baade sammentrukne og usammentrukne, f. Eks. giöfulastr og giöflastr.

I den største Grad have Tillægsordene ligesom i den første en dobbelt Formforandring, en ubestemt

og en bestemt. Begge ere i alle Maader de samme som første Grads, hvilket kan sees af følgende Eksempel:

Ubestemt.

Enkelt.	Hankjøn.	Hunkjøn.	Hverkenkjøn.
N.	frómastr	frómust	frómast
G.	frómasts	frómastrar	frómasts
D.	frómustum	frómastri	frómustu
A.	frómastan	frómasta	frómast
Flert.			
N.	frómastir	frómastar	frómust
G.	frómastra	frómastra	frómastra
D.	frómustum	frómustum	frómustum
A.	frómasta	frómastar	frómust.

Bestemt.

Enkelt.			
N.	frómasti	frómasta	frómasta
G. D. A.	frómasta	frómastu	frómasta
Flert.			
Overalt:	frómustu.		

28. §. Følgende saakaldte uregelrette Komparativer og Superlativer har man henregnet til en dem uvedkommende Positiv, som igjen mangler Kompar. og Superlativ:

gódr (god)	betri	bestr
illr (ond)	verri	vestr (verstr)
gamall (gammel)	elldri	ellztr
margr (mangen)	fleiri	flestr
mikill (stor)	meiri	mestr
litill (liden)	minni	minstr.

Undertiden dannes her ligesom i Græsken adjektive Komparativer og Superlativer af Navneord, Præpositsioner eller især af Biord; de vigtigste af disse, der altsaa mangle første Grad som Tillægsord, ere følgende:

nyrdri ell. nordari, nordastr (ↄ: nørre), af nórdr
eystri ell. austari, austastr (østre), af austr
sydri, sydstr ell. synnstr (søndre), af sudr
vestri ell. vestari, vestastr (vestre), af vestr
fremri, fremstr (anterior), af fram
eptri, eptstur ell. aptari, aptastr (posterior), af aptr
fyrri, fyrstr (først), af fyrr
sidri, sidstr ell. sidari, sidastr (sidst), af sidr
ytri, ytstr (yderst), af út
innri, innstr (inderst), af inn
efri, efstr (øverst), af yfir (ifir)
nedri, nedstr (nederst), af nidr
nærri, næstr (nærmest), af nærr
fiærri, fiærstr (fjernest), af fiærr
ædri, ædstr (høiest), af hæd, Høide
hellri, hellstr (fornemste), af helldr
sialdnari, sialdnastr (sjældnest), af sialdan.

Ordet einn (ↄ: ene, solus) einastr mangler den anden Grad.

De, der ikke kunne modtage den bestemte Deklinering i deres første Grad, modtage ikke heller de to andre Grader, saasom: allr al, eiginn egen; de paa i eller a og de øvrige uforanderlige.

Intet Præs. Partic. paa -andi kan her saaledes som i Tysken modtage nogen Gradforhøjning ved Endelse.

Præt. Part. Pass. kunne vel for det meste modtage Gradendelserne ligesom i Tysken, dog gives der og nogle, der, ifølge deres Begreb, ligesaalidt i Islandsken som i Dansken kunne kompareres.

Skal der udtrykkes nogen Gradforandring i de Ord, der ikke ved Forandring af Endelse kunne betegne den, da bruges, ligesom i Dansk og andre Sprog, meirr og mest til de opstigende, minnr og minnst til de nedstigende Grader.

Om Talordene.

29. §. Talordene ere egentlig kun Tillægsord, der ikke kunne modtage nogen Gradforhøjelse, efterdi der ingen Grader kan tænkes i det ganske bestemte Talbegreb. De adskille derfor ikke heller ubestemt og bestemt Forandringsmaade, med mindre man vilde anse Ordenstallene for den bestemte Form af Mængdetallene; ti disse tvende Slags Talord have virkelig en Del Overensstemmelse med hine Tillægsordenes Forandringmaader. Man plejer at inddele dem i forskjellige Klasser, der dog alle kunne henføres til

en af de to Hovedarter, Mængdetal og Ordningstal, hvoraf de øvrige oprinde.

30. §. Mængdetallene, som ere de ældste, oprindeligste og nødvendigste i Sprogene, ere i Islandsken følgende:

einn	ellifu	tutugu ok einn
tveir	tólf	o. s. v.
þrír	þrettán	þriátiu
fiórir	fiórtán	fiørutíu
fimm	fimmtán	fimmtíu
sex	sextán	sextíu
siø	siøtián	siøtíu
átta	áttián	áttatíu
níu	nitián	nitíu
tíu	tutugu	hundrad
		þúsund.

Vore Forfædre talte baade efter Titals- og Tolvtals-regningen, og dette er Aarsagen at hundrad baade betyder 100 og 120; i første Fald kaldte man det til Forskjel hundrad smátt eller tirætt, i sidste Fald hundrad stórt eller tólfrætt; og man kaldte da i første Fald 100, efter Lighed med 90 og de foregaaende Tiere, tiutíu; 110 kaldte man ellifutíu. Med þúsund forholder det sig i saa Henseende ligesom med hundrad.

Isteden for þriátíu o. flg. siger man og þriátigi, fiørutigi, eller endog þriátigir o. s. v.

De fire første deklineres saaledes:

	Hankj.	Hunkj.	Hverk.	Hankj.	Hunkj.	Hverk.
N.	einn	ein	eitt	tveir	tvær	tvø
G.	eins	einnrar	eins	tveggia	tveggia	tveggia
D.	einum	einnri	einu	tveim	tveim	tveim
A.	einn	eina	eitt	tvo	tvær	tvø

	Hankj.	Hunkj.	Hverk.	Hankj.	Hunkj.	Hverk.
N.	þrír	þriár	þriú	fiórir	fiórar	fiøgur
G.	þriggia	þriggia	þriggia	fiøgra	fiøgra	fiøgra
D.	þrem	þrem	þrem	fiórum	fiórum	fiórum
A.	þriá	þriár	þriú	fióra	fiórar	fiøgur.

Isteden for tveim og þrem findes og hyppig tveimr og þremr.

De øvrige indtil hundrad ere uforanderlige. Hundrad er egentlig et Navneord af Hverkenkjønnet, og gaar som sumar, kun at det ikke sammentrækkes. Þúsund er et Hunkjønsord, og gaar som dygd.

Ordet bádir (begge) gaar saaledes:

	Hankjøn.	Hunkjøn.	Hverkenkjøn.
N.	bádir	bádar	bædi
G.	beggia	beggia	beggia
D.	bádum	bádum	bádum
A.	báda	bádar	bædi.

Foruden de anførte Talord hundrad og þúsund, der egentlig ere Navneord, som tilkjendegive en Mængde, gives endnu nogle faa andre lignende, saasom: par et Par, tugr Dekade (Deger), tylft et Antal af tolv, ſtockr 10000. Ogsaa er Ordet millión optaget efter Dansken, men nu danne Islæn-

derne igjen originale Navne til de højere Tal, f. Ex. tvímillión Billion, þrímillión Trillion, fiórmillión o. s. v.

Alderstal (temporalia) har Islænderne adskillige Slags af, f. Ex. einnætr natgammel, þrinætr, fernætr; þrívetr tre Aar gammel, o. desl.; men de vigtigste ere de paa -tugr, som tilkjendegive hvormange Aar en er gammel, saasom: tvitugr tyve Aar gammel, þritugr, fertugr, fimmtugr, sextugr, ti heraf dannes de Ordenstal, som gaa over tyve. Isteden for áttatugr og de følgende, sammensætter man dem med -ræðr saaledes: áttræðr, níræðr, tíræðr o. s. v.

Af de fire første har man Distributiver, nemlig: einn, tvennr, þrennr, fern, der alle gaa som regelrette Tillægsord igjennem alle Kjøn og Tal; einn faar altsaa her i Akk. einar, i Flert. einir o. s. v. Mærkelige ere de heraf dannede Navneord, eining Enhed (unitas), og þrenning Trefoldighed, Treenighed (trinitas).

Multiplikativer dannes ved at sætte -falldr til, f. Ex. einfalldr *) enkelt, tvöfalldr dobbelt, þrífalldr, fiórfalldr eller ferfalldr, fimmfalldr, hundradfalldr o. desl. Af disse dannes nu igjen Ejer-

*) Dette Ord maa vel skilles fra det deraf dannede Adj. einfalldligr enfoldig, simpel.

ningsord, tvøfallda at fordoble, þrífallda, ferfallda, fimmfallda, margfallda at multiplisere (mangfoldiggjøre).

Adverbier, som tilkjendegive hvor mange Gange, dannes ved Ordet sinn (gammel Dansk Sinde) og Talordet foran, begge i Dat.; dog findes de hos de Gamle ogsaa i Akkus., f. Ekf. einu sinni (eitt sinn), tveim sinnum, þrem sinnum, fiórum sinnum, fimm sinnum o. s. v. Man har egne Ord for to Gange og tre Gange, nemlig: tvisvar og þrisvar; ja man bruger endog, skjønt i Grunden urigtig, at sige: tvisvarsinnum og þrisvarsinnum.

31. §. Ordenstallene ere disse:

fyrsti	ellefti	tutugasti ok fyrsti
annar	tólfti	o. s. v.
þriði	þrettandi	þritugasti
fiórði	fiórtándi	fertugasti
fimmti	fimmtándi	fimmtugasti
sétti ell. siötti	sextándi	sextugasti
siøundi	siøtiándi	siøtugasti
átti (áttundi)	áttiándi	áttatugasti
niundi	nítiándi	nítugasti
tíundi	tutugasti	hundradasti
		tvøhundrasti
		þúsundasti.

Fyrsti er den bestemte Form af Superl. fyrstr, der mangler Positiv; se 87. S. 12. Lin.

Annar, der baade betyder secundus, alius og alter, gaar saaledes:

Enkelt.	Hankjøn.	Hunkjøn.	Hverkenkjøn.
N.	annar	önnur	annat
G.	annars	annarrar	annars
D.	ödrum	annari	ödru
A.	annan	adra	annat
Flert.			
N.	adrir	adrar	önnur
G.	annarra	annarra	annarra
D.	ödrum	ödrum	ödrum
A.	adra	adrar	önnur

og saaledes forandres det, hvad enten Bestemmelses-ordet staar hos eller ej.

Alle de øvrige gaa som den bestemte Form af Tillægsordene; thi om Bestemmelsesordet end ikke sættes udtrykkelig hos, saa underforstaaes det dog ligesom i Dansken. Blot Ordet þridi indskyder et i (ɔ: j) foran de øvrige Endelser, saasom hins þridia, hinnar þridiu.

Af disse Ordenstal ere de under tyve dannede saaledes af Mængdetallene, at -di eller -ti er lagt til dem, der endes paa en Medlyd, og undi eller ndi til dem paa en Selvlyd. Átti gjør ingen Undtagelse; thi Ordet átta har uden Tvivl i de ældste Tider, ligesom endnu i Tysken, ikke havt nogen Selvlyd i Enden; det samme gjelder om ellefti, hvor

man desuden har Bestyrelse i Lighedden med tólf. De følgende Ordenstal fra type af dannes som Superlativer i den bestemte Form.

Af de Ordenstal imellem to og tretten, der dannes ved di eller ti, gjøres Navneord, som betyde en Del, ved at forandre Hunkjønsendelsen a til -úngr, f. Eks. þridiúngr, fiórdúngr, fimmtúngr, settúngr (siøttúngr findes undertiden at betyde Syvendedel), áttúngr, tólftúngr. En Halvpart kaldes helmíngr (eller helfíngr), dannet ligesom i Dansken af Ordet hálfr halv. I det senere Sprog have nogle af disse Ord faaet en bestemt indskrænket Betydning, ligesom det danske Fjerding, Otting. Af disse dannes nu igjen Gjerningsord paa -únga, lige modsatte dem paa -fallda, f. Eks. at helmínga at halvere, at þridiúnga at dele i tre Dele, o. s. v.

Om Stedordene.

32. §. De islandske Stedord (pronomina) ere, i Henseende til Inddeling og Antal, omtrent de samme som i andre Sprog. Egentlig ere de at betragte dels som Navneord, dels som Tillægsord; men da deres Forandringer have en Del Egenheder, maa de fremstilles for sig selv.

33. §. De personlige og tilbagevisende (reciproca) ere følgende:

1ste Person.			2den Person.	
	Enkeltal.		Enkeltal.	
N.	ék		þú	
G.	mín		þín	
D.	mér		þér	
A.	mik		þik	
	Total.	Flertal.	Total.	Flertal.
N.	vid	vér	þid	þér
G.	ockar	vor	yckar	ydar
D.	ockr	oss	yckr	ydr
A.	ockr	oss	yckr	ydr

3die Person.		4de Person.	
	Enkelt.	Enkelt. Hankjøn.	Hunkjøn.
N.	(sá, sú)	hann	hún
G.	sín	hans	hennar
D.	sér	hønum	henni
A.	sik	hann	hana
	Flert.	Flert. mangler.	
N.	(mangler)		
G.	sín		
D.	sér		
A.	sik.		

Den tredie Persons Stedord har, foruden sá, som er Hankjøn, og sú, som er Hankjøn, i Nom., ligesom ék og þú en egen Form for Fælleskjønnet, nemlig slá.

Hvor så, sú, og han, hún mangle visse Endelser, der låne de af það, hvorom siden.

I Tiltale bruges i det gamle Sprog þú endog til Konger, dog bruges og undertiden þér i Flt. (I) til meget fornemme Folk. Nu bruge Islænderne þér som Agtelses- eller Høflighedstiltale lig vort De. Til Ligemænd, Undermænd, eller i Fortrolighed bruges þú.

Man plejer i Almindelighed at gjøre hann til 3die Person, og anse så for tilbagevisende, og man har heri dels Ret, dels Uret; jeg mener at Sagen, såvel i det islandske som måske i flere Sprog, burde betragtes således. Egentlig gives der fire Personer, men ikkuns de tre første kunne være Subjekter; ti når den fjerde skulde være Subjekt, bliver det i Grunden til den tredie; i Nom. løbe altså den tredie og fjerde sammen, men i alle Gjenstandsendelser adskilles de tydelig; f. Eks. når man sagde: "jeg må dog fortælle dig at han (den tredie) gik, da han (den fjerde) kom," så begynder man ved da en ny Sætning, hvori han bliver igjen den tredie Person, såsom man i Forvejen har talt ud om den, som tilforn var den tredie; men sagde man: "jeg må fortælle dig at han (tredie) forærede ham (fjerde) en anseelig Gave," så begynder her ingen ny Sætning, hvor den fjerde kunde blive at anse som den tredie, og man har ikke talt ud om den tredie, før man tillige er kommen til Enden med den fjerde. Da man nu tillige, når en fjerde Person kommer til som Subjekt i en ny Sætning, ikke gjerne lader sig nøje med et Stedord, men bruger enten Navnet

eller et andet beskrivende og indholdsrigt Ord, saa er det ikke saa underligt, at hine to Pronom. maatte forvexles i Nom. som enstydige. Siden er man gaaet videre, og det, som egentlig var Nom. af fjerde Person, er blevet mest brugt som Nom. af tredie; og dennes gamle Nom., som man nu ikke længer behøvede, er enten gaaet af Brug, som i de fleste nyere Sprog, eller blevet brugt som Demonstrativ, hvilket er Tilfældet i Islandsken og de fleste gamle nordiske og beslægtede Sprog; f. Eks. naar man siger: „han slog ham," saa føler man let at her tales om to Personer, og at han i Nom. gjelder om den tredie, men i de andre Kasus om den fjerde, hvilken sidste nu mangler en egen Nom.; ligesaa i den Sætning: han slog sig, føler man let at der tales kun om en og samme Person, og at han er den virkelige Nom. til sig, skjønt i sin Oprindelse slet ikke beslægtet med dette Ord. Saaledes falder altsaa det tilbagevisende Stedord bort, fordi den tredie Persons egentlig ikke var mere tilbagevisende end den førstes og andens, ja ethvert andet Navneord, der staar som Subjekt og Gjenstand i en og samme Sætning. Imidlertid har man gjort et tredie Skridt i denne Forandring, saa at ikke blot Nom., men ogsaa de øvrige Kasus af fjerde Person (hann), ere blevne til tredie Person, i alle de Tilfælde, hvor et andet Ord var Subjekt i Sætningen, og den tredie Persons Stedord er blot vedbleven at være i Brug i disse faa Tilfælde, naar samme Person var Subjekt i samme Sætning. Denne ældste Indretning i disse Stedord og sammes Overgang har ogsaa aabenbar

havt Sted i Græsken; ti hos Homer findes ἕ som tredie Person i alle Kasus ligefrem, hos de senere derimod blot i Gjenstandsendelserne som tilbagevisende Stedord; det er kun grammatiske Pedanterier, som have aksentueret Ordet i sidste Fald anderledes end i første, da det øjensynlig er selvsamme Ord, som blot i den senere Græsk tabte sin Nom. Islandsken indeholder også meget tydelige Spor af denne gamle Indretning; ti ikke nok at Nom. af Ordet har vedligeholdt sig som Demonstrativ, men det bruges endog som tredie Person, skjønt en fjerde er Subjekt i den enkelte Sætning, når kun den tredie er det i den hele Sammenhæng, f. Eks. Trautt kann madurinn ad láta af þeim glæp, sem hann eckí veit hvoria verkan hefir haft i sier, edur hvad sig hefir tilbregid ad drygia hann, ɔ: Mennesket kan vanskelig aflægge en Last, når han ikke veed hvad Virkning den har havt på ham (sig), eller hvad der har bevæget ham (sig) til at udøve den. I de tydske Sprog findes og Spor til denne gamle tredie Persons Nominativ i Hunkjønnet: tysk sie, holl. zy, eng. she; men i Islandsken findes Ordet endogså i Nom. ligefrem brugt som tredie Persons Stedord, f. Eks. J' þvi lidi var mær ein undarliga føgur, sú nefndist Yrsa, ɔ: Iblandt disse var en Jomfru af beundringsværdig Skjønhed, hun kaldte sig Yrsa.

Derimod er siálfr det egentlig tilbagevisende Stedord i det gamle nordiske, og dette bruges i alle Personer, når den samme er Subjekt i Sæ-

ningen. Det forandres som et regelret Tillægsord: siálfr, siálf, siálft, og udtrykker bæde vort selv og egen.

34. §. De bestemmende (demonstrativa) adskille sig fra de foregæende især derved, at disse kunne forbindes med Navneord som Adjektiver, men hine blot stæ allene som Substantiver. De ere følgende: sá, sú, þad, den, det; hinn, hin, hitt, hin, den anden; begge disse Ord ere tillige Artikler, dette især hos de ældre, hint især hos de nyere; þessi denne; samr, søm, samt, eller i bestemt Form, hvilket er mere brugeligt, sami, sama, sama, den samme; slikr slig, sædan; þvilikr deslige; disse tre gæ som regelrette Tillægsord, sami næsten altid bestemt, de to andre allene ubestemt; soddan sædan, hvilket er uforanderligt. De tre først anførte, som have en Del Egenheder i deres Forandringer, opstilles her i alle Endelser:

Enkelt.	Hankjøn.	Hunkjøn.	Hverkenkjøn.
N.	sá	sú	þat
G.	þess	þeirrar	þess
D.	þeim	þeirri	þvi
A.	þann	þá	þat
Flert.			
N.	þeir	þær	þau
G.	þeirra	þeirra	þeirra
D.	þeim	þeim	þeim
A.	þá	þær	þau

havt Sted i Græsken; ti hos Homer findes ὅς som tredie Person i alle Kasus ligefrem, hos de senere derimod blot i Gjenstandsendelserne som tilbagevisende Stedord; det er kun grammatiske Pedanterier, som have aksentueret Ordet i sidste Fald anderledes end i første, da det øjensynlig er selvsamme Ord, som blot i den senere Græsk tabte sin Nom. Islandsken indeholder ogsaa meget tydelige Spor af denne gamle Indretning; ti ikke nok at Nom. af Ordet har vedligeholdt sig som Demonstrativ, men det bruges endog som tredie Person, skjønt en fjerde er Subjekt i den enkelte Sætning, naar kun den tredie er det i den hele Sammenhæng, f. Eks. Trautt kann madurinn ad láta af þeim glæp, sem hann ecki veit hvoria verkan hefir haft i sier, edur hvad sig hefir tilbregid ad drygia hann, ɔ: Mennesket kan vanskelig aflægge en Last, naar han ikke veed hvad Virkning den har havt paa ham (sig), eller hvad der har bevæget ham (sig) til at udøve den. I de tyske Sprog findes og Spor til denne gamle tredie Persons Nominativ i Hunkjønnet: tysk sie, holl. zy, eng. she; men i Islandsken findes Ordet endogsaa i Nom. ligefrem brugt som tredie Persons Stedord, f. Eks. I' þvi lidi var mær ein undarliga føgur, sú nefndist Yrsa, ɔ: Iblandt disse var en Jomfru af beundringsværdig Skjønhed, hun kaldte sig Yrsa.

Derimod er siálfr det egentlig tilbagevisende Stedord i det gamle nordiske, og dette bruges ved alle Personer, naar den samme er Subjekt i Sæt-

ningen. Det forandres som et regelret Tillægsord: sjálfr, sjálf, sjálft, og udtrykker baade vort selv og egen.

34. §. De bestemmende (demonstrativa) adskille sig fra de foregaaende især derved, at disse kunne forbindes med Navneord som Adjektiver, men hine blot staa allene som Substantiver. De ere følgende: sá, sú, þad, den, det; hinn, hin, hitt, hin, den anden; begge disse Ord ere tillige Artikler, dette især hos de ældre, hint især hos de nyere; þessi denne; samr, söm, samt, eller i bestemt Form, hvilket er mere brugeligt, sami, sama, sama, den samme; slíkr slig, saadan; þvilíkr deslige; disse tre gaa som regelrette Tillægsord, sami næsten altid bestemt, de to andre allene ubestemt; soddan saadan, hvilket er uforanderligt. De tre først anførte, som have en Del Egenheder i deres Forandringer, opstilles her i alle Endelser:

Enkelt.	Hankjøn.	Hunkjøn.	Hverkenkjøn.
N.	sá	sú	þat
G.	þess	þeirrar	þess
D.	þeim	þeirri	því
A.	þann	þá	þat
Flert.			
N.	þeir	þær	þau
G.	þeirra	þeirra	þeirra
D.	þeim	þeim	þeim
A.	þá	þær	þau

Enkelt.	Hankjøn.	Hunkjøn.	Hverkenkjøn.
N.	hinn	hin	hitt
G.	hins	hinnar	hins
D.	hinum	hinni	hinu
A.	hinn	hina	hitt
Flert.			
N.	hinir	hinar	hin
G.	hinna	hinna	hinna
D.	hinum	hinum	hinum
A.	hina	hinar	hin

Enkelt.			
N.	þessi	þessi	þetta
G.	þessa	þessarar	þessa
D.	þessum	þessari	þessu
A.	þenna	þessa	þetta
Flert.			
N.	þessir	þessar	þessi
G.	þessara	þessara	þessara
D.	þessum	þessum	þessum
A.	þessa	þessar	þessi.

At sá og sú ikke fra først af hører til þat, er bemærket tilforn; at þat har havt sin egen Han- kjøns- og Hunkjønsform, sees indlysende af det tyske der, die, das.

I Gen. og Dat. af Enkeltallets Hankjøn findes ofte þessar og þessi for þessarar og þessari.

Ogsaa Ordet hann bruges som Bestemmelses- ord ved Menneskenavne, f. Eks. hann Sigurdr, hún Hildur; i Flertallet bruges þeir o. s. v. isteden.

Partiklen arna plejer, uforandret i alle Endelser, til nøjere Bestemmelse eller ligesom Henpegen, at sættes bag efter hann eller sá, naar intet Navneord staar hos, ligesom vi paa Dansk sige denne herrens, eller den der. I Hverkenkjønnet siger man istedden for þat arna oftest ad þarna (ell. aþ tarna); venteligt ved en Omsætning.

35. §. Ejendomsstedordene dannes af de tre første Personer, ved at gjøre deres Genitiver til Tillægsord; heraf fik man altsaa følgende: minn, þinn, sinn, ockarr, vorr, ydarr (ydvar), sinn. De paa inn gaa som hinn; ockar, som de øvrige følge, gaar saaledes:

Enkelt.	Hankjøn.	Hunkjøn.	Hverkenkjøn.
N.	ockar	ockur	ockart (ockat)
G.	ockars	ockrar	ockars
D.	ockrum	ockri	ockru
A.	ockarn	ockra	ockart
Flert.			
N.	ockrir	ockrar	ockur
G.	ockra	ockra	ockra
D.	ockrum	ockrum	ockrum
A.	ockra	ockrar	ockur.

Da sin er Gen. baade i Enkelt. og Flert., saa følger at sinn ogsaa nødvendig maa kunne svare til et Flertalssubjekt saavelsom til et i Enkeltallet, hvilket og er Tilfældet i Norsk og Svensk, men derimod ikke almindeligt i den mere fortydskede Dansk. I Tydsken dannes disse Ord paa selv samme Maade af

Genitiverne, men da det nu i dette Sprog forholder sig ganske anderledes end i de nordiske med den tredie Persons Stedord, saa maa sammes possess. ogsaa blive af en anden Beskaffenhed, der er ligesaa feilagtig, naar den optages i nordiske Sprog, som rigtig i de tydske.

Af Ordet hann og de bestemmende Pron., som i Grunden selv ere Tillægsord, kunne ingen Eiendomsord dannes, men Sproget behjelper sig med den blotte Genitiv.

36. §. De henførende og spørgende ere følgende: er eller ed bruges som uforanderlige henførende (relative) Partikler, svarende til alle Kjøn og Tal. Især bruges de hyppig i Forbindelse med sá: sá er, sú er, þat er, til at udtrykke vort hvilken, f. Eks. Fiølnir var son Yngvifreys, þess er Svíar hafa blótat leingi sídan, ɔ: hvilken de Svenske længe efter dyrkede. Hann bruges og undertiden henførende, isteden for er, f. Eks. hverr hann þyrstir, sá komi! og hverr hann vill sá medtaki vatn lifsins giefins (Aabenb. 22, 17). Sem (som) er, ligesom er, en uforanderlig henførende Partikkel, egentlig en sammenlignende Konjunksion, men bruges ofte af de nyere isteden for er. Som spørgende Partikkel ved Tillægsord bruges hvørsu, hve, og især i det nyere Sprog hvad, f. Eks. hvørsu gamall? hvenær? hvad mikid? ɔ: hvor gammel? hvornaar? hvormeget? Hverr hvilken, og hvílíkr hvordan, ere baade spørgende og henførende; de forandres som Tillægsord; hvílíkr regelret, hver indskyder i (j) foran de

Endelser, der begynde med en Selvlyd, og gaar saaledes:

Enkelt.	Hankjøn.	Hunkjøn.	Hverkenkjøn.
N.	hver	hver	hvert
G.	hvers	hverrar	hvers
D.	hverium	hverri	hveriu
A.	hvern	hveria	hvert
Flert.			
N.	hverir	hveriar	hver
G.	hverra	hverra	hverra
D.	hverium	hverium	hverium
A.	hveria	hveriar	hver.

I gamle Skrifter findes hyppig med a. hvarr o. s. v., og Ordet indskyder i saa Fald ikke i; men dette er for længe siden forældet, og kun Hverkenkj. hvat (hvart) er endnu tilovers.

Hver hellst er allene spørgende (hvem.... vel?); blot den første Del forandres.

Til det danske hvad for en? svarer især i den nyere Islandsk hvada, f. Eks. hvada manna? hvad for een? De Gamle sige ofte allene hvat manna?

37. §. De svarende og ubestemte ere: hver og sérhver, enhver, hver især, der forandres som ovenfor er viist; hvereinn enhver (hveren ell. hver og en) forandrer begge Dele ligesom de adskilte pleje at forandres; hvartveggi ell. hvørtveggi uterque forandrer ligeledes begge Dele, den første ubestemt, den sidste bestemt, dog med nogle Afvigelser, saaledes:

Enkeltallet.

	Hankjøn.	Hunkjøn.	Hverkenkjøn.
N.	hvørtveggi	hvørtveggia	hvørttveggia
G.	hvørstveggia	hvørrartveggiu	hvørstveggia
D.	hvøruimtveggium	hvørritveggiu	hvørutveggiu
A.	hvørntveggia	hvørutveggiu	hvørttveggia

Flertallet.

N.	hvørirtveggiu	hvørutveggiu	hvørutveggiu
G.	hvørratveggia . . . overalt		
D.	hvørutveggium . . . —		
A.	hvørutveggiu . . . —		

Annarhvar en af to (alteruter) forandrer og begge Dele, ligesom de forandres særskilte.

Sinnhvet forskjellige (hver sin) forandrer ogsaa begge Dele, men skiller dem tillige gjerne ad, f. Eks. sinn er siðr á hveriu landi, ɔ: hvert Land har sin Skik.

Hver sem hellst i hvo, i hvem, (hvilkensomhelst).

Hver — annars hinanden, hverandre. De deklineres som to ganske usammenhørende Ord, som om man paa Dansk sagde: enhver — den andens.

Annar (egentlig alter, men siden ogsaa alius og secundus), en anden. Naar det sættes to Gange, svarer det til vort: den ene — den anden, f. Eks. hét annar Ve enn annar Vilir. Dets Forandrings-maade se foran blandt Talordene.

Einn (unus, singulus, solus og quidam) en vis; af denne Betydning er uden Tvivl den ubestemte Artikkel i Dansk og Tysk kommen. Islænderne bruge undertiden einn eller nockur eller einhver, ligesom

Grækerne deres τις, hvor Tanken skal have noget mere Bestemthed og Eftertryk, end om man satte det blotte Substantiv allene.

Sumhver og einhver nogen, en, forandre blot den sidste Del, dog heder det sidste i Hverkenkjønnet eitthvert eller eitthvat, (hvoraf det tyske etwas, ligesom det engelske somewhat kommer af hint).

Nockur nogen gaar ligesom ockar, og findes i ældre Skrifter oftest sammentrukket, i nyere oftest usammentrukket nockurrar o. s. v.

Sumr, sum, sumt, nogen, somme, gaar regelret som et ubestemt Tillægsord. Det adskiller sig i Betydning fra det forrige derved, at det, ligesom i Dansken, bruges om en vis Art eller Slags, men ved nockur sees blot hen til et vist ubestemt Antal.

Hverigr ingen af to, forandrer blot den sidste Del, findes ellers ofte forvekslet med hverugr enhver, fordi man i gamle Dage brugde foruden ugr ogsaa igr som Afledningsendelse.

Eingi ingen gaar saaledes:

Enkelt.	Hankjøn.	Hunkjøn.	Hverkenkjøn.
N.	eingi	eingi	ecki
G.	einskis	eingrar	einskis
D.	eingum	eingri	eingu
A.	eingan	einga	ecki
Flert.			
N.	eingir	eingar	eingi
G.	eingra	eingra	eingra
D.	eingum	eingum	eingum
A.	einga	eingar	eingi.

Ofte finder man det mere sammentrukket til engi, der og skrives øngi; og især i sidste Tilfælde indskydes ofte v, fornemmelig foran de Endelser, der begynde med a, f. Eks. øngvan o. desl. Undertiden finder man ogsaa aungi.

Ordet er sammensat af einn og den nægtende Endelse -igr eller -gi; ecki er assimileret af eitki. Aarsagen til Genitivsformen einskis er at man har sat begge Dele i Gen. eins-gis.

Neinn ingen bruges mest med eigi ikke foran, saasom: eigi neinn slet ingen. Det gaar ligesom einn. (Af Hverkk. neitt er uden Tvivl det holl. niet og det tydske nicht, ligesom vort ikke af Hverkk. ecki).

Mangi Ingen (Niemand, nemo) bruges mest af Digtere, og i Nominativet.

Den ubestemte Person Man har Islandsken ligesom Engelsken intet egentligt Ord til, men udtrykker den 1) ofte ved at sætte Gjerningsordet i Enkeltallets 3. Person ligefrem, f. Eks. ok heyrdi þat sidan, ɔ: og det hørde man siden; 2) oftest ved Ordet menn Mænd, ligesom vi paa Dansk sige Folk eller de, f. Eks. er menn tóku at drecka, ɔ: da de (man) begyndte at drikke. Undertiden, men sjeldnere, og uden Tvivl ved en Danisme, udtrykkes det ved madr i Enkeltallet.

Det ubestemte der, f. Eks. der er, der siges, udtrykkes baade ved þat, ligesom i Tydsken, og ved þar, som i Dansken.

Om Gjerningsordene.

38. §. De islandske Gjerningsord have ligesom de danske en handlende og en lidende Form, og i hver af disse de sædvanlige fire Maader, nemlig den fremsættende (indicativus), den betingende (conjunctivus), den bydende (imperativus), den upersonlige eller ubestemte (infinitivus); men ingen af disse Maader kan i Ordet selv udtrykke mer end to Tider, nemlig Nutid (præsens) og Fortid (imperfectum); dog bruges den førstnævnte ogsaa ofte om Fremtiden (futurum) ligsom i Dansken, f. Eks. naar vi sige: Naar kommer du? Jeg kommer om en Maaned; saa er dette i begge Tilfælde en Fremtid, men ikke forskjellig fra Nutidens Form. De manglende Tider erstattes ved Hjelpeord, ligesom i Dansken. I de trende førstanførte Maader adskilles Tal og Personer ligesom i andre Sprog, dog sættes de personlige Stedord som allerofteſt hos, da Adskillelsen ikke er saa fuldkommen. Partisipperne forandres som Tillægsord, hvorom tilforn er talt.

Infinitivet eller den upersonlige Maade er den, hvori alle Gjerningsord mest stemme overens, hvorfor man rigtigst nævner de islandske Gjerningsord i Infinit., ligesom man nævner de latinske i Præs. Indik. Af de øvrige Tider ere den fremsættende Maades Nutid og Fortid samt Partisippet i den lidende Form de vigtigste, fordi alle de øvrige kunne afledes af dem. De to første Personer afledes lettere af den tredie, end de to sidste af den første.

39. §. Om Endelsernes Dannelse i Almindelighed kunde mærkes følgende:

Alle Ord, der i 3. Pers. i Enkt. af Præs. Ind. endes paa r, blive uforandrede ligesaa i 2. Pers., og danne den 1. Pers. ved at bortkaste r, saasom: hann elskar, þú elskar, ék elska (amo); hann segir, þú segir, ék segi (dico); hann nær, þú nær, ék næ (assequor); hann, þú tekr, ék tek (sumo).

Flert. af Præs. Ind. dannes altid af Infin., som 3. Pers. fuldkommen er lig; 2. Pers. forvandler blot Endelsen a til id; den 1. til um, hvorved tillige den foregaaende Stavelses Selvlyd, om den var a, bliver til ø, og var den á foran ng, til au; f. Eks. þeir elska, þér elskid, vér elskum.

Præs. Konj. dannes af den 3. Pers. i Flert. af Præs. Indik., beholder altsaa samme Selvlyd som Infinitivet. Endelserne ere i den 1. og 3. Person, som her stemme overens, i; den anden har ir. Flt. har i den 1. um, med behørig Selvlydsforandring, i 2. it, og i 3. i (eller u med Selvlydsforandring), f. Eks. ék taki, þú takir, hann taki, o. s. v.

Imp. Konj. dannes af 3. Pers. i Flt. af Imp. Ind. ved at forandre ø til e, u til y, á og ó til æ af En- og Tostavelsesimperfekter; de paa tre Stavelser forandre ikke Selvlyd. Endelserne ere: i, ir, i; um, ut, i (eller u), f. Eks. af þeir krøfdu krefdi, af trúdu trydi, af tóku tæki, o. s. v.

Præs. Partis. dannes ved at sætte -ndi til Infinitivet, f. Eks. elskandi.

Den lidende Form dannes overalt regelret af den handlende ved 1) at st sættes til alle Endelser

af denne; men 2) naar ék' m vilde komme foran dette Tillæg, forandres det i Almindelighed til n, hvorvel det og undertiden beholdes uforandret; og 3) naar et r eller t eller en anden Medlyd, som hørte til Endelserne, gik foran, bortfalder den aldeles; f. Eks. ék, þú, hann elskast, vér elskunst, þér elskust, þeir elskast, o. s. v. aldeles regelret.

De øvrige enkelte Tidsformer ere enten Grundtiderne, hvoraf de øvrige udledes, eller forskjellige efter de enkelte Konjugatsioner, og sammes Underklasser. De sammensatte Tidsformer dannes ved Hjelpeord, hvorom siden.

40. §. Gjerningsordene og deres Forandringer have i alle nordiske og tyske Sprog megen Overensstemmelse med hinanden; den Inddeling i Konjugatsioner altsaa, som er bestemt rigtig i det ene Sprog, er det ogsaa i det andet. For nu at udfinde denne, maa man, her som ved Navneordene, se at opdage den Inddelingsgrund, Naturen fulgde i at tillægge Ordene forskjellige Formforandringer til at udtrykke de samme Forholde i Begreberne; og man maa se til, nøje at adskille Hovedforskjellighederne fra Underforskjellighederne, det væsentlige fra det mindre væsentlige; ti uden det kan ingen Inddeling blive rigtig. Ligesaa sikkert et Kjendetegn, som en særdeles stor Mængde Uregelretheder eller Afvigelser er paa, at man ikke har truffet den rette Regel, som Sproget i sin Dannelse fulgde; ligesaa vist er det at man har gjort en Underafdeling til Hoveddel, naar man faar en hel Klasse uden nogen eneste Afvigelse eller

Forskjellighed; ti det er ligesaa urimeligt, eller endog umueligt, at Sproget, som er dannet ene og allene efter Lighedsregler, skulde i nogen Kant være aldeles uregelret og forvirret, som det er usædvanligt og usandsynligt, at de mangfoldige forskjellige Bogstav-sammenstillinger, og deraf opstaaende Velklang eller Misklang ikke skulde foraarsage ringeste Underforskjel i hine Lighedsregler, der dog for det meste ere byggede paa denne ikke alt for faste Grund. Det er altsaa vist at Adelung, der inddeeler de tydske Gjerningsord kun i een Konjugatsion, og gjør alle de, der ikke lade sig henføre under denne Analogi, til Uregelrette, ingenlunde har truffet det rette, og han synes selv idelig (f. Eks. Mithrid. 2. Del, 174. S. Lin. 13) at have følt disse Uregelmæssigheders besværlige Mængde og Vanskelighed. At saadan Inddeling ikke kunde være rigtig, indsaa Botin, som (Svenska språket, 99. S. 9. Lin.) bemærker, at "Andre hafva ansett en myckenhet af Verba för oordenteliga, som, rätteligen kände, skulle förekommit dem såsom ganska regelbundna," men undgik dog ikke selv den anden modsatte Fejl, naar han inddeler de svenske Gjerningsord i tre Konjugatsioner, hvoraf den første (106. S.) "er mycket lätt och få regelbunden, at näppeligen lärer ett enda undantag finnas ifrån någon dess regel." Ikke heller har Botin været fuldkommen heldig i at undersøge Inddelingsgrunden, som han antager Supinum at være; men Supinum er, i det mindste i de nordiske Sprog, intet eget

Tempus, ingen selvstændig Flexsionsform, men kun Nevtr. af Passivets Partisip *). Rigtigere antager man altså uden Tvivl dette Partisip selv, og, da dette i Islandsken og flere nordiske Sprog ikke er så aldeles bestemt, tillige Imperfektet, som to Hovedgrunde til Fordelingen af Gjerningsordene i Konjugatsioner. Havde Botin taget Hensyn hertil, vilde han også have set, at de to første af hans Konjugatsioner deri næsten ganske stemmer overens, og altså kun udgjøre en eneste, som derimod er ganske forskjellig fra den, han kalder den tredie. Ifølge denne Inddelingsgrund synes det da åbenbart at Islandsken, småvelsom næsten alle de andre nordiske og tyske Sprog, har tvende Forandringsmåder til Gjerningsordene, hvoraf enhver igjen har sine Underforskjelligheder, som vel omtrent gå lige op imod hinanden. Den første af disse Konjugatsioner endes i 3. Person Imperf. på -di eller -ti, og i Partis. Pass. på -dr eller -tr, f. Eks. baka bage, bakadi, bakadr; brenna brænde, brenndi, brenndr; den anden gjør Imperf. til Enstavelsesord, som almindelig endes på den Medlyd, der stod foran a i Infinitivet, og som tillige gjerne forandrer Selvlyden i den første Stavelse; i det passive Partisip endes den på -inn, f. Eks. taka tage, tók, tekinn; renna rinde, rann, runninn.

*) Den Adskillelse, som de Svenske gjøre imellem Supinum og Hverkenkj. af Partisippet, ligger ikke så meget i Sproget selv, som i Sproglærernes Distinksjoner.

Anden Afdeling.

Den anden Forandringsmaade indbefatter altsaa de Gjerningsord, som mange Sproglærere pleje at kalde uregelrette, men som i Grunden ere ligesaa regelmæssige som de, der høre til den første, kun at de følge deres egne Regler, det er udgjøre en egen Forandringsmaade. At dele den første i to, fordi nogle af de dertil hørende Ord endes i Imp. paa di, andre paa ti, eller fordi nogle i samme Tidsform ere Trestavelses- andre Tostavelsesord, er ligesaa urigtigt, som om man vilde dele den anden i flere Konjugationer efter de forskjellige Selvlyd i Imperf., hvilket jeg ikke troer nogen endnu er falden paa. Det kommer ikke an paa Stavelsernes Antal, ikke heller paa forskjellig Selvlyd i at bestemme Hovedinddelingen; det er blot Endelserne, som her gjør Udslaget; men nu ere disse i Hovedtempora netop de samme overalt i den første Forandringsmaade, saavel i de Ord, der blive Trestavelses-, som i dem, der blive Tostavelsesord i Imperf.; saavel i dem paa di, som i dem paa ti; ligesaa overalt de samme i anden Forandringsmaade, hvad for en Selvlyd der end findes. Desuden finder man og at mange Ord kunne i Imperf. baade blive Trestavelsesord og sammentrækkes til to Stavelser, baade faa di og ti, ligesom mange Ord i Dansken iflæng modtage -ede eller -de, -de eller -te; ogsaa i den anden Forandringsmaade findes Ord, der i Imperf. kunne modtage forskjellig Selvlydsforandring, hvilket alt tydelig viser at disse Ting slet ikke udgjøre nogen væsentlig Hovedforskjel; men derimod finder man sjelden eller aldrig at noget Ord baade bliver Flerstavelses- og Enstavelsesord

i Imperf. uden tillige ganske at forandre Betydning, det er, bliver et andet Ord, hvilket viser at denne Forskjel er mere væsentlig, og skikket til derefter at inddele Forandringsmaaderne. Imidlertid dele disse to Konjugatsioner sig dog igjen i visse Underklasser, og her kan da Forskjellen af To- og Trestavelsesimperfekter, saavelsom og Selvlydsforskjelligheden komme i Betragtning.

Første Forandringsmaade.

41. §. Til denne henhøre de fleste Gjerningsord, de afdele sig igjen i fire Klasser, hvoraf den første har i Imperf. -adi, den anden blot -di eller -ti, disse ere de regelrettteste og talrigste; den tredie forandrer Selvlyd i Præs., og ender sammes 2. Person paa r; den fjerde endes i Imper. paa ri, og i den lidende Forms Partis. paa inn, saa den synes at udgjøre Grænsen imellem begge Konjugatsioner, disse to sidste Klasser ere mest uregelrette, og kun meget faa Ord følge deres Lighedsregler.

42. §. Til Eksempler paa den første Klasse kan tjene: at elska elske, baka bage.

Den handlende Form.

Infinitiv.

Præsens.	(at) elska	baka
Part. Præs.	elskandi	bakandi

Imperativ.

Enkt.	1. Pers.	elski (ék)		baki
	2. —	elska (-tu)		bakatu
	3. —	elski (hann)		baki
Flert.	1. —	elskum (vér)		bøkum
	2. —	elskid (þér)		bakid
	3. —	elski (þeir)		baki

Indikativ.

Præs.	Enkt.	1.	(ék) elska	baka
		2.	(þú) elskar	bakar
		3.	(hann) elskar	bakar
	Flert.	1.	(vér) elskum	bøkum
		2.	(þér) elskid	bakid
		3.	(þeir) elska	baka
Impf.	Enkt.	1.	(ék) elskada	bakada
		2.	(þú) elskadir	bakadir
		3.	(hann) elskadi	bakadi
	Flert.	1.	(vér) elskudum	bøkudum
		2.	(þér) elskudud	bøkudud
		3.	(þeir) elskudu	bøkudu

Konjunktiv.

Præs.	Enkt.	1.	(ék) elski	baki
		2.	(þú) elskir	bakir
		3.	(hann) elski	baki
	Flert.	1.	(vér) elskum	bøkum
		2.	(þér) elskid	bakid
		3.	(þeir) elski	baki

Impf.	Enkt.	1.	(ék) elskadi	bakadi
		2.	(þú) elskadir	bakadir
		3.	(hann) elskadi	bakadi
	Flert.	1.	(vér) elskudum	bøkudum
		2.	(þér) elskudud	bøkudud
		3.	(þeir) elskadi	bakadi.

Den lidende Form.

Infinitiv.

Præsens.		(at) elskast	bakast
Part.	Præs.	(elskandist)	(bakandist)
	Præt.	elskadr	bakadr

Imperativ.

Enkt.	1.	elskist	bakist
	2.	elskast (-u)	bakastu
	3.	elskist	bakist
Flert.	1.	elskunst	bøkunst
	2.	elskist	bakist
	3.	elskist	bakist

Indikativ.

Præs.	Enkt.	1.	elskast	bakast
		2.	elskast	bakast
		3.	elskast	bakast
	Flert.	1.	elskunst	bøkunst
		2.	elskist	bakist
		3.	elskast	bakast

Impf.	Enkt.	1.	elskadist	bakadist
		2.	elskadist	bakadist
		3.	elskadist	bakadist
	Flert.	1.	elskudunst	bøkudunst
		2.	elskudust	bøkudust
		3.	elskudust	bøkudust

Konjunktiv.

Præs.	Enkt.	1.	elskist	bakist
		2.	elskist	bakist
		3.	elskist	bakist
	Flert.	1.	elskunst	bøkunst
		2.	elskist	bakist
		3.	elskist	bakist
Impf.	Enkt.	1.	elskadist	bakadist
		2.	elskadist	bakadist
		3.	elskadist	bakadist
	Flert.	1.	elskudunst	bøkudunst
		2.	elskudust	bøkudust
		3.	elskadist	bakadist

Man har her blot at iagttage den samme Selvlydsforandring, som af Tillægsordene og Navneordene er bekjendt.

Til denne Klasse henhøre især Inkoativer paa na, og de Afledsord paa ga, ka og la, saa og en Del Afledninger, der tages af Navneord uden at forandre Selvlyden, f. Eks. sofna falde i Søvn, stadna standse (intrans.), friófga frugtbargjøre; minka formindske, stækka forstørre, bidla beile; aflifa aflive, orsaka foraarsage, ráðslaga raadslaa, bølva forbande, konúnga kalde Konge, heria hærje, o. m. fl.

43. §. Den anden Klasse er ikke saa aldeles simpel og eensformig. Til Exempler kunne tjene: brenna opbrænde, temia tæmme, vekia vække.

Den handlende Form.

Infinitiv.

Præsens.	brenna	temia	vekia
Partisip. Præs.	brennandi	temiandi	vekiandi
Part. Præt. pass.	brenndr	tamdr	vaktr
		(taminn)	(vakinn)

Imperativ.

Enkt.	1.	brenni	temi	veki
	2.	brenntu	temtu	vektu
	3.	brenni	temi	veki
Flert.	1.	brennum	temium	vekium
	2.	brennid	temid	vekid
	3.	brenni	temi	veki

Indikativ.

Præs.	Enkt.	1.	brenni	tem	vek
		2.	brennir	temr	vekr
		3.	brennir	temr	vekr
	Flert.	1.	brennum	temium	vekium
		2.	brennid	temid	vekid
		3.	brenna	temia	vekia
Impf.	Enkt.	1.	brennda	tamda	vakta
		2.	brenndir	tamdir	vaktir
		3.	brenndi	tamdi	vakti
	Flert.	1.	brenndum	tomdum	voktum
		2.	brenndud	tomdud	voktud
		3.	brenndu	tomdu	voktu

Konjunktiv.

Præs. Enkt.	1.	brenni	temi (temji)	veki (vekji)
	2.	brennir	temir	vekir
	3.	brenni	temi	veki
Flert.	1.	brennum	temjum	vekium
	2.	brennid	temid	vekid
	3.	brenni	temi	veki
Impf. Enkt.	1.	brenndi	temdi	vekti
	2.	brenndir	temdir	vektir
	3.	brenndi	temdi	vekti
Flert.	1.	brenndum	temdum	vektum
	2.	brenndud	temdud	vektud
	3.	brenndi	temdi	vekti.

Passivum dannes aldeles som i første Klasse.

Efter denne Klasse gaa de allerfleste Gjerningsord paa ia, især de, som have e i den første Stavelse; saa og de, der dannes af Tillægsord og Navneord ved at forandre Selvlyden; de paa ta vakle imellem denne og forrige Klasse, f. Eks. leggia lægge, sveria sværge, frelsa befri (af friáls fri), vènia vænne (af vánr vant), fylla fylde (af fullr fuld), fella felde (af fall Fald), velia vælge (af val Valg); játa sige Ja til, i Imperf. hann játti ell. játadi, o. m. fl.

Denne Klasse adskiller sig fra den forrige i 2. Perf. Imperat. og i Imperf., hvor den har en Stavelse mindre. Ellers er hele Fleksionen, Endelsernes Dannelse, og Selvlydsforandringen foran de Endelser, der indeholde u, den selv samme som i forrige Klasse, hvorvel Selvlydsforandringen forekommer her sjældnere. Det synes altsaa højst upas-

kende at gjøre disse tvende Klasser til to forskjellige Konjugatsioner.

De paa ia (ɔ: ja) beholde hos de Gamle deres bløde Jod kuns naar der følger a eller u efter samme; hos de Nyere findes det ofte beholdt ogsaa foran i, og skrives da ji (eller je), saasom: temji, temjid, temjir.

Saavel de, der indskyde j, som de, der tage v til sig, miste disse bestandig, naar ingen Selvlyd længer følger efter, f. Eks. krefia kræve, krafdi; søckva sænke, søckti; dreckia drukne (transit.), dreckti.

De fleste danne Imperf. paa di, især de, som foran Endelsen have en Selvlyd, eller b, d, g og f, eller l og n med en af hine bløde Medlyd foran, saasom: smádi forsmaaede, trúdi troede, klæddi klædte, byggdi byggede, erfdi arvede, fygldi fangede Fugle, nefndi benævnede. Men de paa p, t, k og s, samt de fleste paa ll og rr danne det paa ti, f. Eks. keypti kjøbde, hvatti opmuntrede (af hvetia), sløckti slukte (af sløckva), hlesti læssede (af hlessa), villti forvildede, firrti bortfjernede, fellá har felldi. Af de paa nn har renna (lade løbe), ligesom brenná opbrænde, renndi, men derimod nenna nænde, nennti. Overalt mærke man, at de Ord, der have en haard eller høj Medlyd, modtage ti; men de, der have en blød eller lav og jævn, modtage di, som mere passende i Forbindelse med de foregaaende Bogstaver. Det følger altsaa af sig selv, at de, der skulde endes paa di og ti, men i Forvejen har d og t, fordoble disse, dersom en Selvlyd gik foran, men bortkaste

det ene, dersom en Medlyd gik foran; fordi, som ofte bemærket, ingen Medlyd kan udtales dobbelt efter en anden Medlyd. Saaledes faar altsaa leida lede, hann leiddi; setia sætte, setti; festa feste, festi; lypta løfte, lypti; senda, sendi, o. s. v. Man ser, mener jeg, heraf tydelig, at denne Forskjel imellem de paa di og ti er alt for ubetydelig til derpaa at grunde nye Konjugatsioner, da de ikke engang bekvemt kunne antages at udgjøre forskjellige Klasser i en og samme Konjugatsion; men tillige ser man, at Forskjellen dog ogsaa har sin virkelige Grund i Sproget, og kan altsaa ikke ophæves, som nogle Nyere have villet i Dansken.

En Del Ord, især de, der foran Endelsen ia have en enkelt Medlyd og foran samme Selvlyden y eller e, forandre disse i Indik. Impf. til u eller a, f. Eks. gledia glæde, hann gladdi; þekia tække, þakti; hylia tilhylle, huldi; spyria spørge, spurdi. Ligesaa: sedia mætte, fremia fremme, þenia udstrække, venia vænne, velia vælge, hvetia opmuntre; dog gives her enkelte Undtagelser, saasom: setja sætte, setti; selia sælge, seldi. Den samme Vokalforandring, som haves i Imperf. Indik., beholdes i Præt. Part. Pass., men forsvinder derimod, ifølge det i 39. § om Tidsformernes Dannelse anførte, i Imperf. Konjunkt.

Mange Ord af denne Klasse, der have en enkelt Medlyd, især l og r, foran ia, have en dobbelt Præt. Part. Pass. (se foran S. 79). Den paa inn bruges helst til Supinum, fordi dette tages af Nom.

i Hvorkenkjønnet. Begge Former dannes af Impf. ved at forandre di og ti til dr og tr, eller til inn, f. Eks. meria knuse, mardi, mardr eller marinn; dylia dølge, duldi, duldr eller dulinn.

Mærkelige ere følgende Ord, der have egne Former i Imperf. og Part. Pass.: þyckia synes, hann þykkir; þótti (ell. þókti), Konj. þætti (ell. þækti), Supin. þótt (ell. þókt); sækja søge, sækir, sótti (sókti), sóttr (sóktr); yrkia bearbejde, digte, yrkir, orti (orkti), Konj. yrti (yrkti), ort.

Nogle Ord af den anden og tredie Klasse, der sjelden eller aldrig bruges i den lidende Forms Participium, danne deres Supinum paa at, som om de hørte til første Klasse, f. Eks. þegia tie, þagat; þola taale, þolat; vilia ville, viliat; vita vide, vitat.

Endnu er tilbage at bestemme hvilke der i Indikativets Præsens faa ir, og hvilke r alene. I Almindelighed kan mærkes, at det især er dem paa ia der have r, naar den første Stavelse har en enkelt Selvlyd og ender paa en enkelt Medlyd, og derimod dem paa blot a der have ir, fornemmelig naar den første Stavelse indeholder en Tvelyd, eller slutter med en dobbelt Medlyd; f. Eks. kresia, krefr; skilia forstaa, skilr; hvetia, hvetr — giøra, giørir; leida, leidir; mæla tale, mælir; senda, sendir. De paa ria (rja) beholde r i alle tre Personer (eller om man vil fordoble det i anden og tredie), f. Eks. beria at slaa, hann, þú ber (ell. berr), ek ber; ligesaa meria, mer; veria værge, ver.

44. §. Den tredie Klasse indbefatter kun nogle faa og ufuldstændige (defektive) Gjerningsord. Til Eksempel kan tjene: at unna unde, hove, unde, der gaar saaledes: to like

Infinitiv.

Præsens.		unna
Partis. Præs.		unnandi
	(Supin.	unnt)

Imperativ.

Enkt.	1.	unni
	2.	unn (-tu)
	3.	unni
Flert.	1.	unnum
	2.	unnid
	3.	unni

Indikativ.

Præs.	Enkt.	1.	ann
		2.	annt
		3.	ann
	Flert.	1.	unnum
		2.	unnid
		3.	unna
Impf.	Enkt.	1.	unna
		2.	unnir
		3.	unni
	Flert.	1.	unnum
		2.	unnud
		3.	unnu

Konjunktiv.

Præs.	Enkt.	1.	unni
		2.	unnir
		3.	unni
	Flert.	1.	unnum
		2.	unnid
		3.	unni
Impf.	Enkt.	1.	ynni
		2.	ynnir
		3.	ynni
	Flert.	1.	ynnum
		2.	ynnud
		3.	ynnu.

De øvrige, der følge denne Lighed, ere især følgende:

at kunna	kann	kunni	kynni	uden Supin.
— munu	man	mundi	myndi	—
— skulu	skal	skylldi	skylldi	—
— þurfa	þarf	þurfti	þyrfti	þurft
— vilia	vill	villdi	villdi	viliat
— eiga	á	átti	ætti	átt
— mega	má	mátti	mætti	(mátt)
— vita	veit	vissi	vissi	vitat.

Ordet una, i det mindste i Formen forskjelligt fra unna, gaar som munu; ligesaa gaar et andet Ord muna, at erindre. Man finder ofte den tredie Person i Præsens at endes paa u, da den ellers altid endes paa a ligesom Infin. — munu og skulu endes alene paa u, og ligesaa i Infin., dog finder man og ofte deres Infin. ligt tredie Person i Flert.

af Imper., nemlig at mundu, skyldu. — mundi bruges almindeligst baade som Indik. og Konj. — man hører ogsaa ofte mun, naar det er af munu.

De, som have Selvlyden u, forandre den i Præs. til a; de, der havde i, faa ei, og de med e faa á. Den tredie og første Person ere lige; den anden føjer et t til. Eiga faar átt, mega ligesaa mátt i anden Person; vita faar veizt (veitst); vilia har i 1. vil, 2. villt, 3. vill. Denne Klasses Nutidsform har saaledes megen Lighed med den anden Konjugatsions Fortidsform.

Ingen af disse Ord bruges i den lidende Form, og faa af dem findes enkelte Gange brugte i Imperativet.

Disse Ord ere ogsaa i Dansken defektive, uregelrette og forskjelligformede, og have ofte foraarsaget Sproglærerne, der ikke kjendte Grundsproget, store Bryderier. Nogle, hvis Infinitiv var tabt, har man givet en Infinitivform laant af Imperf., saasom: at maatte, torde, burde, hvilket er overensstemmende med den islandske Brug af mundu og skyldu som Infin., der findes i de ældste Sagar; og desuagtet have dog andre slet ikke villet taale disse Former. Virkelig finder man ogsaa i ikke ret gamle danske Bøger de egentlige Infinitivformer: at maa, eller mue, tøre, børe. — Imperfekterne af tør og bør, nemlig tørde eller turde og burde, har man ogsaa været meget uenig om, i det nogle ville fortrænge den

ene, andre den anden Form af hint, og atter andre ville paanøde det sidste den aldeles udanske Form, vorde, i Overensstemmelse med torde. Sagen forholder sig meget simpelt saaledes: tør er sammensmeltet af tvende forskjellige islandske Ord: þora vove, og þurfa behøve; hint har i Imperf. þordi, dette þurfti. Ordet selv, som nu forene begge Betydninger, viser dette tydelig, og man ser nu let at begge Former ere lige rigtige, men burde egentlig bruges hver i sin Betydning. Bør derimod er ikke saaledes sammensmeltet af tvende Ord, har derfor ikke heller mer end den ene Imperfektform: burde. Det islandske byrja er et upersonligt Gjerningsord, som styrer Dat. og gaar efter den første Klasse, har altsaa i Imperf. byrjadi.

45. §. Den fjerde Klasse bestaar af nogle faa Ord, der alle følge en og samme Lighedsregel, og med Imperf. høre til den første Forandringsmaade, med Partisippet derimod til den anden. De vigtigste af dem ere:

snúa	snýr	sneri	snúinn
núa	nýr	neri	núinn
gróa	grær	greri	gróinn
róa	rær	reri	róinn.

Man finder ogsaa söa, söe, seri.

Imperf. Konj. og Indik. ere aldeles lige.

Den lidende Form dannes som sædvanlig.

Anden Forandringsmaade.

46. §. Denne inddeles bekvemmest i ligesaa mange Klasser, som de dertil hørende Gjerningsord modtage forskjellige Selvlyd i Imperf. Disse blive da, omtrent ligesom i Tysken, fem; den første faar a eller á, den anden é, den tredie ei, den fjerde ó, den femte ö eller au. Ved at opstille en Del Eksempler af alle Klasser med deres Underforskjelligheder, bringes en Oversigt over hele Forandringsmaaden lettest tilveje.

47. §. Den første Klasse.

brenna	brennr	brann	brynni	brunninn
vinna	vinnr	vann	ynni	unninn
binda	bindr	batt	byndi	bundinn
stinga	stingr	stack	stingi	stúnginn
bresta	brestr	brast	brysti	brostinn
hverfa	hverfr	hvarf	hyrfi	horfinn
bidia	bidr	bad	bædi	bedinn
géfa	géfr	gaf	giæfi	géfinn
lesa	les	las	læsi	lesinn
liggia	liggr	lá	lægi	leginn
eta	etr	át	æti	etinn
siá	ser	sá	sæi	senn (sedr).

Nogle have i Imperf. et kort a, og forandre dette i Flertallet til u, i Konj. til y, eller, naar ng fulgde efter, til ú og i Konj. til ý. Disse beholde i Partis. samme Selvlyd som i Flert. af Imperf., dersom n eller k fulgde efter; men forandre u til o, og ú til ó, dersom en anden Medlyd kom efter.

Andre have vel i Impf. a, men forandre dette i Flert. til á, og dette igjen i Konj. til æ; atter andre have allerede i Enkelt. á. Alle disse modtage i Partis. helst Selvlyden e. Dog gives der enkelte Undtagelser, f. Eks. bregða (forandre) har bregðr, brá (i Flert. brugðu), brygði, brugðinn; bera faar ber, bar (i Flert. báru), borinn.

48. §. Den anden Klasse.

leika	leikr	lék	léki	leikinn
falla	fellr	féll	félli	fallinn
láta	lætr	lét	léti	látinn
gánga	géingr	géck	géingi	géinginn.

Partisippet beholder i denne Klasse samme Selvlyd som Infin., undtagen at á foran ng forandres til ei, ligesom i Præsens. Hos de Gamle findes dog her som oftest blot e, saasom: géngr, génginn.

I Præsens Indik. forandres a til e, á til æ, áng til eing (eng).

Ordet fá (faa) har fær, féck, feingi, feinginn; blot Præs. og Infin. er af fá, de øvrge Tidsformer ere laante af fánga.

49. §. Den tredie Klasse.

grípa	grípr	greip	grípi	grípinn
stíga	stígr	steig	stígi	stíginn
víkia	víkr	veik	víki	víkinn
skína	skín	skein	skíni	skínit.

Denne Klasse er en af de allersimpleste. Alle dertil hørende Ord have Selvlyden i, som blot i Enkelt. af Imperf. forandres.

Ordene på aga gå både efter denne og efter anden Klasse; man finder både steig og sté, både hneig og hné, af hniga böje sig, hælde.

50. §. Den fjerde Klasse.

fara	ferr	fór	færi	farinn
sveria	sverr	sór	særi	svarinn
deya	deyr	dó	dæi	dáinn
standa	stendr	stód	stædi	stadinn (staddr)
taka	tekr	tók	tæki	tekinn
draga	dregr	dró	drægi	dreginn
slá	slær	sló	slægi	sleginn
hlæa	hlær	hló	hlægi	hléginn
koma	kémr	kom	kiæmi	kominn
vaxa	vex	óx	óxi	vaxinn
búa	býr	bió	biyggi	búinn
høggva	høggr	hió	hiyggi	høggvinn
auka	eykr	jók	jyki	aukinn
ausa	eys	jós	jysi	ausinn
hlaupa	hleypr	hlióp	hlýpi	hlaupinn.

Denne Klasse indbefatter de forskjelligste og vanskeligste Ord af denne Forandringsmaade. Nogle beholde ó i Imperfektets Flertal, og faa altsaa i Imp. Konj. æ. Disse faa i Partis. Selvlyden a, eller á, dersom den gamle Vokal var en Tvelyd, eller e, dersom et k eller g fulgde efter. Men en Del, især de, hvis Selvlyd i Infinit. var au eller ø eller u, forandre deres ó i Flert. af Imper. til u, og dette igjen i Konj. til y. Disse beholde i Partis. samme Selvlyd som i Infinit. Mærkeligt at de, der i

Infinit. have au, ó eller ú, indskyde et i (j) foran ó i Imperfektet.

Ordet hlaupa har i Imperf. enten hlióp og i Flert. hliópu, eller efter den femte Klasse hlaup, i Flt. hlupu, og heraf tager Impf. Konj. hlypi. — fela skjule (fjæle) har saavel felr, fól, fæli, falinn efter denne, som felr, fal (i Flert. fálu), fólginn efter den første Klasse, ja endog i Imperf. Konj. ganske uregelret, som om det hørte til første Konjugatsjon: faldi.

51. §. Den femte Klasse.

liúga	lýgr	laug	lygi	loginn
brióta	brýtr	braut	bryti	brotinn
frióſa	frýs	fraus	frysi	frosinn
lúta	lýtr	laut	lyti	lotinn
ſæckva	ſøckr	ſøck	syckvi	ſockinn.

De Ord af denne Klasse, der have i Infinit. en akſentueret Selvlyd eller Tvelyd, faa alle uden Forskjel i Præſ. ý, i Impfs. Enkelt. au, Flert. u, i Impf. Konj. y, og Partiſ. o. De meget faa dertimod, som have ø, beholde det i Præſ. og Enkelt. af Imp., i Flert. faa de u, i Konj. y (uden Akſent), og i Partiſ. o ligesom de øvrige.

52. §. I Almindelighed er det ikke vanskeligt at vide til hvilken Klasse Ordene henhøre; ti dels ere de i Infin. ganske analoge med de her opstillede, dels stemme de overens med de tilsvarende danske, eller endnu meget mere svenske, Ord, dels endelig

kan det omtrent skjønnes af Ordet selv, nemlig dets Selvlyd i Infinit. Til den første Klasse høre de med e og i (uden Akſent); til den anden de med ei eller á; til den tredie alle de med i; til den fjerde de paa au, á og nogle med e, der tillige have Endelsen ia, saasom sveria, vefia o. desl.; til den femte endelig de med ió, iú, ú o. desl. i første Stavelse.

Den femte er ligesom det omvendte af den fjerde; ti denne har au i Infinit. og ió i Imperf., men hin har ió i Infinit. og faar au i Imperf. — Ligesaa forholder det sig omtrent med første og fjerde Klasse: denne har é i Imperf. og a i Partis., men hin har á i Impf. og o eller u i Partis.

Naar nd eller ng vilde komme til at ende en Enstavelsesform, hvis Selvlyd var a eller e, da assimileres det til tt og ck, saasom binda, ék hind, men ék batt i Impf.; vinda vinde (f. Eks. Garn), vatt; springa gaa itu, sprack; gánga, géck, og i Imperat. gack. Noget lignende findes i nogle Tillægsord, f. Eks. sannr, sønn, satt; einn, ein, eitt.

De Ord af første og fjerde Klasse, hvis sidste Medlyd er gg eller g allene, miste gjerne dette i Imperf.; naar der nu kommer en ny Stavelse til, finder man vel oftest at det kommer tilbage igjen, men undertiden at det bliver rent borte, f. Eks. liggia, lá (eller lág), i Flert. lágum (eller láum), Konj. lægi (eller læt).

Saavel i denne som forrige Forandringsmaade miste de Ord, der begynde med et v, dette Bogstav i de Tilfælde, hvor et ó eller en beslægtet Selvlyd

(ú, u, y) skulde følge efter, f. Eks. verda blive, vorde, hann verdr, vard, men i Flert. þeir urdu, Konj. yrdi, Partis. ordinn; valda volde, foraarsage, veldr, olli, ylli, ollat. De, der foran Hovedselvlyden i Ordet havde et i (j), miste ligeledes denne bløde Medlyd i Formforandringen, f. Eks. bióda byde, bydr, baud, bodinn — hiálpa hjelpe, helpr, halp, hólpinn; siá, ser, sá, senn.

De, der endtes paa va eller ia (ɔ: ja), bortkaste v eller i, naar ingen Selvlyd længer følger efter; saa og naar der efter v fulgde u, eller efter j fulgde i.

53. §. Forresten udgjøre alle disse Klasser, ligesaalidet som de af forrige Konjugatsion, egne Forandringsmaader; de stemme alle overens i Endelserne paa Smaating nær. Til Eksempler paa den hele Formforandring i den handlende Form kan følgende tjene:

Infinitiv.

Præsens.	brenna	gánga	vaxa
Partisip. Præs.	brennandi	gángandi	vaxandi
Præt. Pass.	brunninn	géinginn	vaxinn

Imperativ.

Enkt.	1.	brenni	gángi	vaxi
	2.	brenn-tu	gack-tu	vax
	3.	brenni	gángi	vaxi
Flert.	1.	brennum	gaungum	vøxum
	2.	brennid	gángid	vaxid
	3.	brenni	gángi	vaxi

Indikativ.

Præs.	Enkt.	1.	brenn	géng	vex
		2.	brennr	géngr	vex
		3.	brennr	géngr	vex
	Flert.	1.	brennum	gaungum	vøxum
		2.	brennid	gángid	vaxid
		3.	brenna	gánga	vaxa
Impf.	Enkt.	1.	brann	géck	óx
		2.	brannt	géckt	óxt
		3.	brann	géck	óx
	Flert.	1.	brunnum	géingum	uxum
		2.	brunnud	géingud	uxud
		3.	brunnu	géingu	uxu

Konjunktiv.

Præs.	Enkt.	1.	brenni	gángi	vaxi
		2.	brennir	gángir	vaxir
		3.	brenni	gángi	vaxi
	Flert.	1.	brennum	gaungum	vøxum
		2.	brennid	gángid	vaxid
		3.	brenni	gángi	vaxi
Impf.	Enkt.	1.	brynni	géingi	yxi
		2.	brynnir	géingir	yxir
		3.	brynni	géingi	yxi
	Flert.	1.	brynnum	géingum	yxum
		2.	brynnud	géingud	yxud
		3.	brynni	géingi	yxi.

Den lidende Form dannes regelret som sædvanlig.

Præs. Indik. endes her regelret paa r i tredie og anden Person, hvilket bortfalder i den første; men naar Ordets sidste Medlyd var s eller r, da blive alle tre Personer lige. Dog undtages herfra igjen nogle faa, der, ligesom den tredie Klasse af første Forandringsmaade, tilføje i den anden Person et t, saasom: hann eys, þú eyst, ék eys (øser); saaog þú ert du er. Flertallet af Præsens dannes som sædvanlig.

Imperf. har i Enkeltallet første og tredie Person lige; den anden sætter et t, eller hos de nyere som oftest st til. I Flertallet forandres Selvlyden a til u eller á, ei til i, ó undertiden til u, men Selvlyden á, é, og for det meste ó beholdes. Endelserne ere de sædvanlige.

Imperf. Konj. dannes vel her aldeles som i første Konjugatsion af Flert. af Impf. Indik.; men her gives dog og nogle Ord, som danne Impf. Konj. af Præs. Konj. ved at forandre i til di; nogle have begge Former, f. Eks. hefia hæve, hof, hefdi; nema lære, nam, nemi eller næmdi; fela skjule, fól, fæli eller faldi; ala avle, él, æli eller aldi, o. fl.

54. §. Af Uregelrette findes her, som i andre Sprog, adskillige, dog ikke synderlig mange, naar man henfører dem til deres Lighedsregler, som i det foregaaende ere fremsatte, og ikke gjør en hel Klasse af Ord til Uregelrette, fordi de følge deres egne Regler. Nogle følge enten begge Forandringsmaader, eller den ene i nogle Tider, den anden i de andre, f. Eks.

svería	sverr	{sór / svardi}	svarinn	o: sværge
hiálpa	{helpr / hiálpar}	halp / hiálpadi	hólpinn	– hjelpe
{deyia / deya}	deyr	dó / deydi	dáinn / daudr	– dø
{flýia / flýa}	flýr	fló / flýdi, flúdi	flýinn	– fly
heita	heitir	hét	heitinn	– hede.

Det sidste synes med Præs. at høre til første, men isvrigt til anden Forandringsmaade; maaske også derfor at Ordet i Dansken har Imperf. efter begge Konjugatsioner baade hedte og rigtigere hed.

Årsagen til disse og nogle faa flere Forvirringer er uden Tvivl den, at man ikke nøje nok har adskilt Konj. fra Indik.; men nu ligner Præs. Konj. i anden Konjugatsion saare meget Præs. Indik. i første Konjugatsion, kunde altsaa let forveksles dermed, og naar en Tidsform var flekteret urigtigt, kunde ogsaa de øvrige let gaa over til den simplere Forandringsmaade, f. Eks. at hánga hænge (intrans.) har i Præs. Indik. heingr, i Præs. Konj. hángi; men i det senere Islandsk har man heraf gjort sig en Præs. Indik. hángir, i Imperf. hángdi istedenfor héck; og paa samme Maade er det uden Tvivl gaaet til med hiálpa, hvorom ovenfor. Noget lignende finder Sted med Navneordene, se 52. S.

55. §. Den anden Forandringsmaade indbefatter upaatvivlelig de ældste Gjerningsord i de nordiske

Sprog, som Botin meget vel slutter af deres Uundværlighed, simple og egentlige Betydning. Den store og besynderlige Forskjellighed i deres Selvlydsforandringer synes og at røbe en høi Ælde; ti Grunden dertil er upaatvivlelig for en stor Del Forstyrrelser og Blandinger af forskjellige Ordformer ligesom i Græsken, (hvorom se Dr. Blochs større Græske Grammatik af 1803, fra 130. til 154. Side). Vel har visse Ord med en bestemt Selvlyd maaske stedse forandret denne paa en vis Maade *), hvilken ikke bestemmes af Selvlyden allene, men ogsaa beror meget paa de nærmeste Medlyd; men naar denne Lighedsregel overtrædes, er det et temmelig sikkert Tegn paa at forskjellige Ordformer ere blandede; ti ofte finder man visse Tempora, ofte Navneord dannede af slige ubrugelige Former, ja saare ofte, hvilket er det ubedrageligste Beviis, Formen selv vedligeholdt i et eller andet af de mange beslægtede Sprog, f. Eks. overensstemmende med draga, dvegr, dró, dreginn, har upaatvivlelig den ældste Form af slá været (slaga, slegr), sló, sleginn; her har man Partis. sleginn og Navneordet slag (et Slag) af Formen slaga, og denne Form selv har man ganske uforstyrret i det tydske: schlagen, schlägt, schlug, geschlagen, lig

*) Maaske det samme turde have været Tilfældet i Græsken, saa man ikke altid skulde antage en ny Form, hvor der var en ny Vokal, men blot hvor der var en Afvigelse fra de regelrette Selvlydsforandringer, der maaske kunde henføres til visse Klasser, ligesom i de nordiske Sprog.

tragen, trágt, trug, getragen. Af Formen slá er derimod Præsens slær og Navneordet sláttr (Slæt). Endelig finder man og denne Form næsten overalt uforstyrret i det danske slaa, slaar, slog, slaaet. At man af flere analoge Ord virkelig har habt deslige Former, skjønt de nu ikke findes i noget Tempus, sees af analoge Navneord, f. Eks. ligesom sláttr af slá, er uden Tvivl dráttr (Dræt) og hláttr (Latter) komne af andre nu ubrugelige kortere Former, og ikke af draga eller hlæia. Men Udførelsen af dette vilde deels være for vidtløftig, deels hører den egentlig til den grammatikalske Etymologi, og ikke herhen, hvor det kun er om den brugelige, eller i det mindste i Sproget forhaandenværende, Flexion at gjøre.

56. §. De fleste Ord af anden Konjugation ere Intransitiver, og mange af dem svare til Transitiver, der gaa efter første Konjugation; eller om de end betyde en Gjerning, der har en Gjenstand, saa betyde dog de andre tilsvarende at lade en anden gjøre denne Gjerning, og ere altsaa endnu mere transitiviske; og dette er uden Tvivl den naturlige Grund i Sproget til disse Forandringsmaaders Adskillelse. Til Eksempler kan følgende tjene:

sitia sidde	setia sætte
liggia ligge	leggia lægge
springa springe (itu)	sprengia sprænge
rísa staa op	reisa reise (op)
hánga hænge (ɔ: være hængt)	hengia hænge (op)
hlaupa springe	hleypa lade springe

falla	falde	fella	fælde
drecka	drikke	dreckia	drukne (en)
sofa	sove	svefia (ell. svæfa)	dysse i Søvn.

Af disse her opstillede sees tillige de sædvanligste Overgange. Men mange af de saaledes til hinanden svarende Ord af de tvende Forandringsmaader ligne hinanden fuldkommen i Infinitiv, men ere forskjellige i den hele øvrige Formforandring og Betydning; og deres Infin. ere ogsaa ofte forskjellige i de andre beslægtede Sprog, hvilket kan tjene til at bestyrke det, i forrige § fremsatte, om forskjellige Ordformers Blanding i de nordiske Sprog ligesom i Græsken. Eksempler ere:

brenna	brennr	brann	brunninn	ɔ: ardere.
brenna	brennir	brenndi	brenndr	– urere.

I Svensken heder det første brinna, det sidste brenna. Ligesaa forholder det sig med de tvende islandske Ord renna (rann) og renna (renndi); de adskille sig i Betydning ligesom hlaupa og hleypa. De danske Ord rinde og rende svare vel begge til det første af disse, men viser dog at to forskjellige Former har havt Sted.

sockva	sockr	sock	sockinn	ɔ: synke.
sockva	sockvir	sockti	sockttr	– sænke.
sleppa	sleppr	slapp	sloppinn	ɔ: evadere.
sleppa	sleppir	sleppti	slepptr	– emittere.

Her finder man atter i Svensken to forskjellige Former ogsaa i Infin., nemlig slippa til det første, og sleppa til det sidste. Overalt er det svenske uden Tvivl det af alle nordiske og beslægtede Sprog, der

er mest bestemt og nøjagtigt i den anden Konjugation, og hvor Gjæringen best har sat sig. (Se Botin, 94. §).

57. §. De upersonlige Gjerningsord adskille sig blot deri fra de personlige, at man kun tænker paa Virkningen, uden at tillægge noget bestemt Subjekt den; man bruger derfor disse Ord blot i den tredie Person, enten uden Stedord, eller med þat eller þar, ligesom i Dansken, hiint naar de staa i handlende, dette naar de staa i lidende Form. I Formforandring adskille de sig i øvrigt slet ikke fra de personlige, som man bruger paa samme Maade, f. Eks. þat dagar det dages, þat kvöldar aftnes, náttar bliver Nat, þat skédi er varadi det skede da det blev Foraar, þat rignir regner, sniáfar sner, þat ber við det hænder sig, þat fer allvel det gaar meget godt. I Imper. bruges disse Ord sjelden eller aldrig.

Deponentia ere i Islandsken kun meget faa, og have i deres Formforandringer intet ejendommeligt, men gaa ligefrem som Passiver af den Forandringsmaade og Klasse, hvortil de henhøre, f. Eks. at andast at dø, efter den første, hræðast frygte, dirfast fordriste sig til, efter den anden Klasse af første Konjugation.

Hjælpeordene.

58. §. Da Gjerningsordene ikke ved egne Endelser eller Formforandringer kan udtrykke mer end to Tider, nemlig Nutiden og en Fortid, men mange-

andre Tidsbestemmelser i Handlingen alligevel ere nundgaaelig nødvendige, saa betjener man sig her af Hjælpeord, med hvilke man omskriver de manglende Tider. Paa en vis Maade kunde alle de Verba kaldes Hjælpeord, der ikke selv udtrykke en fuldstændig Gjerning, men kun en Beskaffenhed eller Maade, paa hvilken den Handling, som Hovedordet udtrykker, foretages. Saadanne ere da i Islandsken, som i andre Sprog, mange: eiga, taka, ætla, hlióta, mega, ere de fornemste, ti ihvorvel de undertiden udtrykke en fuldstændig Handling, nemlig naar de staa allene, saa blive de dog i Grunden blotte Hjælpeord, saa ofte de staa i Forbindelse med et andet Gjerningsord, f. Eks. þú átt *) at gjøra þetta þegar, du har at gjøre dette straks; taka at vara, begynde at blive Foraar; taka at heria, begynde at plyndre; hann ætlar at fara, han tænker (har i Sinde) at reise; þú hlytr at giøra þat, du faar at gjøre det, du maa gjøre det; ef svo mætti at bera, dersom det kunde hænde sig.

De egentlig saa kaldte Hjælpeord bruges ligesaa vel, naar de staa særskilt, til at udtrykke et selvstændigt Begreb; Grændsen er altsaa ikke saa let at fastsætte, ti Forskjellen er blot, at hine bruges mest som egne Ord, disse mest som Hjælpeord. Imidlertid kunde de egentlige Hjælpeord maaske fastsættes til de fem: munu, skulu, hafa, vera og verda. De to

*) Heraf det engelske ought, som man plejer oversætte ved bør.

første danne Futurum; de to følgende især Perf. og Pluskv., skjønt vera ogsaa bruges i andre Tidsformer; de to sidste, nemlig vera og verda, danne den lidende Form.

59. §. Deres Formforandring er omtrent lig de regelrette Forandringsmaader. Hafa gaar efter den anden Klasse af første Forandringsmaade saaledes: hafa, hefir, hafdi, hafdr. Munu og skulu følge sammes tredie Klasse. Verda gaar som hverfa efter den første Klasse af anden Forandringsmaade, verdr, vard (urdu), yrdi, ordinn. Kun Ordet vera afviger noget, og da det forekommer saa hyppigt, fremsættes det her fuldstændigt:

Infinitiv.

Præsens.		at vera
Partis.	Præs.	verandi
	Præt.	verit

Imperativ.

Enkt.	1.	veri	Flt.	verum
	2.	vert		verid
	3.	veri		veri

Indikativ.

Præs.	Enkt.	1.	em	Flt.	erum
		2.	ert		erud
		3.	er		eru
Impf.	Enkt.	1.	var	Flt.	vórum
		2.	vart		vórud
		3.	var		vóru

Konjunktiv.

Præs.	Enkt.	1.	sé	Flt.	séum
		2.	sért		séuð
		3.	sé		séu
Impf.	Enkt.	1.	væri	Flt.	værum
		2.	værir		værut
		3.	væri		væri.

Munu og skulu bruge ikke noget af de andre til at danne de manglende Tider. Hafa bruger hine to til Futuret: skal hafa, mun hafa; Perf. og Plusqvampf. danner det af sig selv: hefir hafs, hafði haft. Vera danner ligesaa Perf. og Plusqv. med hafa: hefir verit, hafði verit, og Fut. med mun og skal: mun vera, skal vera. Verða bruger er og var ordinn i Perf. og Plusqvp., men i Futur. mun og skal, ligesom de andre. Ingen af dem bruges i lidende Form, undtagen hafa, dog aldrig naar det staar som Hjælpeord.

60. §. Med disse Ord og Infinit. eller Partis. af andre Verba dannes en hel omskreven Forandringsmaade (conjugatio periphrastica). De fornemste af de Forbindelser, hvori de pleje at bruges, oversees af følgende:

ék em at elska	ék verð elskaðr
ék var at elska	ék varð elskaðr
ék hefi elskat	ék em elskaðr
ék hafða elskat	ék var elskaðr
ék hefi verit at elska	ék hefi verit elskaðr
ék hafða verit at elska	ék hafða verit elskaðr

ék mun elska	ék mun elskast
ék skal elska	ék skal elskast
ék verd at elska	ék mun verda elskadr
ék vard at elska	ék skal verda elskadr.

Af ovenstaaende Indikativer dannes let de andre Maader og Tider, f. Ekf. ék sé at elska, vera at elska, verda elskadr, o. s. v. ék em at ... betyder: jeg er i Færd med, jeg er ved at; udtrykker altsaa det egentlige bestemte Nutidsbegreb, men verda at ... udtrykker omtrent det samme som Latinernes Gerundium man faar at. Hlióta at udtrykker en stærkere Nødvendighed.

Man bruger ogsaa tit búinn (færdig) til at omskrive Perfekt og Pluskvp. saaledes: ék em búinn, var búinn, hefi verit búinn, hafda verit búinn at elska.

Om Personernes Endelser.

61. §. Egentlig har Konjunktivets Endelser blot deri været forskjellige fra Indikativets, at hine havde altid Selvlyden i, disse i alle Flerts. Endelser u.

Præs.		-	um	i	im
		r	ut	ir	it
		r	u	i	i
Impf.	a	-	um	i	im
	ir	t	ut	ir	it
	i	-	u	i	i

Disse Endelser findes hyppig saaledes hos de gamle Heimskringla, Niála, saasom: vér talim, nefn-

im; tækim, mættim, nefndim, þér megit o. m. fl.;
men da de dog ikke findes ganske alene saaledes, og
da man i de nyere Tider sjelden eller aldrig findet
dem saaledes brugte, saa er i de opstillede Eksempler
Endelserne anbragte efter det som forekommer und-
dertiden hos de gamle, og almindelig hos de nyere.

Endelsen a og u i første og sidste Person af Imperf. findes ogsaa baade i gamle og nyere Tider hyppigen brugte i Konjunkt., f. Eks. hefda, hefdu; mætta, mættu; temda, temdu.

Da Endelserne ikke kunne nøje adskille alle Personer, sættes oftest de personlige Stedord hos, især i ubunden Stil. Ved Hjælp af disse adskilles da og Totallet fra Flertallet i de to første Personer: vid tókum, vér tókum, þid tókut, þér tókut. Ved den bydende Maade sættes de bag efter, og, især naar den anden Person er et Enstavelsesord, plejer dens Stedord þú, forandret til tu, at hænges ved Enden af samme, f. Eks. viltu, ertu, skaltu, (for viltþu o. s. v., da en dobbelt Medlyd ikke kan udtales efter en anden Medlyd i samme Stavelse). Men Imperativet især bruges næsten aldrig i anden Person uden at tu hænges til, som: brenntu, elskátu, temtu, gacktu gaa! siátu se! (ecce) Nyere Sprogkunstlere have ikke villet erkjende denne ældgamle saavelsom ny Brug, men skrevet det som to Ord: vilt þu, gack þu, hvilket neppe er rigtigt, skjønt det vel maaske er Oprindelsen til hin Form.

Naar de personlige Stedord komme til at staa bag ved Flertallets Former, plejer undertiden m og t at bortfalde af Flertalsendelserne; ja disse findes un-

Partiden bortkastede, om end Stedordene blot underforstodes, f. Exf. nu skulu vid, vér; taki þid, þér; fái mér for fáid mér (skaffer mig). Men dette iagttages sjelden hos de gamle selv, og næsten aldrig hos de nyere.

Om Partisippernes Formforandringer er talt forhen under Tillægsordene. Deres Brug hører til Ordføjningslæren.

Om Smaaordene.

62. §. At opregne her hvorledes Biordene (adverbia) inddeles, vilde være overflødigt; disse Klasser ere naturligvis de samme i alle Sprog; og at opstille alle de enkelte Biord, vilde dels blive for vidtløftigt, dels hører det en Ordbog og ikke en Sproglære til. Hvorledes de dannes af forskjellige Ordklasser, hører under følgende Afdeling. Her, hvor det blot er om Fleksion at gjøre, bliver da kun tilbage at anmærke, at mange af dem, og især de, der komme af Tillægsord, og endes pá a, modtage Gradforandring ligesom disse. Den almindelige Endelse er, da i den større Grad ar, og i den største ast, f. Exf.

opt (ofte)	optar	optast
vída (vidt)	vídar	vídast
höfdingliga (fyrstelig)	höfdingligar	höfdingligast
titt (hyppigen)	tídar	tídast
sjaldan (sjelden)	sjaldnar	sjaldnast.

Adskillige ere uregelrette, hvoraf de vigtigste ere:

fram	fremr	fremst
leingi	leingr	leingst
vel	betr	best
illa	verr	vest (verst)
litt	minnr / midr	minnst
miøk	meirr	mest
giarnan	helldr	hellst.

Nogle Biord mangle den første Grad; disse ere omtrent de der svare til de ufuldstændige Tillægsord, (se 87. Side).

63. §. De øvrige Ordklasser, nemlig Forholdsord (Præpositsioner), Bindeord (Konjunksioner), og Udraabsord (Interjeksioner) modtage slet ingen Formforandring, med mindre de gaa over til en af de forrige Klasser; hvad der altsaa bliver at bemærke om dem, maa søges under Ordenes Dannelse og deres Anvendelse i Talen.

Tredie Afdeling.

Orddannelsen.

Dens Vigtighed og Inddeling.

1. §. Læren om Ordenes Dannelse udgjør en smre vigtig Del af Kundskaben om et Sprogs Indretning, og her er det især man skal søge Sprogets indvortes Fuldkommenhed. Flekstionerne kunne undværes, og udtrykkes ved Smaaord, ved Stillingen af Ordene, og paa flere Maader, hvorvel ikke med lige Bekvemhed; men staar Sproget tilbage i at danne ny Ord, er intet andet Middel end at indflikke barbariske Ord af alskens fremmede Sprog. Men det gaar ikke sjelden med de fremmede Ord, som med de fremmede Folk, der indkaldes; ofte beholde de deres Egenheder, og anse aldrig det ny Sted for deres rette Fædreneland; ofte trække de flere og flere ind efter sig, og tilsidst fortrænge og undertrykke de indfødte. Ved Forblanding med fremmede Sprog vindes vel en Del enstydige Ord, undertiden adskille disse sig ogsaa i Betydning, naar Gjæringen efterhaanden sætter sig; men saa er der dog som oftest ingen Grund i Ordenes Natur, hvorpaa denne Adskillelse beror; der er ingen Traad at følge med Forstanden, hvorved man af Ordene selv kunde ledes til at vide, dette maatte have denne, og hint hin Betydning, f. Eks. hvorfor Bogstavering skal gjælde om Skrift, og Stavning om Læsning, gives der

neppe nogen Grund til i Ordene selv; men ved det islandske stafasetning og stafan ser enhver straks, at hin Betydning ligger umiddelbar i det første, denne i det sidste. Fremdeles faar man, ved at laane af fremmede Sprog, uformærkt en stor Mængde Stammeord, som slet ikke staa i nogen Forbindelse med Sprogets øvrige Dele, men maa huskes for sig selv; dette er en ny Hindring eller Byrde for Forstanden, der altid ønsker at opdage Forbindelser, og at støtte sig ved disse; f. Ekſ. enhver islandsk Bonde gjør sig uden Møje et temmelig klart Begreb om halastiarna, men neppe gjør en dansk Bonde sig et ligesaa klart om en Komet; ti i denne Lyd ligger slet intet Begreb for danske Øren, intet hvorfor det just betegner saadan en Ting mer end enhver anden. Med hvert fremmet Ord maa man bebyrde Hukommelsen paa ny, men de indenlandske forstaaes straks uden Byrde og Møje. Desuden har fremmede Ord den skadeligste Indflydelse paa Almuens Læselyst og Almenoplysning; ti det er jo ikke muligt at forstaa sligt Blandingsgods uden Kundskab i fremmede Sprog, og hvo vil forlange det af Almuen? Men uden at kunne forstaa med Lethed, er det neppe at vente, nogen læser med Lyst; langt mindre anskaffer sig de Bøger, eller interesserer sig for de Ting, der saaledes afhandles. Skal nu den forhaandenværende Ordforraad bruges med Valg, og skal de ny Ideer udtrykkes med forstaaelige indenlandske ny Ord, da er det nødvendigt at de første bruges overensstemmende med deres Natur, og de sidste dannes efter samme Lighedsregler som de gamle; ti Lighed er det eneste

Middel, ved hvilket man kan forbinde et rigtigt Begreb med et ikke før hørt Ord. Sprogets Love for Orddannelsen ere altsaa ligesaa vigtige, som de for Formforandringen; dog især for den indfødte og for Skribenten. Det er disse Regler, som Digter og Gransker aldrig nogensinde maa overtræde, hvis de ikke ville fordærve deres Sprog, og gjøre deres Udtryksmaade uforstaaelig; ja enhver Forfatter maa iagttage dem, naar han vil skrive et rent, rigtigt, bestemt og skjønt eller indtagende Foredrag; og selv for Fremmede, der lære et Sprog, er det vigtigt; ti herpaa beror jo de fleste Ords Betydning, saavelsom Smaaforskjellighederne imellem meningslignende Ord. Man maa belæsse Hukommelsen paa ny for hvert enkelt Ord, naar man ikke en Gang for alle mærker sig det almindelige, hvorunder de enkelte Tilfælde kunne henføres, hvorved Forbindelse og Oversigt tilvejebringes. Det synes altsaa omtrent ligesaa daarligt at udelade dette Afsnit af Sproglæren, som om man, isteden for at henføre Ordene til visse Ordklasser, og disse igjen til visse Forandringsmaader, heller vilde under Læsningen lære den særskilte Betydning af hvert Ords enkelte Endelser for sig.

2. §. Orddannelsen kan ske paa tvende Maader, nemlig ved at aflede og ved at sammensætte; af disse har Afledningen mest Overensstemmelse med Formforandringen. Grændsen imellem Orddannelsen og Formforandringen er vel ikke saa bestemt afpælet, at man jo ofte finder hvad der i et Sprog hører til hin, i et andet Sprog at høre til denne, ja endog stun-

kun i et og samme Sprog finder begge brugte ligegyldig til at udtrykke den samme Tanke; imidlertid er dog Hovedforskjellen at ved Formforandring faar Begrebet en speciel Bestemmelse, ved Afledning bliver det til et andet beslægtet Begreb; ved hin udtrykkes et særeget Forhold, hvori Begrebet staar til de øvrige i Sætningen, ved denne et ganske eget nyt Begreb, som staar i et vist Forhold til Grundbegrebet. Det er ogsaa ingenlunde alle Slags Begrebsforandringer isæng, der udtrykkes i Sprogene ved Afledelse, men ligesaa bestemte Arter deraf, som det er visse Klasser af Begrebsforholde, der udtrykkes ved Formforandring, skjønt begge Dele i forskjellige Sprog kunne være meget forskjellige.

Om Afledningen.

3. §. Afledningen gaar ud paa enten at forandre Ordene til en anden Ordklasse, f. Eks. at gjøre Tillægsord eller Gjerningsord af Navneord, og dette sker ved at omskifte Ordets Selvlyd, eller sætte noget til Enden af det, eller begge Dele tillige; eller og den gaar ud paa at forandre Rodordets egentlige Betydning, og dette sker især ved Tillæg i Begyndelsen af Ordene. Det første har visse Endelser efter hver Ordklasse, som Ordet skal gaa over til; men det sidste bruger de samme Stavelser uden Forskjel paa Ordklasse, eftersom den selvsamme Forandring af Betydning kan tillægges Ord af forskjellige Klasser; f. Eks. Begrebet om en Vanskelighed kan baade føjes til et Tillægsord og et Gjerningsord, altsaa bliver den Stavelse, der udtrykker samme, ogsaa

brugt i begge Tilfælde, saasom: torkendr vanskelig at kjende, at tortryggia at mistvivle, eller sætte Mistillid til. Forstavelserne maa følgelig afhandles under et, men Endetillæggene afdeles efter de forskjellige Taledele, hvortil Ordet ved dem gaar over.

Forstavelserne.

4. §. Nogle Forstavelser give Ordene en nægtende, forværrende eller modsat Betydning:

O', har 1) en nægtende Betydning, ligesom vort tilsvarende u-, f. Eks. ókunnr ubekjendt, ómiukr stiv, haard, ólæs som ikke kan læse, ogsaa ulæselig, ómissandi umistelig, ókiørinn ikke valgt, óhóf Umaadelighed, ófrelsi Ufrihed, ómaka besvære, ókyrrast oprøres, blive urolig, óstalvan tit; dog bruges det i denne Betydning især foran Tillægsord og de der igjen dannes af disse; 2) giver det Ordene den modsatte Betydning, undertiden ogsaa et forværrende Begreb, f. Eks. ógiæfa Ulykke, ófridr Krig, óráð forkjert Anslag, óbæn Forbandelse. Dette bruge Islænderne ved utallige Navneord, hvor vi i Dansken ikke kan bruge u-, men maa omskrive det.

Mis- har dels samme Betydning som det foregaaende, f. Eks. misjafn eller ójafn ulige, missáttr eller ósáttr uenig, misþyrma mishandle, (þyrma skaane, behandle vel), misþócknast mishage; dels har det to ejendommelige Bemærkelser, nemlig 1) af en Fejl, noget urigtigt, f. Eks. mismæli lapsus linguæ, mistekt Fejltagelse, misbrúka, misminni lapsus memoriæ; og 2) af en Forskjel, især Tidsafstand,

f. Ekſ. misſtór ulige ſtor, misdaudi faldes tvendes Død, naar den ene overlever den anden, misfari tvendes Rejſe til ſamme Sted, naar de ankomme til forſkjellig Tid.

Van- medfører deels Begreb om en Mangel, f. Ekſ. vanſærr ikke ſtærk nok (ikke Tingen voxſen), vanheilſa daarligt Helbred; deels af en Urigtighed, f. Ekſ. vantrú (egentlig en vrang Tro, dernæſt og Vantro, ſom ellers heder ótrú), vanfylgi daarlig Biſtand, vangiætſla Upaapaſſenhed, vanvirda vanære, beſkjæmme.

For- giver 1) egentlig Ordene en Betydning af noget forkjert eller ulykkeligt, f. Ekſ. forbod Forbud, fordæma fordømme, forbæn Forbandelſe, forgiöra forhekſe, forſending er farlig Rejſe (ſom paalægges en i Haab at han vil ſætte Livet til); 2) af før, for eller foran, ſaaſom: forfadir Stammefader, formodir Stammemoder, forſpárr ſom kan ſpaa, Formáli Fortale, forſiáll forſynlig, forſigtig, forſvara, forſeti Præſes, Forrád Kommando over, fortala Overtalelſe, forvindis med Vinden; 3) et intranſitiviſk Begreb, eller i det mindſte et Slags nærmere Henpegen paa Subjektet, ſaaſom: foreydsla Ødelæggelſe, Undergang, forleinging Længſel, formerkia fornemme, formyrkvan Formørkelſe. Sjelden eller aldrig bruges det ſom det danſke for- uden at lægge nogen ny Skattering til Begrebet, f. Ekſ. forøge auka, forbedre betra, forſtørre ſtækka.

Tor- betegner en Vanſkelighed, f. Ekſ. tornæmr tungnemmet, torvelldr vanſkelig, torfæri en farlig

eller vanskelig Færd, tortyna omkomme, torkéndr vanskelig at kjende.

Ør- (eller Er-) *) udtrykker 1) en Fraskillelse, f. Ekſ. ördæmi res exemplo carens, örviti afsindig, örvænn som er uden Haab, örvænta fortvivle, ör-lendis eller erlendis udenlands; 2) en Yderlighed, eller høj Grad, f. Ekſ. ørmikill meget stor, ørmiórr meget smal, ørstuttr meget kortvarende, ørgamall udlevet, heraf Jætten Ørgélmir eller Ørgémlir (ↄ: senex, den som har levet længe, ikke antiquus, den som har levet i gamle Dage, eller i de ældste Tider; ti gamall bruges blot om Levetid, forn der-imod blot om Oldtid).

Var- en gammel Afledsstavelse, som forekommer sjelden; den har samme Betydning som van, f. Ekſ. vargéfinn eller vangéfinn slet gift, gift under sin Stand, varla neppe (for varliga).

*) Den er nimodsigelig oprunden af Præp. úr, ↄ: af, fra, udaf, som i de ældste Tider skreves or, men senere enten úr, som blev den brugelige Form, eller ur, hvilket man siden efter Udtalen har skre-vet ør, og endelig tilsidst gjort til er, ligesom man bæde siger giøra og giera, smiør og smier. Dette sees endvidere deraf, at man deels i de andre nordiske Sprog, deels i Islandsken selv, har brugt denne Afledsstavelse iflæng med af og út, f. Ekſ. isl. ørgamall og afgamall, sv. urgammal og ut-gammal; sv. ursprung, dansk Udspring, o. s. v.

Svi- uden Tvivl af Udraabsordet svei, ɔ: fy, thi, forekommer neppe uden i svivirda forhaane, bespotte, og de heraf dannede.

5. §. Andre Afledsstavelser udtrykke en Udstrækning, Indskrænkning i Rum og Tid, eller og en vis Grad:

Al- og all-; begge komme af Tillægsordet allr omnis, men adskille sig saaledes i Betydning, at hint betyder alt, dette derimod meget, f. Eks. almáttugr almægtig, algiørr fuldkommen, alheill fuldkommen frisk, alkunnugr enhver bekjendt, alvæpni fuld Rustning, alvitr alvis, almenníngr Publikum — allmikill meget stor, allmisjafn meget ulige, alltrur meget tro, allvitr meget viis, allvída vidt og bredt, allvalldr Konge, Eneherrsker.

Of- findes i mange forskjellige Skikkelser, saasom: ofr, afr, afar, ofa, men betragtes i saa Fald maaske snarere som et selvstændigt Ord i Nom. eller Genit. Betydningen er formeget eller saare meget; Formen of- har altid hin Betydning, de andre have undertiden denne, f. Eks. ofmikill for stor, ofriki Despoti, Tyranni, ofát Fraadseri, ofdryckia Drukkenskab, ofsnemma for tidlig, ofsækia forfølge, ofresli Overmagt, afarkostir Voldsomheder, afaryrdi store Ord, Skjældsord. Formen afar- med Tillægsord betyder næsten altid en høj Grad, f. Eks. afarbreidr meget bred, afarreidr meget vred. Ved denne Stavelse, som bruges i utallige Tilfælde, danne Islænderne mange Ord, som vi maa omskrive vidtløftig i Dansken, f. Eks. ofkvenni, ɔ: det at Konen har

Magten i Huset og Myndighed over Manden; Illt er rikt ofkvenni heder Ordsproget. Endnu et Eksempel giver det bekjendte saare kraftige Udtryk af Einar Tambeskjelver: Ofjarl, ofjarl fóstri minn! For stor en Jarl, for stor en Jarl min Fostersøn!

Fiøl- (svarer til det tydske viel, og heraf have Isl. fleiri og flestr) tilkjendegiver en Mængde, f. Eks. fiølmennr mandstærk, folkerig, fiølbyggdr stærkt beboet, fiølvarr meget forsigtig; ofte har det og en forværrende Betydning, fiølordr og fiølmæltr, som siger mer end han burde, fiølkunnugr som kan hekse, fiølkyngi Troldom. Det modsatte udtrykkes ved Sammensætning med fárr paucus, f. Eks. fámennr, fákunnr ɔ: vankundig.

Forresten have Islænderne, ligesom vi, en stor Mængde Smaaord, hvorved de forstærke Begreberne, uden at man egentlig kan kalde det Afledning, f. Eks. dálitill lille bitte, sárkalldr bidende kold, bisna vel, geysi hagligr grumme kunstig, nyttig, furdu-illa, spánnýr splinterny. Dárr og sárr ere Tillægsord; det sidste bruges temmelig hyppig i Sammensætning til at forstærke Begrebet, og svarer til vort saare, der synes at være et Biord dannet deraf, ligesom giærne af giarn, vide af vídr, ilde af illr.

Si- betyder uafbrudt, bestandig, f. Eks. sifella en uafbrudt Række, sifelldr uophørlig, uafbrudt, siglánsandi bestandig skinnende, simæli idelig Gjentagelse, Vaasen.

Einka- indskrænker Ordet til en vis, f. Eks. einkaleyfi Privilegium, einkahøndlun Monopolium, einkavinr en fortrolig, einkamál Aftale i Enrum.

Sialld- af stalldan, giver Begreb af sjælden, men bruges ogsaa kun sjælden, f. Exs. stalldsenn ell. fásenn ɔ: sjælden, rar, stalldstundum sjældent, stalld-fenginn, som man sjælden kan have.

6. §. Nogle Forstavelser betegne et eller andet Forhold, eller en Egenskab:

Aud- giver Begreb af Lethed, er altsaa lige modsat tor-, f. Exs. audvelldr let (at komme af Sted med), audskilinn let at forstaa, audkénndr let at kjende, audtrúr lettroende, audvirdiligr ringe (egentl. let at vurdere, modsat uskatterlig), audfenginn let at erholde, audnæmr let at lære, eller at komme i med; Audnæm er ill danska heder Ordsproget. Denne Forstavelse danner en stor Mængde Ord, som ikke kan oversættes uden Omskrivning i andre Sprog.

Sam- betyder en Forening, Samling, saasom: samsáttr forligt sammen, samfedra som har samme Fader, sammædra som har Moder sammen, samborinn som er Fuldsøsken, sámkendr som er i samme Land, samnefnari Generalnævner, samstendr bestaar, er sammensat af, samsinna bifalde, samfagna glæde sig med de glade, sampínast være medlidende, sambióda stemme overens, samdægris samme Dag. Ogsaa denne Stavelse bruges i mangfoldige Tilfælde.

And- eller önd- betyder imod, og modsættes undertiden for-, saasom: andvidri Modvejr, andstyggr modbydelig, andspænis lige over for og modvendt, andsvar Gjensvar, andstreymis imod Strømmen, modsat forstreymis, öndverdr modvendt, forrest i

Spidsen, Øndvegi det hæderligste og øverste Sæde, (som vender lige imod Døren).

Frum- betyder først, oprindelig, siger altsaa mere end for-, saasom: frummôdir første Stammemoder, frumgetinn førstefødt, frumsmid Original, frumrit originalt Skrift.

A'r- findes i de ældste Levninger som et selvstændigt Ord; det bruges kun sjælden i Sammensætning; Betydningen er tidlig, saasom: árborinn tidlig født, árdegis aarle, árvakr aarvaagen (morgenduelig), árla aarle (for árliga).

Síd- betegner silde, men bruges ikke meget; Eks. ere: sídbúinn som sent eller silde bliver færdig, sídfenginn som faaes silde, sídborinn sildig født.

Endr- igjen, f. Eks. endrgiallda gjengjælde, endrlifga bringe til Live igjen, vederkvæge, endrbót Reformatsion, endrgétning Igjenfødelse, o. m. fl.; men endr findes og som et eget selvstændigt Ord.

7. §. Her kan endnu mærkes nogle Begyndelsbogstavelser, som findes hos Stedord og Biord, og bestemme disses Betydning:

Hv- begynder henførende og spørgende Ord, saasom: hverr hvem, hvílíkr hvordan, hvar hvor, hvaðan hvorfra, hvernug hvorhen, hvernin hvorledes.

H- eller S- danner de svarende Ord, der angaae eller henhøre til den talende Person, f. Eks. slíkr saadan, svo saaledes (paa denne Maade), hér her, hédan herfra, hinnug eller hingat herhen.

Þ- danner de svarende Ord, der henføres til en fjerde Person eller Ting, saasom: þvílíkr deslige,

har der, hadan derfra, hannug eller hángat derhen, hannin saaledes (paa den Maade).

N- er nægtende, men bruges neppe uden i de Ord neinn, som, med ecki foran, betyder slet ingen, og nei tilligemed de deraf dannede.

Endetillæggene

ere mangfoldige, men tillige forskjellige efter de forskjellige Ordklasser, hvortil Ordet ved dem gaar over.

Navneordenes Afledningsendelser.

8. §. Følgende betegne Personer:

-i betegner 1) en handlende Person, saasom: skyti Skytte, vatsberi Vandmanden, brefberi en Post, herstióri General, hertogi Hertug, Hærfører, leidtogi Ledsager, bani Banemand, arfi Søn (digt.), spellvirki en som gjør Skade, fursti Fyrste, félagi Kammerat, svíki Forræder, ráðgiafi Raadgiver, meinsvari Meneder. Herhen høre og nogle paa -hugi (af hugr, Hu, Sind), der deels betyde et vist Sindelav, deels Manden af saadant Sindelav, f. Exs. fullhugi en modig Mand, elskugi Elsker og Elskov, varhugi Forsigtighed. 2) Landsmandskabers Navne, f. Exs. landi Landsmand, Jamti en Jæmtelænder, Júdi Jøde, Tyrki Tyrk, Gricki Græker. Herhen kan og regnes Endelserne -búi eller -byggi, f. Exs. innbúi Indbygger, Fiónbúi Fynbo, Jadarbyggi en fra Jæderen i Norge; samt -veri, der forekommer meget hyppig, især i Flertallet -veriar, f. Exs. Vikveriar Indbyggerne i Wigen i Norge, Nordveriar

Nordboer, Romverjar Rommere*), skipverjar Skibsmænd. Maaske denne Endelse kunde være opranden af vera være, opholde sig. 3) Bruges denne Endelse ogsaa om Ting, f. Eks. auki Forøgelse, hiti Hede, daudi Død, flótti Flugt, bruni Brand, uppruni Oprindelse, kulldi Kulde, bogi Bue.

-a betegner ogsaa en handlende Person, men bruges kun sjelden, f. Eks. skytta Skytte, mannæta Menneskeæder, hetia Helt. Disse Ord ere ifølge Endelsen alle af Hunkjønnet.

-r, saasom: vóttr et Vidne, vørdr en Vogter, smidr Værkmester, Haandværksmand. Dette Ord smidr bruges igjen i mangfoldige Sammensætninger

---

*) Det er besynderligt, at vi saa længe har skrevet dette Ord med et enkelt m ligeimod Oprindelsen, Sprogets Natur, ja paa en vis Maade imod Ligheden med Tysken. Det er aabenbart at det er assimileret af den islandske Form, og dette hindrer slet ikke Udledningen fra Stammeordet Rom; vi have jo Dommer af Dom aldeles overensstemmende hermed. Ogsaa efter al rigtig Udtale fordres et dobbelt m; Tonefaldet er jo det selvsamme som f. Eks. i: jeg kommer, o. fl. Endelig har Tysken vel et enkelt m i Römer, og dette har maaske forført mange; men det er jo netop en af Lighedsreglerne imellem disse Sprog, at vi ofte have en dobbelt Medlyd og kort Selvlyd, hvor Tydskerne have omvendt en enkelt Medlyd og lang Selvlyd, f. Eks. annehmen annamme, räumen rømme, rühmen berømme, o. m. fl.

til at udtrykke det tyske -macher, vort -mager, ja endogsaa mere udstrakt, f. Eks. skósmidr Skomager, sképtasmidr en som skjæfter Geværer eller desligt, skipasmidr en Skibsbygger, ritsmidr en Skribent, járnsmidr en Smed, gullsmidr en Guldsmed. Herhen kan ogsaa regnes Endelsen -nautr en Staldbroder, f. Eks. førunautr Rejsefælle, legunautr Sovekammerat, møtunautr Spisebroder, rádunautr en Kollega (af samme Raad). De allerfleste Tings Navne af Hankjønnet have ogsaa denne Endelse, f. Eks. hestr, hundr, dómr, knifr.

-ir, f. Eks. læknir en Læge, hirdir en Hyrde, lagabætir Lovforbedrer, o. fl. Ogsaa denne Endelse bruges om Ting, f. Eks. mælir Maal, missir Tab, léttir Lettelse, o. fl.

-ari forekommer meget hyppig til at betegne den handlende Person, og svarer til sv. -are, dansk og tysk -er, f. Eks. skapari, lesari, dómari, prentari Bogtrykker, málari Maler, sv. målare; sjeldnere bruges denne Endelse til at udtrykke Landsmandskaber, f. Eks. Brimari en Bremer; undertiden bruges den om Ting, f. Eks. pundari en Bismer, kiallari en Kjælder.

-andi bruges meget hyppig i samme Betydning (se foran, 34. og 35. Side), f. Eks. eptirkomandi Efterkommer, innbyggiandi Indbygger, lesandi Læser, dómandi Dommer, o. m. fl.

-ingi, saasom: erfingi Arving, ræningi Røver, mordingi Morder, leysingi Frigiven, høfdingi Fyrste, fødrleysingi en faderløs, heidingi Hedning.

-ingr betegner 1) en Person, undertiden ogsaa Ting af en vis Beskaffenhed, f. Eks. spekingr Filosof, málvitringr Filolog, løgvitringr Jurist, andsætingr Antipod, níðingr Nidding, þríhyrníngr en Triangel; 2) især dannes herved en stor Mængde Landsmandskabers Navne, f. Eks. Orkneyingr, Færeyingr, Suðreyingr, Gyðingr en Jøde. Endtes Stedets Navn paa -land, da bliver deraf -lendingr, f. Eks. I'slendingr, Sunnlendingr en fra Sønderlandet, Siálendingr Sjællandsfar. Dog er det ikke alle Navne paa -land, der kunne modtage denne Afledning; ved mange bruger man heller de kortere Former, som de fleste Folkenavne have i Flertallet, f. Eks. I'rland I'rar, Eingland Einglar, Svíaríki Svíar, Danmörk Danir; haves ingen saadan kortere Form, eller Ordet skulde staa i Enkeltallet, da bruges helst Tillægsord i Stedet, f. Eks. írskr, þýskir, þýskr, sænskr, danskr, gerzkr russisk, en Russer, gerzkir Russerne, af Garðaríki Rusland; dog sættes i saa Fald helst maðr til, saasom: írskr maðr, þýskir menn; undertiden sammensættes Ordet maðr med Stammeordet, f. Eks. Eingilsmaðr eller enskr maðr, Norðmaðr eller norskr maðr.

-úngr, ved denne Endelse dannes 1) især Familienavne, saasom: Skiöldúngr Skjoldung, Buðlúngr, Heklúngr, Skánúngr en fra Skaane, en Skaaning, bræðrúngr Søskendebarn (paa Faders Side), systrúngr Søskendebarn (paa Moders Side); 2) også undertiden Ting, f. Eks. graðúngr Tyr, þriðiúngr, tolftúngr, (se Talordene, 94. Side).

-lingr danner Formindskelsesord, der, ligesom de med den forrige dannede, 1) ofte udtrykke Slægtnavne, f. Eks. Knýtlingr (af Knútr), Ý'nglingr (af Ý'ngvi), Oldinbyrglingr en Konge af det oldenborgske Hus, Kerlingr en Karolinge (for Kerllingr af Karl); 2) Formindskelsesord af Navne paa Ting, saasom: bæklingr en lille Bog (Pjese), verklingr et lille Værk, ýrmlingr en lille Orm, únglingr Yngling.

-ill bruges kun sjælden, f. Eks. fridill Galan, bidill Bejler, Frier, Eckill Enkemand.

De fleste af disse Ord bruges og om Hunkjønnet; egne tilsvarende Former til Hunkjønsord har man ikke mange af, og de, man har, bruges endda sjældnere. De vigtigste ere:

-a svarer til Hankjønsendelsen -i, f. Eks. asna Aseninde, valkyria, gydia Gudinde, vina Veninde, fridla eller frilla Frille, Eckia Enke.

-ynia bruges endnu sjældnere: vargynia Ulvinde, apynia Hunabe, A'synia en Gudinde af Aserne.

-inna, denne Endelse forekommer, skjønt temmelig gammel, neppe hos de mest klassiske gamle Skribentere. Den føjes til Gen. af Stamordet, saasom: greifainna, hertugainna, liónsinna Løvinde.

-íng svarer til Hankjønsendelsen -íngr, f. Eks. drottníng Dronning, kérlíng Kjærling.

Til en Del af de almindeligste Husdyr o. desl. har man som i Dansken egne Ord for Hankjønnet, Hunkjønnet og Ungerne, ja ofte til endnu flere Forskjelligheder af dem, f. Eks. svín, brándr Orne, gølltr

Galt, syr eller gillta So, gris; naut Nød, gradúngr, tarfr Tyr, þiór Stud, kýr Ko, kálfr, kvíga, o. fl. desl.

9. §. En Gjerning, Handling eller Lidelse betegnes ved følgende Afledelser:

Nogle Ord dannes kortere end Gjerningsordenes Infinitiv, eller kunde, om man vil, maaske ansees for Stammeord til Verberne, f. Eks. kvøl Kval (kvelia), dvøl Forsinkelse, før Rejse, tal Tale, val Valg, slag, skot Skud, bod Bud. De, der have Selvlyden ø, ere af Hunkjønnet, de øvrige af Intetkjønnet.

-a, den blotte Infinitiv, der bruges som Navneord, saasom: brenna Brændelse, gánga Gang, Gaaen, plága Plage, pína Pine, villa Fejl, smiðia Værksted, prentsmiðia Bogtrykkerofficin, eiga Ejendom. Nogle endes vel paa -a, men lide tillige en Forandring i Ordet selv, især den at e bliver til a, og i (j) bortfalder, f. Eks. saga af segia, sala Salg (af selia), tala Tal (af telia), krafa Fordring, Krav (af krefia), mótstaða Modstand.

-n, f. Eks. athøfn Beskjæftelse (af hafast at, ɔ: tage sig for), heyrn Hørelse, spurn Spørgen, søgn Sigende, skírn Daab, lausn Løsning, vørn Værn, Forsvar, eign Ejendom.

-an (eller -un), byrian Begyndelse, notkan Benyttelse, friófgan Befrugtelse, eggian Opmuntring, Tilskyndelse, þrælkan det at gjøres til Træl, eller

at trælle, predikan en Præken, verkan Virkning, o. m. fl. Næsten alle Infinitiver kunne saaledes gjøres til Navneord.

-d eller -t, hint bruges efter de bløde og flydende Medlyd, dette efter de haarde. De foregaaende Endelser synes mere at betegne Udførelsen af en Gjerning, denne mere Virkningen eller det ved Gjerningen frembragte, f. Eks. ferd Rejse, hefnd Hævn, hvild Hvile, nefnd Kommission, byggd Bebyggelse, Bøjgd, misteкt Fejltagelse, fyrirtekt Foretagende, andagift Andsgave, skárþurft Pengemangel. Denne Endelse bruges ogsaa hyppig til at gjøre Navneord af Tillægsord, f. Eks. vídd Vidde, vinsæld Vennesælhed, smærd Smaahed, stærd Størrelse, hæd Højde, þykt Tykkelse. Herhen hører ogsaa den Endelse -semd af -samr, f. Eks. nytsemd Nytte, skadsemd Skade, o. m. fl.

-ing har samme Bemærkelse; Eksempler ere: refsing Straf, Revselse, sigling Sejlads, bygging Bygning, tilhneiging Tilbøjelighed, afleiding Følge, vellysting Vellyst, bevísing Bevis, o. m. fl.

-ning bruges kun i meget faa Tilfælde: fyrirgéfning Tilgivelse, Forladelse, lagasetning Lovgivning, trúarjátning Troesbekjendelse. Alle de, der dannes ved de hidtil anførte Endelser, ere af Hunkjønnet.

-ningr som Hankjønsendelse er langt hyppigere, f. Eks. giørningr, reikningr Regning, snúningr Omdrejelse, tilbúningr Tilberedelse, varningr Varer, skilningr eller skilning Forstand.

-úng, af Hunkj., bruges kun sjælden, f. Eks. launúng det at holde noget hemmeligt, hörmúng Sorg, Jammer, hádúng Forhaanelse, lausúng Letsindighed.

-sla: útbreidsla Udbredelse, tilbeidsla, vígsla Vielse, hrædsla Rædsel, Frygt, reynsla Erfarenhed, o. fl. Disse Ord ere og af Hunkjønnet.

-sl, deels af Hunkjønnet, f. Eks. písl Pinsel; deels, og det hyppigere, af Hverkenkjønnet; men nogle af disse endes ogsaa paa -sli, f. Eks. smyrsli ell. smyrsl Salvelse, Salve, skrymsl Gespenst, o. fl.

-elsi, af Hverkenkjønnet allene, men bruges i meget faa Ord, saasom: fángelsi Fængsel, reykelsi Røgelse.

-str, af Hankjønnet: bakstr Bagning, lestr Læsning, rekstr Jagt eller Jagen; ogsaa denne er en af de sjeldnere Endelser.

-nadr (nudr), af Hankjønnet, og temmelig hyppig, f. Eks. lífnadr Levned, hernadr Tog, Plyndring, búnadr Dragt, sparnadr Besparelse, skilnadr Adskillelse, metnadr Anseelse, høj Rang, trúnadr Fortrolighed, kostnadr Bekostning, samjafnadr Sammenligning, o. fl.

-ord, af Hverkenk., f. Eks. metord d. s. s. metnadr, banaord Død, loford Løfte, giaford Forlovelse, o. fl.

10. §. Navneord, som udtrykke en Egenskab, Tilstand eller deslige, og altsaa især komme af Tillægsord eller andre Navneord, dannes ved følgende Afledningstillæg.

-i. Disse kunne være af alle tre Kjøn, f. Ex. hiti, a Hede, sannsøgli Sandruhed, riki Magt og Myndighed. Om de af Hankjønnet er talt § 8. S. 157. De af de to andre Kjøn ere langt talrigere. Hunkjønsordene paa i forvexles ofte med de i forrige § omtalte paa d; hine bruges ikke i Flertallet, men følge de S. 54 afhandlede, disse derimod følge regelret den syvende Forandringsmaade; hine synes mere at betegne den hele Egenskab eller Tilstand ganske almindelig og abstrakt, disse mere en Følge af Tilstanden, en enkelt Yttring eller ligesom en individualiseret Fremstillelse af Egenskaben *), f. Ex. prýđi Prydelse, speki eller spekt Viisdom, sanngirni og sanngirnd Billighed, ósanngirni Ubillighed, ósanngirnd en Ubillighed. Herhen høre især: 1) de paa -semi (af -samr), f. Ex. nytsemi Nytte eller, saa at sige, Nyttighed, nytsemd og not Nytte

*) Vi adskille de samme to Betydninger i mange Ord, skjønt vi kun have een Endelse dertil, f. Ex. Godhed er 1) en Egenskab, og i den Forstand kan det umuelig bruges i Flertallet eller med ubestemt Artikkel, men 2) en Godhedsbeviisning, og i denne Betydning kan man meget vel sige en Godhed og Godheder. Det samme er Tilfældet med Glæde, Skjæbne o. s. fl. Man ser altsaa, at de, der paastaa disse danske Ord intet Flertal have, saavelsom Modpartiet, have begge Ret, og følgelig ogsaa begge Uret.

stadsemi Skadelighed, skadsemd og skadi *) Skade, skynsemi Forstand, frændsemi Slægtskab, miskunnsemi Barmhjertighed; 2) -visi, der dels blot betegner en Egenskab: réttvisi Retskaffenhed, prettvisi Uredelighed, Underfundighed, hreckvisi Rænkefuldhed, dels en Videnskab, f. Eks. málvisi Filologi, búnadarvisi Økonomi; 3) frædi Kundskab, Videnskab (af fródr) er af Hverkenkjønnet, men bruges i Sammensætning af nogle som Hunkjønsord, af andre som Hverkenkjøn, f. Eks. mælifrædi Geometri, gudfrædi Teologi, stærdafrædi Matematik, búnadarfrædi Husholdningskunst, o. fl. — Mange Navneord, naar de bruges bagerst i Sammensætning, gaa over til Hverkenkjønnet, om de ikke før hørte dertil; de tage da et i til i Enden, og forandre Selvlyden fra a til e, e til i, á og ó til æ, u til y, f. Eks. stórmenni Stormand, úngmenni Yngling, gamalmenni Olding, middegi Middag, frívelldi en Republik, Danavelldi den danske Stat, illgresi Ukrud, kyrrvidri stille Vejr, illvirki Udaad, midnætti Midnat, storrædi stort Anslag, Storværk, svikrædi Forræderi, lánglífi langt Liv, lauslyndi Ustadighed, illyrmi fæle Orme. En Del af de saaledes dannede bruges og som selvstændige Ord udenfor Sammensætning, f. Eks. bæli Bolig, virki Forskandsning. Nogle anse dem som Formindskelsesord; mig synes de ofte at indeholde et Slags kollektivt Begreb, især

*) Man ser let at der atter er Forskjel paa disse: skadi tænkes med Hensyn til den lidende Person, skadsemd med Hensyn til Tingen.

i Sammensætning, saasom: fámenni, fiölmenni en Samling af faa, af mange Folk, dátabæli Kaserne. Ogsaa af Tillægsord dannes mange Navneord paa denne Maade, f. Eks. giædi et Gode, bleydi Feighed, o. m. fl. Herhen hører 1) Endelsen -neyti (af nautr), som betegner et Selskab, saasom: föruneyti Rejseselskab, mötuneyti Spiseselskab, o. fl.; 2) -dæmi (af -dómr) betegner en Egn eller Provinds under ens Bestyrelse, dómr derimod betyder Bestyrerens Embede, f. Eks. biskupsdæmi Stift, hertugadæmi Hertugdømme, keysaradæmi Kejserdømme, einvaldsdæmi et Monarki. Denne Endelse føjes til Genitiverne. 3) -læti (af -látr), f. Eks. réttlæti Retfærdighed, seinlæti Sendrægtighed, sidlæti Anstand eller Sædelighed, ránglæti Uretfærdighed, lauslæti Letfærdighed. En Endelse, som bruges meget, hvilket og er Tilfældet med 4) -leysi (af -laus), som danner nægtende eller privative Ord, f. Eks. sidleysi Plumphed, Mangel af Levemaade, sakleysi Uskyldighed, þekkíngarleysi Mangel af Kundskab, Ukyndighed, gudleysi Ateisme.

-ni, Hunkj. Saaledes dannes Naneord af Tillægsord paa -inn; de kunde altsaa maaske inddrages under de forrige. Eksempler ere: forvitni Nysgjerrighed, heidni Hedenskab, kristni Kristendom, hlýdni Lydighed. Dog og af andre Ord, saasom: nákvæmni Nøjagtighed, beidni Forlangende, umgéngni Omgang, vidleitni Forsøg, einlægni Oprigtighed, rádvendni Retskaffenhed.

-erni, Hverkk. f. Eks. ætterni Slægtskab, móðerni Moderskab, faðerni, líferni Levnet, lunderni Sindelav.

-indi, Hverkk. harðindi hårde Vringer, sanníndi Sandhed (egentlig: noget, som er sandt), réttindi Ret, drýgindi Drøjelse, hlýindi Varme, Lyhægindi Bekvemmelighed, líkindi Sandsynlighed, o. fl. Disse Ord bruges helst i Flertallet. Den foregaaende Endelse lægges blot til Substantiver, og betegner det abstrakte Forhold af disse; denne derimod til Adjektiver, og betegner Ting af den Beskaffenhed, som disse tilkjendegive. De Ord, der dannes med hin, ere altsaa at betragte som adjektiviske Navneord, de med denne som substantiviske Tillægsord.

-und, Hunkjøn, bruges kun sjælden; Eksempler ere: vitund Vidende, tegund Art, Slags, tíund Tiende.

-átta, Hunkjøn, f. Eks. vinátta Venskab, veðrátta Vejrlig, víðátta Vidde, Strækning, barátta Slagsmaal, o. fl.

-usta (asta), Hunkjøn, f. Eks. þiónusta Tjeneste, hollusta Hyldest, orrusta Feldtslag, fullusta Fyldest, o. fl.

-ska, Hunkj., betegner 1) en Egenskab: bernska Barnagtighed, samvízka Samvittighed, illska Ondskab. 2) Af Landsmandstillægsord paa -skr betyder den Sproget i det Land, ligesom det svenske -ska og vort sken, f. Eks. íslenzka Islandsken, danska Dansken, enska Engelsk, grírska Græsk, hebrézka, o. s. fl.

Herhen hører Endelsen -menska, der tilkjendegiver en vis menneskelig Egenskab eller Stilling, f. Eks. góðmenska Godhed, stórmenska pragtfuld Opførsel, o. mangf. fl.

-eskia, Hunkjøn, f. Eks. manneskia Menneske, ofreskia Uhyre, líkneskia Billede (ellers líkneski), vitneskia Witterlighed, forneskia Oldtid, Hedenskab, o. fl.

-heit, Hverk. Flt. Denne Endelse bruges aldrig i Enkeltallet, og kun i nogle faa fremmede Ord, f. Eks. fríheit Adelskab.

-si, Hank., kun i faa Ord, f. Eks. vansi Mangel, Bræk, galsi Overgivenhed, ofsi Overmod, kalsi Kulde (f. Eks. imellem Venner).

-leikr (leiki), Hank., sv. -lek, bruges meget almindelig og udtrykker vort -hed, f. Eks. kiærleikr Kjærhed, fróðleikr Kyndighed, mikilleikr Storhed, margvísleikr Mangfoldighed, eginleikr Egenskab, sannleikr Sandhed, veðrleikr Vejrlig.

-dómr, Hank., konúngdómr det kongelige Embede eller Værdighed, jarldómr det at være Jarl (forskjelligt fra konungsríki, jarlsríki), manndómr Manddom, villudómr Kjætteri, sjúkdómr, o. m. fl.

-skapr, Hankjøn, svarer til vort -skab, saasom: fiandskapr Fiendskab, dreingskapr Tapperhed, Mandighed, høfdingskapr Fyrstelighed, o. m. fl. Denne Endelse er kommen af Hverkenkjønsordet skap Sind, Stemning, hvorfor de danske tilsvarende Ord saa ofte ere af Hverkenkjønnet.

-dagi, Hankjøn, f. Eks. dauddagi Dødsmaade (maa ikke forblandes med daudadagr), máldagi ell. skildagi Akkord, bardagi Træfning, svardagi Ed, spurdagi Spørsmaal, o. fl.

Tillægsordenes Afledsendelser.

11. §. -r. Nogle Tillægsord dannes ved blot at sætte r til Stammeordet, saasom: verdr værd, sárr saaret, fastordr ordholden; men undertiden forandres Selvlyden tillige, saasom: almennr almindelig (af madr), nýr ny (af nú). Saaledes dannes en hel Mængde af Gjerningsordene, men disse bruges helst i Sammensætning, og have en dobbelt, baade en handlende og en lidende Betydning, f. Eks. læss (af lesa) ɔ: 1) som kan læse, 2) læselig; færr 1) som kan, er i Stand til at gjøre noget; 2) som kan gjøres: Ofte bestemmes hvilken Betydning der menes af Sammensætningen, f. Eks. kvelldsvæfr søvnig om Aftenen, þúngbærr haard og tung at lide (f. Eks. Skjæbne), fiarlægr langt fraliggende, jafnvægr som er i Ligevægt.

-ugr (-igr): blódugr blodig, verdugr værdig, nádugr naadig, giøfugr adelig, fornem, krøptugr kraftig, øflugr stærk, mægtig, málugr snaksom. Denne Endelse tilkjendegiver at noget er af en vis Beskaffenhed.

-ligr betegner 1) at noget ligner eller passer til en vis Ting, f. Eks. høfdingligr fyrstelig, hermannligr krigersk, karlmannligr mandig, mandlig, reidiligr vredagtig, sæmiligr sømmelig, greiniligr de-

tällieret, omstændelig; 2) en passivisk Mulighed, f. Eks. hendiligr som kan hendes, ódaudligr udødelig, óbrigdiligr ubrødelig, óbyggiligt ubeboelig. Naar man ikke ved de korte Tillægsord paa r af Verberne kan bestemt nok udtrykke det lidende Begreb, og naar man vil bruge dem uden Sammensætning, da sættes ofte iligr istedenfor r, saasom: bæriligr taalelig, læsiligr læselig, medtækiligr antagelig; undertiden ere disse dog og af aktivisk Betydning, saasom: gagnstædiligr gjenstridig. Mere bestemt lidende ere de, der dannes af Infinit. eller maaske af Præs. Partis. paa -anligr, f. Eks. ósegianligr usigelig, ógleymanligr uforglemmelig, o. m. fl. De Gamle lod denne Endelse helst have i foran sig; de Nyere sætte den helst til Genitivet, f. Eks. i Gretla skémmiligr, nu skammarligr, af skømm.

-samr udtrykker som oftest en Tilbøjelighed, saasom: fridsamr fredelig, hefnisamr hævngjerrig, athugasamr betænksom, nýtsamr nyttig, rósamr rolig. Ofte føjes den forrige Endelse til, f. Eks. syndsamligr syndig (utilladelig), nógsamligr tilstrækkelig, nýtsamligr nyttig, o. m. fl.

-látr udtrykker især Sjelsegenskaber: mikillátr stormodig, þakklátr taknemmelig, réttlátr retfærdig, o. m. fl.

-all, eller -ull af samme Betydning, er mindre hyppig, f. Eks. þagall ell. þøgull (ell. fálátr) ɔ: taus, svikall bedragersk, sannsøgull sandru.

-adr (-dr) er egentlig Partisipendelsen af Gjerningsordenes første Forandring, men bruges ofte til

at danne Tillægsord af Navneord, f. Eks. hugadr modig, húngradr hungrig, réttrúadr rettroende, kynindr oriundus, rafkraptadr elektrisk, hærdr hæret, þrîhyrndr trekantet, einhendr enhændet.

-inn, egentlig Partisipendelsen af Gjerningsordenes anden Forandringsmaade, der bruges ligesom den forrige: kristinn, heidinn hedensk, hlýdinn lydig, idinn flittig, heppinn lykkelig, o. m. fl. — Undertiden betegner den en Materie (svarende til det tyske -ern), saasom: steininn, silfrinn, gyllinn.

-andi, den aktiviske Partisipendelse, udtrykker en passivisk Mulighed, saasom: ómissandi umistelig, óteliandi utallig, ógleymandi, o. m. fl.

-skr udtrykker især Landsmandskaber, saasom: íslenzkr, danskr, enskr eller engelskr, írskr, norskr, sudreyskr, hollenzkr, útlenzkr udenlandsk, helvízkr Helveds, bernskr barnagtig, heimskr dum. Undertiden sættes neskr til Stamordet, saasom: jardneskr jordisk, himneskr himmelsk, tyrkneskr, saxneskr saksisk, eystneskr estlandsk. Ofte dannes disse Tillægsord ikke af Landets, men af Folkets Navn paa verjar, og faa da den Endelse verskr, der dog og undertiden bruges uden at Folkenavnet endtes paa verjar, f. Eks. víkverskr fra Vigen i Norge, nordverskr nordisk, þýdverskr eller þýskr tysk, romverskr rommersk, samverskr samarisk, luttverskr luttersk. Denne Endelse findes aldrig med i foran hos de Gamle, og endnu bruges dette kun i Nødsfald i nogle faa Ord, der synes stødende og tyskagtige, f. Eks. gotisk heder gautskr, egyptisk egyptskr, hebraisk hebréskr,

altsaa heller sýrlenzkr end syriskr, heller skáldligr end póetiskr, o. desl.

-rænn, f. Eks. norrænn nordisk (især norsk), austrænn fra Østen, vestrænn, sudrænn, fjallrænn som er fra Bjergene.

-verdr, beslægtet med tysk -wärts og dansk -vortes, betyder: som vender imod, f. Eks. utanverdr udvendig, øndverdr modvendt, som er i Begyndelsen, austanverdr østlig, ofanverdr som er imod Slutningen eller Enden, o. fl.

-óttr udtrykker en vis udvortes Skikkelse: kringlóttr kredsformig, hnøttóttr kugelformig, røndóttr stribet, kollóttr kullet, stórdropóttr som er i store Draaber, o. mangf. fl.

-leitr (af líta at se) betegner et vist Udseende, saasom: háleitr majestætisk, grimmleitr bister, grænleitr grønagtig (om Havet), o. m. fl.

-vænn (af vona haabe) forenes undertiden med ligr til vænligr, og betyder: som kan ventes, f. Eks. banvænn dræbende, skadvænn farlig, uggvænn frygtelig, ørvænn som der intet Haab er om, geigvænligr frygtelig.

-a (-i). Disse synes ofte at komme af Genit. i Flert., saasom: sammædra født af samme Moder, gagndrepa drypvaad, affinna affindig, ørvita eller ørviti ude af sig selv, jafnsida parallel (ellers hiásidanligr).

12. §. Om Talordenes Dannelse er talt i forrige Afdeling. Af Stedordenes Afledsendelser maa især mærkes:

-igr, -gi, som har en nægtende Betydning, f. Eks. hverigr eller hvargi ingen (af to), mangi ingen, eingi ingen, siálfgi ikke selv, hittgi ikke det, o. fl. Den sidste Form, der synes at være Endelsens bestemte Form, bruges og til nægtende Biord, f. Eks. hvarki hverken, aldregi aldrig, eigi ell. ecki ikke.

Biordenes Afledninger.

13. §. -na bestemmer nogle Biord, som det hænges til, endnu nøjere, sasom: núna just nu, svona netop saledes, hérna her! parna der! (vær sa god!)

-in tilkjendegiver en Maade: hvernin hvorledes, einnin ligeledes, pannin saledes.

-ug ell. -ig (af veg, Akk. af vegr Vej, Maade) har dels samme Betydning som forrige, dels til Stedet, sasom: hvernug (hvernog) ell. hvernig hvorledes, hvorhen, einnig ligeledes.

-at betyder til Stedet: hingat herhen, pángat derhen.

-r, dels til, dels pa Stedet: sudr mod Sønden, sydlig, nordr, vestr, nidr ned, aptr tilbage.

-i, pa Stedet, sasom: uppi, inni, nidri hede, o. fl.

-an, 1) fra Stedet: hédan herfra, padan derfra, ofan ned, utan ind (egentlig: uden fra), nedan op, heiman hjemme fra, ud, nordan norden fra, aptan bag fra, undan bort fra (vort und-); 2) danner denne Endelse mange Biord uden Hensyn til Sted, f. Eks. siallдan sjelden, sídan siden, medan

imedens, gjarnan gjerne, sáran sære, høiligen, o. fl., der synes at være Akkus. af Tillægsord.

Ofte gjøres saaledes Biord ved at tage Tillægsord eller Navneord i en eller anden Kasus: 1) Hverkenkjønnet af Tillægsord bruges hyppig, saasom: mest især, trautt nødigen, titt hyppig, eflaust upaatvivleligt, orrustulaust uden Krig, o. mangf. fl. 2) Ejendomsendelsen af Navneord, allskyns allehaande, loksins eller loks tilsidst, neinstadar ingensteds, annarstadar andensteds, þarstadar der (sv. dårstådes), einskonar et Slags. 3) Hensynsendelsen i Hankjønnet eller Hverkenk. af Navneord og Tillægsord: (gráta) hástöfum (skrige og skraale) himmelhøit, stundum undertiden, tídum ofte, laungum længe, einkum især, stórum storligen, ödruvísi anderledes. 4) Gjenstandsendelsen: þannveg paa den Maade, ætíd altid, o. fl. — Det forstaar sig at her som i andre Sprog dannes mange Biord ved at sætte et Forholdsord med sit Hovedord i den tilbørlige Endelse, f. Eks. til frids, utanlands, med öllu aldeles, ganske, i burtu borte, i burt bort, at sönnu rigtig nok, at minstu eller at minsta kosti i det mindste, at þarflausu uden Nødvendighed. — Mange Forholdsord og andre Smaaord dannes paa samme Maade, f. Eks. til handa ell. handa einum ɔ: til, for en, á moti imod, i stad isteden for, fyrir utan uden for, fyrir nordan norden for, ígegnum igjennem, igégn imøde, o. m. fl.

Navneord gjøres hyppig til Biord ved Endelsen -is, der paa en lignende Maade er oprundet af den hyppigste Ejendomsendelse -s, f. Eks. jafnfætis

jævnfods, framvegis og framleidis fremdeles, árdegis tidlig paa Dagen, jafnsídis jævnsides, sömuleidis paa samme Maade, optsinnis mange Gange.

Tillægsord derimod hyppigst ved Endelsen -a, f. Eks. vída, illa, giarna, erfidliga besværlig, nógsamliga tilstrækkelig, ógleymanliga uforglemmelig. Det er kun faa oprindelige, og endnu færre afledte Tillægsord, der kan modtage den Endelse -a; man danner dem da paa liga, skjønt Tillægsordene, hvoraf de komme, slet ikke endtes paa ligr; ja liga hænges endog til oprindelige Biord, f. Eks. kurteysliga, af kurteys artig, som har fin Levemaade, gódgiarnliga, af gódgiarn velvillig, optliga ofte. De Gamle satte helst i foran denne Endelse; undertiden, især senere hen, satte man u foran, og de Nyere have forandret dette til ug, f. Eks. hædiliga haanligen, spottende, reidiliga vredeligen, vredt, ogsaa reiduliga, ríkugliga rigelig. Ofte sammentrækkes denne Endelse derimod til -la, f. Eks. giörla gjørligen, grandgivelig, harla (hardliga) særdeles, varla neppe, árla aarle, sídla silde. Digterne tillade sig endnu flere Sammentrækninger, saasom hliódla stille, o. desl.

Gjerningsordenes Afledsendelser.

-a sættes undertiden ligefrem til; dog forandres ofte ved samme Lejlighed Selvlyden fra a til e, au til ey, ia til i, e til i, o til y, ó til æ, saasom: ríkia regjere, heila hele, öfunda misunde, rádslaga raadslaa, mikla sik bryste sig, réttlæta retfærdiggjøre, nefna (af nafn), fella fælde (af fall), vexa (af vax, Voks), rigna (af regn), gista (af gëstr), leysa

(af laug lød), deyda døde (af daudr), girnest attraa (af giørn), dirfast driste sig (af diarfr), firra fjerne fra, skille ved (af fiarr), stydia understøtte (af stod), synda svømme (af sund), mæta møde (af mót), bæta bøde (af bót).

-ia danner en Mængde transitive Gjerningsord af intransitive eller af andre Ord, saasom: heingia af hánga, vekia af vaka, kvelia af kvöl Kval, temia af tamr, eygia øjne, af auga. — Undertiden beror denne Forskjel blot paa Selvlyden, saasom: setia, sitia; skjálfa, skélfa; fara, færa; gráta græde, græta bringe til at græde. (Se 136. §.)

-ga giver et transitivt Begreb, og bruges mest ved Tillægsord i første Grad, saasom: frióvga frugtbargjøre, fiölga formere (yngle), endrlifga bringe til Live igjen, vederkvæge. Disse Ord komme stundum af Tillægsord paa -ugr, og dette turde maaske være Oprindelsen til Endelsen, f. Eks. syndga synde (syndugr), audga berige, naudga nøde.

-ka, af samme Betydning, og maaske af samme Oprindelse, føjes især til den større Grad af Tillægsordene, da r assimileres med k til ck, saasom: aumka ynke, seinka forhale, iðka dyrke, drive, útvidka udvide, minka formindske, stæcka forstørre, hæcka forhøje, smiócka gjøre smal. Stundum betyde disse Ord ogsaa: blive mindre, større, o. s. v.

-la, meget sjælden; Eks. ere: midla dele med en, bidla bejle, o. fl.

-ta, noget hyppigere, og af transitivisk Bemærkelse, f. Eks. játa tilstaa, bejae, (heraf: forjætte),

neita nægte, heimta indkræve, lykta slutte (af lûka lukke), gipta give til Ægte (af gefa), skipta dele (af skipa ɔ: ordne, bestemme), o. fl.

-na tilkjendegiver at man bliver noget, såsom: vakna vågne, bliku bleyne (af bleikia), stikna steges (af steikia), vikna give efter, hitna blive hed, brotna gå itu (af bríóta bryde), bráðna smelte (intrans. af bræða smelte, transit.), sofna falde i Søvn, þagna begynde at tie, blive taus, kólna kjølnes, sortna af svartr, fölna falme (af föls dødbleg), versna forværres, batna blive bedre, o. mangf. fl.

Disse to Endelser *-ta* og *-na* ere uden Tvivl opkomne af begge Konjugationernes Partic. Pass., såsom: staðna standse (af staðinn); vikna af vikinn; skjønt de siden ere brugte til ganske andre Ord, hvilket også netop er Tilfældet med Participendelserne selv, (se 171. og 172. S.). Heraf indsees videre, hvorledes den transitiviske Betydning er forbunden med hin, og den intransitiviske med denne; thi dette er netop Hovedforskjellen imellem begge Konjugationer, (se 136. S. 56. §).

Om Sammensætningen.

15. §. I Sammensætning er stedse et Ord, som udtrykker Hovedbegrebet, eller om man vil Slægtbegrebet, der ved Tilsætninger indskrænkes til en vis Art. I Almindelighed plejer man at anse den sidste Del for Hovedordet, som den måske og i de fleste Tilfælde er, når man derved ikke forstår den Del, hvortil man først skal binde Tanken, men den, der

har den mest udstrakte og almindelige Betydning. Men saavel Hoved- som Bidelene maa være selvstændige Ord; er en af dem gaaet af Brug uden for Sammensætning, bliver det for saavidt et Afledsord, og dette er netop den udvortes Forskjel imellem Afledning og Sammensætning. Dog kan begge Dele, ja endog Flertallet tillige, derfor gjerne finde Sted i et og samme Ord, saasom: smáfénaðr Smaakreatur, stækkunargler Forstørrelsesglas.

16. §. Mangfoldige Navneord sammensættes med hinanden og med Tillægsord, saa og mangfoldige Tillægsord med hinanden og med Navneord, uden videre Forandring end at de første Dele miste deres Kjønsmærke, saasom: kynkvísl Green af en Familie, jafnmaki Ligemand, kálfskinn Kalveskind, miðsumar Midsommer, stórgiöfull meget gavmild, sannheilagr virkelig hellig, marglyndr lunefuld, nefmikill stornæset, steinspialld en Stentavle.

Ofte fordrer dog det Forhold, hvori Begreberne staae, at det første Ord sættes i Genitiv, nemlig naar noget Tilhørende, eller en Brug og Hensigt med Tingen skal udtrykkes, eller især naar det første Ord [illegible] som er Gjenstanden for det sidste, saasom: föðurfadir Farfader, sólarfall Solens Nedgang, pípnasaungr Fløjtespil, lagabrot Lovbrydelse, ríkisstjórn Regjering, Statsstyrelse, andvarðráttr Mindedrik, skipasmiðr Skibbygger.

I andre Endelser end Nom. (med bortkastet Kjønsmærke) og Gen. bruges ikke at sætte de første Dele af et sammensat Ord, med mindre man vilde

regne det for at komme af Henfoldendelsen i Flertal pa nm, naar den første Del ofte endes pa u, saasom: mánudagr (og mánadagr) Mandag, føruneyti Rejseselskab; man siger ogsaa heller mátunautr end mátalegr, o. s.

Endnu oftere kommer det første Ord til at endes pa i, saasom: villiþjóð et vildt Folkeslag, villisvín Vildsvin, kirkjufaðir Kirkefader, kennimaðr Præst, kennivalld Hierarki. Man maa vel vogte sig for at forvexle disse pa i med dem pa u; ti saa nær de komme hinanden i hastig Udtale, saa stor Forskjel er der undertiden pa Betydningen, f. Ex. villimaðr betyder en Vildmand, men villumaðr en Kjætter. Det er derfor urigtigt naar nogle f. Ex. skrive villudýr for villidýr et vildt Dyr.

Af Navneord, der have ö til Selvlyd og forandre dette i Ejendomsendelsen til a, bruges i Sammensætning Formen med a, skjønt derfor nok uden Genitivendelsen selv, ifald de ikke ellers efter ovenanførte Bemærkning skulde have denne, f. Ex. jarðelldr underjordisk Ild, handhöggva hugge Haanden af, biarndýr en Bjørn, skialldsveinn Skjolddrager, lastvarr som vogter sig for Laster — miaðarker Mjødkar.

Ofte bortfalder h og v i Begyndelsen af den sidste Del af Sammensætninger, skjønt de af de nyere ogsaa ofte beholdes, dels formedelst den stærkere Aspiratsion, dels maaske og blot for at gjøre Oprindelsen kjendeligere, f. Ex. líkamr Legeme (ellers líkami) af lík-hamr, húsund af húshundrað eller hús-hund, norðrálfa Europa (af norðr-hálfa),

gullringr for gullhringr, Viljálmr for Vilhjálmr Wilhelm, ligesaa Bestemmelsesordet hinn, hin, hitt, naar det hænges bag ved hestr-inn, hønd-in, blad-it. Ligesaa Noregr for Norvegr, hverneg for hvernveg, einnneginn for einnveginn ligeledes.

Om den Forandring at mange Navneord, der staa sidst i Sammensætning, tage et i til sig, forandre Selvlyden, og gaa over til Hverkenkjønnet, er talt tilforn (se 166. S.).

17. §. Paa den sidste Del af Sammensætningen udtrykkes altid til hvad Ordklasse det nydannede Ord hører, og Formforandringen sker ogsaa næsten altid i Enden af den sidste Del. De øvrige Dele blive da som oftest uforandrede, fordi Ordet betragtes som et, og behøver altsaa kun en Flexion. Dette er Aarsagen, hvorfor de forreste Dele miste deres Kjønsmærke, om de havde noget, f. Ex. góðvild Velvillie, góðvildar; elldsimr let til at fænge Ild, Akkus. elldsiman.

En Del Sammensætninger af Tillægsord og Navneord forandre dog begge Dele ved Kasus, deels fordi begge Dele stode i Nom., deels fordi Sammensætningen er foregaaet saa silde, at den ligesom ikke ret er kommen til Ende, men man har vedbleven at have begge Deles Begreber lige klart i Tanken, saasom: heilagrdómr (ellers og helgidómr), léndrmadr Lensmand, midrdagr omtrent Kl. 1–2 (ellers middegi, hvad vi kalde Middag heder hádegi), midnótt (ellers midnætti), Breidifiørdr. I Ejendomsendelsen heilagsdóms, léndsmanns Breidasfiardar;

i Henseende. helgumdómi, lendummanni, midrinótt, o. s. v.

Nogle sammensatte Tillægsord, hvis første Del er et simpelt Tillægsord, men hvis sidste Del efter sin Natur eller Endelse ikke vel kan modtage Gradforhøjning, udtrykke denne i den første Del uden at Sammensætningen derfor opløses, men den simple Deklinering udtrykkes aldrig i den første Del, om endog den sidste var ganske uforanderlig, f. Eks. háttvirdandi højærede, hæstvirdandi højstærede; margháttar mangehånde, fleirihéttar; mikilvægr vigtig, mestvægr; så og litilvægr ubetydelig, minstvægr.

18. §. Hvor vi i Dansken danne beskrivende Tillægsord på -et af et Substantiv med et Adjektiv foran, der gjør Islandsken det ofte næmmere ved blot at sætte Tillægsordet sidst, såsom: hálslángr langhalset, svíradigr tykhalset, daunsætr sødtduftende (vellugtende), smeckgódr velsmagende, flecklaus ubesmittet, varaþyckr tyklæbet, fódurvondr ond at føre, slugen. Dog mangler Islandsken ingenlunde den samme Måde som vi bruge, at sætte Navneordet sidst med en Tillægsordform, såsom: hárfagur ell. fagurhærdr smukhåret, þrihøfdadr triceps, þrí-tyngdr trilingvis.

Mærkelig er og en besynderlig, og, såvidt jeg ved, Islandsken gandske egen Art af sammensatte eller afledte Ord, hvor der blot bestemmes i hvad Henseende Hovedordet skal betragtes, uden at der i mindste Måde afgjøres hvorledes det i så Henseende

forholder sig. Begrebet bliver altsaa ganske ubestemt, indtil et Tillægsord eller Biord tilføjes, f. Eks. (góðr) veðurdagr, en Dag da det er (smukt) Vejr; (lítit) matland, et Land, der frembringer (faa) Fødevare; (illa) limaðr, som har (ilde proporsionerede) Lemmer; (vel) ættaðr, af (god) Slægt. Der gives og nogle lignende ubestemte Gjerningsord, hvorom snart.

Hvor utrolig stor en Rigdom end Islandsken har af sammensatte Ord, og hvor stor Evne til at danne flere, saa mærkes dog snart at dette ikke kan drives i det uendelige; man vilde ellers her ligesom i Grønlandsken kunne komme til at sige en hel lang Mening eller dog en Sætning i et eneste forfærdelig langt Ord. Aarsagen, hvorfor dette ikke sker i Islandsk eller de øvrige evropæiske Sprog, er Gjerningsordenes Ubekvemhed til Sammensætning. Man kan aldrig sammensætte dem med Navneordene, saa at disse ligefrem blive hines Gjenstand; vi kunne vel sige: Barnedaab, Kornavl, Fædrift, men aldrig at barndøbe, kornavle, fædrive. Vel gives der nogle faa islandske og danske Ord, hvor et Navneord er føjet fortil et Gjerningsord, f. Eks. orðlengia være vidtløftig (i sit Foredrag), handhöggva afhugge Handen, og paa Dansk brødføde sig, o. desl.; men dels ere disse yderlig faa, og dels er Navneordet endda ikke ligefrem Gjenstanden for Verbet. Ikke heller kan man omvendt sammensætte dem, saa at Navneordet staar sidst. Botin paastaar at slige Ord aldeles stride mod det svenske Sprogs Natur; i Islandsken findes de egentlig aldrig; tinaar slig Sammensætning skjer, saa afføjer altid Verbet sin Gjer-

ningsordform, ved at ombytte Endelsen a med i, skjønt denne Form paa i hverken som Gjerningsord eller Navneord forekommer for sig selv allene, f. Exs. kénnimadr Præst, spennikrafter Elasticitet, lærifadir, og nogle faa flere *). Langt mindre end Navneord kunne dog endnu Biordeord bringes ind i Sammensætning.

Skjønt Navneord saaledes sjelden eller aldrig sammensættes med et Gjerningsord, saa er det derimod ikke saa meget sjeldent at Tillægsord sættes foran Gjerningsord i Sammensætning, f. Exs. kunngiøra forkynde, sannfæra overbevise, o. fl.

Biordene sammenføjes ikke heller meget hyppig med Gjerningsord, men Forholdsordene derimod des hyppigere. Dog dette er tilfælles for vort og flere Sprog; her behøves derfor blot at udvikles en egen Maade i Islandsken, hvorpaa denne Sammenføjelse foregaar; nemlig naar der i en Sætning stod et Navneord, styret af et Forholdsord, og et Verbum som tilsidst, saa tages ofte Forholdsordet bort og sammensættes med Verbet, skjønt Navneordet bliver staaende

*) Paa denne Maade mener jeg og hine Ord meget vel kunne forsvares i Svensken; naar man siger tånkesått, tånkekraft, o. desl., saa er det jo ikke længer et Gjerningsord, i hvilket Fald det skulde hede tånkasått, tånkakraft, som ingen kunde falde paa. I Dansken fornæmme vi intet til denne mærkværdige Ting, da baade a og i hos os er bleven til e.

i den Endelse, som Forholdsordet styrer, eller vel endog ofte rent udelader. Saaledes faar man da Ordene: svera være i ..., afdrúa tro af (noget, hvad man vil), v. mangf. desl., som give enten slet ingen eller en ganske ubestemt Betydning, naar de staa allene, ere altsaa snarere at henregne til Ordføjningen, end at anse for virkelige selvstændige Ord i Sproget.

19. §. At opregne de enkelte Ord, der bruges i Sammensætning ligesom Afledsstavelserne, vilde være uhyre vidtløftigt, men lidet nyttigt og mindre passende; men derimod at fremstille nogle faa, der især bruges hyppig, og udtrykke visse vigtige Bibegreber i en Mængde andre forskjellige Ord, vilde maaske ikke agtes overflødigt. Foran sættes følgende:

Höfud-, saasom: höfudengill Erkeengel, höfudprestr Overpræst, Ypperstepræst, höfudgrein Hovedstykke, o. fl.

Þióð- (ɔ: en Natsion) danner et Slags Forøgelsesord med Bibegreb af Anseelse og Ypperlighed, saasom: þióðkonúngr Konge over et helt Folk, Kejser, þióðskáld en almindelig bifaldet stor Digter, þióðspekingr en stor Filosof, þióðgata en alfare Vej, o. fl.

Stór- bruges i utallige Sammensætninger med Navneord, Tillægsord og Biord, og danner egentlige Forøgelsesord (Augmentativer), f. Eks. stórtídindi vigtig Tildragelse, stóreign stor Ejendom, stórbær en stor Gaard, stórdeila en stor Stridighed, stórríkr meget mægtig, stórauðugr meget rig, stórgiöfull

meget gavmild, störmikill meget stor, störilla meget ilde, o. mangf. fl.

Smá- (af smár) danner Formindskelsesord, saasom: smásveinn Smaadreng (Gangerpilt), smákvikindi Smaadyr, smábarn et lidet Barn, smámey en liden Pige, smákonúngr en Smaakonge (Kongsling), smágriót Smaasten.

Ligesom disse to Ord bruges vel og mikil- og litil-, marg- og fá-, men de forekomme sjeldnere; Eks. ere: mikilvægr betydelig, litilfrægr uberømt, margvitr meget viis (eller kundskabsrig), fávitr vankundig, o. fl.

Ny- (af nýr) udtrykker vort nys eller nylig, og bruges ved mangfoldige Ord, især Tillægsord, f. Eks. nýmæli nyt Rygte, nýmyndaðr nylig dannet, nýkiörinn nys valgt, nýstaðinn (upp) nylig opstaaet.

Góð- (af góðr), saasom: góðgiörníngr en god Gjerning, góðfús veltænkende, góðfrægr berømt (for Fortjenester eller for god Karakter), o. fl.

Ill- (af illr), f. Eks. illgiörð Misgjerning, illmenni Kjæltring, Pak, illgresi Ukrud, illviðri Uvejr, illfús skadefro, o. fl.

20. §. Af de Ord, som bruges sidst i Sammensætning, forekomme disse især hyppigen:

-maðr; intet Ord bruges saa hyppigt i Sammensætning som dette. Det føjes især til Genitiven og betyder 1) en Mand af en viis Beskaffenhed, f. Eks. gáfumaðr et Geni, mælskumaðr en Taler, veltalende Mand, þionustumaðr en Tjener, mod-

stödumadr Modstander, gledimadr en munter Mand, iþróttamadr en der har Færdighed i Legemsøvelser o. desl., bodsmadr en der er til Gjæstebud, merkismadr Fanefører eller udmærket Mand, vardmadr Skildvagt; 2) en af et vist Parti: konungsmadr en af Kongens Parti, Rojalist, bóandmadr, kristsmadr, standmadr, o. s. v. Det gjør ofte en stor Forskjel i Betydningen, enten Ordet sættes til Gen. eller til Nom. (med bortkastet Kjønsmærke) af det første Ord, f. Eks. konúngsmadr er en Rojalist, men konúngmadr er en Konge, (kongelig Mand). 3) Betegnes herved Indbyggere og Landsmandskaber, f. Eks. Asíamenn Asiater, Austurríkismenn Østerrigerne, Strassborgarmenn, Parísarmenn, Trójumenn Trojaner, borgarmenn Borgere, Indvanere *).

-kona bruges ofte i Modsætning mod det forrige, hvor vi bruge -inde, f. Eks. þiónustukona Opvarterske, mótstödukona Modstanderinde, einsetukona Eremitinde, (Nonne), o. fl.

-son og -dottir bruges ved Navne, hvorom foran (S. 19 og 20) er talt.

-land danner ofte Landes Navne, hvor det ikke findes i Dansken, f. Eks. Egyptaland, Sýrland,

---

*) Herhen hører Ordet landsmadr, der af sildigere islandske Forfattere saa hundrede Gange er forvekslet med landi. Forskjellen er at landsmenn betyder Indbyggere, de Indfødte i et vist nævnt Land, men landar betyder vore Landsmænd, de som ere fødte i samme Land.

Indíaland, Pólaland (eng. Poland), Prússaland Prøjssen, Grickland, Spánland eller Spán Spanien, Flæmingialand Flandern, Peitulandid Poitou, Frackland Frankrig, Valland Italien, Serkland Barbariet. — Denne Endelse sa og -mørk føjes helst til den kortest muelige Form af Stamordet; da derimod -riki, -veldi, -heimr, det ogsaa danne Landes Navne, helst føjes til Gen. i Flert. paa a, f. Ekſ. Frácklandd eller Fránkaríki, Danmørk — Danaveldi.

-borg føjes til mange Byers Navne, f. Ekſ. Trojuborg, Rómaborg, Kartaguborg, Jorsalaborg ell. Jorsalir Jerusalem, Athenuborg, Akursborg Akre, o. m. fl.

-efni betegner en som skal blive til noget med Tiden, f. Ekſ. konúngsefni Kronprins, Tronfølger, biskupsefni en som skal blive Bisp, prestsefni en som skal blive Præst (Kandidat), o. fl.

-giørd bruges sjelden som et eget Ord, men betegner i Sammensætning Anrettelsen af noget, f. Ekſ. brullaupsgiørd det at holde Bryllup, saltgiørd Saltvirkning, þackargiørd Takſigelse, ritgiørd Afhandling.

-list bruges til at danne en Del Videnſkabers og Kunsters Navne, f. Ekſ. stiørnulist Astronomi, egentlig burde vel bruges om praktiſke Videnſkaber, og -frædi om teoretiſke.

-korn er den hyppigste Endelse til de islandſke Formindſkelsesord, saasom: ritkorn en Pjese, prófkorn en lille Prøve, barnakorn Børnlille, sveinkorn Dreng, piltkorn lille Dreng, o. m. fl.

-fullr, saasom: lotningarfullr ærbødig, giæsku-fullr inderlig god, o. m. fl.

-laus, af modsat Betydning, bruges ofte hvor vi sætte det nægtende u- foran, saasom: saklaus uskyldig, huglaus modløs, vopnlaus ubevæbnet. Dette bruges ofte adverbialsk i Hverk. orrustulaust uden Sværdslag. Ordet Mellemrige, Interregnum, udtrykkes saaledes i Islandsken: þá var konúnglaust, höfdíngilaust, páfalaust, o. s. v. Særdeles hyppig bruges saavel dette Ord, som det deraf dannede leysi i Sammensætning, (see 167. S.).

-mikill og litill bruges ogsaa hyppig næsten i samme Betydning som de forrige, f. Ex. ábatamikill fordelagtig, ávaxtarmikill meget frugtbar; ábatalitill som bringer liden Fordel, o. m. fl.

-giarn ɔ: lysten, begjerlig efter, saasom: metnadargiarn ærgjerrig, drottnunargiarn herskesyg, námgiarn lærvillig, fégiarn pengegjerrig, mútugiarn let at bestikke; (heraf Navneord paa girni og girnd).

-sæll betyder rigelig begavet med, og bruges altid i god Forstand, f. Ex. ársæll ɔ: i hvis Tid er gode Aaringer, sigursæll sejerrig, kynsæll som har en stor og lykkelig Affkom, o. m. fl. (Heraf Navneord paa sælld, f. Ex. ársælld).

Fjerde Afdeling.

Bemærkninger

om

Ordføjningen.

Dens Beskaffenhed i Almindelighed.

1. §. Den klassiske islandske Ordføjning er ligesaa forskjellig fra den saa meget efter Tysken formede danske, som Sprogets øvrige Bygning; man føler dette fuldelig, naar man prøver at oversætte et Sted af en islandsk Klassiker paa Dansk. Gjør man det ordret, bliver det den utaaleligste Dansk; men gjør man det frit, faar man ganske andre Ord og Vendinger, og endda skal man ofte have tungt nok ved, at udtrykke den selvsamme Tanke i selvsamme Grad af Lys og Skygge. Denne Vanskelighed møder altsaa og den, der skal oversætte fra Dansk paa Islandsk; og det er beklageligt, at Oversætterne ikke altid have lagt Mærke til dette, eller ikke altid havt Styrke nok i deres Sprog, til at indklæde det i saadan en Form, at ingen kunde kjende det var taget af Dansk.

Islandsken bruger meget kortere Perioder, endog i en højtidelig Stil, skjønt vel nogle nyere have efterlignet de lange og slæbende Perioder i Dansken, som ere ubehagelige nok hos os, men endnu langt uudstaaeligere i et saa originalt Sprog som Island-

sken, der ikke en Gang er af den modsatte Natur. Ligesaa bruger Islandsken helst enkelte løse Sætninger, satte ved Siden af hinanden uden al Forbindelse, eller i alt Fald blot sammenbundne med og, uden at de i øvrigt staa i nogen indbyrdes Afhængighed eller Periodeforbindelse med hinanden; f. Ex. Eysteinn erkibiskup hafdi þat sumar komit vestan af Englandi snemma, ok hafdi verit 3 vetur í Englandi, frá stóli sínum, ok þá sættist erkibiskup vid Sverri konung, ok fór hann um sumarit nordr til stóls síns. Vi ville sige paa Dansk omtrent saa: Erkebisp Eistein var tidlig om Sommeren kommen tilbage fra Engelland, efter at han havde været der, borte fra sit Sæde, i tre Aar; nu forligte han sig med Kong Sverre, og drog samme Sommer tilbage til sit Erkesæde.

Uagtet denne Egenhed, at bruge korte Perioder eller næsten lutter løse Sætninger, er dog Ordføjningen i Almindelighed langt friere og dristigere end i Dansken, hvilket især kommer af den større Bestemthed i at tilkjendegive Ordenes Forhold ved Formforandring, som i andre Sprog maa ske ved egne Smaaord, der let kan forvirre hele Meningen, naar de ikke staa paa deres bestemte Plads, eller det maa ske ved Stillingen selv, som altsaa derved er uforanderlig bestemt; f. Ex. den Sætning: Sagt er þat ok frá dauda hvers þeirra ok legstad, maa oversættes omtrent som saa: Der er og fortalt, hvorledes enhver af dem er død, og hvor han er begraven. — Ligesaa: fari þeir! aptr munu þeir koma! Lad dem kun rejse, de vil nok komme tilbage igjen.

her ere begge Hovedordenes stillede foran, som ikke kan ske i Dansken.

Den sædvanlige jævne Orden af Ordene i en Sætning er ellers naturlig og simpel: først sættes Subjektet med dets Bestemmelser, derpaa Gjerningsordet med sine Biord, og endelig Gjenstanden med hvad dertil hører; f. Eks. "Sverrir konúngr samnadi nú saman öllu lidi sinu." At denne Orden kan forandres paa mange Maader, efter den Talendes Stemning, og efter Sammenhængen med de foregaaende og efterfølgende Sætninger, er allerede bemærket; men Afhandlingen af slige Inversioner synes snarere at høre til Stillæren end Ordføiningslæren, vilde ogsaa blive alt for vidtløftig paa dette Sted.

2. §. Islænderne adskille i Almindelighed to sammenhørende Ord, som staa i samme Kasus eller overalt i samme Forhold; saa at naar to Tillægsord svare til samme Navneord, sættes dette i Midten, ligesaa naar to Genitiver styres af en Nominativ, eller to Gjerningsord styre samme Gjenstand, ja endog sammensatte Ord adskilles paa denne Maade; f. Eks. gott verk ok ástsamt — Haralds saga hins hárfagra — Þá tók Þorarinn til máls Nefiolfsson — ofa-fé mikit for ofamikit fé — fáir munu lasta-lausir lifa eda glæpa (neml. lausir) — at höggva þat edr meida. Grunden hertil er vist en Velklang, da man har villet undgaa, at mange Ord af en Endelse skulde stöde sammen; enhver hører let, det vilde skurre afskyelig at sige: Haralds hins hárfagra saga. Forresten finder man lignende Adskil-

sefer ogsaa i andre Sprog, hvorvel ikke saa almindelig eller nødvendig som i Islandsken, f. Eks. det engelske one time or other; i Græsken og flere Sprog findes det og.

Ofte udelades et Ord af en Forbindelse, hvori det hyppig forekommer, og altsaa let kan tilføjes i Tankerne; dette sker maaske allerhyppigst med Kostr Kaar, Vilkaar, og vera være, f. Eks. Far aptr Hákonyingr! sá (neml. kostr) mun (neml. vera) þér hinn besti. Ligesaa: Ok er sá (kostr) til at sigla undan — þann kölludu Birkibeinar danskan (vera), ok heita Þorgils.

Navneordenes Forbindelse.

3. §. Alle de Ord, der svare sammen og staa i samme Forhold, staa ogsaa alle i samme Endelse, ligesom i Græsk og Latin. Det er ikke nok, som i Dansken, at Forholdet udtrykkes paa det første eller sidste allene; f. Eks. Saga Olafs konúngs ens helga Haraldssonar ɔ: Kong Oluf Haraldsen den helliges Historie — at þú fáir Haraldi frænda þínum annat konúngsríki.

Værdighedsnavne sættes ikke som i Dansken foran Personernes Egennavne, men altid bag efter uafkortede, og i samme Endelse som Navnet, f. Eks. Sverrir konúngr, Eiríkr jarl, Guttormr hertugi, Otta keisari hinn mikli, Vastes drottníng, Ari prestr, o. s. v. ligesom i Græsk og Latin.

Man kan ikke egentlig regne det for en Und-

tagelse, at Høflighedsordene Herra og Síra *) altid sættes foran, dog uafkortede, da de ikke egentlig som de andre udtrykke nogen bestemt Værdighed; f. Ekf. Hra. Karl, Sra. Jón.

4. §. Genitiver og Eiendomsfedord sættes mest bag efter Navneordet, hvortil de svare. Naar Genitivet sættes foran, er det næsten som et Slags Sammensætning; hos de nyere er vel dette blevet noget mere almindeligt; maaske man imidlertid kunde bestemme Regelen saaledes, at de sættes foran, naar der ligger Eftertryk derpaa i Sammenhængen, men i andet Fald rigtigst altid bag efter; f. Ekf. gértu þat fyrir hennar sakir, gjør det for hendes Skyld —

*) Om dette Ords Brug og Forsvar for samme s. Anmærkn. til 24. S. foran. Jeg vil blot her tilføje Ordets oprindelige Betydning, som særdeles bestyrker og oplyser Rigtigheden af dets udelukkende Brug til Præster i Islandsken. Det er nemlig bekjendt at Almuen endnu overalt i Danmark og Norge kalder Præsten Fader, og det er udenfor al Tvivl at Islændernes Síra betyder netop det selvsamme, ligesom det engelske poetiske Sire Fader. Det synes altsaa et saare værdigt og passende Hædersord. Om det er kommet til Engelland fra de nordiske Sprog, eller omvendt, torde vel blive vanskeligt at bestemme, ligesom det heller ikke her kommer i Betragtning; nok er det at det findes i Sproget, i denne udelukkende Brug, og af den nu anførte Grund.

brædir hans, er fóru [illegible] heimar — en þeir fundu Gunnhildi módur sína.

5. §. Navneord, der tilligemed Gjerningsordet udtrykke en Beskrivelse, sættes ofte i den blotte Ejendomsform, hvor vi bruge af, og i den blotte Hensynsform, hvor vi bruge med eller desl., f. Eks. hann þótti mikillar náttúru vera — hann hét Ormr réttu nafni — hvat heitir þat ödrum ordum?

Saaledes bruges og Dativet af Stedordene og desl. ofte, hvor vi enten bruge Ejendomsord eller Præpositioner, f. Eks. féll akarn nockut í höfud mér? ɔ: var det en Agern, der faldt ned i Hovedet paa mig?

Det Ord, der udtrykker Redskabet, Munden og desl., staar i Hensynsformen, f. Eks. berja grjóti, slaa med Sten — stiga fram ödrum fæti, træde frem med den ene Fod — þessu varir mik, at þú mælir feigum munni — sigldi Kútr lidi sínu sudr.

Tidens Navn sættes i Dativ paa det Spørgsmaal: naar? f. Eks. 290 árum eptir Nóa flód — hálfum mánudi eptir.

6. §. Derimod i Akkus. eller Gjenstandsformen paa det Spørgsmaal hvorlænge? ligesom tidsalderen; f. Eks. sotia torg til [illegible] — konúngr lá þar hálfan mánud — þeir [illegible] þar litla hríd.

[illegible] Navn staar i Gjenstandsformen, saasom? þeir fara landveg — margar mílur [illegible] sleidina, o. desl. [illegible] den Tale[illegible]

at bruge sin Kasus, hvilken i Islandsken udtrykkes med Genit. hann fór leidar sinnar, eller ferdar sinnar, (dog kan og siges: hann fór leid sína).

Tillægsordene

7. §. styre undertiden visse Forholdsformer, der dog i Almindelighed ere de samme, som tilsvarende Gjerningsord styre, f. Exs. þeir urdu þess varir; verdr ell. verdugr ills dauda — vanr þessu starfi; reidur einum, vred paa en; vóru þeir hónum [illegible]; feginn fundi ockrum.

Beskrivende Tillægsord styre Hensynsformen, f. Exs. fagr sýnum, litill vexti.

8. §. Efter den anden Grad af Tillægsord kan enten bruges enn med det følgende Ord i Nominat., eller enn kan udlades og det følgende sættes i Dat.; Ljósálfar eru fegri enn sól sýnum; enn Döckálfar svartari biki — Skallagrimr var [illegible] manni [illegible].

— Ogsaa det Ord, som bestemmer Komparativets Grad nøjere, sættes i Hensynsendelsen, f. Exs. miklu meiri — þvi liótari, at ... — þridiungi styttri. Ja endog Adverb. i den større Grad styre de Ord i Hensynsformen, som sættes til for den nærmere Bestemmelse, f. Exs. nockrum vikum sídar enn — [illegible] andadist vetri sídar.

9. §. Naar et Delingsord med [illegible] sættes foran et Tillægsord i den største Grad, saa udelade Islænderne [illegible] og lade Tillægsordet rette

sig efter Delingsordet, f. Eks. et af de uskyldigste og venligste Dyr, eitt hitt saklausasta ok spakasta dýr; nogt af (ell. med) det værste, vest eitthvørt. "Dette er den største Ulykke, som er skjet" udtrykkes paa en figurende Maade: hefir þat mest óhapp gjørt verit með goðum ok mønnum.

Den største Grad forhøjes ved at sætte foran allra manna, allra kvenna, eller blot manna, kvenna eller allra, vort aller, f. Eks. allra manna vitrastr, allra kvenna fríðust.

Paa det største, saa stor som muelig, den mueligst største, udtrykkes ved sem foran den største Grad, f. Eks. sem fyrst máttu, det første du kan; sem skjótast, o. desl. Heraf det gamle danske allsommægtigste, allsomhøjeste, o. desl.

De nedstigende Grader udtrykkes oftest og zirligst i Islandsken ved de modsatte Tillægsord, dannede ved ó- foran, i den opstigende Grad; denne Maade bruges især naar en Nægtelse gaar foran, f. Eks. eigi ófríðari bør oversættes: ikke mindre smuk.

Talordene.

10. §. Mængdetallene staa undertiden som Tillægsord ved Navneordet i hvad Endelse Meningen udkræver; men undertiden styre de Genitiv, og kunne da betragtes som Delingsord, f. Eks. þá lifði hann tíu vetur .... ok lifði hann þá enn tíu vetra.

Naar to Talord sammensættes, saa at det mindste staar foran, skal dette multiplicere det større, f. Eks.

[illegible] 30, tvítugr 20 Aar gammel, tvíllefur ɔ: 22 Vetr, 22 Aar gammel.

Naar man udlæser et stort Tal, sættes det i samme Orden som det skrives, nemlig de større først uden Bindeord, som kun anvendes ved de sidste og laveste; f. Eks. 325, læs: þriú hundruð tuttugu og fimm. De Gamle have ikke jagttaget denne Orden saa nøje.

11. §. Hver anden, tredie, fjerde o. s. v. udtrykkes saa at Ordenstallet sættes først med Bestemmelsesordet, dernæst hver, og tilsidst Navneordet, alle svarende til det sidste i Endelse, Kjøn og Tal, f. Eks. at hvíla hinn siöunda hvern dag — it tíunda hvert ár.

Halve Hundreder udtrykkes ligesom i Dansken, f. Eks. hálft fiórda hundrað, 350, ɔ: de tre Hundreder fulde, og Halvparten af det fjerde. Men hálfr bruges paa en lignende Maade med Alderstallene, som dog højligen afviger fra Dansken, f. Eks. hálffertugr, 35, nemlig 3 fulde Dekader (tugr) og Halvparten af den fjerde; hálffimtugr, 45 Aar gammel, o. desl., hvilke ingenlunde maa blandes med de danske: halvfjers, halvfems, som betyde noget ganske andet, nemlig 70 og 90.

Stedordene.

12. §. I Formlæren S. 98 er det allerede bemærket, at det tilbagevisende Stedord for tredie Person ikke som i Dansken refereres alene til det nærmeste Subjekt, men til det, som er Subjekt i den hele

Sammenhængen, f. Eks. ok bað Hidi henne mann leyna sér — þá hugsadi Þórr þat, ef hann kvæmi svo í færi, at slá hann (Skrymi) hitt þridia hogg, at alldrei skyldi hann slá sik (Þórr) sidann. Det havde været en Feil, om man paa disse Steder ikke havde brugt sér og sik. Det forstaar sig at sinn bruges paa lignende Maade.

Hvor vi i Dansken bruge et personligt Stedord i Enkeltallet, forbundet ved og med et Egennavn, der udelade Islænderne og, hvorimod de sætte Stedordet i Totallet eller Flertallet efter Omstændighederne, og lade det svare til Egennavnet; f. Eks. óbrigdilig mun vináttan med ockur Arne, ɔ: med, imellem mig og Arne — enn væntir mik at fundr vór Bagla verdi, ɔ: min og Baglernes. Hyppigst forekommer naturligvis dette med den tredie Persons Stedord, og naar saaledes þeir staar svarende i Kasus til et Navn i Enkeltallet, udtrykker dette aldeles det samme som Grækernes οἱ περὶ med et Navn efter, f. Eks. þeir Sigurdr lögdu fram, ɔ: Sigurd og hans Mænd lagde til — at setia torg þeim Sigurdi konúngi.

Sá, sú, þat bruges blot demonstrativ, ikke personaliter som den i Dansken, naar Navneordet er Fælleskjøn. Her bruger Islandsken hann, hún, efter Ordets specielle Kjøn, da der intet egentlig Fælleskjøn gives i Sproget, f. Eks. meiningin kann sumum vera auðsen, þó eigi sé hún þat öllum — Jardarmegn er blendingr af kalki ok leir ... ef hann er lagdur út til vidrunar, verdur hann

at dúpti — hví diúpari í jörðu leiðin er, þess hreinari er hann.

Islandsken har kun et Bestemmelsesord (Artikel), nemlig hinn, som sættes foran Tillægsord, men hænges bag ved Navneord; naar baade Tillægsord og Navneord staa sammen, kan man enten sætte Artiklen foran Tillægsordet, eller, ligesom i Svensken, bag til Navneordet, ja undertiden paa begge Steder, naar man vil give Sætningen noget mere Eftertryk; men om man endog hænger Bestemmelsesordet bagved, kan dog Tillægsordet, som staar allene foran, sættes i sin ubestemte Form; f. Eks. i Akkus. hina úngu stúlka eller úngu stúlkuna, eller endelig: hina úngu stúlkuna. — braut þar hitt góða skipit, enn hitt minna skipit hélzt. — heilagr Páskinn.

Efter et Præs. Partis. kan Tillægsordet ogsaa staa ubestemt, hvilket aldrig tales i Dansken, f. Eks. miklu mædtækilegra mun flestum virdast eptirfylgiandi snoturt rit, ɔ: efterfølgende vakre Afhandling.

Delingsord styre Ejendomsformen, dog er det mærkelig at de næsten altid staa i Hverkenkjønnet, skjønt de svare til Personer; f. Eks. hvat íþrótta muntu vilia birta fyrir oss? hvilke Færdigheder agter du at ville vise os? mart manna, mange Folk; fátt manna; hverr þeirra.

Gjerningsord.

13. §. Meget ofte sættes, endog i Sætninger uden Spørsmaal, Gjerningsordet foran Subjektet,

især naar Sætningen er afhængig af, eller forbunden med en foregaaende, da det derimod i Danske har sin Plads bag efter samme; f. Eks. þá var sagt Prælaþum til um þetta kaup; létu þeir korn fram ok mallt, ok seldu Ásbirni — sigldi Þorarinn þá á haf út. Vi bruge sædvanlig Biordene hvorpaa eller hvorefter i slige Tilfælde.

Naar der i en Sætning ere tvende aktiviske Gjerningsord, sættes Gjenstandsordet helst bag efter begge, f. Eks. høfdingiar villdu þegar drepa láta Sigurd; vi sige: lade Sigurd dræbe.

Naar et Gjerningsord enten ikke styrer sit Gjenstandsord umiddelbart, men har en Præpositsion eller et andet Smaaord hos sig, eller og foruden den egentlige Gjenstand har et andet Navneord med Præpos. ved sig; da sættes Partiklen imellem Navneordet og Verbet, saa nær dette som muelig, f. Eks, hann vatt upp segl — konúngr tók upp bú Simunar.

Var det en Eftersætning, hvor altsaa Gjerningsordet kom tilsidst, saa sammensættes almindeligvis Smaaordet med samme, og Substantivet staar foran i samme Kasus, som det ellers skulde staaet; ja dette Slags Sammensætninger (hvorom er talt 184. S.) forekomme endog tidt, skjønt Gjerningsordet ikke staae i Enden, f. Eks. Sverrir konúngr hafdi vidset þessi snøru at þeir ætludu hann i v e i d a — kladi, er jarl hafdi i f a r i t — at meida fólk ok f e r u kastalanum. Undertiden, naar der var flere Navneord, sættes det umiddelbare Objekt foran, og de andre bag efter med en ny Præpositsion, som da

[illegible] vetrs Kofudy. f. Ekſ. morgin hoſum ſkir [illegible] [illegible] hafdu ſnuen af heft um ferdir Vagla.

Er der ingen Gjenſtandsord i Sætningen, da ſættes Ordene almindelig foran, ſkjønt de i Danſkens ſtaae tilſidſt, f. Ekſ. ok fyrdi þá dingitin [illegible] [illegible], ſa vovede ingen at ſige imod.

14. §. Tidt afvekſler oratio directa ganſke pludſelig midt i Sammenhængen med oratio obliqua; naar man nemlig kommer til det Sted i en Perſons Tale, hvorpaa den ſtørſte Eftertryk ligger, ſaa anføres det ligefrem, f. Ekſ. þá ſøgdu Æſirnir at hann (Fenrir) mundi ſkiótt ſlita miótt ſilkiband, er hann hafdi fyrr brotit ſtóra iárnfiøtra, enn, ef þú fær eigi þetta band ſlitit, þá ſkulum vér leyſa þik.

Endnu oftere afvekſle forſkjellige Perſoner og Tal i Gjerningsordene af et og ſamme Punktum, naar man i nogle Kommata tænker mere paa en Handling, ſom en Hovedmand udfører, i andre paa en, hvor flere maa være med; eller ſnart henvender ſin Tale til en Hovedperſon, ſnart til alle, der har nogen Del i Sagen, ſaaſom: Sverrir reid vid 500 manna til bús Símunar í Skrikiuvík, tóku þar upp búit, enn brendu bæinn, ok 40 nauta lét hann reka á Vermaland.

Den tredie Perſon af Gjerningsordene ſættes ofte allene uden Subjekt, naar dette enten var af ingen Betydenhed eller let i Tanken kunde tilføies, f. Ekſ. ſvo ſegir í vøluſpá (nemlig ſkálldit). — ſem hér ſegir (nemlig ſkálldit eller høfundrinn). See 106. S. hvorledes Man udtrykkes.

I fortællende Stil bruges ofte, ligesom i Græsk og Latin, Nutidsformen for Imperfekt; undertiden afvexle de endog pludselig med hinanden, f. Ex. Þór steig fram ødrum fæti at þar er Skrymnir lá, og lýstr i høfud honum; enn Skrymnir vaknar, og spyr hvert laufsblad félli.

Undertiden retter Gjerningsordet sig ikke efter det egentlige Subjekt, men efter det nærmeste Navneord, f. Ex. þar er enn sá stadr, er Himinbjørg heita — hann á þar riki er Þrúdvángar heita — hann býr þar sem heitir eller heita Breidablik.

15. §. Som oftest dannes vel Perfekt og Plusqvamperfekt ved Hjelpeordene hefir og hafdi, hvortil føjes Nevtrum af Præt. Partis. Pass. eller om man vil kalde det Supinum, men ogsaa ofte, især i Poesi, bruges, istedet for dette uforanderlige Nevtrum, Partisippet selv som Tillægsord, der da retter sig efter Navneordet, som er Objekt, f. Ex. Skylldi hann þar sitia, ef hann fengi þadan árásir veittar þeim Bøglum — er høfdu nýliga
himinstól prýddan.

Nutidsformen af Partis. på andi indslutter tillige Begrebet af Futur. Partis. Pass. *). Det er

*) Heraf den lignende Brug i Dansk og Tysk, som nogle Sproglærde gjøre sig saamegen forgjæves Umage med at udrydde. Man skulde ikke paalægge Sproget nye Love, ikke heller afskaffe dem, det har paalagt sig selv, men blot beskrive og disse,

allerede 107. Side bemærket at Nutidsformen i Islandsken ogsaa ofte har et Fremtidsbegreb, men mærkeligt er det, at det her er et passivisk Fremtidsbegreb, som forbindes med en aktivisk Nutidsform. Arsagen er venteleg for en Del at Partisipperne egentlig hverken ere aktiviske eller passiviske, men blotte Tillægsord. Paa Dansk udtrykke vi hin Brug af Præs. Partis. ved et Tillægsord eller ved Præs. Infin., f. Eks. eigi er þat trúanda, ikke er det troligt ell. at tro.

Naar Futuret i den lidende Form dannes ved skal vera med det tilhørende passiviske Partisip, saa udelades almindelig vera, f. Eks. hvǫrnin kosit skal til embætta — þari skulu og talin nǫfn þeirra. Den samme Udeladelse finder og tidt Sted, skjønt man sætter mun for skal; og dette er meget sirligere, end om man, ligesom paa Dansk, brugde den passiviske Infinitiv.

Ellers bruge Islænderne ofte Aktiv, hvor vi bruge Passiv, f. Eks. þá skyldi brenna alla dauða menn, da skulde alle døde brændes; ligefrem: da skulde (man) brænde alle døde.

Den lidende Form udtrykkes derimod som alleroftest og best ved det passiviske Partisip og Hjelpeordet vera eller verða, f. Eks. þá var þar slutt í

---

og undersøge dem i deres Oprindelse. Man vilde da befinde en Del af det, de senere Sproglærere kalde Fejl, at være ligesaa gammelt og ægte som selve Sproget.

vist ok þunnr feung. — ok nar þú giörr fættin, da sluttedes Forliget.

Den usammensatte Passivform har derimod som oftest en tilbagevisende Betydning: I'ngi komungr frelsadist med flótta, Kong Inge reddede sig med Flugten — at láta ei kúgast til þess at taka vid kristni — at láta eigi skírast, ikke lade sig døbe.

16. §. Den saakaldte Akkus. med Infin. er en Konstruktion, som meget hyppig forekommer i Islandsken, f. Eks. þér kvádut sólina fara skiótara.

Grækernes tvende Genitiver og Latinernes to Ablativer udtrykke Islænderne ved en meget lignende Ordføining, nemlig ved tvende Dativer med Præpositionen at foran, saasom: at þvi giörvu, quo facto — ok skildust þeir at svo búnu, eller vid svo búit.

Mærkelig er den Islandsken egne Vending, at naar de Gjerningsord, der styre Dativ, gjøres til Passiver, skjer det helst saa at de sættes i tredie Person af Enkeltallet, og beholde da Substantivet hos sig i Dativ; f. Eks. at safna lidi, passivisk: var þá lidi safnat.

Nogle af de Gjerningsord, der i Dansken tage en blot Infinitiv efter sig, tage i Islandsken Infinitiv med at. De hyppigste af disse ere maaskee kuna og þora, dog findes det første ogsaa hos de Gamle uden at; f. Eks. þora at segia — þat kann ek vel segia þér, (i Edda).

17. §. Gjerningsordene styre i Islandsken, som i andre Sprog, forskjellige Kasus, og det er ligesaa vanskeligt her, som i andre Sprog, at bringe denne Styrelse under bestemte Regler, uden at opregne de enkelte Gjerningsord og beskrive hvert for sig, hvilket er det samme som ingen Regler at give. Aarsagen til denne Styrelse er uden Tvivl, i det mindste i de allerfleste Tilfælde, at visse Forholdsord ere udeladte, hvilke man altsaa gjør snare vel i at mærke sig, hvor man en enkelt Gang kan finde det hele Udtryk fuldstændig, f. Eks. fylgia (med) einum; men nu behøvedes der som oftest ingen Forholdsord, især i et Sprog som Islandsken, hvor Forholdsendelserne allene kan betegne det samme. Man maa ellers, ved at bemærke Gjerningsordenes Styrelse, vel adskille det egentlige (direkte) Gjerningsord fra Hensynsgjenstanden (den oblikve), og fra disse to igjen et blot Omstændighedsord, der ofte findes tilføjet; almindelig staa alle tre, eller i det mindste de to første, i forskjellig Kasus; undertiden har et af dem en Præposition.

Ejendomsformen eller Genit. styre en Del Gjerningsord, som bemærke at bede, ønske, søge, faa, eller desl., f. Eks. beida einn orda, spyria ráda, fregna þess, vænta, bidia sér fresta, kresta einn giallds, þurfa, missa, sakna, synia koníngi vigslunnar, fryia einum hugar, óska oss fylgnis, freista manna, afla sér fiár, leita ráda; bida eins, gæta, dylia, idrast, níóta, unna oss svo bonds; geta (omtale), minnast, hefna brædra einum.

Mærkelig er det at Ordene fá og bidia sædvanlig styre Akkusativ, undtagen naar de bruges om Giftermaal; fá sér Konu — hann fêck Margretar — bidia Konunnar, beile til Pigen. Dog hos de Gamle findes det og med Genitiv i den sædvanlige Betydning.

Hensynsformen eller Dativ styre især mange Gjerningsord, som bemærke at byde, regjere, forandre, fordærve, kaste, skjule, og deslige, f. Eks. bióda gestum, ráda sigri, valda, stýra — Bergthóri, skipta liðinu i tvo staði, steypa, róa, vinda, snúa, verpa, kasta, hióda, leggia spióti (stikke med Spyd), hrinda einum i eldinn, umturna, bregda heitum, granda, eyda, fyrirgiöra, farga, fara ..., fyrirfara öllri heilsunni, fyrirkoma, spilla, týna, tapa, biarga, eyra Balldri, hlífa einum, hyrnia (skaane), duga einum, fylgia, forda sér, leyna, o. m. fl. desl.

Naar koma er intransitivt, styrer det og Dativ, f. Eks. koma einum í vandrædi. Ligesaa fara, saasom: af hann ferr minum rádum fram.

Akkusativ eller Gjenstandsformen styre endnu mange flere, hvilke Islandsken have tilfælles med andre Sprog, og som ikke her kunne beskrives eller opregnes, f. Eks. gráta hann, begræde ham; byria söguna, begynde Historien. Mærkeligt er det at skjønt denne Sætning omvendes, saa at Historien bliver Subjekt i Dansken, beholdes dog stedse Gjenstandsformen i Islandsken, f. Eks. hvörninn söguna byriar, hvorledes Historien begynder.

Smaaordene.

18. §. Særdeles ofte tilføjes en adverbialsk Bestemmelse af den Himmelegn, hvorfra en Reisende er kommen, eller hvor han er reist hen, og deslige, og dette sættes gierne foran Stedets Navn selv, altsaa næsten ganske overflødig; Dansken taaler ogsaa meget sielden at det oversættes, f. Eks. Gunnhilldur gerdi ferd sina sudur til Rómaborgar — Erlingr jarl var þá i Vikinni austur. Men undertiden er dette Navneord saa ubestemt, og Apellativ, at Biordet udfordres til at fuldstændiggiøre Begrebet. Dog udtrykkes det i Dansken helst ved et Tillægsord, eller omskrives paa en anden Maade, f. Eks. sunnan lángt úr heimi, fra den fierne sydlige Verdensegn.

19. §. Hvor Forholdsformerne eller Kasus ikke slaa til, der tages de selvstændige Forholdsord eller Præpositioner til Hielp; disse forbindes da med visse Former af Navneordene, nogle med en, andre med flere, efter den forskiellige Betydning.

Ejendomsformen allene styre:

ámilli } imellem
ámedal }

án uden

í stad istedenfor

innan indenfor

útan udenfor

megna — formedelst
til til
ødrumegin. paa hin Side.

Saa og de øvrige, som ere sammensatte med megin, f. Ex. báduumegin, paa begge Sider, o. fl.

auk foruden.

Med Ejendomsformen staar at, naar det betyder hos en, f. Ex. Fylgi hod vera at Mardar, o. [illegible] Nords ell. hos Nørd. Med Hensynsformen staar det derimod i andre Tilfælde, hvor det betyder til, ved o. desl.

Hensynsformen allene styre:

of nær   ígégn imod
ásamt tilligemed   gagnvart overfor
móti } imod   undan bort fra
[illegible]   úr udaf
frá fra   framhjá forbi
hiá hos

Gjenstandsformen allene styre:

um, (of) om
kríngum omkring
umfram fremfor
igégnum igjennem
fyrir útan udenfor
fyrir nordan nordenfor

og lignende Sammensætninger.

Bade Hensyns- og Gjenstandsformen have:

á uppá	paa	með	med
		undir	under
eptir	efter	við	ved
fyrir	for	yfir	over
í	i		

Forskjellen er her den samme som i andre Sprog; er Begrebet paa Stedet, forbindes de med Hensynsformen, er det til Stedet, med Gjenstandsformen.

Mærkelig er en Islandsken egen Brug af á; almindelig naar man nævner en Gaards, et Slots Navn ell. desl., sættes ikke den simple Nominativ af Navnet, men Dativ med Forholdsordet á, f. Eks. sá bær hét á Steini, den Gaard hed Steen — hann bió þar sem heitir á Kálfskinni, han boede paa (Gaarden) Kalvskind.

Desuden afviger Brugen af Forholdsordene i mange enkelte Forbindelser betydelig fra hvad vi bruge i Dansken, f. Eks. ved Landes Navne paa -land bruges altid á, hvor vi bruge i, saasom: á Þýskalandi, á Englandi, á Jótlandi; vi sige: i Tyskland, u. s. v. undtagen paa Jylland, for at ikke to I skulde støde sammen. Derimod ved Øer bruge vi paa, men Islænderne í, f. Eks. í Færeyum, í Suðureyum.

Efter Tillægsord bruges ofte um, hvor vi have andre Forholdsord i Dansken, f. Eks. sannfærðr um overbevist om, viss um vis paa, hræddr um bange for.

Femte Afdeling.

Verselæren.

Versebygningen.

Den islandske Poesi adskiller sig ikke fra Prosa ved Fodmaal, saaledes som den græske og romerske, og efter dem de fleste andre europæiske Folks; men den har en ganske egen og original Beskaffenhed.

Næsten alle islandske Digte ere affattede i Sangvers eller Strofer (erendi, vísa ell. staka); den sædvanlige bestaaer af 8 Verselinier (orð, vísuorð). Saadanne Sangvers deles igjen i to Halvvers (vísuhelmingr), og hver af disse igjen i to Dele (vísufiórdúngr), der udgjøre en Fjerdedel af hele Verset, og indeholder to sammenhørende og med Rimstave forbundne Verselinier, hvoraf den første kaldes Forlinien, den anden Baglinien.

Særkjendet for dette Sprogs Poesi er Bogstavrimet. Desuden er det især Stavelsernes Antal og Rimene, som adskille de forskjellige Versearter; hver af disse Ting betragtes her korteligt for sig.

2. §. Rimbogstaver (hliódstafir) *) findes i alle islandske Vers, til hvilken Versart og hvilken Tids-

*) Det er uden for al Tvivl at denne Form af Ordet er den rigtige; det kommer da af hlióð Sang, tysk Lied, hvoraf ogsaa Digterne i gamle Dage

alder de end henhøre *). Den hele Regel, at i hver to paa hinanden følgende Verselinier skal forekomme tre Ord, der have samme Begyndelsesbogstav, og det saaledes, at de to af disse endsbegyndende Ord forekomme i den første, det tredie og vigtigste, hvorefter hine to bestemmes, foran i den anden af de to sammenhørende Verslinier. Dette Rimbogstav kaldes Høfudstaft, de to i den første Linie kaldes studlar. Dog maa det, om muligt, ikke være ubetonede og i Sammenhængen ubetydelige Smaaord, hvori Rimstavene skulle søges; thi i Fald Versene ere noget lange: f. Ex.

Farvel fagnadar fold og heilla! — Farvel den Glædens og Salighedens Bolig!

I fold findes Hovedstaven, i Farvel og fagnadar derimod Hjelpestavene, om jeg saaledes tør oversætte stuðlar.

---

kaldtes liódasmidir. Almindelig kaldes Rimbogstaverne derimod hliódstafir, men dette er et ganske andet Ord, som betyder Selvlyd (Vokaler), og kommer af hliód Lyd, tysk Laut. Begge Ordene ere altsaa ligesaa forskjellige i Betydning som Oprindelse, og blot den lignende Udtale har givet Anledning til deres Forvexling. Denne Bemærkning skylder jeg den lærde Islænder Hr. Ehrenreich.

*) At nogle saa Meisfostre i nyere Tider, der overtræde de Love, som Sproget af Naturen har foreskrevet sig selv, og fulgt i en lang Masse af Seller, fortjene ikke at komme i ringeste Betragtning.

3. §. I dette Bogstavrims (stafasetning) Beskaffenhed gives efter Omstændighederne en Deel Indskrænkninger eller nærmere Bestemmelser, hvoraf følgende ere de vigtigste.

Naar Verselinierne ere meget korte, findes undertiden kun to Rimbogstaver, et i hver Linie; ikke heller iagttages det da saa meget nøje at sætte Hovedstaven allerforrest i anden Linie. De Ord, der sættes foran samme (málfylling), ere gjerne et eller to korte Smaaord, som ikke pleje at regnes med i Versemaalet; f. Eks.

Reiðr var þá Vingþórr | Vred var da Tor
er hann vaknaði | da han vaagnede
ok síns hamars | og sin Hammer
um saknaði. | savnede.

Er Hovedstaven et af de sammensatte Bogstaver: sk, st, sp, da maa de to andre Rimbogstaver være det samme, og et blot s, eller et s med en anden Medlyd efter er urigtigt. Det iagttages vel og ofte, men ikke saa nødvendig, ved andre dobbelte Hovedstave, saasom: sl, bl, br, gl, gr, fl, fr; det er altid en Regelmæssighed og Skjønhed, om det iagttages; f. Eks.

Sé spióti hvi | Naar man det Spyd,
er svennttu vidar | som Djævelens vidtgribende
greipar Helnardar | Hænder omspændte,
vid granitré jafnat; | ligner med Granen;

Er Hovedstaven derimod en Selvlyd, da behøve Bistavene ikke at være samme Selvlyd; men det ansees endog for rigtigere og skjønnere, om de ere forskjellige

skjellige. Undertiden bliver j og v brugte som Selvlyd, og h, naar en Selvlyd kommer efter, regnes ikke at giøre nogen Hinder, hvorvel det er bedre, om ingen af disse Udflugter behøves; f. Eks.

Ei mun oss fridar | Ej vil Fred
gudit verda, | blive os beskaaren.

Rimbogstaverne maa ikke forekomme oftere end tre Gange i hver to Verslinier, eller intet andet Ord maa begynde paa samme Maade. Dog tillades dette i et af de Smaaord, der undertiden staa foran Hovedstaven, saa og, om Verset er noget langt og Hovedstaven en Selvlyd, i andre Smaaord; kun at det er saadanne, som ingen Vægt eller Eftertryk faa, naar Verset oplæses; f. Eks.

Enn ef erum vér | Men om vi ere
ódaudligir. | udødelige.

4. §. I den gamle nordiske Poesi kommer det meget an paa lange Stavelser (langar eller hardar samstøfur), hvoraf hver Verseart har et bestemt Antal. Af korte (skammar eller linar) regnes et Par eller i det høieste tre at gaa op mod en lang; saa at Verseliniens Længde dog ikke er saa aldeles indskrænket bestemt, som den ellers vilde være. Det kan ogsaa udbide den noget at málfylling ikke regnes med. I øvrigt er det mærkeligt at de længste islandske Vers ikke have mer end otte Stavelser. Det synes at Øret slet ikke har kunnet lide de lange Vers, der fordrede Ophold, og derved virkelig i Grunden blive delte i tvende.

Hvilke Stavelser der ere lange, er vel ikke saa meget let nøje at bestemme, ja maaske det ikke engang af Sproget selv er saa ganske nøje bestemt. Dog ere følgende Stavelser især i Vers almindeligvis lange: 1) de, der slutte med en dobbelt Medlyd eller med tvende enkelte, hvilket svarer omtrent til Grækernes og Romernes Positio; 2) de, der have en af de saakaldte Tvelyd; 3) de, der have en akcentueret Selvlyd, der i Grunden er det samme som en Tvelyd. De to sidste Tilfælde ere egentlig ikke uden i Skrivningen forskellige fra det første, ti alle Tvelyd ere at anse som en Vokal, hvorpaa følger en Konsonant, gjøre altsaa Positio, ifald en Medlyd kommer efter; men dersom en Selvlyd følger paa, kunde man tænke sig at Endekonsonanten i Diftongen skulde fordobles. 4) Er næsten bestandig den første Stavelse i Ordene lang; 5) kan Hovedstavelsen i mange Endelser meget vel bruges som lang, skjønt den i Dansken endnu meget mindre, end den allersidste Stavelse, kan bruges saaledes. Disse Endelser ere især -āri, -āndi, -ādi, -ādur, f. Ex. skapāri, saknādi, o. desl.

5. §. Rimene (hendingar) ere af tvende ganske forskjellige Slags; maaske man kunde kalde dem Linierim og Slutningsrim.

Linierim ere, ligesom Bogstavrim, Islandsken egne. De bestaa deri, at i een og samme Verselinie forekomme tvende Stavelser, som rime sig sammen;

Her maa man vel erindre sig hvad der foran 12. S. er sagt om den islandske Stavning, da det ellers er umueligt at forstaa og føle disse Rim. Saaledes gjøre Ordene sum-ir og gum-ar et fuldkommen nøjagtigt Linierim, ti det er blot sum og gum der kommer i Betragtning; ligesaa merk-i og sterk-a, o. desl. Disse Rimstavelser anbringes helst saa at den ene (frumhending) staar i Begyndelsen, den anden (vidr-hending) i enden af Verslinien.

Disse Rim dele sig i to Slags, nemlig: hele Rim (adalhendingar) og halve Rim (snidhendingar). Hine have i de Stavelser, der rime sig, baade Selvlyd og de paafølgende Medlyd aldeles ens, f. Ex. sex og vexá, samt alle de ovenanførte; disse have blot Medlyden ens, men forskjellig Vokal i Stavelsen, f. Ex. stird-um og nord-an. Her ere ird og ord halve Linierim; ligesaa vard og fordi-a, samt fylking-u og fáng-inn.

Mærk. Endelsen r og Ejendomsendelsen s efter Konsonanter regnes ikke med til Linierimet; altsaa er f. Ex. hiartr og hiarta et fuldkommen rigtigt Helrim, samt ádr og stydi et ligesaa fuldkomment Halvrim.

Oftest bruges begge disse to Slags Linierim tillige i afvekslende Linier, saa at den første af de to ved Bogstavrim forbundne Verselinier er halvrimet, den anden helrimet, og saaledes bestandig, f. Ex. i dette Halvvers:

Fastórdr skyli firda
fengsæll vera þengill.
Hæfir heit at riúfa,
hialldrmøgnudr! þér alldri*).

Ordholden den Konge maa være,
som hengivne Folk vil faa.
Det sømmer dig aldrig at bryde
dit Løfte, du vældige i Strid!

Her gjøre ordr og firda samt hæfir og riúfa halve, og feng og þengill, hialldr og alldri hele Linierim med hinanden.

At det ikke maa være ubetydelige og korte Endestavelser, der skulde rime sig sammen, forstaar sig selv.

6. §. Enderimene ere aldeles de samme som bruges i Dansken og alle andre gotiske og romanske Sprog. Ogsaa disse dele sig, som bekjendt, i to Slags: Tostavelses- og Enstavelsesrim. Herved er blot at mærke, at i den gamle islandske Poesi sammenrimes allene de to ved Bogstavrim forbundne Verselinier; man finder aldrig at den første Linie i Verset rimer sig med den tredie, og den anden med den fjerde, eller deslige, f. Eks. følgende smaa kraf-

*) Konstruktionen er simpel: Fastordr skyli firda fengsæll þengill vera. Hæfir þér alldri heit at riúfa, hialldrmøgnudr! Firdir et Digterord paa Folk, Stridsmand, þengill paa en Fyrste, Konge, hialldr ligesaa paa Strid, Feldtslag.

tige Vers, som Skallagrim gjorde extempore, for at bringes den norske Konge Erik Blodøxe af de faa Mænd, som, ved en privat Hævns Udførelse mod Kongen, vare de eneste, der beholdt Livet, af hele Mandskabet paa et Skib, hvor Hertug Guttorms Sønner og flere Kongen nærbeslægtede eller dog kjære Personer omkom.

Nú er hersis hefnd	Nu er Fyrstens Hævn
vid hilmi efnd.	mod Kongen udført.
Gengr ulfr ok ørn	Nu træder Ulf og Ørn
of ynglings børn.	paa Høvdingens Børn.
Flugu høggvin hræ	Halvards dræbte Lig
Hallvards á sæ.	flød i Havet ud.
Grøn slítr ari	Ørnens Neb nu slider
undir Snarfara. *)	Snarfares Vunder.

Versearterne (Hættir)

7. §. Inddelte de Gamle selv ikke, men gav hver Verseart et Navn for sig. Olafsen synes at inddele dem efter deres hele Beskaffenhed, uden just

*) Hersir var egentlig et Slags Embedsmand, i Værdighed næst efter Jarlen, som var igjen næst efter Kongen. Hilmir et Digterord paa en Konge. Ynglingr ligesaa en Konge eller Fyrste; her menes Hertug Guttorm dermed. Hræ Adsel er Hverkj. i Flertallet. Forresten staar: Halvards dræbte Lig, for den dræbte Halvards Lig, ved en simpel Inversion. Grøn et gammelt Ord paa Kind, Hage, her Neb. Ari et Digterord paa Ørn.

at antage noget enkelt bestemt Princip; da hans Inddeling ofte er [illegible] for at beholde den, han for ikke at forvirre dem, der skulle læse hans mærkelige Værk. Ifølge denne antages i den islandske Poesi fire Hovedversearter, hvortil de øvrige Underarter, hvoraf der gives mange, kunne henføres. Disse fire Hovedversearter ere: Fornyrdalag, Toglag, dróttkvædi, Rúnhenda.

8. §. Fornyrdalag eller Starkadarlag holdes for den ældste nordiske Verseart. Den er uden alt Linierim og Slutningsrim, og bestaaer regelret af fire lange Stavelser i hver Verselinie, men aldrig ringere end tre Stavelser, og regelret aldrig flere end seks. Dog overskride de Gamle undertiden dette Antal, naar der var mange korte Stavelser. Til Exempel kan tjene følgende Vers af Gudrunargrátr i Edda (Gudrunes Klagesang):

Sakna ek i sessi	Jeg savner i Sædet,
ok sæingu	jeg savner i Lejet
mins málvinar	min Ven at tale med,
valdo megir Giúka!	det Giukes Sønner volde!
Valdo megir Giúka	Giukes Sønner volde
minu bølvi,	min Ulykke,
systur sinnar	deres egen Søsters
sárum gráti.	utrøstelige Sorg.

Denne Verseart, hvis Indretning altsaa bestaaer i Bogstavrimet og Stavelsernes Antal, findes undertiden at løbe fort uden den ellers sædvanlige bestemte Afdeling i attelinede Vers.

En anden Underart heraf har desuden 6 Verselinier, af hvilke den første forbindes med den anden, og den fjerde med den femte, ved det sædvanlige Bogstavrim, men den tredie og sjette ere uforbundne, hvorimod hver af disse nødvendig maa have to Rimbogstaver, sædvanlig ere de da ogsaa et Par Stavelser eller mer længere end de øvrige Linier; f. Ex. dette Vers i Havamaal i Edda:

Veiztu ef þú vin átt,
þanns þú vel trúir,
ok villtu af hönum gott geta:
geði skalltu við þann blanda,
giöfum skipta,
ok fara at finna opt. *)

Ved du at du har en Ven,
som du vel kan tro,
og vil du af ham nyde godt,
dit Hjerte skal du ham aabne,
Gaver med ham skifte,
og besøge ham tidt.

Ofte blandes dette Slags sekslinede Fornyrdalag med det sædvanlige, f. Ex. i det ypperlige Hákonarmál; ja undertiden, dog sjelden, er det første Halvvers firelinet, det sidste trelinet. Det sekslinede synes ellers at have været det allerældste og

*) Her er ingen Vanskeligheder: þanns staar for þann es, og dette er gammeldags for þann er, o: den som, hvilken.

[illegible] Til Exempel paa [illegible] vil jeg anføre [illegible] af [illegible] [illegible]

6. Heiman ek fór,
heiman ek ferðaðisk,
sá ek á veg vega;
vegr var undir,
vegr var yfir,
ok vegr á alla vegu.
Heiðrekr konungr,
hyggðu at gátu!
Góð er gáta þín,
gestr blindi!
getit er þeirrar:
fugl þú yfir fló,
fiskr þat undir svam,
fórtu á brú.

Hjemmefra jeg drog,
hjemmefra jeg færdedes,
paa Vejen saae jeg Veje;
Vej var under mig,
Vej var over mig,
paa Vej, paa alle Sider.
Du Kong Hejdrik
betænk min Gaade!
Din Gaade er god,
Gjest hin blinde!
gjettet er den:
Fuglen over dig fløj,
Fisken under dig svømmede,
fordi du gik paa en Bro.

Det sidste af disse kan tillige tjene til Exempel paa en Underart af det sekslinjede Fornyrdalag, hvor den tredie og sjette Linie ikke have to Rimstave som sædvanlig, men hvor derimod de første tre Linier ere forbundne sammen ved Bogstavrim, og de sidste tre ligesaa.

9. §. Toglag er ikke nær saa meget brugt som den forrige Art, og kunde vel gjerne henregnes under samme. Verslinierne ere omtrent af samme Længde, og hvert Vers har altid otte Linier. Forskjellen er at denne Versart har Linierim; f. Ex. dette Vers af Knútsdrápa:

[illegible] [illegible] | [illegible] [illegible]
blá segl við [illegible] | [illegible]
(byr var [illegible]) | [illegible]

drekar landreka	herlig paa Kongens Færd
[illegible]	Men de Skibe, der som
kilir vestan til	vestenfra dertil
um leið líðu	seilede hen, over
Limafjarðar brim.*)	Limfjordens Brænding.

Heraf har man ogsaa adskillige Underarter, saasom: naar allene hveranden Linie er rimet; naar de to sammenhørende Linier ere af ulige Længde. Disse ere de naturligste og meest velklingende af alle Tøglags Underarter.

10. §. Drótt-kvædi er de Gamles egentlige Heltevers, der tilligemed Tøglag fortrinlig brugtes til Æresdigte, ligesom Fornyrdalag især til historiske Digte. Det adskiller sig i to Arter, nemlig egentlig drottkvædi og hrynhenda (ell. tiliulag). Hint har seks, dette otte Stavelser. De øvrige Egenskaber have de tilfælles, nemlig at alle Forlinier sædvanlig

---

*) Döglingr, et Digterord paa Konge. Kilir er Flertalsformen af Kiölr, en Kjøl, her et Skib. Jeg forstaar den første Deel af dette Vers noget anderledes, end det baade i den danske og latinske Oversættelse af Snorre (2. Del, S. 266) er taget; da jeg konstruerer: Ok drekar landreka báru í byr blá segl við rá, saa at landreka bliver Gen. og ikke Accus.

halvrimede, og alle Taglinierne helrimede, hvilket og ikke saa meget maa iagttages. Til Exempel paa det egentlige Drotkvæd kan tiene følgende Vers af Sverres Saga 195 Kap.

Thingat Birkibeinum
bara Sverrir hlut mæra!
látum randhængr *) reyndan
rída hart ok tídum!
hælumst minst i máli!
mékumst heldur at vál fellum!
látum skipta guð giptu!
gerum hv[illegible]!

Birkebenerne er ikke
Sverre komme galt afsted!
Lader os det prøvede Sværd
svinge hardt og tidt!
Wi prale ej i Ord!
men gjøre os til naar Fienden er slagen!
Wi lade Gud raade for Lykken!
men gjøre et Anfald, som de kan føle!

Man finder ogsaa Drotkvæde med alle Verselinier helrimede (dettheni), og med alle halvrimede (snidhent), og halvrimet overalt, men saaledes at hver to sammenhørende Linier have samme Halvrim

*) Randhængr er et Digterord paa Sværd; det er sammensat af rönd, i Genit. randar et Skjold, og hængr en Snog; Skjoldets Slange eller Bi[illegible], o: Sværd.

[illegible] Vocalingene, eller [illegible] eller halvrimede (Rettsiptor [illegible]), eller [illegible] Verselinier uden Rim (Háttlausa). Af dette Slags er omtrent Lodbrokarkvida, saa det nær at Verfene ofte ere [illegible], og den næstsidste Baglinie undertiden, men den allersidste næsten bestandig halvrimet. Her anføres Slutningsverset:

Fysumst hins at hætta,
heim bidia mér Dísir,
sem fra Heriana hollu
hefir Odinn mér sendar.
Glade skal ek Öl med Asum
i öndvegi drecka.
Lifs ero liðnar stundir
lækandi skal ek deyia.

Mig lyster at ende Sangen.
Hjem byde mig de Diser,
som fra Krigsgudens Hald
Odin haver mig sendt.
Glad skal jeg Øl blandt Aser
i Kongesædet drikke.
Svunden er Livets Stund,
smilende skal jeg døe.

Til Exempel paa den omtalte Hrynhenda, hvor hver Verselinie er ottestavelset, vil jeg anføre Begyndelsesverset af den (katolske) Ode Lilia, hvorefter Versearten har faaet sit andet Navn Liljulag:

Almáttugr gud allra stétta,
yfirbiódandi engla ok þjóda,
ei þurfandi stadi né stundir,
stad haldandi í kyrleiks valldi,
senn verandi úti ok inni,
uppi ok nidri ok þar í midiu!
lof sé þér um alldr ok æfi
eining sönn í þrennum greinum!

Almægtige Gud over alle Stænder,
Engles og Folkeslægters Overherre,
ej indskrænket til Rum eller Tid,
som selv i evig Ro behersker alt,
som paa en Gang er baade ude og inde,
i Højden, i Dybet og der imellem!
Pris være dig i al Evighed
du sande Enhed i trende Grene!

11. §. Runhenda bruges meget til Folkesange; den rimer hver to ved Rimbogstaverne forbundne Vers sammen i Enden, men har derimod intet Linierim. Den deles i flere Underarter efter Stavelsernes Antal, der i de mindste ere tre, i andre fire, i andre seks, og i de største otte. Altid er den lætteliniet. Ogsaa efter Rimene er den forskjellig, da snart de fire Linier i Verset have et og samme Rim, de andre fire ere rimede som sædvanlig to og to sammen; snart ere begge Halvvers rimede sammen hver for sig, saa at der i hele Verset er kun to forskjellige Rim, snart endelig have alle otte Linier et og samme Rim tilfælles. Dog disse Arter ansees ikke for væsentlig forskjellige, men blandes med hinanden i

et og samme Digt, f. Ex. i Höfudlausn af Egild Skallegrimsen, hvoraf følgende Prøve:

Beit fleinn floginn,
þá var fridr loginn.
Var álmr dreginn,
þvi var ulfr feginn.
Brustu broddar,
enn bitu oddar.
Báru hørvar
af bogum ørvar. *)

Skarpt var det kastede Glavind,
ingen Fred var da at finde,
Buen spændtes,
Ulven frydede sig derved;
Pilene braged',
men Oddene bede;
af Strængen fore
for Pilen af Buen.

Denne Verseart er overmaade net og behagelig. Drottkvædi er højtidelig og majestætisk, Fornyrdalag er simpel, let og flydende.

*) Det Hele er egentlig en Beskrivelse over en Buefægtning, men vort Sprog mangler Ord til at udtrykke alle de islandske Udtryk: fleinn, broddr, oddr og ør, som alle omtrent betyde en Pil. Almr, et Digterord for Bogi, egentlig betyder det Elm. Hørvar betyder egentlig Blaar (heraf vort Hør); men her Buestrængen.

12. §. Omkvæd (stef) findes af mange Arter og Indretninger i de gamle Digte. Ofte bestod det i to eller fire Verselinier, der sluttede et Afsnit af Sangen, og indeholdt en almindelig Tanke om Materien, og var ligeledes kom til at udgiøre Slutningen af det sidste Vers i næste Afsnit, og saaledes videre. Disse Omkvædsafsnit (stefjabálkr, stefjamál) vare af forskiellig Længde og Antal efter som Materien naturlig afdelte sig; imidlertid giorde man dem og undertiden alle lige lange i samme Digt, for at befordre Regelmæssighed. Dette Slags har især Sted i de større og høitideligere Digte, saasom drápur o. desl.

En anden Hovedart af Omkvæd (viðrkvæði) bestod i en eller flere Verselinier, som igientages i Begyndelsen eller Enden af hvert Sangvers. Var Digtet i Form af Samtale eller Vekselsang, da fik gierne hver Person et eget Omkvæd, som svarede til hans Rolle i Digtet; undertiden har kun dog den ene Person Omkvæd. Stundum var Omkvædet en egen Verselinie udenfor Verset. Ofte skiftede man Omkvæd flere Gange i samme Digt. Ofte var det kun en Del Vers, som man vilde udmærke i Digtet, der fik Omkvæd, og endnu paa flere Maader anbragtes dette. Omkvædet findes ellers i alle Versearter, er altsaa selv af alle Versearter.

13. §. Naturligvis gives her, som i andre Sprog, en Del kunstige Vers, som en eller anden Digter har giort, for at vise sin Færdighed, eller i anden Henseende, og hvor han da har paalagt sig flere Baand end de ovenbeskrevne; f. Ex. i Dróttkvæði at

have fire Linierim istedenfor to i hver enkelt Verselinie; ja vel endog at gjøre alle disse fire Rim i enhver Linie til lutter hele Linierim; at anbringe Linierim ogsaa i meget korte Vers; at gjentage de samme Rim i Begyndelsen af hver følgende Linie, som havde været det sidste i hver foregaaende, og mange flere deslige med mer eller mindre Smag. De vigtigste af dem findes omhandlede i Olafsens nordiske Digtekunst, under den Hovedverseart, hvortil de høre. Det er da disse Kunstvers, der undertiden have tvunget dem, der saa mere paa Klang end Tanke i deres Vers, til altfor dristige Ordomflytninger, og især til unaturlige og skrækkelig vidtsøgte Omnævnelser, hvorved de have paadraget hele den islandske Poesi af nogle altfor ukyndige og overilede Dommere Beskyldning for overdreven Tvang og smagløse Fordrejelser. Men da de Produkter, hvorpaa en saadan Dom maaske kunde passe sig, næsten allene ere enkelte løse Vers i Sagaerne, og disse vel endda saare ofte forvanskede i høj Grad ved skjødesløs Afskrivning og ukritisk Behandling, og da de egentlige Versearter selv slet ikke indeholde nogen saadan utaalelig Tvang: saa sees let med hvor stor Uret man af den Grund har villet kaste Skygge paa den hele gamle nordiske Poesi. Man har ikke havt Taalmodighed til at trænge til Bunds i Sagen, og ikke Forstand til at gaa det vanskeligere og ufuldkomnere forbi, og i det mindste begynde med det letteste og skjønneste; dog har man fordømt hvad man ikke forstod. Ret som om en, der havde læst Simmias's græske Vers, indrettede i Form af Økser, Vinger, Æg og deslige smukke Sa-

ger, vilde fortælle den lærde Verden, at den græske Poesi var det smagløseste Abespil i Verden, og at hele Indretningen bestod i at efterligne allehaande Tærtefigurer! Desuden har det skadet den islandske Poesies Anseelse, at saa faa Mænd af Smag have havt Adgang til Teksten selv, og altsaa bedømt den efter Oversættelser. Men vi have slet ingen god dansk Oversættelse af noget ærefte islandsk Digt, og det er utrolig saa aldeles en slet Oversættelse kan forvandske og fordærve selv den herligste Original, og opvække Kulde eller endog Lede for den. Saa meget jeg tror vi skylde Sandvig for hans Eddaoversættelse, og saa meget man maa tilgive Ufuldkommenheder i det første Forsøg, saa kan jeg dog ikke andet end anføre som Bevis paa hvad jeg har sagt, og som Prøve paa en mageløs slet Oversættelse, følgende Sted af Hamarsheimt med en bedre Oversættelse bag efter. (Tor tiltaler Loke, som kommer flyvende.)

Han mødte Tor
midt i Gaarden,
og saa talde
han allerførst:
» Nu har du Ærende
» som Arbejde.

» Fortæl paa Loftet
» lang Tidende
» de siddende;
» Snak nu opholder,
» de liggende
» med [illegible]

o. s. v.

Mødte han der Tor
midt i Staden,
og han det Ord
allerførst kvad:
» Fik du noget
» for din Møje.

» Sig mig i Luften
» en lang Efterretning;
» tidt for den siddende
» Sagnet forvildes,
» og den liggende
» lyver en Hob.

o. s. v.

Jeg kan derfor ingenlunde istemme deres Dom, som nedsætte den gamle islandske Natsionalpoesi, og opmuntre til at forkaste den, om endog en og anden i nyere Tider ikke altfor smagfuldt har udstrakt hine Kunstvers til nogle faa hele Smaadigte. Som om den rene Digtersmag bestod i at indføre fremmed Versebygning og fremmede Versearter. En fortræffelig Smag! Mage til Rimvers paa Latin! Sandelig, ethvert Folks natsionale, af Naturen selv dannede, Poesi vil aldrig befindes unaturlig, men stedse bekvem til at udtrykke høie, ædle, skjønne og nætre Tanker, kun at Digteren har slige Tanker at udtrykke, kun at han ikke mangler Aandsgave, Aandsdannelse, og Færdighed i sit Sprog.

Digtearter.

14. §. Digtene vare naturligvis af forskjellig Længde; 40 Sangvers synes ellers at være Middeltallet. Nogle ere omtrent 20, 30, andre 59 til 60; men de allerlængste, som Forfatteren har villet give en særdeles Anseelse, ere i det allerhøjeste 100 Sangvers; længer gives neppe noget islandsk Stykke. Det er mærkeligt at dette, som udgjør 800 Verselinier, ogsaa er omtrent Maalet paa de største af Homers Rapsodier, og synes altsaa at være den naturlige Grændse, som en enkelt Sang ikke vel kan overskride, uden at trætte saavel Digter som Læser.

15. §. En Sang i Almindelighed kaldes Kvædi eller liód, et større Digt bragr; en Sang om en, som det gik ulykkelig, kaldtes ofte kvida; en Klage-

sang, hvori Digteren eller Hovedpersonen sørger over et Uheld, kaldes grátr. Et Stykke, hvori noget nedrigt eller slet bebreides og forhaanes, hed níð; en Lovsang lof, mærð, hróðr; en Kjærlighedssang hed mansaungr; nu bruges dette Ord mest om en Art Indledning til andre Sange; en Tryllesang eller en i saadan Form kaldes galdr; som oftest havde de noget eget i Verseindretningen; en Sang af Fornyrdalag kaldes ofte mál; men alle disse Benævnelser bruges mest i Sammensætning med Hovedpersonens eller Digterens Navn, og danner da et Ejendomsnavn for Digtet, f. Eks. Þrymskviða, Guðrúnargrátr.

16. §. Mere Hensyn til Formen eller Indretningen have følgende Hovedarters Navne. Ofte sang man ved en eller anden vigtig Tildragelse i Livet et enkelt Sangvers, maaske for ret at udøse sine Følelser, eller og for at bevare denne Hændelse des uudsletteligere i Hukommelsen. Slige enkelte Vers, der ikke udgjorde, eller var bestemt til at udgjøre nogen hel Sang, var egentlig det man kaldte vísur. De findes ofte i Sagarne, og tjene ligesom til et Bevis for, at Historieskriveren har fortalt Sagen i den sande Sammenhæng og i det rette Lys.

Æredigte vare især tvende Slags: Flockr var en kort Lovsang eller Takkesang for en eller anden Velgjerning, omtrent som et poetisk Brev. Den bragtes Jarler og Fyrster, men ikke gjerne Konger. Sædvanlig var den i Toglag, og bestod vel af flere Sangvers efter Omstændighederne, men ikke af Omkvædsafsnit. Drápa, det andet Slags, var det for-

meinste, længste og højtideligste Slags Æredigte, sædvanlig i Dróttmælt, og ofte afdelt i Omkvædsafsnit. Deri besang Skalden sin Helts hele Helteliv, eller alle hans udmærkede Fortjenester; det brugtes gjerne om Konger, eller ligeledes som Oder til Helgeners eller Guddommens Ære o. desl.

Mindre Folkesange kaldes rimur, omtrent hvad vi kalde Viser. Sådan en rima er altid i rúnhenda og højst otteliniet; men forresten af forskjellig Indretning, som oftest af historisk og skjemtsomt Indhold; men denne Digteart henhører egentlig til de nyere Tider.

Den nyere Poesi

17. §. adskiller sig såre lidet fra den gamle; Bogstavrimet iagttages altid nøje. Fornyrdalag bruges meget til længere Digte, der have rimfri Vers. Toglag og Dróttmællt ere mindst i Brug, såsom deres Hovedanvendelse er forsvunden. Da Linierim ikke finder Sted uden i disse to Versearter, er det tilligemed dem lidet brugt i nyere Tider. Rúnhenda bruges meget hyppig, især til rimur. Dog plejer man nu at anse hvert Halvvers (fire Verselinier) for et helt Vers. Forresten har man af Fremmede optaget, at rime en Forlinie med en følgende Forlinie, en Baglinie med en følgende Baglinie, og overalt at forbinde Linierne ved Slutningsrim anderledes end de ved Bogstavrimet ere forbundne. Det græske og romerske Fodmål har endnu ingen smagfuld Digter forsøgt at påtrænge Islandsken; man retter sig i så Henseende kun efter Ørets Tilsigende,

og de lange Stavelsers Antal, hvorom tilforn. Dog træffer det naturligvis snare ofte at Versefaldet kommer til at ligne Fodmaal, f. Ex. følgende tvende Vers af U'lfarsrimur, der tillige kan tjene til Exempel paa de ny runhendiske Vers i Rimarne:

Eingi gat þad ita sied,
hann yrdi hræddur,
herrann ágiætur, elli saddur,
illa þó nú væri staddur.

Ingen af de Helte saa
ham blive ræd,
den ædle Herre, af Dage grau (egl. mæt),
skjønt han nu var ilde-stædt.

Her er den første Linie uden Rim, den anden kortere end de øvrige, og halvrimet med de to følgende, som ere sammenrimede paa den sædvanlige Maade. Mere regelret er følgende Prøve af en anden Sang i samme U'lfarsrimur:

Um mig logar elsku hyr,
una má eg hvørgi kyr;
komid er þvi kiæru rád,
kóngsson! allt á ydur nád.

Om mig luer Elskovs Ild,
ingensteds er jeg glad eller still';
saa at Pigens hele Kaar,
Prins! i eders Hænder staar.

18. §. Derimod har man antaget af fremmede, at give runhendiske Vers fler eller færre end atte Verselinier. Dog synes de lange at klinge meget

unaturlig og hæslig; især naar nogle Verselinier ere meget længere og af anden Indretning end de øvrige. Af de kortere synes derimod især et Slags sekslinede at have vundet Indfødsret. Disse bestaae af omtrent 8 lange Stavelser, og rime den første Linie med den tredie, den anden med den fjerde, og de to sidste med hinanden. Til Eksempel vil jeg anføre følgende med Omkvæd forsynede visa eller Vers af Hr. Sysselmand Sigurd Petersen:

På eymdir stríða á sorgfullt sinn,
og svipur mótgángs um vánga ríða,
og baki vendir þier veröldin,
og vellyst brósir að þínum kvíða;
þeink állt er hnöttótt, og hverfast lætur *),
sá hló ídag, er á morgun grætur.
Alt jafnar sig.

Naar Sorger nage beklemte Bryst,
og Modgangs Svøber om Kinden smælde,
og hele Verden dig Ryggen vender,
og Vellyst smiler ad al din Smerte;
tænk alt er rundt, og kan let omveltes,
den græder i Morgen, som lo i Dag.
Alt jævner sig.

*) Lætur lade ingen sig af Oversættelsen forføre til at blande med létter let; lætur er Præs. af láta lader (sig velte), men dette vilde være skivt i Danskén.

Endelig forklarer det sig, at man i Salmer og i Oversættelser af Stykker, der undertiden ikke ere for gode i Originalen, har seet en hel Skok barbariske Verseindretninger tilligemed en Mængde andre Feil ind i Islandsken, fordi man ikke har ladet sig nøie med at indklæde Tanken i islandsk Dragt, men har villet støbe Oversættelsen i selv samme udvortes Form som Originalen. Atter en Virkning af den urigtige Forestilling om Folkeslægternes eiendommelige og forskjelligartede Poesi; atter Mage til om nogen vilde oversætte et islandsk eller dansk Digt paa latinske Rimvers!

12. §. Af de nu brugelige Digtearter ere Rimarne de hyppigste. Almindeligst begynder Rimaen med en kunstig, undertiden næsten uforstaaelig Indledning paa 8 til 10 Vers (Halvvers). Denne Indledning kalder man mansaungr, der egentlig betyder Kjærlighedssang, maaske fordi den tidt har været af sligt Indhold. Et Vers af samme Beskaffenhed slutter ofte Sangen. I øvrigt er det saare mærkeligt, at disse Rimar sjelden findes enkelte, men almindelig i en hel Samling, hvor der besynges en Helts hele Liv, eller deslige. De kan altsaa slet ikke egentlig sammenlignes med vore Kjæmpeviser, der aldrig saaledes i en sammenhængende Række af Sange besynge en enkelt Helt eller Handling; men de ere en ganske egen natsional Art af Heltedigte, hvor hver Rima udgjør ligesom en Rapsodi, der omfatter en hel Sene eller Afdeling af Handlingen; hver Rima

har ogsaa gierne sin egen Indledning eller Mansaungr og sit eget Slutningsvers; tidt ere de i samme Digt af forskiellig Verseinddeelning, dog altid runhendiske. Hele Digtet har intet eget Navn, men benævnes efter Heltens Navn, hvortil føjes Rimur i Flertallet, f. Ex. Ulfarsrimur, der er et af de beste og mest yndede, og bestaaer af 16 Rimur. Det er ogsaa mærkeligt, at man neppe hos noget andet af Europas Folk finder et saadant Forraad af slige Digte, og det i Almuens Mund, som tillige ere ganske nationale, og ikke Efterligninger af udenlandske Digte, hvilke de fleste islandske Skalde vel neppe have kjendt af Navn. Men rigtig nok ere de, formedelst Digternes Mangel paa Dannelse, ikke altid af den beste Smag.

Sjette Afdeling
om
Sprogarterne.

Historisk Oversigt.

1. §. Fra Norge udgik Udvandrerne og med dem Islandsken, hvori de fleste, betydeligste og beste Levninger af Nordens gamle Sprog og Snille ere os opbevarede. Norge var som det fierneste, inderste og med lutter Folk af samme [illegible], omgivne Land venteligt den Sted, hvor det gamle Nordiske talets renest og skjønnest; men dets Litteratur oplevede i Norge selv ingen betydelig Høide eller Glands, og endnu mindre i Sverrig, allermindst i Danmark. I Norge selv forfaldt Sproget jo mer og mer, ligesom Rigets Velstand og Selvstændighed, og kun til den kalmarske Forening omtrent kan det regnes for islandskagtigt eller for gammelt Nordisk. De temmelig betydelige Levninger, vi have af denne ældste Norsk, ere en Mængde Love og Brevskaber, af hvilke sidste en Del ere udgivne i Diplomatarium arnamagnæanum, samt Kongespeilet (Kóngsskuggsiá). Saa fortræffelig som Materiens Afhandling i dette Værk paa mange Steder er, saa er dog Stilen i det hele ikke klassisk, men opskruet, tvungen og undertiden latinskagtig. Alle disse Levninger ere vist nok af megen Vigtighed for Nordens, dog især Norges Historie, og fornemmelig dets Kulturhistorie. Denne

gamle Norsk afviger saare ubetydelig fra Islandsk, og taber sig ligesom umærkelig. Noget om den kan sees i Forberedelsen til Kongespejlet.

Det nuværende Norsk derimod er kun at anse som en Afændring af Svensk, der nærmer sig til Dansk og staar omtrent midt imellem begge. Den hele gamle grammatikalske Indretning i Sproget er for længe siden forsvunden, og hele Sproget har opløst sig i en stor Mængde Provinsialdialekter, der ere hinanden saa ulige, at de neppe ere hinanden forstaaelige.

2. §. Det gamle Djærvhed og Frihed elskende Islandske Folk overgik Nordmændene langt i litterarisk Hæder. Det flyttede sit Fædrenesprog (norræna) med sig, og herfra have vi de ældste paalidelige Levninger af Nordens gamle Tungemaal. Men dette ældgamle Sprog havde endnu en Deel Righeder, en Deel haarde og ubestemte Former, hvilke Islænderne afslebe; og overalt dyrkede de Sproget med sammen Omhyggelighed, at det Islandske snart blev erkjendt for smukkere og renere end det Norske selv, der dog i Grunden var Hovedsproget, og ogsaa snart tabte hine raaere Former. Det var nemlig de anseeligste, rigeste og mest kultiverede norske Familier, som flyttede til Island. Fra dette forfinede Sprog have vi den store Mængde især historiske og digteriske Værker, som vi kunne kalde den klassiske islandske Litteratur,[3] f. Ex. Niála, Heimskringla, Eigla, Grettla, Sturlunga, o. fl. desl. Og dette er det egentlig, som i det foregaaende er beskrevet.

Det bevaredes Sproget længst og renest paa Island formedelst Landets fjerne Afstand og ringe Samkvem med andre Folk, saa og formedelst de mange skrevne Sagaer og Kvæder, der af hele Folket læstes med Begjerlighed. Imidlertid forfaldt det dog ogsaa her mer og mer, tilligemed Landets Velstand og Selvstændighed. Noget før Reformationens Indførelse sat Literaturen og Sproget paa den laveste Punkt. Siden begyndte man paa ny at dyrke det, og især det sidste halve Hundredaar har frembragt endeel ret gode Forfattere og fornemmelig ypperlige Skalder, som Island aldrig har manglet. Til dette nyere Sprog (islenzka) henhøre f. Ex. Bibeloversættelserne, Húspostilla Vidalins, (som man for den rene og ægte Stil har kaldet den islandske Cicero, hvorvel den i Indhold vist nok staar i en fjern Afstand fra hiin Talekunstens Mester), endelig ogsaa Lærdómslistafélags rit (ɔ: Litteraturselskabets Skrifter) i 14 Octavbind, samt en Deel af Hr. Etatsraad Stephensen, der ere udkomne paa Landsoplysningsselskabets Forlag, o. fl. Af Digtere kan især mærkes Hallgrimr Pétursson, Eggert Olafsson, samt af de endnu levende Præsten Jón Þorláksson, der saa fortræffelig har oversat Miltons tabte Paradis, Assessor Grøndal, der har oversat endeel af Pope, Sysselmand Sigurdr Péturssen, der blandt andet har forfattet et Lystspil, o. fl.

3. §. Ogsaa Nordmænd besatte Færøerne, Orkenøerne og Sydereøerne; men paa de to sidste Steder er Sproget formodentlig deels forblandet med

Skotsk og Engelsk, deels forsvant og undertrykt siden Landet kom under Britannien. Paa Færøerne derimod har det gamle Sprog endnu vedligeholdt sig i en egen fra Islandsken noget afvigende Sprogart. Imidlertid er det dog gaaet med Islandsken paa Færøerne som med Dansken i Slesvig; thi endskiønt Indbyggerne altid tale Færøisk med hinanden, saa forrettes dog Gudstjenesten ikke i Landets Sprog, men paa Dansk. Hvad man har paa Færøisk bestaar især i nogle Dokumenter, Kiæmpeviser og Folkesange.

Hvad altsaa i det følgende bliver at betragte, er: den alderældste Islandsk, den nyere Islandsk, og Færøisk.

Den ældste og digteriske Sprogart.

14. §. Are Frode, Forfatter til Islendingabók, er ifølge Snorre den ældste prosaiske Forfatter, der skrev paa Islandsk; man finder altsaa hos ham det ældste prosaiske Sprog. Det har i alle Lande været Digternes Skik at holde sig til det gamle Sprog, deels formodentlig fordi man var vant dertil i de gamle Sange, deels fordi det gav større Frihed, idet man kunde betjene sig baade af det gamle og nyere Sprogs Ord og Former, deels vel og fordi det gav Foredraget et vist Anstrøg af Ærværdighed; hos Digterne finder man altsaa de fleste Arkaismer, næst efter de ældste Prosaister; ti det vilde være urimeligt at forestille sig, at Digterne til nogen Tid havde tilladt sig selvgiorte Sprogforandringer, som vilde have paadraget dem Folks Latter istedenfor Beundring.

Desuden gjenfinder man og Digtersprogets allerfleste Egenheder hos de ældste Prosaister, hvorfor begge Dele ogsaa her betragtes under et.

5. §. I de ældste Levninger findes Ordene ofte i en fuldstændigere og mindre sammentrukken Skikkelse, saasom: tíða for tíá vise, betee; Jóan for Jón.

Ofte bruges e foran en anden Selvlyd istedenfor i (ɔ: j), hvilket kommer Angelsaksisk nærmere end den sædvanlige Skrivemaade, men dog vel mest har været en blot Retskrivningsforskjel, ligesom naar Latinerne efter Selvlyden skrev e for j i Græsken, ae for αι, og oe for οι, og Islænderne æ for aj; f. Eks. seálfr for siálfr, geøra for giøra, earl for jarl.

I alle Endelser bruges o for u (ikke for ú), saasom tølo af tala, høfðo af hafði, konor, brædor, øllom, høfom. Ja endog i úngr findes o for ú, hvilket uden Tvivl kommer af en Forskjel i Udtalen, da de Gamle vel har kunnet havt en kort Selvlyd foran ng og nk, hvilket de Nyere aldrig tale; man finder saaledes ikke blot þriðiongr, konongr o. desl., men ogsaa hyppig eng for eing, og øng for aung, f. Eks. lengi, løngom, gøngom, for leingi, laungum, gaungum. Dog findes o for u meget sjelden i Nomin. eller i Præsens af Gjerningsord paa ur; thi dette sammentrækkes i det mindste i Skrivningen sædvanlig til r, f. Eks. góðr, illr, akr, norðr, tekr. Denne Sammentrækning finder derefter ogsaa ofte Sted, hvor ur ikke er Nomin. eller Præsens, hvor altsaa andre Steder bruges or, f. Eks. brædr, konr.

Undertiden bruges ó for á, f. Eks. ó en M, bóro for báru (bare), sóm for sám, Dativ af sár sat.

Ö brugte de Gamle saare lidet, men de udtrykte sædvanlig baade ø og au med au allene, hvilket i Skrivningen ofte sammentrækkes til ar. Ligesom de overalt i Skrivningen ikke almindelig eller nøjagtig adskilte de akcentuerede Selvlyd fra de andre. I Udtalen har disse Lyd sikkerlig ikke været forblandede, dertil adskilles de alt for bestemt og tydelig af enhver Isländer; f. Eks. faudr for fødur, daugg for døgg, is for ís, ut for út. Man finder og et blot o for ø uden noget Adskillelsesmærke, f. Eks. jotun for iøtun. Naar man finder det samme Ord snart med o, snart med au, kan man være vis paa, den rigtige Form er med ø. Sjeldnere finder man ey for ø, saasom: geyra, gleyggr, eyrindi *), eyr, for giøra, gløggr, erindi, ør.

Tidt finder man æi for ei eller æ allene, ligesom tidt æ for e, hvilket da vel blot har været Retskrivningsforskjel, f. Eks. æiga, dæila, sæing, æf for ef o. desl. Sjeldnere ai for ey eller ei, saasom draimdi for dreymdi.

---

*) Dette Ord er uden Tvivl sammenblandet af tvende i Betydning og Herkomst ganske forskjellige Ord; det ene af ár (Sendebud) og Endelsen indi; det andet, som da og skrives ørendi, af Afledsstavelsen ør eller er, og Ordet ønd. Hint skulde da betyde et Ærende, dette et Aandedræts Längde.

C bruges ganske i Flæng med K, f. Eks. Cristr, cör, cellda, fecc, oc, o. desl.

For ng findes tidt g allene, især i Ordene: higat, hegat for hingat, og hagat for hángat.

Va og ve bliver ofte til o eller u, og vi til y, eller omvendt; f. Eks. øndordr for øndverdr, døgurdr for dagverdr, kykr for kvikr, hvilket sidste Ord i hin usædvanligere Form indskyder v efter k, f. Eks. i Akkus. kykvan for kvikan, saaog kykvindi for kvikindi, tysvar (hvoraf gammel Dansk tøsser ɔ: to Gange) for tvisvar, Biørgvin eller Biørgyn Bergen (i Norge).

Ofte bortfalder v i Begyndelsen af Ordene, f. Eks. orir for vorir, eller kanske, efter forrige Bemærkning, for várir; oro for voru, o. desl. Ligeledes bortfalder h især foran de hærde Medlyd, og i Sammensætninger, sielden foran Selvlyd, men aldrig foran v eller j, f. Eks. leckr for hleckr Lænke, ringr for hringr, likamr for likhamr, inn for hinn, (men ikke verfa eller jarta).

Þ findes undertiden for f, naar en haard Medlyd følger efter, f. Eks. tólpti, ellepti, Þórolpasonr.

Þ findes hyppig for ð i Enden af en Stavelse. Aarsagen har vel været at ð her virkelig har en egen ligesom aspireret Udtale, f. Eks. faþir, ferþ, aþrir.

Slige Forskielligheder, som for det meste bestaa i Retskrivning, ere ved i sig selv mindre betydelige; men forvilde ikke destomindre undertiden aldeles den, der har vant sig til at kiende Ordene i den sædvanlige Skikkelse, og ikke er Sproget fuldkommen mægtig.

6. §. Af Forskjelligheder i den grammatikalske Flektion kunde især mærkes:

Isteden for fadir, fødur, findes stundum fødur, fødurs, og for bródur i Dat. bræðri.

De Tillægsord paa ugr, der hos de Gamle ogsaa endes paa igr, saa og de paa ligr sammentrækkes ligesom de paa all, ill, ull, inn, nemlig hvor en Stavelse, der begynder med en Selvlyd, kommer til, f. Eks. blóðgi for blóðugi. Gaar en af de haarde Medlyd foran, forandres i saa Fald g til k, saasom: almáttki for almáttugi almægtige.

Naar þér, I, kommer efter et Gjerningsord i anden Person af Flert. paa d (ell. t), mister det ofte sit þ, og heder blot ér (tysk Ihr), f. Eks. ollut ér for ollut þér, I forvoldte.

For þeim i Dat. af sá finder man undertiden þeima, og for þessarar, þessari (Hunkjønnets Gen. og Dat.) meget ofte þessar, þessi, samt for þessu i Dat. Neutr. þvísa.

For Ejendomsordene minn, þinn o. s. v., i de tilbørlige Forholdsformer bruge Digterne ofte det uforandrede Genitiv min, þin o. s. v.

Isteden for vorir findes hos de alleræld̈ste ossir svarende til det tyske unser. Det forandres regelret. Forskjellen er at den brugelige Form er, som alle de øvrige, tagen af Gen., denne ældre af Dat. og Akk. oss, eller maaske af en gammel Ejendomsform, der forholdt sig til oss ligesom ydar til ydr, ykkar til ykkr, o. s. v.

Det relative er heder ofte es, og sammentrækkes hyppig med andre Ord, som þars ɔ: þar es, þanns ɔ: þann es, o. s. v.

De fleste Forskjelligheder findes i Relativet hverr, der i det nyere Sprog er bleven til hvørr; i det ældste havde det endnu en anden Form hvarr, som for det meste er gaaet af Brug; med dette er hvartveggi sammensat, endskjønt det ogsaa nu er bleven til hvørtveggi. Hvarr indskyder intet j, og bruges især i Hankj. og Hverkk., hvor det gaar saaledes:

	Hankjøn.	Hverkenkjøn.
N.	hvarr, hvar	hvart, hvat
G.	hvars, hvess	hvars, hvess
D.	hvarum, hveim	hvaru, hvi *)
A.	hvarn, hvern	hvart, hvat.

Hvern er den brugelige Akkusativ, men jeg har sat den her hen, da det er aabenbart at den hører til denne Form, og den forældede Akkus. hverian der-

*) At dette hvi, der ellers i Islandsken bruges ligesom vort hvi ɔ: hvorfor, hvorledes, virkelig er Dat. af hvat, sees deels af Analogien med sá, da hvi forholder sig netop til hveim og hvat, ligesom þvi (ell. þí) til þeim og þat, dels af at man virkeligen finder det saa, f. Eks. fyrir hvi drápu Æsir eigi úlfinn? Fyrir hvi er altsaa det fuldstændige Udtryk hvorfor, ligesom fyrir þvi det fuldstændige derfor; med udeladt Præpos. har vi af hint hvi? af dette ti (thi). Dette er ogsaa Oprindelsen til Tyskernes wie?

imod til den i øvrigt brugelige Form, der udskyder j. I Flertallet finder man af dette Ord hvarir, og flere deslige regelrette Former.

I Hverkenkjønnet af Stedordene finder man tidt r beholdt foran t ligesom i hvart for hvat, tidt ogsaa bortkastet, saasom: ockart og ockát, nackvart eller nackvat for nockut.

Den nægtende Endelse gi eller ki føjes til en Mængde Stedord, saasom: hittki, þatki, hvargi og hvatgi for hverigr og hverigt, einugr (einigr) for eingi. Endelsen har uden Tvivl været igr, ig, igt, og bestemt (hvor den blev sammentrukken) gi foran bløde og flydende Medlyd, ki foran de haarde; men nu kunne disse Ord ikke adskille ubestemt og bestemt Formforandring, de beholdt altsaa kun en af Formerne.

Ved Gjerningsordene findes endnu flere og mærkeligere Egenskaber. Nogle af første Forandr. gaa her efter anden, f. Eks. rita, reit, ritinn; flýia, fló (i Flert. flugu), flýinn, hvilket er mere regelret end det senere flýði eller flúði, flýit eller flúit.

Gjerningsordene gjøres nægtende igjennem alle deres Formforandringer ved at tilføje Endelsen at. Dersom det følgende Ord begynder med en Medlyd, bortfalder helst t; men dersom Ordet, hvortil det hænges, endes paa en Selvlyd, bortfalder a, og et blot t tilføjes, f. Eks. er-at er ikke, komi-t kommer ikke (i Konjunktiv), var-at var ikke, hafdit havde ikke, þordút de torde ikke, vorumа vá da vare vi ikke. Naar denne Nægtelse tilligemed til skal

føjes til den anden Person i Enkeltallet, sættes altid Nægtelsen foran, f. Eks. takattu tag ikke. Til den første Person sættes den sjelden eller aldrig uden at et k (af ek) indskydes foran; men desuagtet sættes dog ek fuldstændig bag efter, f. Eks. emkat ek jeg er ikke, mákat ek jeg kan ikke; undertiden (nemlig ved 1. Perf. af Impf. i første Forandr.) drages ek forandret til ak ind i Sammensætningen, hvorved t fordobles, men intet k indskydes foran, og intet nyt ek sættes til bag efter, f. Eks. hugða-tt-ak at jeg tænkte ikke at.

Den første Persons Stedord ek bliver tidt, sammentrukken til blot k eller c, forenet med Gjerningsordet, såsom: hefic jeg har, syndac jeg viste, namic jeg lærde, mættac jeg kunde (Konjunktiv). Ikke sjelden sættes Personsordet ek ved Siden alligevel, f. Eks. ek freistaðac jeg forsøgte.

Ofte fær Enkeltallets første Person Endelsen um. Dette kan vel undertiden være kommen af at man talte i Flertallet om sig selv, f. Eks. i Lodbrokarkvida 52. bióðum jeg byder (egentlig maaske: vi byde), men er dog vel snarere en gammel med Lappisken overensstemmende Fleksion; ti i Lappisk endes den første Person altid pa am, im eller am. Hyppigst bruges dog denne Endelse i deponente Gjerningsord, hvor da umst (umz) bliver til unst. Tidt sættes efter forrige Bemærkning et c til: umc; f. Eks. ek ønðunst (for andaſt) jeg dør, ek þóttunst jeg syntes (mig), þykkiunst jeg synes (mig), erumc eller erómc (Lapp. arrom) jeg er, o. m. fl.

At de Gamle brugte Flertalsendelserne im, id, i i Konjunktivet, og ut, um, u i Indikat., er tilforn bemærket 142. Side. Ligesaa at Imperf. Konjunkt. i 1. Person endtes paa a og i, samt i 3. Person i Flert. paa u og i ganske isflæng.

Istedet for Passivendelsen st findes hyppig sk (sc, zc, zk): eggiasc opmuntres, barfnasc savne, lagdisc lagdes, o. s. v.

Istedet for de passivjiske Partisipper paa inn, in, it, finder man hyppig, og mere overensstemmende med første Forandr., Endelserne idr, id, it, f. Eks. lagidr, bakidr, sagidr, skilidr. Ventelig er heraf kommen Formen paa inn, ligesom mann af madr; man finder og mudr for munnr, sadr for sannr, o. s. v. Dette er ogsaa aabenbar Oprindelsen til Formen paa dr, som blot er en Sammentrækkelse heraf: sagdr for sagidr, o. s. v.; saa at begge Former i Grunden er en og den samme. Nu begriber man, hvorfor saa mange Ord have begge Former, og det saa, at den paa inn bruges mest hvor ingen Sammentrækning skjer, og den paa dr i Tilfælde af Sammentrækning, der ellers ved første Øjekast synes saa underligt og uregelret, f. Eks. audskilinn let at forsaa, audskildari, audskildastr. Se 79. Side.

Hjælpeordet er, var, vera heder undertiden es, vas, vesa; af denne Form haves det islandske vist Ophold, og en Del Levninger i Tysk, Hollandsk, Engelsk og Dansk, saasom: gewesen; hy is, hy was, weezen; he is, was; et Væsen.

Foruden de prosaiske Hjælpeord bruge Digterne en hel Del andre, nemlig: giøra, ráda, ná, vinna,

gita, láta; alle betyde omtrent: at kunne, formaa, udrette. De bruges til at omskrive Imperf., saa at de selv sættes i Imperf. og Gjerningsordet i Infinit., kun ved de to sidste i Supinum, f. Ex. giørdi, réd, nádi, eller vann höggva ɔ: hió, han hug; gat, lét höggvit, det samme.

7. §. I Orddannelsen har det ældste Sprog kun ubetydelige Egenheder.

-udr er en Afledsendelse til Navneord af samme Betydning som -ari; den forekommer blot i Poesi, f. Ex. hialdrmøgnudr den Krigmægtige, salvørdudr Boligs Bevogter, o. desl.

Biordsendelsen liga sammentrækkes ofte, især af Digterne, til la, saasom: skiótla for skiótliga hurtig, hlióðla for hlióðliga sagte. Se 176. Side.

Nogle Forholdsord paa ir findes hyppig hos Digterne og paa Runestene uden denne Endelse, f. Ex. ept, und, for eptir, undir.

8. §. Hvad Ordføjningen angaar, da udelade Digterne og de ældste meget ofte de personlige Stedord, og lade sig nøje med Gjerningsordenes blotte Endelser, f. Ex. illt kveda argan eggia for þeir ell. menn kveda; óhultir megum hér yfir drottna for megum vér hér.

At Præpositioner, Forbindelsesord o. desl. udelades, er almindeligt ved Digtersproget i alle Tungemaal. Mærkeligt er det at til hos Digterne betyder formeget, ligesom det tyske zu. — of, det samme som Præpos. um, synes ofte at staa overflødig, men

giver dog et vist Eftertryk i Sammenhængen; især forbindes det hyppig med Gjerningsord.

Mere eget for Islandsken og vanskeligere for Ubevante er den ofte temmelig forvildende Ordomflytning. Det er neppe muligt at give Regler for samme, da den netop bestaar i allehaande Afvigelser fra Sprogets almindelige Ordføjningsregler. Man maa lægge særdeles nøje Mærke til Kasus, og i Almindelighed alle Endelser, for deraf at se, hvilke Ord der høre sammen. En Lettelse er og, at Konstrukſionen yderst sjelden er længer end fire Verselinier; længer har man altsaa ikke at overse ad Gangen; og selv i disse fire Verselinier plejer tidt en Parentes at være indskudt, der som oftest er i en simplere Orden, og naar man altsaa afsondrer den først, har man endnu færre Ord at overskue og ordne. Endnu maa jeg dog anmærke, at naar man har klaget saa uhyre meget over Vanskeligheden i denne Ordomflytning, har man ikke sjelden begaaet den urimelige Fejl, at henføre den til vor Ordføjningsmaade i Dansken, istedenfor til den prosaiske i Islandsken, som findes hos de Gamle. Ved saadan Fremgangsmaade vilde man i hver andet Vers af Horatses Oder finde lignende eller endnu værre Omflytninger; men vogtede man sig for dette, vilde den digterske Konstrukſion vel sjelden befindes at vige længer fra den, som kunde findes i Prosa, end hos alle andre Folkeslag er Tilfældet. Det forstaar sig at man desuden maa fraregne den Urimelighed, at mange give sig i Færd med de vanskeligste Digterstykker, inden de endnu ret forstaa det prosaiske Foredrag; eller

bedømme den hele Poesi efter nogle enkelte Vers i Sagarne, der vel ofte ere saa forvanskede, at neppe Forfatteren selv skulde forstaa dem, om han saa dem nu. Til Exempel paa denne Ordomflytning, med sine Indskudssætninger og andre Egenheder af det gamle og digterske Sprog, kan følgende Vers af Sverres Saga tiene:

Byr géftu brátt hinn ørvi
Biørgyniar til mørgum
(Pess bidium vér) þiódum
þúngstøls konungr sólar *).
A'ngrar oss, þat er lengi
útnyrdíngr helldr fyrdom
(vindr er til seinn at sundi
sunnrænn) i Dys Unnar.

Vi bede dig, du milde
Konge i den vide Himmel!
god Vind til Bergen snart
du give de mange Folk!
Det er os tungt, at saalænge
Nordvestvind holder Folk
i Unnardys. Den Søndenvind
til Søs for længe tøver.

9. §. Foruden disse grammatikalske Egenheder har det gamle Sprog, men især Digtersproget en stor Mængde leksikalske Egenheder, nemlig dels egne

---

*) Sólar þúngstóll (grave solis sedile) Solens tunge Sæde eller Bolig ɔ: Himmelen. Himnakonúngr ɔ: Gud.

Ord og Benævnelser, deels Omskrivninger, hentede fra Tingenes Natur eller den gamle Gudelære. Det vilde udgiøre en egen hel Ordbog, at opregne, beskrive og forklare alle disse. Til Exempel kan tiene følgende Ord på en Konge: hilmir, jadar, jöfurr, fylkir, stillir, ræsir, visi, beingill, hiódan. Omskrivelsen af Himlen og Gud i ovenanførte Vers er tagen af Naturen, ligesom naar et Horn kaldes mækir hiardar Hjordens Sværd, eller et Bjerg, en Sten, sævar bein Søens Ben, eller folldar bein Jordens Ben. Af Gudelæren eller dog den mytiske Historie er det derimod, naar Stene kaldes Jónakurs bura harmr ɔ: Jonakurs Sønners Ulykke, fordi de bleve dræbte med Stene; og Hel kaldes Loka mær ɔ: Lokes Pige eller Datter; ligesaa naar Guldet kaldes sævar elldr, liós, ell. desl., ɔ: Havets Ild eller Lys, fordi Havguden Ægir brugde Guld til at oplyse sine Sale, da Aserne besøgte ham; ingenlunde, som nogle ville, fordi Guldet skinner som Ilden, og Ilden fortærer eller oplyser Vandet, hvilket enhver let føler at være utaalelig flaut. Saaledes staar man Fare for at trække den simpleste Omskrivning ved Hærene, naar man ikke skjælner imellem de to Slags Omskrivninger af Naturbeskaffenheden og den mytiske Historie. Til disse Digtersprogets mange leksikalske Vanskeligheder, der fortjente en egen Bearbejdelse, og ikke kan afhandles i en Sproglære, findes ellers ypperlige Bidrag og Hjelpemidler i Skalda, Olafsens nor. diske Digtekunst, samt i Ordregisterne til Landnámabók, Edda, den nylig udkomne Oversættelse af Niála, o. fl.

Det nyere Sprog.

10. §. Vel har den lange Tid, den i Middelalderen aldeles forsømte Dyrkelse af Sproget, og de fremmede Handlende der i Landet havt en ikke ukjendelig Indflydelse paa Sproget, som er størst ved Kysterne og paa Sønderlandet; men denne Forandring er dog ikke større, end at enhver Bonde endnu kan læse og forstaa de gamle Sagar. Nogle have derfor og slet ikke villet erkjende denne Forskjel, men givet deres Skrifter et saa gammeldags og poetisk Udseende som muligt; andre have slet ikke agtet det værd at efterligne Klassikerne, eller gjøre sig Umage for et skjønt og rent Foredrag, men foragtet deres Nationalitet, og formet deres Sprog saa meget muelig efter Dansken. Tager man, som billigt er, især Hensyn til dem, der have gaaet en fornuftig Middelvej, nemlig vel taget Sproget som det er, men som det er i sin ædleste Skikkelse, altsaa søgt at skrive det i sin største Renhed, Ejendommelighed og Skjønhed; da bliver Forskjellen imellem det ny og gamle Sprog ikke stor. De vigtigste Adskillelsespunkter ere: en Del ny Ord, Forskjellighed i Retskrivning, og at Sproget i det Hele taget er blevet noget blødere, samt endelig nogle faa grammatikalske Forandringer.

11. §. De nydannede Ord ere deels dannede af Islandsken selv, til at udtrykke saadanne Begreber, som Fædrene ikke kjendte, eller dog ikke talte om eller benævnede; mange af dem kan vel og være brugte før, skjønt de ikke forekomme i de Gamles næsten alleene historiske Værker. Deels ere ogsaa nogle inds-

komne af fremmede Sprog, især Tysk og Dansk; dog ere disse meget faa, at sige hos de bedste Forfattere; maaske de vel i skjødesløs Tale kan være flere. Exempler paa begge Slags ere: áform Hensigt, tillit Hensyn, vidleitni eller tilraun Forsøg, verdlaun Præmie, framnarpa udkaste, gledileikr Komedie, sorgarleikr Tragedie; spegill Speil, ærg, viktugr vigtig o. desl. At nogle gamle ved denne Leilighed ere gaaet af Brug, forstaar sig selv; imidlertid ere baade de gamle og ny forstaaelige, og Sproget har herved vundet en Rigdom, som, naar det dyrkedes med Omhyggelighed af klassiske Forfattere i flere Foredragsarter, og de altfor raa udenlandske Ord, f. Ex. forþénasta, bókþryckiari o. desl., forkastedes, og gav Plads for gode indenlandske, saasom: verdleikr, verdugleikr, eller verdskuldan, prentari, og deslige, vilde gjøre det endnu en Gang til det fuldkomneste af alle nordiske Sprog.

12. §. Om de forskjellige Retskrivningsmaader er talt i Forberedelsen. I nyere Tider have nogle skrevet e for det uakssentuerede i, dog kun i Ordenes Endelser, f. Ex. fader, lande, daler, maklegur, men aldrig ven for vin, eller hemen for himin. Dog er denne vist nok urigtige Brug igjen forkastet. Nogle have skrevet ei for e, naar det bløde g (gi) fulgde efter, saasom seigia, þeigia, deigi, for segia, þegia, degi (Dat. af dagr); men dette var lige imod Sprogets Analogi, thi saa burde man jo og skrive havfa for hafa, o. desl., hvorved g og f blev aldeles overflødige. Andre have derfor og gaaet videre, og

bortkastet g, dog kun i enkelte Ord, f. Exs. dæiligr for dægiligr, men aldrig seia for segia; men ogsaa denne Brug, der, især saalænge den ikke kan udstrækkes uden til nogle faa Eksempler, kun tjener til at forstyrre en gammel og fast Analógi, er lykkeligvis igjen aflagt.

En baade vigtigere og rigtigere Forandring i den islandske Retskrivning er det, at man har indskudt et i (blødt j), hvor det høres foran Selvlydene e, æ og ø, ligesaavel som man altid har skrevet det, naar det hørtes foran alle andre Selvlyd, saasom vier dig, giefa give, fie Gods, fiell faldt, kiær, giøra, o. s. v. Nogle bruge vel at skrive dette i foran æ og ø tillige med alle de øvrige Selvlyd, men allene endnu forved e at udelade det, eller betegne det med en Aksent over e; men Aksenten faar herved en ganske anden Betydning end i alle andre Tilfælde, hvor den tilkjendegiver et Slags Medlyd, eller dog Artikulatsion efter Vokalen, men her skulde det være foran samme. Grunden, hvorfor denne, i sig selv urigtige, Betegnelsesmaade i det foregaaende er brugt bestandig, sees 4. Side øverst.

Det er i den nyere Retskrivning gaaet rent af Brug at fordoble l blot for at tilkjendegive den foregaaende Selvlyds Korthed, især naar d eller t følger efter, og Ordet i sin Stammeform kun havde et l, f. Exs. vildi, skyldi, aldur, øld, o. desl.; men hvor det er Bøjningsmærke, eller har den haarde Udtale ligesom tl, fordobles det bestandig.

13. §. Mærkeligere ere de Forandringer, som ere foregaaede i Udtalen selv.

Man har saaledes undertiden faaet ø for e, dog bruges disse ofte isæng nu omstunder, f. Eks. hvør for hver, giøra eller giera, smiør og smier, kiøt og kiet, o. desl.

vo for vá (ofte skrives det va), hvilket er en stor Formildelse i Udtalen, f. Eks. svo, vopn, vondr, vor (Foraaret), von (Haab), tvo (to, acc. masc.), votta (vidne), o. fl. Imidlertid maa man dog erindre sig den gamle Form, fordi Afledninger, der forandre Selvlyd, tages af den, f. Eks. alvæpni fuld Rustning, banvænn dræbende, pislarvætti Martyrdom, o. desl., da dog o aldrig forandres til æ; ligesaa kiæmi af kvámu de kom, nu komu. Undertiden er dog og et andet á eller a bleven til o, saasom: hánum, honum, o. desl.

ó for á, saasom: sjór, snjór, lód, for siár, sniár, lád; ligesaa vóru (eller voru) for váru.

Foran ng høres altid de brede (aksentuerede) Selvlyd eller Tvelyd, aldrig som hos de Gamle en kort (uaksentueret). Her forandres altsaa regelret á foran ng og nk til ei eller au i Flekſionen, ikke, som hos de Gamle, til e eller ø, f. Eks. leingur, geingur, kreinkia, heingia, af lángur, gánga, kránkur, hánga; men denne Udtale og Skrivemaade finder Sted i alle lignende Tilfælde uden Hensyn til Stammeordet, f. Eks. eingill, einginn, England, o. desl. Se 241. Side.

For k eller c har man i Enden af nogle Enstavelsesord faaet g, saasom: og, eg, sig, o. desl.

Men imellem to Selvlyd, og naar i aller en anden Medlyd følger efter i samme Stavelse, beholdes det uforandret, f. Eks. taka tage, makt, mektugr, akta, o. desl. Naar nogle skrive det første Slags Ord med g, er det en aabenbar Danisme, da de virkelig udtales med k, og dette desuden har Analogien for sig med andre Ord, saasom: vakt af vaka, nistekt af taka, o. desl. Om ellers og Stammeordet i nogle enkelte Tilfælde har havt et g, bør dette neppe komme i Betragtning. Ingen Romer skrev regtum eller tagtum for rectum, tactum, skjønt Stammeformen har g; og ingen Dansker skriver nu omstunder Drivt, Skrivt, for Drift, Skrift, skjønt det hedder drive, skrive; ej heller Skjærsliber for Skjærslipper, af slibe.

14. §. Til Forandringer i den grammatikalske Indretning kan det maaske neppe henregnes, at det uvæsentlige r i alle Endelser, hvor det fulgte efter en Konsonant, er blevet til ur, f. Eks. konúngur, madur, gódur, klemur, nidur, o. desl; ti det har formodentlig dog været udtalt omtrent paa samme Maade af de Gamle. Men at det dog ikke er oprindelig rigtigt, skjønt nu efter Udtale og Skrivebrug rigtigen antaget, sees af Sprogets hele Analogi. Hvor r bortkastes fra andre Endelser, beholdes altid den foregaaende Selvlyd, men dette skjer aldrig med ur, f. Eks. hann elskar, eg elska; hann segir, eg segi; men hann tekur, eg tek, aldrig eg teku. At dette u i ur er etymologisk uægte, sees endvidere af de Gjerningsord, der indskyde i (j) foran u, a og i, men aldrig foran ur, f. Eks. fremia, fremium,

remiid, men i Enkelt. fremur halðrig. fremiur. Det skulde nemlig egentlig være fremr, som sees af 1. Pers. eg frem.

Landes Navne maa a henføres nu heller til sjette end til første Forandringsmaade, f. Eks. i Asiu for i Asia.

De Ord, af fjerde Deklinatsion, som endes paa ir, f. Eks. læknir, hersir, hellir, beholde i den nye Sprogart deres r overalt; i Flertallet gaa de ligesom hur, ifald Medlydssammenstød ikke hindre Sammentrækningen; f. Eks.

Enkeltallet.

N.	hellir	læknir
G.	hellirs	læknirs
D.	hellir	læknir
A.	hellir	læknir

Flertallet.

N.	hellrar	læknirar
G.	hellra	læknira
D.	hellrum	læknirum
A.	hellra.	læknira.

Disse Ord forveksles ellers hyppig med dem paa ri, man finder saaledes ogsaa tidt læknara, læknarar, læknurum; dog sjelden lækari i Nom.

En Del enkelte Ord af den femte Forandr. ere især i Enkeltallet gaaet over til den fjerde; men hele Deklinatsionen er dog langt fra ikke gaaet ind, og ine Ord findes ofte med begge Former i Genit., f. Eks. siór, Genit. siós eller sióvar; sniór, kiolr, korn, o. fl.

En Del Hunkjønsord, især de paa ing, faa ofte i Akkus. saavelsom i Dat. u, f. Eks. gyllinguna, meyluna; dog findes ogsaa endnu den gamle Form, der er lig Nom., f. Eks. gylling-ina, meyna.

At Tillægsordene have forandret r til ur, er Afforn ertindret, ogsaa i Hverkenkjønnet er skjet Forandring, da man har faaet d for t, hvilket skjer i alle de Tilfælde, hvor det gamle Sprog har et t i Enden efter en Selvlyd, saasom: þad, ad, syndgad, tekid, men hvor en Medlyd gik foran, eller det ikke staar i Enden, der bliver t uforandret, f. Eks. hart, mattur o. D., ganske analogt med k (se 257. Side).

I den større Grad findes Tillægsordene tidt at ende saavel Hankjøn som Hunkjøn overalt paa i, f. Eks. hinn fegri mann for hinn fegra mann i Akkus.

I Stedordene er den Forandring foregaaet at 1. og 2. Persons Total ikke længer bruges om to allene, men ogsaa om mange, især naar man taler ubestemt eller uden noget særdeles Eftertryk paa Personen. Derimod bruges vér allene om første Person i Enkeltallet, f. Eks. Vér Fridrekr hinn siötti, Vi Frederik den sjette; og þér allene i Høflighedstiltale, svarende til vores De (fr. vous).

ockarr og yckar deklineres nu aldrig som Tillægsord, men bruges blot som Ejendomsformer eller Genitiver uforandrede.

Ordet sá, sú, þad er ogsaa bleven til Bestemmelsesord eller Artikkel, og bruges nu islæng med hinn, foran Tillægsord, saasom: sá siöundi ell. hinn siöundi, sá gódi madr, sú góda kona, þad góda

)arn o. s. v., men i Enden af Navneordene bruges
illene det gamle hinn.

þessi faaer nu i Akkus. þennan, og i Hverkenk.
indertiden þettad.

eingi har forandret sin Nomin. til einginn,
ingin, eckert; Akkus. eingan, einga, eckert; de
øvrige Endelser blive som før.

Ved Gjerningsordene maa man især mærke, at
ien første Person i Imperf. af første Forandr. nu
om oftest endes paa i istedenfor a, f. Eks. eg elskadi,
)akadi, brenndi, o. s. v. Fra først er det vel egent-
ig kommen af, at man har forblandet Indik. og
Konj., hvilket har givet Anledning til flere Foran-
dringer. Se 134. Side.

Istedenfor Endelsen unst (for umst) i 1. Pers.
Flert. i Pass. plejer man nu oftest at sige og skrive
ustum, hvorved Endelsens Sammensætning omven-
des, f. Eks. elskustum, elskudustum, for elskunst,
lskudunst i Præs. og Imperf.

Det er ogsaa mærkeligt at man har forandret
Nutidens Enkeltal af munu fra man til mun, ven-
lig for at skille det fra eg man jeg husker; men det
ermed overensstemmende skal er bleven uforandret.

15. §. I Henseende til Orddannelsen er allene
foregaaet den Forandring, at man i nogle faa frem-
mede Ord har faaet nogle fremmede Afledsstavelser
ind, f. Eks. be- (eller bi-) i betala, befala, bevísa,
. desl.; men disse Ord erkjendes ikke engang af dem,
er skrive Islandsken rent, ere ogsaa temmelig over-
dige, da man har islandske Ord nok til samme

Begreber, f. Eks. gialda, lúka, borga — bióda, skipa, o. s. v.

For Endelsen -an bruges ofte -un, hvorved forrige Stavelse forandrer a til ø, saasom: margføldun for margfaldan, blessun for blessan. At nogle gjøre Formen paa an til Nom., og den paa un til Dat. og Akkus., er sagt tilforn (se 50. og 51. Side), men det er neppe ganske almindelig antaget.

-nadr gjøres nu som oftest til -nudur, hvorved den forrige Stavelse forandrer a til ø, f. Eks. føgnudur for fagnadr, mánudur for mánadr; men i Gen. bruges den gamle Form: fagnadar o. desl.

Her kan og mærkes Endelsen -heit, som sildigere er indkommen især i nogle Titler, f. Eks. Háæruverdugheit, Ydar konúngleg Háheit (se 169. Side).

Endelsen -ligr har undergaaet den ubetydelige Forandring, at man for uligr og uliga har faaet ugligr og ugliga, saasom: ríkugliga, tigugliga. For -iligr har man i de fleste, der komme af Gjerningsord, antaget hellere anligur; i dem, der komme af Navneord, heller at sætte Ejendomsendelsen foran arligr, sligr (se 171. Side), f. Eks. umbreytanligur (foranderlig) for umbreytiligr, óendanligur, skammarligur.

At der forresten i et Land som Island, der er meget større end hele Dannemark, maa gives Provinsialismer og Forskjelligheder i fráliggende Egnes Udtale, begribes let; men da ingen Skribent har forsøgt at hæve disse Undersprogarter til Bogsprog, hvilket og formodentlig vilde opløse og ødelægge hele Sproget, saa forbigaaes de aldeles her.

Den færøiske Sprogart.

16. §. Den ældste Færøisk ligner Islandsken meget, og er neppe at skjælne derfra; den nyere derimod ser saa fremmed ud, at en Islænder neppe skulde forstaa en Sætning deri. Aarsagen er især, at man i senere Tider har forglemt den gamle Retskrivning, og altsaa skrevet Sproget saa nøie som muelig efter Udtalen. Dog ere ogsaa i Udtale, Ord og Grammatik en Deel Forandringer foregangne, hvorved Sproget er blevet plattere, og har nærmet sig Dansken betydelig.

17. §. De vigtigste Forandringer i Selvlydenes og Tvelydenes Retskrivning og Udtale ere følgende:

Hyppig udvides de enkelte ja endog forttonede Selvlyd til dobbelte, f. Eks. eer er, feer ferr, Nees nes, Diir dyr (en Dør), viil vil, oos oss, Mjööl.

Langt á og ie (é) bliver til êa, f. Eks. têaka, têala, Grêas, vêar — Knêa, mêar, lêat. Det samme skjer med æ, især i de Tilfælde, hvor vi i Dansken beholde dette, f. Eks. nêar, mêala, bêaï. Men dette êa, hvoraf det end kommer, bliver til blot a, naar det formedelst flere paafølgende Medlyd faar det korte og rappe Toneholb, f. Eks. Bêak, men Bagstavnur, klêaä klæda, men kladdi, kladdur, klæddi, klæddur, mêala, malti, atla for ætla, att ætt; ligesaa aktir for eyktir, tattur for þiettur, fratta fretta, alfka, o. desl.

Langt sjeldnere bliver æ til e, saasom: letur lætur, kjerur kjærr. Hvor det i Dansken er gaaet over til ø, finder det samme Sted i Færøisken, f. Eks. Höns, Dömi, föra, sökja, o. desl.

á bliver til œ i de fleste Tilfælde, f. Eks. fræ, bæer, Mæl, o. m. fl. — I de øvrige Tilfælde betragtes det som ó og undergaar alle dettes Forandringer, hvorom siden. — áng og det danske ang bliver regelret til eng, og omvendt eng til æng, f. Eks. genga, lengur, mengur (sv. mång), Drængur, han gængur, æav ængu ɔ: af engu.

au i de fleste Tilfælde til ej, saasom: Lejkur laukur, Brejt braut, lejp hlaup, Eja auga, rejur raudur. Undertiden, dog højst sjelden, udvides det til ejggj, naar der vilde komme en Selvlyd efter, f. Eks. Hejggjur haugur. Til et blot e bliver det, naar flere haarde Medlyd, især st kommer efter, f. Eks. nest naust, hest haust, restur hraustur, estan austan, edmjúka audmykia.

e, især hvor det er langt, altsaa i mange Participper af anden Forandr. og lignende Ord, forandres til i, saasom: dripin, gjitin, driin for dreginn, sliin for sleginn, ja endog grivin for grafinn. Ligesaa via vega, sia segia, hian hiedan; samt gingu for gengu, fingi fengid, ikkji ecki, og ofte inn enn. Om ie, der bliver til êa, er talt ovenfor.

ei til aj sædvanligst, f. Eks. naj, vajt, ajn, braja breida, Lajkur leikur. — Undertiden, dog sjelden, naar en Selvlyd følger efter, til ajggj, f. Eks. rajggja reida (á lopt).

ey bliver 1) til oj (öj), naar en Medlyd følger paa, hvilket er lige det omvendte af au, der bliver til ej, f. Eks. hojra, lojsa, dojr; 2) til ojgj, naar det ender Ordet, men til ojggj, naar en Medlyd følger

efter i samme Ord, hvilket dog ikke saa nøje adskilles, f. Eks. Ojgi ey, Mojgj mey, Hojgj hey; dojggja deya.

y til i, f. Eks. likil lykill, fisti fyrsti, Diir dyr (en Dyr), o. m. fl.

í og ý blive 1) til uj, naar en Medlyd følger paa, f. Eks. Pujna, mujn, rujkji ríki, vujtt vitt, Dujr et Dyr, og dujrur dyr, kostbar; 2) til ujgj i Enden af Ordet, og til ujggj foran en Selvlyd i samme Ord, hvilket dog ikke heller nøje iagttages, f. Eks. Anskrujgj Anskrig, flujggja flýa, nujggju níu, nujggjur, nujggj, nujtt ɔ: nýr, ný, nýtt.

ú bliver 1) û, naar en Medlyd kommer efter, f. Eks. ûr, ût; stundum 2) y, naar tvende Medlyd følge paa, f. Eks. tiil Trynna til trúarinnar, Junfrynni júngfrúnni; men 3) staar det i Enden af Ordet, eller en Selvlyd følger paa, bliver det til ygv (igv), f. Eks. Kygv, i Flert. Kujr, Trygv, snygva, trygva, bygvin, dygva for dúfa, trygvur, trygv, trytt ɔ: trúr, trú, trútt. Dette er vel et Slags Spor til Oprindelsen af de islandske Former med yggj og ygg, f. Eks. byggia, tortryggia, bryggia (af brú), tryggur, o. desl.; man finder og, skjønt sjelden, med v byggva, o. desl.; dog har Færøisken ogsaa disse Former foruden hine, saasom: biggja, triggur, o. fl.

ó, ofte ogsaa á, bliver 1) til êu foran en enkelt Medlyd, saasom: Beuk, Seûl, meûti, mjeûma miáma (ɔ: mjave); undertiden skrives dette dog og ov, der kommer den islandske Udtale nærmere, som Sovl, movti, Sovmi. 2) Undertiden, især naar der kommer flere haarde Medlyd efter, bliver det til ö, f. Eks.

höta hóta, hövur hár, tölv, Gölv, Fölk, Böndi, Tröndur for Þrándur, vöx (for óx af vaxa), tökti þókti, sökti sókti, Döttir dóttir; Beâk, men Bögsteuvur; steurur, steur, stöer; ljeusur, ljeus, ljöst. 3) Ender det Ordet, eller en Selvlyd følger paa, udvides det til ögv (egv), f. Ex. rögva ût a Sjögvin, ɔ: róa út á sjáinn, Rögv ró, Mögvur mór (ɔ: Tørv, Tørvetjord). Ogsaa til disse besynderlige Forandringer findes enkelte, skjønt høist sjeldne Spor i Islandsken; saaledes kan man bekvemt forklare öruggr urokkelig af ó og rugga; saaledes kan og skjønnes at gløggva uden Tvivl er oprunden af glóa; det danske glo indbefatter begges Betydninger, baade den aktive og den neutrale.

18. §. Ved Medlydene kunde man mærke sig, at i Begyndelsen af Ordene bliver:

Hj og Hv til Kj og Kv, f. Ex. Kjalmur, kjá, kjeû hió, Kjeûl hiól, Kjûn eller Tjûn (se efterfølgende Bemærkning) hión, kveâr hvar, kvujtur hvítur; dog heder det Jarta eller Hjarta, jalpa eller hjalpa. Foran de øvrige Medlyd bortkastes h bestandig, saasom: lujva hlífa, Lutur hlutur, raddur hræddur, ross, o. s. v.

Þ til t, saasom: tistil, taattur, teâr þier, tuj því (eller þi), tu, tan, ɔ: þann og sá og sú, tia tagdi þegia þagdi. — Þj og tj, som altsaa her er det samme, blive derimod til kj, f. Ex. Kjeuur þiófur, Kjödn tiørn (en lille Dam), Kjöra tiara. En lignende Udtale har Sted paa Falster, hvor man siger: Kyv, Kyr, Kjære, kjæne, for: Tyv, Tyr, Tjære, tjene.

I Svensken finder det Omvendte Sted, nemlig at kj udtales som tj.

Skj bliver ofte til sj efter norsk og svensk Udtale, f. Eks. sjeûtur skiótur, sjemma skiemma (fordærve), Sjegg skiegg; dog sker dette ikke nær i alle Tilfælde.

V bortfalder ikke her som i Islandsken, naar en dermed beslægtet Selvlyd følger paa, f. Eks. vunni for unnið, vöx, vuxu, for óx af vaxa, o. desl.

Ifølge Udtalen bliver rn, rl og ll til dn og dl, f. Eks. Badn, Bjödn, Hodn, Didnar dyrnar; Jadlur eller Jadl, Hödl, Trödl, fadla. Dette skjer derimod ej med nn, endog om det staar efter en Tvelyd, og altsaa har omtrent samme Udtale som rn, saasom: mujn, ajn, Svajnur sveinn, bajnur beinn, lige. Af hint dn og dl bortfalder d, naar Ordene sammensættes med andre, saa at der kommer flere Medlyd til at støde sammen, f. Eks. Jadn, men Janstong, Gudl, men Gulringur.

f bliver ligeledes efter Udtalen til v i Enden af en Stavelse, f. Eks. Torv torf (Tørv), Heâv, sjaalvur, hevur, Hövil hefill. Det samme skjer foran en Medlyd, skjønt det dog i Islandsken her udtales som p eller b, f. Eks. hövla hefla, Navn nafn, nevna, o. desl. fl og fr omsættes derimod, f. Eks. Nalvi nafli, Talv tafl, Kjelvi kefli, Dorvafjadl Dofrafiall. — Efter ó og ú bortfalder det, og hine Selvlyd modtage efter foregaaende § den Skikkelse, som om ingen Medlyd fulgde paa, f. Eks. Högv (af bó) for hóf, Hygva (af búa) for húfa. Dog kommer det tilbage som v i andre Former af samme Ord, hvor ó eller ú ikke

længer skulde gaa foran, f. Eks. klikka, klyfur, kleif, klofid, bliver: klygva, klujvur, klejv, klovi.

d bortfalder altid i Enden af en Stavelse: g ligesaa efter en Selvlyd og j, f. Eks. têa þad, Nej naud, Brej braud, Jöör Jord, Fær ferd; o og, ee eg, staj steig, men Berg, argur. Saaledes bortkastes altsaa d af alle 2. Perf. i Flert. og af alle Neutra i Tillægsord og Partis., hvor en kort Selvlyd gik foran, samt af Artiklen i Hverkenk., naar den hænges bag til Ordene, saasom: têar gjeri þier gærid, têar eru erud, gjevi giefid! mikji mikid, anna annad, ee hêvi hugsa eg hefi hugsad, fingji fengid, bygvi búid; Gudli gullid, Skjipi, eja augad, Kodni er altsaa baade Dat. uden Art., samt Nom. og Akkus. med Art. korni og kornid. Saaledes og de tre Akkus. af de personlige Stedord, der tillige forandre i til e, og som oftest udvide dette til ee, nemlig: mee, tee, see, eller me, te, se *). — Skulde denne Bortkastelse af d og g indtræffe inde i Ordet, saa at en Stavelse fulgte paa endnu, maa mærkes, at den erstattes efter a, æ, e, ö, u, dersom u følger efter, med v; efter ö, e, i,

*) Her kommer man da i de nordiske Sprog tilbage til de lat. og gr. Former, der ellers upaatvivlelig ere yngre og opkomne af de islandske. Græker og Rommere kunde nemlig, ligesom Færøboerne, ikke udtale g i Enden af et Ord, og sagde derfor me, te, se — με, σε, ἑ — istedenfor mig, dig, sig; man maa nemlig mærke, at i foran en Medlyd bliver til e, naar ingen Konsonant længer følger paa, f. Eks. is, ea, id, ei, eum — ep, ibi, ivi, o. desl. fl.

hvorsom i følger efter, med j, der dog og stundum udelades. I alle andre Tilfælde, altsaa især naar en Medlyd gaar foran, eller a følger efter, erstattes det bortkastede aldeles ikke. Paa denne Maade forholder det sig ogsaa med alle deslige Selvlydssammenstød, hvad enten de foraarsages ved Bortkastelse eller ikke. Exempler paa alt dette ere: Meávur mødur, hajlavur heilagur, litavur litødur, saa og alle andre lignende Tillægsord og Part., smeltavur, alskavur, o. d. Deávur dagur, men i Akk. Deá, og med Art. Deáin, og i Flert. Deáär; beáir, beáar, beár bádir, men i Dat. baavun; drevur dreáä; Vevur vegur og vedur, freávur frægur freäi; saa og alle Tillægsord paa ugur avur, saasom: drujstuvur dristig, listuvur lystig; raaä, reávur, reá ráda, kleáa klæda, düa duga. — Böjil bydull, Vejir, ojin; Snijil ell. Sniil, Meáji ell. Meäi, i Gen. Meáä magi, Seäil Sadel, Fräir; saaledes alle Imperf. paa adi ai; tempräi, alskai, dansai, men i Flert. alskavu, dansavu; Flua fluga, bja bidia, stiur stigur; ligesaa alle Tillægsord paa ligur og igur, samt Biord paa liga, f. Ex. eviur, listiur (lystig), veglia prægtigen; brajur, braj, brajtt, breidur, breid, breitt; buja bida, kvuja kvida, Kvuja kviga, fora forda, Geárur gardur, via virda.

d bliver foran l og r til g, f. Ex. sagla sadle, vegri vedrid, Sveánafigri, hagri, hagstur, ædri, ædstur, legr ledr. — Ved en lignende Forandring bliver vopn til Vaakn.

Imellem k eller g og i indskydes j, f. Ex. Silkji, sterkji, Kjirkja, lajngji, singjin, o. m. desl. Ja disse Medlyd fordre i Færøisken ikke blot j efter sig, men

naar de efter en Selvlyd staa dobbelte og have j efter sig, fordre de endog foran et j, f. Ekſ. Snejkkja snekkia, knejkkja knække; Imperf. knekti, Nejkkji hnacki, Akkuſ. Nakka, drejkkji druckid, lejggja leggia, bejggja. Dog iagttages dette ikke altid.

Derimod udelades j ofte, naar flere Medlyd gaa foran, iſær naar r var den ſidſte, og ó eller ú fulgte efter, f. Ekſ. brióta [brióta] breúta, klúfa [klúfa] klygva, fliúga [flúa] flygva. Stundum bortfalder det og i Enden af Gjerningsordene, ſom: ſetja ſeta, henga; ligeſaa v efter g og k: högga, ſökka.

n udelades ſtundum foran ſ, naar endnu en Medlyd følger paa, f. Ekſ. meſkur Meavur mennſkur madur, Skrujſki ſkrimſl; ligeſaa i Flertallets 1. Perſ. i Paſſ. veár venduſt. Den nyere Islandſk har undgaaet den ſamme Misklang ved at vende Endelſen om, og ſige: vier vendustum for vendumſt eller vendunſt.

Enkelte Aſſimilatſioner eller Fordrejelſer ere af mindre Betydenhed; Exempl. ere: ettur (ettir), attur, kvuſſu hvørſu, oman ofan, og omvendt nejvur for naumur, nevſa reſſa, Alvi arfi; heita er blevet til hajta, naar det betyder at gjøre Løfte, befale, men til ajta, naar det er at hede, kaldes; ad er ogſaa adſkilt i to: Konjunkſionen heder á, Præp. eat (ſv. åt). Muür for munnur er taget af det gamle mudur, og viſer at dette virkelig har været udtalt, ikke blot ſkrevet.

19. §. Efter diſſe Bemærkninger kan man naturligvis ogſaa gjenkjende de fleſte grammatikalſke Flek-

steder af Ordene, hvor Formerne i Grunden ere de samme som i Islandsken; mange ere ogsaa allerede antydede blandt de anførte Exempler; men mange saavel Ord som Former afvige dog ogsaa ikke allene i Retskrivning og Udtale, men i den væsentlige Indretning selv. Sproget har saaledes ofte dobbelte Ord og Former, en gammel islandsk og en ejendommelig færøisk, stundum kommer hertil en dansk, f. Eks. tosti, m. og tist, f. Tørst; beâï og baai baade, sjaa eller sujggja at se, gengá og gaa, tvaa ell. tvajr ell. tögvr to i Hankj. Akkus. duos.

Denne væsentligere Forskjel imellem de islandske og færøiske Ord og Former bestaar for det allermeste i Udvidelser; saaledes adskilles stundum iá (jā) til ia, hvorpaa dette (efter Reglen i 17. §) udvides paa ny til ujggja, f. Eks. sjá [sja] sujggja, ligesaa knjein [knie-in] Knujggjini Knæerne. De mellemliggende Former, som her forudsættes, nærme sig de tyske Sprog: sehen, zien, o. desl. Man finder dog og i Islandsken Spor til disse Former, saasom tia eller thia for tiða, der siden blev til tjá.

20. §. En Del Navneord have skiftet Kjøn, især ere mange Enstavelsesord, saavel af islandsk som dansk Oprindelse, blevne til Hankjønsord, saasom: Arseâkur, orsøk, Eetikur Eddike, Kumeâkur ómak, Fangstur, Faari, Fajlur, Favnur, Finnur en Finne, Gunstur, Kantur, Kjinnur, Kujli en Kile, Kujsi en Kyse, Kunstur, Lungji, Marki en Mark i Penge, Mintur Mynt, Mujlur Mil, o. fl. Hunkjønsord derimod ere Bjødn, Kapa; nogle paa ilsi, som Fölilsi

Handilsi, og alle paa hajt, saasom: Besvörlihajt, Dulihajt, Dumhajt, o. m. fl. Af Hverkk. ere f. Eks. Milt, og de fleste paa ilsi, som: Formirkjilsi, Davilsi, o. m. fl.

Det Hankjønsmærke, som bestaar i Medlydsfordobling, er ombyttet med det sædvanlige paa ur, som og öfte sættes lige til, hvor alt Kjønsmærke mangler i Islandsken, f. Eks. Alur áll, Steulur stöll, geamalur gamall, hajlur heill, Fuglur fugl, Stajnur steinn, Sajnur seinn, Botnur botn, Ravnur hrafn; Birur byrr (Medvind), steurur störr, kjirrur kyrr, turrur þurr, Halsur háls, Basur en Baas (i Kostalden), Ujsur iss, lejsur lauss, vujsur viss, Bispur og Biskoppur biskup. De Tostavelsesord paa ill og inn miste det sidste l og n, uden at faa ur, saasom: Likil, Kjetil, Jujil, viin vegin, dripin, klovin; disse blive altsaa ens i Hankj. og Hunkj., naar de ere Tillægsord. — De der havde det blotte r efter en Selvlyd til Kjønsmærke, udvides saa at dette kan blive til ur, saasom: Sjögvur for siór, Bujggjur for byr (Bær), ravur hrár, mjavur miór, hövur af hárr.

Ejendomsendelsen s bortfalder foran Art., saasom: Kongur-in, Kongs, men Kongjins, Jadlins, o. s.

I Hensynsformen (Dat.) faa ogsaa de Hankjønsord paa lur et i til, hvilket ikke sker i Islandsken, som: Deali af Dealur.

Gjenstandsformen (Akk.) i Flert. af Hankjønsord tilføjer et r, saa at den i Navneord bliver aldeles lig Nom. i Flert., og i Tillægsord lig Hunkjønnets Gjenstandsform, saasom: Drajngjir dreingir og dreingi, Hundar hundar og hunda, geuar góða og gódar. Men naar Bestemmelsesordet tilføjes, bort-

faldes r baade i Nom. og Akkus., som: Hundanir, Hundanir; dette skjer ogsaa med Hunkjønsord, som: Hundur, Hundrunar. — Nogle omflytte dog dette r med den foregaaende Selvlyd, for at kunne beholde det, som: Fötur, Fötrunir; Hendur, Hendrinir.

Neutra paa i tilføje i Flert. ogsaa r, som: Eja, Ejur, Kveai-r, Kleai-r. Høfud skulde egentlig hede [Hövu], men man har sat et t til baade i Enkelt. og Flert., og sagt Hövur, i Dat. derimod og med Art. Höddi for høfdi og høfudid; dog findes og i Nom. Hödd især i Sammensætning.

Tide faar endog Flertallets Ejendomsform og andre Endelser paa blot a endnu et r til, ventelig ved en misforstaaet eller ikke nøje bemærket Udtale, f. Ex. tekur till Orar sö, tekur til orda svo; êar rejar Gudli, af rauda gulli. — Tide derimod mister om vendt Gen. Sing. paa ar sit r, som: Kjedlinga, Seula, henna; dog og ar, som: till Jearar af Jöör, til jardar.

De Ord paa i faa vel endnu i de øvrige Endelser a, men i Gen. desuden et s, som Harri ell. Harra, Gen. Harras, herra. De paa ingi ere for det meste blevne til ingur, som: Arvingur, Hövdingur.

Hunkjønsord paa a have undergaaet den Forandring, at de allerede i Nom. som oftest antage ö i første Stavelse for a, saasom: Göra, Vörta, Sjödna stjarna, Kjöra tjara, o. desl.

De Slægtskabsord paa ir (eller ur) blive uforandrede i Dat. og Akk., som: firi Breuir sujn, gjeev maar Döttir tujna. Ligesaa Brûur brúdur.

Adskillige Endelser vakle imellem Vokalen i og u; især synes de at have u i deres fortere Skikkelse,

men at antage i, naar de forlænges ved den tilføjede Art. eller desl., f. Ex. Hajmur, Hajmirin; Dujmun (et Navn), Gen. Dujminar; Brinja, -u, Brinjini, -jina; nujggju ni, nujggjindi nitende; edluvu, edlivti; dog findes og u beholdt, som: a Götuni.

I Selvlydsforandring afviger Færøisken betydelig fra Islandsken. Foruden det, som følger af det allerede anførte om Bogstavernes Overgang, kan mærkes, at den findet især Sted i Adjektivets Hunkjøn, hvor den dog og kan udeblive, og i Flertallets Hverkenkjøn af Tillægsord og Navneord. I Almindelighed finder den ikke Sted, naar forskjellige sammenstødende Medlyd følger paa, saasom: tajr bardust for børdust, tajr maltu mæltu, vêar vantun vøntum, Kraftun, fagrun, halgun helgum; ej heller skjer det gjerne Forandring, naar Ordet var af tre Stavelser, som: tajr dansavu, alskavu, saglavu sadlede. — Ere de paafølgende Medlyd nd, ng ell. desl., forandres Selvlyden til o, saavel naar den i første Tilfælde var a, som naar den i det sidste var bleven til e, f. Ex. Land, i Flert. Lond, Dat. Londun; Band, Bondun; Hand, Hendur, Hondun; lengur, long, lengt; strengur, strong, strengt. Ligesaa Monnun, Kombun, af Meavur, Kambur; geamalur, gomul, geamalt; betankseamur, betanksoom, betanksamt. — I Ord paa to eller en Stavelse, hvor kun en enkelt eller høit dobbelt (men ikke gjerne to forskjellige) Medlyd kommer efter, forandres êa, saavel naar det var kommet af a, som af æ eller ie, til ö, hvilket altsaa findes i mange flere Ord end i Islandsken er Tilfældet, f. Ex. hearur, hörun, hørdum; heava, vilt

hövum, hofum; Bléa, Blö, blod; Bréav, Bröjv, brief; Knéa, Knöö, knie; adlur, ödlun; Badn, Bödu; svéakur, svöök, svakt; léatur, lööt, latt; tattur, tött, tatt, Pjettur; véanur, vöön, vant; kladdur, klödd, kladt; véakur, vökur, véakurt; dog findes og véan, kladd o. desl., især af de Ord, der i Islandsken have æ. — Hvor Islænderne forandre ó til æ, der gjøre Færøboerne éu til ö, som: Féutur, Fötur; Méuïr, Mövur; Bréuïr, Brövur; Béuk, Bökur; Gléu, Glövur. Det samme skjer i Færøisken, naar Positio kommer efter, som: ljéusur, ljöst, ljóss, ljóst; méuür, mött eller méutt, módur, mótt. — ajnk og ajng have som oftest j efter sig; naar dette i Formforandringen bortfalder, forandres hint til ænk og æng, saasom: skajnkja, skænkti, skænkt; betajnkja, betænkti, betænkt, ajngjin, ængun; lajngji, længur, Drængur, Drajngjir. — Ligesom Hand eller Hænd bliver til Hendur, saa og Frandi til Frendir (eller Frendur). Overensstemmende med det i 17. § under an anførte er det, at ej bliver til e, naar Positio kommer efter, som: knejkkja, knekti, knekt. Mærkelig er endnu Forandringen: gjera, gjördi, gjört; bojggja, bogdi, bogt; tiggja tygge, tugdi, tugt. I det øvrige svarer den færøiske Selvlydsforandring til den islandske.

21. §. Allerede af det foregaaende sees at Tillægsordene ofte udvide Selvlyden i Hunkjønnet; dette skjer endog hvor ingen Forandring af samme kan finde Sted, f. Eks. kjerur, kjeer, kjert. — De, der indskyde v i Hankj., for at hindre Hiatus, miste

det naturligvis i de andre Kjøn, saasom: raavur, raa, raatt; hövur, hö, faar i Hverkk. högt; men de, der have j, miste ikke dette, fordi det er væsentligt (radikalt), saasom: blujur, bluj, blujtt; brajur, braj, brajtt. — De Tillægsord eller Partisipper paa avur ende i Hunk. og Hverkk. paa blot a; i Hunk. skulde nemlig vur bortkastes, og i Hverkk. d sættes i Stedet, men dette udelades, f. Eks. skjipavur, skjipa, skjipa; litavur, lita, lita, litadur, litud, litad. — Men de paa iur og uvur, miste ur og vur i Hunk., og tage t til i Hverkk.; disse have nemlig ogsaa i Islandsken t (ikke d), efterdi her gaar en Medlyd foran (gt), f. Eks. veldiur, veldi, veldit; vöxtiliur, vöxtili, vöxtilit; kunnuvur, kunnu, kunnut. De paa uvur synes ellers ofte at blandes med dem paa utur (isl. óttr), ventelig fordi begge faa i Hverkk. ut, f. Eks. bleuutur, bleuut, bleuut, isl. blódugr, ug, ugt.

Hensynsendelsen i Hunkj. paa ri udvides til ari, f. Eks. kristnari, kvörjari, eav tungari Nej, adlari Magt, miklari Raji. Det samme skjer ofte i Kompar. og overhovedet med Endelsen ri, som: freari frægri, Ljeuari liöri. Dog i Ejendomsstedordene finder man vaklende, snart ari, snart og almindeligere blot i, som: uj sujnari Saang, eller uj sujni Saang, i sin Sæng.

Endelsen um er saavel i Hensynsformerne som i 1. Pers. Flertal af Gjern. o. desl. bleven til un, hvilket nærmer sig Tysken, som har n, en, f. Eks. uj miun Greasageari, i midium grasgardi; eav Svör-

unun, af sverdunum; berun uj midlun, berum imillum! o. desl.

Tillægsordenes Dativ i Hverkk. tager n til sig, og endes altsaa paa un ganske som i Hankj.; ogsaa dette er nærmere ved de tyske Sprog. Eks. ere: Kongur sujnun Svöri braa, Köngur sinu sverdi brá; uj ainun Ori, i einu ordi. Det samme skjer med nogle Dativer i Hunkj. paa u, saasom: aa Foldun, á foldu.

De Tillægsord, som endes paa n, altsaa og Bestemmelsesordet, som føjes bag til Ordene, forøge Flertallets Hverkenkjøn med et i, f. Eks. sujni, tujni, sin, þin, segl-ini, bo-ihi, skjip-ini. Andre modtage ikke denne Forøgelse, saasom: geuür faar geu; annar, onnur; mengur, mong. Af Artiklen synes og en kortere Endelse un at finde Sted i Nom., som: Ejun, Skjipun, hvilket ellers alene burde være Dat.

22. §. Af Talordene behøves kun at mærke nogle faa: tvajr, tvêar, tvej, i Gen. tvejggja, Dat. tvajmun, Akk. tvajr (ell. isl. tvaa, ell. dansk tögva), tvêar, tvej — þrír, þriár, þriú, er udvidet (først til þriír, þriar, þriu, siden dette til) trujggjir, trujggjar, trujgj ell. truj, Gen. triggja, Dat. trimmun, Acc. com. trujggjar, n. trujgj; heraf ogsaa 30 trujati (af þriatigi) for þriátigi — sjej sis — nujggju 9 — tujggju 10. Ordenstallene ere omtrent som i Islandsken, dog kunne mærkes satti, sjendi, nujggjindi, tujggjindi.

Stedordene ligne vel Talordene, men afvige meget betydelig fra Islandsken. De personlige synes

at adskille Dat. og Akk. i Flertallet, og især de to første have saa mange Egenheder, at de fortjene helt at opstilles.

Enkelt.	1. Person.		2. Person.	
N.	Ee		tû	
G.	mûjn		tujn	
D.	meâr		teâr	
A.	mee		tee	
Flert.				
N.	veâr	viit	teâr	tiit
G.	vaar	okkara	tïara	tikkara
D.	osun	okkun	tïun	tikkun
A.	oos	okur	tïur	(tikur).

De tvende Flertalsformer synes, ligesom i den nyere Islandsk, ikke synderlig at adskille Betydning. Man ser den anden Person beholder her ligesom i Norsken overalt i Flertallet sit t, hvilket ligesom synes at have hængt sig fast her, efter at det (som d) var forkastet af 2. Pers. i Flert. af Gjerningsord.

Genitivet bruges som Ejendomsstedord; mujn, tujn, sujn betragtes som Tillægsord, men de paa a ere uforanderlige. Af han og hoon har man foruden de simple Genitiver hans og henna ogsaa nogle forlængede Formler: hansa ell. hansara og hennara.

De bestemmende Stedord ere: hiin, hiin, hit, der bruges som Artikel ligesom tan, tan, teâ; dette heder i Enkeltallets Akk. tan, teâ, teâ, i Flertallets baade Nom. og Akk.: tajr, teâr, tej. Þessi har undergaaet en besynderlig Forandring, og er blevet tilhesin, henda, hetta, i Flertallets Nom. hesir, hesar,

hesi, eller endog til heâsin, handa, hatta. I nogle hermed beslægtede Biord er ligeledes þ blevet til h, som: heâr þar (derimod heer sier) og heäär derhen (u. Tv. for heâä af þagad, den gamle Form for þángad); ligesaa heuï ell. heuast þóad.

Relat. uj er uden Tvivl opkommen af det isl. ed (d. s. s. er), hvilket først er blevet til [*id*], ligesom enn til inn, ecki til ikkji; derefter er d bortkastet, og som blot i finder man det virkelig sammensat med visse Tidspartikler, f. Eks. taaï þáed, sujani siden er, meni o. fl.; endelig er i udtalt paa den færøiske Maade, naar det stod allene, og dog ikke ganske kunde mangle Tone: sum sem er det sædvanligste; kvöör hvørr faar i Akk. kvön hvørn; kvörgjin ɔ: hvørigr, hvørgi.

Af de ubestemte kunne mærkes: annar, onnur, anna, i Dat. örun ødrum og ødru; aukur einhvør (nogen); neâkar, nökur, neâka, i Flertallet neâkrir, neâkrar, nökur, i Dat. nokrun, er taget af den gl. isl. Form nackvar for nockur.

23. §. Om Gjerningsordene maa foruden det allerede anførte, og det som deraf umiddelbar følger, endnu bemærkes, at Enstavelsesord paa á tage et a til sig, f. Eks. faa, slaa, saa *).

*) Man vil maaske anse denne Form for den oprindelige, der i Islandsk er sammentrukken, men Grundformen har dog upaatvivlelig været [*slaä*], der enten er sammentrukken som i Islandsk og Dansk til slá og slaa, eller udvidet som i Tysken

Overalt endes den første Person paa en Selvlyd; i den anden Forandringsmaade tages den af den isl. Konjunktiv, hvilken Maade ellers i Færøisken synes aldeles forsvunden, f. Eks. ee teâkji eg tek, Konj. taki, tû, han tekur; ee leâti, tû, han letur; ee gengi, tû, han gaangur; ee feri ell. feâri, tû, han feer; beri, beer; ligesaa eri, eer. Dog endes den første Person ligesom i Islandsk og Dansk paa en Konsonant i Hjælpeordene; vilja, skulja, ee viil, skeâl, o. desl.

Skjønt den første Person endes paa i, har dog den anden og tredie som allerofteſt ur, f. Eks. ee sii, tû, han siur, segi, segir; ee aji, tû, han ajur, ejer (ell. gl. aar, isl. á); ee hojri, tû, han hojrur (hojrir). Ligeledes bliver Endelsen ir til ur i mange Smaaord, f. Eks. ivur, ettur (ettir), undur.

Den anden Person i Flertallet skulde vel egentlig endes paa u og i (for ud og id), som og hyppig findes, f. Eks. skuljun, skulu, skulja. Endelsen i synes især at bruges i Imperat., gjevi teâr! men ofte endes den anden Person i Flertallet ogsaa paa a, ganske ligesom den tredie, f. Eks. veâr hövum, teâr heâva, tajr heâva. Ofte ogsaa, især i Spørsmaal, naar Stedordet kommer bag efter, bliver den, som er endnu besynderligere, ganske lig den første Person paa un, f. Eks. kveât viljun teâr? kveâr vitun teâr?

---

til [*slaga*]; ligesaa [*faa*] enten sammentrukket til fá, faa, eller udvidet til [*faga*], fánga. Den færøiske Form er da blot at anse som en nyere Udvidelse eller Forlængelse af den islandske.

Maaske heri kunde ligge Oprindelsen til den besynderlige 2. Personendelse i Svensken paa en, hvilken ogsaa har smittet af paa Stedordet, og frembragt en ny Form Ni af I.

At Imperf. af første Konjugatsion, hvor det bliver trestavelset, mister sit d, og ikke forandrer Selvlyd i Flertallet, er allerede anført, f. Eks. han dansaï, tajr dansævu. De Tostavelsesimperfekter, der faa en Konsonant foran, beholde d; de, der faa en Selvlyd eller Tvelyd, fordoble det, f. Eks.

biggja	bigdi	bigt
herja	hardi	hart
breä	braddi	bradt
beraja	berajddi	berajdt.

Mærkelige ere de tre Ord: hêava, siä, lejggja, som i Enkeltallet af Imperf. faa heji, seji, leji af den isl. Imperf. Konj. hefdi, segdi, legdi, men i Flertallet den sædvanlige Form, dog med Hovedkons. assimileret, höddu, söddu, löddu, for høfdu o. s. v. Andre have den sædvanlige Form, som: krevja, kravdi; tïa, tagdi, o. desl.

Endelig maa her mærkes, at alle tre Personer i Enkeltallet endes paa i, som: ee, tû, han kundi, sigldi, matti.

Imperf. og de øvrige ved Selvlydsforandring dannede Tidsformer i anden Konjugatsion følge for

det allermeste de isl. Lighedsregler; kun at Udtalens Egenheder give dem et forandret Udseende, f. Eks.

drepa	drepur	dreâp	dripi
ruja	rujur	raj	rïï
standa	stendur	steû	steâï
vaxa	vex	vöx	vaxi
krûpa	krujpur	krejp	kropi
singja	singur	seng	singji.

Man ser at Udtalen, eftersom der er Positsjo i Ordet eller ej, har to Selvlyd i fjerde Klasse, eû og ö, og ligesaa i femte, ej og e.

Den anden Klasse er i Færøisken opløst til to forskjellige; saaledes faa genga, henga, faaä, halda, fadla i Imperf. gjek, hek, fek, helt, fedl; men hajta, ajta, graata, laata, raa faa hêat, êat, greât, lêat, reâ.

Binda faar i Imperf. bant, vinda vant, sökka sak (ell. sök).

Den anden Person findes i disse Imperfekter og de saameget lignende Præsens af tredie Klasse i første Konjugatsjon, baade med og uden st, f. Eks. tû geâvst, saast, tû teûk; tû kanst, manst, maast; skalt, tû viil, skeâl, man.

I Flertallet betragtes á altid som ó, og gaar altsaa ligesom dette over til eû, saasom: gjita, geât, i Flert. geûtu, skeûtu sátu, seûu sáu.

24. §. Forholdsordene tiil og ujmidlun findes oftest med Akkus.

Med synes aldeles forsvunden; i dets Sted bruges vi, saasom: vi röttun, med riettu.

Den islandske Verseindretning er næsten aldeles bortfalden. Man finder vel tidt at tvende Ord i samme Linie begynde med samme Bogstav, som et Slags dunkelt følt Velklang, men ikke at dette har nogen Indflydelse paa foregaaende og efterfølgende Linier. Derimod findes mange islandske Digterord, og Omskrivninger, nogle endog af den gamle Gudelære, f. Eks. Brandur Sværd, Fljeû, Sprund en Kvinde, Dvörgamaal Gjenlyd, Brinjubaldur en Helt, Bulingur Fyrste, Brinjugjaalvur Kamp, o. fl. desl.

Bogens Sætter Christian Winding.

Rettelser og Tillæg.

Som Bidrag til Anmærkningen Pag. VII i Fortalen kan mærkes, at, hvad man mindst skulde vente, selve Gråter i sin græske Oversættelse af Skirnisfør siger at have oversat denne eddiske Sang af den germaniske Original!

S. 4. Lin. 22. rike læs: riki
7. nederst tilføjes: dog efter Medlyd nærmer det sig meget den hårde tyske Udtale, f. Eks. stund, skard (Skår).
9. — Lyden af ll og nn efter en Tvelyd udtrykkes måske nærmest ved ddl og ddn.
10. Lin. 4. tilføjes: Ligeså eirn en, sveirn Svend, for einn, sveinn.
12. — 22. læs: ørvæntingar, barbariskur
13. — 12. og S. 39. Lin. 12. mærkes: v indskydes helst efter en Medlyd, og f helst efter en Selvlyd, altså: hiørvi, miølvi (ɔ: Mel, i Dat.), siáfar, miðst (smalle).
— — 20. rettere: Man søger at undgå ndr, nds, nkr, nks.
— — 27. hreckiar læs: hreckir
17. — 5. læs: ackéri eller atkéri
— — 19. tyckia læs: þyckia
24. — 12. læs: Kristián, Steffán
34. — 13. læs: idkandi
— — 21. efter første Stavelser indskydes: eller blot i den sidste af disse,
— — 23. tilføjes til Eksemplerne: idkurum, dómurum

43. Lin. 12. og S. 44. Lin. 2. vegr får i Flert. vegir, i Akk. vegu ell. vegi.

49. — 24. for ørvum læs ørvar i Akk.

50. — 13. eyri ɔ: en udestaænde Spids, en Odde.

52. — 9. tilføjes: ja nogle endog uden slig Endelse, f. Eks. elf, og æd en Are (vena), der er sædvanligere end ædur, ventelig for at skilles fra ædur en Edderfugl.

54. — 3. nedfr. tilføjes: uden i Enkeltallets Nom. at endes på a

— — 2. nedfr. ørt ɔ: en Krikand (ikke en Ert). Erter kalder den islandske Almuesmand baunir (Bønner); adskillige Forfattere have villet indføre det danske Ord, nogle under Formen ertir, Enk. ert, som er ren Dansk, andre uden Tvivl rettere ertur (Enkelt. erta).

62. — 14. læs: mædgur

65. — 14. kunde tilføjes: pláss en Plads, af Hvkj., laun Løn, og grid Pardon, ere neutr. plur., Kør ev. af Hankj.

77. — 15. læs omvendt: (eller magurrar, ikke magrar)

79. — 5. nedfr. efter galinn tilføjes: der dog og heder i Dat. gølnum, galnri, gølnu, o. s. v.

82. — 12. aptrbati bruges mest som Substantiv, f. Eks. hann er i aptrbata, ɔ: han er i Bedring, han kommer sig.

88. — 11. for minnr læs: minna

91. Lin. 5. o. følg. for: þrinætr, þrivetr, þrifalldr, þrifallda, bruges heller þrenætr, o. s. v.

101. — 11. imellem vorr og ydarr indskydes yckarr

105. — 2. for: heder det sidste, læs: hede de

— — 3. efter eitthvat tilføjes: og sumthvert eller sumthvat

109. — 6. 7. for þér elskust læs: þér elskist

111. — 11. efter tredie tilføjes: Ja 107. Side bemærker han endog: „Denna Conjugation är ofta icke annat än en förkortning af den första."

113. — 15. Imper. læs: Imperf.

119. — 8. nedfr. for: nænde læs: gidr

123. — 22. og S. 124. Lin. 8. for vita læs: vita

126. — 7. nedfr. læs: sét, sénn, (sédr)

132. nederst tilføjes: hvor Gjerningsordene ifølge deres Natur kunne modtage den,

133. Lin. 21. læs: næmi eller nemdi

136. — 8. for blátrr læs: blátr

137. — 3. læs: svæfa stille, svæfa inddysse

141. nederst. Omskrivningerne: ék em at elska, ék hefi, hafda verit elskadr, men især ék hefi hafda verit at elska, bruges saare sjelden.

152. Lin. 1. efter Færd indskydes: eller et Uføre

155. — 10. efter audtrúr tilføjes: eller audtrúa

157. — 16. læs: svíki

161. — 16. læs: vina

163. — 14. for smærd læs: smæd

166. Lin. 21. svikrædi
171. — 3. nedfr. for svikall læs: svikall eller svikull
172. — 5. nedfr. læs: lúttverskr
177. — 8. nedfr. læs: idka
178. — 5. 6. læs: blikna, stikna, vikna
— — 9. for kolna læs: kólna
196. — 10. læs: øruggir
200. — 13. for stúlka læs: stúlku
202. — 7. nedfr. læs: reka
205. — 3. nedfr. læs: kunna
207. — 3. læs: Margrétar
258. nederst tilføjes: Ordet ørn er nu af Hunkj.
259. Lin. 15. tilføjes: for siøtián høres nu sautián
— — 7. nedfr. efter aldrig tilføjés: og ydar sjelden
260. — 8. nedfr. tilføjes: Isteden for ék em, siges nu ég er
261. — 2. For afar bruges nu ofte æfar, som æfargyrdi, o. desl.
265. — 3. læs: Beûk men Bögsteâvur
272. — 6. Isteden for: paa i, læs: paa en Selvlyd

Hos Forlæggeren J. H. Schubothe kan af efterstaaende Bøger tillige nogle Exempl. erholdes:

Sagan af Gunnlaugi Ormstúngu ok Skálld-Rafni, sive Gunlaugi vermilinguis et Rafnis poetae vita. 4to. 1775.

Orkneyinga Saga, sive Historia Orcadensium a prima Orcadium per Norvegos occupat. ad exit. seculi duodecimi. 4to. 1780.

Rymbegla, sive Rudimentum Computi Eccles. et annalis vet. Islandorum. 4to. 1780.

Eyrbyggia-Saga, sive Eyranorum Historia. 4to. 1787.

Hervara-Saga ok Heidrekskóngs, hoc est Historia Hervörae et Regis Heidreki. 4to. 1785.

Viga-Glúms Saga, sive Vita Viga-Glumi. 4to. 1786.

Niáls-Saga, Historia Niali et filiorum, latine reddita, cum adjecta chronologia, variis textus Islandici lectionibus, earumque Crisi, nec non Glossario et Indice rerum ac locorum. 4to. 1809.

Egils-Saga, sive Egilli Skallagrimii Vita. 4to. 1809.

Kristni-Saga, sive Historia religionis Christianae in Islandiam introductae. 8vo maj. 1773.

Torfæana, sive Thormodi Torfæi Notae posteriores in seriem Regum Daniae. 4to. 1777.

Húngurvaka, sive Hist. prim. quinque Skalholtensium in Islandia Episcoporum. 8vo maj. 1778.

Diplomatarium Arna-Magnæanum; exhibens Monumenta Diplomatica ed. G. J. Thorkelin. 2 Tomi. 4to. 1786.

Edda Rhytmica seu Antiqvior, vulgo Sæmundina dicta. Cum Interpretatione lat. lectionibus variis notis Glossario vocum et indice rerum. 4to. 1787.

Erici, J., Observationum ad antiquitates septentrionales pertinentium specimen. 8vo. 1769.

— Epistola ad Finnum Joannæum, de chronologia Gunnlaugs-Sagae: it. Gunnari Pauli curæ posteriores in Gunnlaugi Vitam. 4to. 1778.

Einari, Halfd., Historia literaria Islandiæ; editio nova. 8vo maj. 1786.

Speculum regale, eller det Kongl. Danske Speil, pa Islandsk, Dansk og Latin. stor 4to. 1772.

Sagan af Niáli Þórgeirssyni ok Sonum hans, ꝛc. 4to. 1772.

Olussen, Eggert, og Biarne Povelsen, Reise igjennem Island; 2 Bind, med 51 Kobbere og et nyt Kort over Island. stor 4to. 1772.

Vidalins Afhandling om Islands Opkomst, med Anmærkninger af Conferr. Erichsen. 8vo. 1767.

Lagabæter (Kong Magnus) Islandske Lov, Jonsbogen, af det gamle Norske udi det danske Sprog oversat, og nøje confereret med gamle Manuscriptis variantes lectiones tilsatte, samt næsten ved hver Mening henviist til Christ. 4des og Christ. 5tes Norske Lov, hvortil er føjet den sa kaldte store Dom og et tredobbelt Register. 8vo. 1763.

Arnesen, John, Historisk Indledning til den gamle og ny islandske Rettergang, med Anmærkninger oplyst af John Erichsen. 4to. 1762.

Grundtvig, N. F. S., Nordens Mytologi, eller Udsigt over Eddalæren. 8vo. 1808.

— Optrin af Kæmpelivets Undergang i Nord. 8vo. 1809.

Legat Magn Lit. B.

Fol. i.

ſa avtzvrar. ſ. ejvagel.
ıms. ſ. hér ſtilſce ſogın; Modır
ſh. hámdar. ſ. héhar ſkinz. hıbeſ. ſ
telérz. ſ. hínt kvenſcına; Moþ

